

लेखापरीक्षण प्रतिवेदन

मोरङ्ग

२०७२/७३

महालेखापरीक्षकको कार्यालय
काठमाडौं, नेपाल

Serving the Nation and the People

दूरदृष्टि (Vision)

जनहितका लागि जवाफदेहिता, पारदर्शिता र निष्ठा प्रवर्द्धन गर्ने विश्वसनीय संस्था हुन प्रयत्नशील रहने ।

(We strive to be a credible institution in promoting accountability, transparency and integrity for the benefit of the people)

गन्तव्य (Mission)

सरोकारवालालाई सार्वजनिक कोषको दक्षतापूर्ण उपयोग सम्बन्धमा आश्वस्त पार्न स्वतन्त्र एवं गुणस्तरीय लेखापरीक्षण सेवा प्रदान गर्ने ।

(Provide independent and quality audit service to assure our stakeholders that the public funds are efficiently used)

मूल्य मान्यता (Core Values)

निष्ठा	(Integrity)
स्वतन्त्रता	(Independence)
व्यावसायिकता	(Professionalism)
पारदर्शिता	(Transparency)
जवाफदेहिता	(Accountability)

प्राक्कथन

नेपालको संविधानले महालेखापरीक्षकलाई संघीय, प्रदेश र स्थानीय तहका सबै सरकारी कार्यालयको लेखापरीक्षण गर्ने जिम्मेवारी सुम्पेको छ । महालेखापरीक्षकले संविधान, प्रचलित कानून र लेखापरीक्षणका मान्य सिद्धान्त बमोजिम सार्वजनिक स्रोत साधनको परिचालन, विकास निर्माण एवं सेवा प्रवाहमा रहेका कमी कमजोरी र आर्थिक अनियमितता पहिचान गरी सुधारका लागि सुझावसहित प्रतिवेदन गर्दै आएको छ ।

सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी र जवाफदेही बनाई सुशासनको प्रत्याभूति गर्न राज्यका क्रियाकलाप निर्देशित हुने संवैधानिक व्यवस्था छ । जिम्मेवार व्यक्तिले सरकारी आम्दानी वा खर्च गर्दा नियमसम्मत, मितव्ययी, दक्ष, प्रभावकारी र औचित्यपूर्ण तवरले गर्नुपर्ने र आफूले गरेको आर्थिक कारोबारको आन्तरिक जाँच गरी वा गराई ठीक छ भन्ने कुरामा विश्वस्त हुनुपर्ने कानूनी व्यवस्था छ । यसबमोजिम आर्थिक कारोबार नभएबाट नै बेरुजू सिर्जना हुने गरेको छ ।

पारदर्शी आर्थिक कारोबारले जवाफदेहिता, विश्वसनियता र आर्थिक अनुशासन कायम राख्न मद्दत पुऱ्याउँदछ । आफ्नो कामप्रतिको निष्ठा, पेशागत इमान्दारिता र जिम्मेवारीको बोध हुन सकेमा मात्र सरकारी आर्थिक कारोबार सुदृढ हुन सक्दछ । यसका निमित्त आर्थिक कारोबार गर्ने कार्यालय, नियमनकारी निकाय तथा सरोकारवाला सबैको ध्यान पुऱ्नु जरुरी छ । यस क्रममा आन्तरिक नियन्त्रण र लेखापरीक्षणको भूमिका उत्तिकै महत्वपूर्ण रहने हुनाले यसमा पनि प्रभावकारिता ल्याउनुपर्दछ ।

लेखापरीक्षणमा जोखिमको पहिचान गरी कार्यालयको छनौट, योजना/कार्यक्रम तर्जुमा, प्रवेश बैठक, स्थलगत रूपमा परीक्षण गरी प्रमाण सङ्कलन, मस्यौदा उपर छलफल पश्चात् कार्यालयगत रूपमा लेखापरीक्षणको प्रारम्भिक प्रतिवेदन उपलब्ध गराइएको छ । कानूनबमोजिम ३५ दिनभित्र फछ्यौट नभई बाँकी रहेका ब्यहोरा मिलान गरी प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ ।

बहुजनहितायको मान्यता अवलम्बन गर्दै प्रतिवेदनमा सहज पहुँच पुऱ्याई सरोकारवालालाई सुसुचित गर्ने उद्देश्यले यो प्रतिवेदन प्रकाशित गरिएको छ । यसबाट आगामी दिनमा संघीय, प्रदेश र स्थानीय तहको जनचासो सम्बोधन गरी प्रतिवेदन गर्न सहयोग मिल्ने विश्वास लिइएको छ । प्रतिवेदन तयार गर्न योगदान पुऱ्याउनु हुने सबैमा कार्यालय आभार व्यक्त गर्दछ । साथै प्रतिवेदनलाई कार्यान्वयनमा ल्याई सरकारी आर्थिक कारोबारमा पारदर्शिता र जवाफदेहिता प्रवर्द्धन गर्न सबै पक्षबाट सहयोग प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ । यो प्रतिवेदन कार्यालयको वेभसाइट www.oagnep.gov.np मा समेत राखिएको छ ।

विषय सूची

सि.नं.	विषय	पृष्ठ
१.	लेखापरीक्षणको उद्देश्य, क्षेत्र र पद्धति	१
२.	लेखापरीक्षण र बेरुजूको स्थिति	२
३.	कार्यालयगत लेखापरीक्षण व्यहोरा	३
३.१.	पुनरावेदन अदालत (हाल उच्च अदालत)	३
३.२.	जिल्ला अदालत	३
३.३.	क्षेत्रिय निर्वाचन कार्यालय	५
३.४.	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	६
३.५.	पुनरावेदन सरकारी वकिल कार्यालय (हाल उच्च सरकारी वकिल कार्यालय)	६
३.६.	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय	७
३.७.	आन्तरिक राजस्व कार्यालय बिराटनगर	७
३.८.	ईलाका प्रशासन कार्यालय उर्लावारी	१४
३.९.	कोशी अञ्चल अस्पताल	१४
३.१०.	खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन	१५
३.११.	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय	१७
३.१२.	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण डिभिजन	१८
३.१३.	जिल्ला कारागार कार्यालय	२०
३.१४.	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	२०
३.१५.	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय	२१
३.१६.	जिल्ला पशु सेवा कार्यालय	२२
३.१७.	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	२३
३.१८.	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	२४
३.१९.	जिल्ला प्रविधिक कार्यालय	२४
३.२०.	जिल्ला वन कार्यालय	२५
३.२१.	जिल्ला विकास समिति	२७
३.२२.	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	३३
३.२३.	डिभिजन सडक कार्यालय	३५
३.२४.	पूर्वक्षेत्रिय प्रहरी कार्यालय	३९
३.२५.	पूर्वक्षेत्रिय शसस्त्र प्रहरीगण मुख्यालय	३९
३.२६.	पू. क्षेत्रिय हुलाक निर्देशनालय	४०
३.२७.	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र मंगलबारे	४१
३.२८.	पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय मेडिकल स्टोर	४१
३.२९.	विराटनगर भन्सार कार्यालय	४२
३.३०.	व्यवसायिक कृषि तथा व्यपार आयोजना	४६
३.३१.	भूमिगत जल सिचाई विकास डिभिजन	४७

३.३२.	महिला तथा बालबालिका कार्यालय	४८
३.३३.	मनमोहन पोलिटेक्नीकल	४९
३.३४.	महेन्द्र मोरङ्ग आदर्श बहुमुखी क्याम्पस	५०
३.३५.	मालपोत कार्यालय (विराटनगर)	५२
३.३६.	मालपोत कार्यालय बेलवारी	५२
३.३७.	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड	५४
३.३८.	शसस्त्र प्रहरी वल कन्कालिनीमाई गण	५५
३.३९.	सिचाई विकास डिभिजन	५५
३.४०.	सुनसरी मोरङ्ग सिचाई योजना	५७
३.४१.	स्नातकोत्तर क्याम्पस	६३
३.४२.	शहरी विकास तथा भवन निर्माण डिभिजन	६४
३.४३.	पूर्वाञ्चल क्षेत्रिय प्रहरी तालिम केन्द्र	६८
३.४४.	क्षेत्रिय वन निर्देशनालय	६८
४.	आन्तरिक लेखापरीक्षण	६९
अनुसूची १ :	लेखापरीक्षण गरिएका कार्यालय र लेखापरीक्षण अङ्क	७१
अनुसूची २ :	बेरुजूको स्थिति	७४
अनुसूची ३ :	जिल्ला विकास समितिको कार्यालयको आय व्यय विवरण	७६
अनुसूची ४ :	जिम्मेवार पदाधिकारीको नामावली	७७

लेखापरीक्षणको उद्देश्य, क्षेत्र र पद्धति

१. **संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था** : संविधानको धारा २४१ मा महालेखापरीक्षकले संघीय, प्रदेश र स्थानीय तहका सबै सरकारी कार्यालय र कानूनद्वारा तोकिएका अन्य संस्थाको लेखा कानून बमोजिम नियमितता, मितव्ययिता, कार्यदक्षता, प्रभावकारिता र औचित्य समेतको विचार गरी लेखापरीक्षण गर्नु पर्ने व्यवस्था छ। लेखापरीक्षण (संशोधन सहित) ऐन, २०४८ ले महालेखापरीक्षकले लेखापरीक्षण गर्ने निकायको सबै वा कुनै ईकाइ मात्र छनौट गरी आर्थिक कारोबारको विस्तृत वा आंशिक रूपमा परीक्षण गर्ने गरी लेखापरीक्षणको तरिका, क्षेत्र र अवधि तोकी लेखापरीक्षण गर्न, प्राप्त तथ्यहरु दर्साउन, त्यसमा आलोचना गर्न र राय सहितको प्रतिवेदन गर्न सक्ने व्यवस्था छ। संविधान, लेखापरीक्षण ऐन र अन्य कानूनद्वारा प्रदत्त व्यवस्था अनुरूप लेखापरीक्षण गरिएको छ।
२. **उद्देश्य** : सार्वजनिक आर्थिक कारोबारमा स्वच्छता, पारदर्शिता, जवाफदेहिता, विश्वसनियता र अनुशासन प्रवर्धन गराउनु लेखापरीक्षणको प्रमुख उद्देश्य रहेको छ। लेखापरीक्षण गर्दा देहायका विषयको परीक्षण एवं विश्लेषणमा केन्द्रित गरिएको छ :
  - विनियोजन, राजस्व र धरौटीको लेखा तोकिएको ढाँचामा राखेको र यथार्थ स्थिति चित्रण गरेको,
  - स्वीकृत कार्यक्रम, बजेट र अख्तियारीको सीमा भित्र रही तोकेको कार्य र प्रयोजनमा खर्च गरेको,
  - राजस्व लगायत समस्त आम्दानी, असुली एवं दाखिला र धरौटी आम्दानी कानून सम्मत रहेको,
  - सरकारी सम्पत्तिको अभिलेख, सुप्रबन्ध र संरक्षणको पर्याप्त व्यवस्था गरेको,
  - नगदी, जिन्सी तथा सरकारी सम्पत्ति एवं स्रोतको हानि नोक्सानी र दुरुपयोग हुन नपाउने गरी आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्था गरेको,
  - आर्थिक कारोबार गर्दा प्रचलित कानूनको पालना गरेको एवं पुष्ट्याई गर्ने प्रमाण यथेष्ट राखेको,
  - स्वीकृत कार्यक्रम अनुसार निर्धारित समय भित्र प्रगति हासिल गरेको,
३. **क्षेत्र** : यस जिल्ला स्थित अनुसूची १ मा उल्लिखित सरकारी कार्यालय र समितिको २०७२।७३ को आर्थिक कारोबारको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरिएको छ।
४. **पद्धति** : संविधान, लेखापरीक्षण ऐन, सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्थाहरुको अन्तर्राष्ट्रिय संगठन (इन्टोसाई) द्वारा प्रतिपादित सिद्धान्त र असल अभ्यासको अनुसरण गरी लेखापरीक्षणको क्रममा देहायका मानदण्ड एवं मार्गदर्शन प्रयोग गरिएको छ।

<ul style="list-style-type: none"> ● सरकारी लेखापरीक्षण नीति मानदण्ड, ● वित्तीय लेखापरीक्षण मार्गदर्शन, ● महालेखापरीक्षकको लेखापरीक्षण सम्बन्धी निर्देशन तथा परिपत्र, ● संयुक्त लेखापरीक्षण टोली सम्बन्धी निर्देशन, ● गुणस्तर आश्वस्तता निर्देशिका, ● आयोजना हिसाबको लेखापरीक्षण मार्गदर्शन, ● राजस्व लेखापरीक्षण मार्गदर्शन, 	<ul style="list-style-type: none"> ● सार्वजनिक खरिद व्यवस्थाको लेखापरीक्षण मार्गदर्शन, ● प्रशासकीय खर्चको लेखापरीक्षण मार्गदर्शन, ● जिल्ला विकास समिति लेखापरीक्षण निर्देशिका, ● जोखिममा आधारित लेखापरीक्षण निर्देशिका, ● लेखापरीक्षकको आचारसंहिता, ● सार्वजनिक संस्थाका लेखापरीक्षकको लागि निर्देशन,
--	---

वार्षिक योजना र कार्यक्रमको अधीनमा रही स्थलगत रूपमा लेखापरीक्षण गरी प्रतिवेदन गरिएको छ। लेखापरीक्षणको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि कार्यान्वयन चरणमा निरीक्षण, सुपरिवेक्षण तथा आचारसंहिता पालनाको अनुगमन गरी गुणस्तर आश्वस्तताको निमित्त सम्पादित कामको पुनरावलोकन गर्ने गरिएको छ।

लेखापरीक्षण गरिने निकाय र कारोबारको छनौट गर्दा जोखिम मूल्याङ्कनको आधारमा स्वीकृत योजना र कार्यविधि अबलम्बन गरी अनुसूची १ बमोजिम ६० कार्यालयको विस्तृत र ३९ कार्यालयको आन्तरिक लेखापरीक्षण तथा केन्द्रीय आर्थिक विवरणको आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरिएको छ।

लेखापरीक्षण र बेरुजूको स्थिति

१. **लेखापरीक्षण** : यस जिल्ला स्थित ९९ सरकारी कार्यालयको बिनियोजन, राजस्व, धरौटी र अन्य कारोबार समेत रु.५७ अर्ब ३२ करोड ५६ लाखको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरीएको छ । लेखापरीक्षण गरीएका कार्यालय र लेखापरीक्षण अङ्क अनुसूची १ मा उल्लेख छ ।
२. **बेरुजू** : आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०५५ अनुसार प्रचलित कानून बमोजिम पुऱ्याउनुपर्ने रीत नपुऱ्याई कारोबार गरेको वा राख्नुपर्ने लेखा नराखेको तथा अनियमित वा बेमनासिब तरिकाले आर्थिक कारोबार गरेको भनी लेखापरीक्षण गर्दा औल्याइएको वा ठहऱ्याएको कारोबारलाई बेरुजूको रूपमा परिभाषित गरीएको छ ।

यस वर्ष ६२ कार्यालयको प्रारम्भिक प्रतिवेदनबाट कूल दफा ६८१ र रु.९१ करोड ४९ लाख ६७ हजार बेरुजू देखिएकोमा ३५ दिनभित्र फछ्यौट गरी सम्परीक्षण गराउन सम्बन्धित कार्यालयहरूलाई जानकारी गराइएको थियो । प्रतिवेदन अवधिसम्म ३९ कार्यालयको प्रतिक्रियाबाट फछ्यौट र समायोजनबाट १८३ दफा र रु.२६ लाख ९४ हजार मिलान गरी ६२ कार्यालयको दफा ४९८ र रु.९१ करोड २२ लाख ७३ हजार बेरुजू बाँकी रहेको छ । लेखापरीक्षणको क्रममा रु.९१ हजार र प्रतिक्रियाबाट रु.२५ हजार समेत रु.१ लाख १६ हजार असुल भएको छ ।

बाँकी बेरुजू मध्ये असुल उपर गर्नुपर्ने रु.१३ करोड १३ लाख १५ हजार, अनियमित रु.५४ करोड २३ लाख ८३ हजार र पेशकी रु.२३ करोड ८५ लाख ७५ हजार रहेको छ । यस सम्बन्धि विवरण अनुसूची २ मा उल्लेख छ ।

३. **सुभाब** : तोकिएको प्रक्रिया अपनाइ समयमै बेरुजू फछ्यौट गर्ने दायित्व जिम्मेवार व्यक्तिको हो । प्राप्त अख्तियारी बमोजिम कार्यसञ्चालन गर्ने, जिम्मा लिने, खर्च गर्ने, लेखा राख्ने, बेरुजू फछ्यौट गर्ने गराउने, सरकारी नगदी जिन्सी असुलउपर गर्ने गराउने तथा दाखिला गर्ने र सरकारी कामको जिम्मा लिने व्यक्तिलाई कानूनले जिम्मेवार व्यक्ति तोकेको छ । बेरुजू औल्याइएका कार्यालय र जिम्मेवार पदाधिकारीको नामावली अनुसूची ४ मा दिइएको छ ।

आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ९८ अनुसार असुलउपर गर्नुपर्ने देखिएको बेरुजू जिम्मेवार व्यक्तिबाट समयमै असुलउपर गरी फछ्यौट गर्नुपर्दछ ।

अनियमित बेरुजूको हकमा आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०५५ को दफा २१(२) र नियम १०० (३) बमोजिम सरकारी हानि नोक्सानी भए नभएको यकिन गरी प्रचलित कानूनको रीत पुऱ्याउनुपर्नेमा रीतसम्म नपुगेको तर सरकारी हानि नोक्सानी नभएको अवस्थामा यथेष्ट प्रमाण र मनासिब कारणसहित नियमित गरेर फछ्यौट गर्नुपर्दछ । तर सरकारी नगदी जिन्सीको हानि नोक्सानी भएको अवस्थामा जिम्मेवार व्यक्तिउपर नियमानुसार कारबाहीसहित हानि नोक्सानी भएको रकम असुलउपर गरी अनियमित बेरुजू फछ्यौट गर्नुपर्दछ । प्रमाण पेश नभएको अनियमित व्यहोरा सम्बन्धमा प्रमाण कागजात पेश गरी फछ्यौट गर्नुपर्दछ ।

पेशकी बेरुजू अन्तर्गत म्याद नाघेको पेशकी आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ७९ अनुसार कारबाही गरी र म्याद बाँकी रहेको पेशकीको हकमा सम्भौता वा कबुलियतनामा अनुसार फछ्यौट गर्नु गराउनुपर्दछ ।

कार्यालयगत लेखापरीक्षण व्यहोरा पुनरावेदन अदालत (उच्च अदालत)

१. **मुद्दा** : यस अदालतको २०७२।७३ को वार्षिक प्रतिवेदन अनुसार मुद्दा तर्फको लगत जिम्मेवारी ८६८, चालु वर्ष २०७२।७३ मा दर्ता १७७३ गरी कूल २६४१ मुद्दा मध्ये १०८५ अर्थात ४१.०८ प्रतिशत मुद्दा फछ्यौट भई १५५६ मुद्दा फछ्यौट हुन बाँकी रहेको देखियो । सोही प्रतिवेदनमा ३४९४ मुद्दाको ७० प्रतिशत मुद्दा फछ्यौट गर्ने वार्षिक कार्ययोजना तयार गरेको उल्लेख भएबाट २०७२।७३ मा ७० प्रतिशत भन्दा कम मुद्दा फछ्यौट भएको देखियो ।
२. **खर्च संरचना** : स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमबमोजिम तोकिएको चौमासिकमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्नेमा पूँजीगत खर्चतर्फ तेश्रो चौमासिकमा ४३.०५ प्रतिशत खर्च भएको छ । तोकिएका कार्यक्रम समयमा सम्पन्न गर्नुपर्दछ ।
३. **अख्तियारी** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २३ बमोजिम १५ दिनभित्र अख्तियारी पठाउनुपर्नेमा २०७३।२।२४ मा रु.१ लाख ४० हजारको अख्तियारी ढिलो गरी पठाएको देखियो । तालुक कार्यालयसंग समन्वय गरी समयमै अख्तियारी प्राप्तगर्ने तर्फ ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ ।
४. **वार्षिक खरिद योजना** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ८ मा सार्वजनिक निकायले वार्षिक रु.१० लाख भन्दा बढी रकमको खरिद गर्नु पर्ने भएमा वार्षिक खरिद योजना तयार, गर्नु पर्ने व्यहोरा समेत उल्लेख भएकोमा खरिद इकाई गठन गरेतापनि वार्षिक खरिद योजना तयार गरेको पाइएन ।
५. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ४७ मा जिन्सी सामानको मूल्य खुलाई राख्नु पर्ने र नियम ५० मा जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि जिन्सी सामानको मर्मत सम्भार र लिलाम गर्नुपर्ने उल्लेख छ । चालु हालतमा नरहेको जिन्सी मालसामानहरु लिलाम, मर्मत गर्नुपर्ने हो सो गरी जिन्सीको अवस्थालाई अध्याबधिक गराई राख्नु पर्ने देखियो ।
६. **करार सेवा** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९५ मा सेवा करारमा लिँदा प्रतिस्पर्धा हुने किसिमबाट छनौट गर्नु पर्ने व्यवस्था समेत उल्लेख छ । यस निकायमा करारमा रहेका कर्मचारीहरु प्रतिस्पर्धाको माध्यमबाट नियुक्ती गर्नु पर्नेमा आवश्यकता अनुसार करारमा ६ जना नियुक्ती गरेको देखियो ।
७. **धरौटी तर्फ** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ६४ मा प्रयोजन पुरा भएको धरौटी राजस्व दाखिला गर्नु पर्ने भएमा म्याद तोकिएको भए सो म्याद भित्र र नतोकिएको भए १५ दिन भित्र निर्णय गरी राजस्व खातामा दाखिला गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । यस अदालतमा २०७२।७३ को अन्तमा रु.६४,१५,५२०। धरौटी बाँकी देखिएकोमा २०६१।६२ देखिको समेत धरौटी बाँकी देखिन आयो । प्रयोजन समाप्त भएका धरौटी नियमानुसार सदरस्थाहा गरी धरौटी खाताको अवस्था अद्यावधिक गराई राख्नु पर्ने देखियो ।

मोरङ्ग जिल्ला अदालत

१. **राजस्व लगत** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम १३ बमोजिम प्रत्येक कार्यालयले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको ३५ दिन भित्र लगती राजस्वको रकम र असुल हुन बाँकी रकम समेतको कच्चावारी समेत भिडाई राजस्वको आर्थिक विवरण तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था भएकोमा यस अदालतले रु.१,१४,३४,१९१.०० लगती आमदानी र रु.१३,४६,७६,९८७.०० लगती राजस्व असुल हुन बाँकी देखाएकोमा लगत कितावमा लगत कट्टा, मिनाहा गरी बाँकी रहेको लगत अंक एवं जोडजम्मा समेत खुल्ने अभिलेख नराखेकोले उक्त हिसावको एकितन गर्न सकिएन ।
२. **कैदको लगत** : जिल्ला अदालत नियमावली, २०५२ को नियम ६८ अनुसार जरिवाना तिर्न नसक्ने अभियुक्तलाई तोकिएको जरिवाना र कैद लगत सहित कारागारमा पठाई लगत कसेको जानकारी

प्राप्त गरी मूल लगत पुस्तिकावाट लगत कट्टा गर्नु पर्नेमा यस अदालतले अभियुक्तहरुको कारागारवाट लगत कसेको प्रमाणनै प्राप्त नगरी कैद चलान पूर्जा बुझेको आधारमा मात्र पनि लगत कट्टा गर्ने गरेको हुँदा अभियुक्तले भुक्तान गर्नु पर्ने पुरा कैद अवधि कति हो एकिन गर्न नसकिने देखियो ।

- ३ **लगत बाँकी** : प्राप्त राजस्वको आर्थिक विवरण अनुसार विगत वर्ष देखिको कायमी लगत रु.१३,४६,७६,९८७- मा यस वर्ष असुली भएको रु.१,१४,३४,१९१- कट्टा गर्दा रु.१२,३२,४२,७९६- बाँकी हुनु पर्नेमा रु.१३,४६,७६,९८७- लगत बाँकी देखाएको कारणबाट रु.१,१४,३४,१९१- बढी लगत बाँकी फरक पर्न गएको पाइयो । यस सम्बन्धमा आधार सहित स्पष्ट गरेको देखिएन ।
- ४ **रसिद नियन्त्रण खाता** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम १० अनुसार राजस्व लेखा तोकिएको ढाँचामा राखी अद्यावधिक गर्नु पर्ने व्यहोरा समेत उल्लेख छ । नगदी रसिद नियन्त्रण खाता अद्यावधिक गरी नराखेको कारण राजस्व रकम एकिन गर्ने आधार भएन ।
- ५ **व्यक्तिगत धरौटी** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ६८ अनुसार प्रत्येक कार्यालय धरौटी कारोवारको लेखा अनुसूची १० बमोजिम र व्यक्तिगत धरौटी खाता अनुसूची ११ बमोजिम अद्यावधिक राख्नु पर्ने व्यवस्था रहेकोमा व्यक्तिगत धरौटी खाता अद्यावधिक नरहेको र धरौटी बाँकीको विवरण समेत तयार नभएको एवं धरौटी बाँकीको कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट प्रमाणित भएको लेजर समेत प्रस्तुत नभएको कारणबाट आर्थिक विवरण अनुसार धरौटी बाँकी देखाइएको रु.७,११,२०,४९०- यकिन गर्न सकिएन ।
- ६ **धरौटी बाँकी** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ७१ अनुसार श्रेष्ठानुसार धरौटी बाँकी रकम र बैंकको स्टेटमेन्ट अनुसार बाँकी रकम भिडान गरी बैंक मौज्जात कम भएको धरौटी सम्बन्धमा सम्बन्धित विभाग तथा मन्त्रालयले कसको लापरवाहीबाट त्यस्तो हुन गएको हो छानविन गरी असुल उपर गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेकामा गत विगत वर्ष देखि श्रेष्ठामा भन्दा बैंकमा कम मौज्जात देखिएको रु.२,५७,३८५- को सम्बन्धमा गत विगत वर्षको प्रतिवेदनहरुमा औँल्याएकोमा स्थिति यथावत छ ।
- ७ **खर्च संरचना** : स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमबमोजिम तोकिएको चौमासिकमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्नेमा पूँजीगत खर्चतर्फ तेश्रो चौमासिकमा ८६.५१ प्रतिशत खर्च भएको छ । तोकिएका कार्यक्रम समयमा सम्पन्न गर्नुपर्दछ ।
- ८ **जिन्सी व्यवस्थापन** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ४७ र नियम ५० अनुसार कार्यालय प्रमुखले आफ्नो कार्यालयमा कुनै प्रकारबाट प्राप्त हुन आएका जिन्सी मालसामानको विवरण र मूल्य खुलाई जिन्सी कितावमा आम्दानी बाँधी श्रेस्ता राख्नु पर्ने र जिन्सी निरीक्षण गरी वा गराई त्यसको प्रतिवेदन लिखित रुपमा लिई राख्ने व्यवस्था भएकोमा यो वर्ष जिन्सी निरीक्षण गरेको देखिएन ।
- ९ **लगत** : यो वर्ष रु.४,९९,९२,५५३- लगत कट्टा गरेको आर्थिक विवरण प्रस्तुत हुन आएको छ । कुन कुन प्रकृतिको लगतको लगत कट्टा, मिन्हा भई उक्त कुल लगत कट्टा कायम हुन आएको हो लगत कितावमा जोड जम्मा गरी राखेको नपाइएबाट लगत कट्टा अंक भिडान गर्न सकिएन । तसर्थ, लगती असुली, लगत कट्टा, लगत बाँकी आर्थिक वर्षगत रुपमा भिडान गर्न सकिने गरी लगत किताव अद्यावधिक गराई राख्नु पर्ने देखियो ।
- १० **करार सेवा** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९५ मा सेवा करारमा लिँदा प्रतिस्पर्धा हुने किसिमबाट छनौट गर्नु पर्ने व्यवस्था समेत उल्लेख छ । यस निकायमा करारमा रहेका कर्मचारीहरु प्रतिस्पर्धाको माध्यमबाट नियुक्ती गर्नु पर्नेमा आवश्यकता अनुसार विना प्रतिस्पर्धा सेवा करारमा नियुक्ती गरेको देखियो । यो वर्ष करारका कर्मचारीहरु १३ जनालाई रु.३०,७४,०००- खर्च लेखेको पाइयो ।

- ११ **दरबन्दी/पदपूर्ति** : पेश भएको विवरण अनुसार विभिन्न तह र पदका गरी कुल ७४ पदको दरबन्दी रहेकोमा ६१ पदहरू पूर्ति भै १३ पदहरू रिक्त रहेका छन् । नायब सुब्बा २, स.ले.पा. १, तामेल्दार २ आदि पदहरू रिक्त रहेको छन् । रिक्त पदहरू पदपूर्ति गर्ने तर्फ अदालतले ध्यान दिनु पर्ने देखिन्छ ।
- १२ **वार्षिक खरिद योजना** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ८ बमोजिम रु.१० लाख रुपैयाभन्दा बढी रकमको खरिद गर्नु पर्ने भएमा वार्षिक खरिद योजना तयार गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । तर यस वर्ष रु.१ करोड ७६ लाख ३ हजार ९८९ खर्च गरेकोमा वार्षिक खरिद योजना तयार गरेको पाइएन ।
- १३ **पारिश्रमिक कर** : आयकर ऐन २०५८ को दफा ८७ अनुसार पारिश्रमिक आयमा अग्रिम कर कट्टी गरी तलब भुक्तानी गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । २ कर्मचारीको रु.६२,१३१।- कर लाग्नेमा रु.५५,०१४।- मात्र कट्टा गरेकोले नपुग रु.७,११७।- असुल हुनु पर्दछ ।
- १४ **भवन खरिद** : जिल्ला अदालत, मोरङसंगै रहेको जिल्ला बार एशोसियसनको भवन रु.१,११,००,०००। मा खरिद गरी खर्च लेखेकोमा भवन खरिद गर्दा शुल्क तिरेको, भुक्तानीमा कर कट्टा गरेको, नेपाल सरकारको स्वीकृत पत्र, लालपुर्जा, स्वामित्व हस्तान्तरण लिखत सम्बन्धी कागजात प्रस्तुत हुन आएन । भवन रु.१,११,००,०००। मा खरिद गरेको तर मूल्य अभिवृद्धि कर विजक प्रस्तुत नभएकोले मूल्य अभिवृद्धि कर बाहेकको मूल्याङ्कित रकम रु.९९,३०,११२। भन्दा बढी खर्च लेखेको मूल्य अभिवृद्धि कर रु.१२,९०,९१४। असुल हुनु पर्दछ । पुरानो भवन खरिद गर्दा भवनको नक्सा प्राप्त गरी हास कट्टा गरी मूल्याङ्कन गरेको आधार र भवन खरिदको लागि गरीएको मूल्याङ्कनको दर विश्लेषण प्रस्तुत हुन आएन । २०७३।३।२९ मा गरेको सम्झौतामा मोरङ जिल्ला अदालतले रु.१,११,००,०००। मोरङ बार एशोसियसनलाई भुक्तानी गरेको १५ दिन भित्र अदालतलाई भवन हस्तान्तरण गर्नु पर्ने सर्त उल्लेख भएकोमा भवन हस्तान्तरण भएको पाइएन ।

क्षेत्रीय निर्वाचन कार्यालय

१. **प्रगति** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २५ मा बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने प्रत्येक कार्यालयले चौमासिक प्रगति विवरण तयार गरी तालुक कार्यालयमा पठाउनु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले ८० प्रतिशत भन्दा बढी प्रगति हासिल गरेको देखियो । शत प्रतिशत प्रगति हासिल गर्ने तर्फ उन्मुख हुनु पर्ने देखियो ।
२. **खर्च संरचना** : स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमबमोजिम तोकिएको चौमासिकमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्नेमा पूँजीगत खर्चतर्फ तेस्रो चौमासिकमा ३९.१८ प्रतिशत खर्च भएको छ । तोकिएका कार्यक्रम समयमा सम्पन्न गर्नुपर्दछ ।
३. **वार्षिक खरिद योजना** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ८ मा सार्वजनिक निकायले वार्षिक रु १० लाख भन्दा बढी रकमको खरिद गर्नु पर्ने भएमा वार्षिक खरिद योजना तयार गर्नु पर्ने उल्लेख भएकोमा यस वर्ष मा रु.१९,०१,४९९। खर्च भएको देखिन्छ । तर वार्षिक खरिद योजना तयार गरेको पाइएन ।
४. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० अनुसार जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लिखित चालु हालतमा नरहेको ल्यापटप, मतपेटिका आदि जिन्सी मालसामानहरू नियमानुसार लिलाम वा मर्मत गरी जिन्सी अध्याबधिक गराई राख्नु पर्ने देखियो ।
५. **अपुग जिन्सी** : जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन अनुसार ११५ वटा ल्यापटप भोला र ८ थान मोवाइल कम देखिएकोमा आवश्यक कारवाही गर्नु पर्नेमा गरेको देखिएन ।
६. **कार्यसम्पादन जमानत** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ११० मा कार्यसम्पादन जमानतको मान्य अवधि निर्माण कार्यको त्रुटि सच्याउने दायित्वको अवधि भन्दा कम्तिमा एक महिना बढी अवधिको हुनु पर्ने उल्लेख छ । क्षेत्रीय निर्वाचन कार्यालय भवन, निर्माण गर्ने निर्माण व्यवसायीले

पेश गरेको कार्यसम्पादन जमानतको म्याद २०७२।१२।०२ सम्मको मात्र कार्यसम्पादन जमानत भएकोले त्रुटि सच्याउने अवधि २०७३ आश्विन सम्मको लागि जमानत पेश भएको पाइएन ।

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग क्षेत्रीय कार्यालय

१. **लक्ष्य, प्रगति** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २५ मा बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने प्रत्येक कार्यालयले चौमासिक प्रगति विवरण तयार गरी तालुक कार्यालयमा पठाउनु पर्ने उल्लेख छ । यस कार्यालयबाट यो वर्ष रु ४७१०८१८। खर्च लेखेको मध्ये कार्यक्रम खर्चमा रु.५,७७,५५७ खर्च लेखेकोमा प्रगती विवरण तयार गरेको पाइएन ।
२. **दरबन्दी/पदपूर्ति** : कार्यालयमा विभिन्न तह र पदका गरी कुल १८ पदको दरबन्दी रहेकोमा ८ पदहरू पूर्ति भै १० पदहरू रिक्त रहेकोमा २०७३।७।४मा विभिन्न पद पूर्ति भइ निर्देशक १, आई.टि.असिस्टेण्ट १, सवारी चालक १ पदपूर्ति हुन बाँकी देखियो । रिक्त पदहरू पदपूर्ति गर्ने तर्फ कार्यालयले ध्यान दिनु पर्ने देखिन्छ ।
३. **तलवी प्रतिवेदन** : राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका कर्मचारीको सेवा, सर्त र सुविधा सम्बन्धी नियमावली, २०७२ को नियम ७३ मा आयोगले प्रत्येक वर्ष तलवी प्रतिवेदन पारित गर्नेछ भन्ने व्यहोरा उल्लेख भएकोमा २०७२।७।३ मा रु.२१,१७,२६१। तलब खर्च लेखेकोमा तलवी प्रतिवेदन पास गराएको पाइएन ।
४. **करार सेवा** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९५ मा सेवा करारमा लिँदा प्रतिस्पर्धा हुने किसिमबाट छनौट गर्नु पर्ने उल्लेख भएकोमा प्रतिस्पर्धा बेगर ४ जना करारमा कर्मचारीहरू नियुक्ती गरेको देखियो ।
५. **खर्च प्रतिवेदन** : राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी नियमावली, २०७१ को नियम ३ मा आयोगबाट कुनै तालिम, सेमिनार, गोष्ठी, कार्यशाला गोष्ठी आदि संचालन गर्नु पर्दा लागत अनुमान तयार गरी कार्यालय प्रमुखबाट स्वीकृत गराउनु पर्ने र स्वीकृत कार्यक्रम संचालन भई सकेपछि कार्यक्रम अनुरूप कार्य सम्पन्न भए नभएको प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्ने छ भन्ने व्यहोरा उल्लेख छ । यस वर्ष कार्यक्रम खर्चमा रु.५,७७,५५७।- खर्च लेखेकोमा लागत अनुमान र प्रतिवेदन तयार गरेको पाइएन ।
६. **जिन्सी** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० मा कार्यालय प्रमुखले जिन्सी निरीक्षण गरी गराई प्रतिवेदन तयार गरी राख्नु पर्ने व्यवस्था छ । यस कार्यालयले जिन्सी खाता प्रमाणित गरी नराखेको साथै जिन्सी निरीक्षण गरी प्रतिवेदन तयार गरेको पाइएन ।

पुनरावेदन (हाल उच्च) सरकारी वकील कार्यालय

१. **खर्च संरचना** : स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमबमोजिम तोकिएको चौमासिकमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्नेमा पूँजीगत खर्चतर्फ तेस्रो चौमासिकमा शत प्रतिशत खर्च भएको छ । तोकिएका कार्यक्रम समयमा सम्पन्न गर्नुपर्दछ ।
२. **दरबन्दी/पदपूर्ति** : कार्यालयमा विभिन्न तह र पदका कुल २० पदको दरबन्दी रहेकोमा १८ पदहरू पूर्ति भै २ पदहरू रिक्त रहेका छन् । उपन्यायधिवक्ता १ र नायब सुब्बा १ पद रिक्त रहेको छन् । रिक्त पदहरू पदपूर्ति गर्ने तर्फ कार्यालयले ध्यान दिनु पर्ने देखिन्छ ।
३. **करार सेवा** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९५ मा सेवा करारमा लिँदा प्रतिस्पर्धा हुने किसिमबाट छनौट गर्नु पर्ने व्यवस्था समेत उल्लेख छ । प्राप्त विवरण अनुसार यस निकायमा करारमा रहेका कर्मचारीहरू प्रतिस्पर्धाको माध्यमबाट नियुक्ती गर्नु पर्नेमा प्रतिस्पर्धा बेगर करारमा नियुक्ती गरी रु.१०,४५,०००। खर्च लेखेको पाइयो ।

४. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० अनुसार जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लिखित मर्मत गर्नु पर्ने र मर्मत हुन नसक्ने सामानहरु लिलाम गरी जिन्सी अध्याबधिक गराई राख्नु पर्ने देखियो । त्यस्तै जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनमा काठको टेबुल, पलङ्ग, कम्प्युटर लगायतको रु.४ लाख ६४ हजार ७११ मूल्य बराबरका सामानहरु कार्यालयमा रहेको पाइएन भनी उल्लेख भएको देखिन्छ । उक्त नपुग जिन्सी सामानहरु सम्बन्धमा आवश्यक कारवाही गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
५. **पारिश्रमिक कर** : आयकर ऐन, २०५८ को दफा ८ बमोजिम कर्मचारीलाई प्राप्त हुने सबै प्रकारका आय रकम आम्दानीमा समावेश गर्नुपर्ने र दफा ८७ बमोजिम पारिश्रमिक कर कट्टा गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । तर एक कर्मचारीको कर वार्षिक रु.४३ हजार ७५८ लाग्नेमा कार्यालयले रु.५,६७८- मात्र कट्टा गरेकोले नपुग रु.३८,०८०- निजबाट असुल हुनु पर्दछ । अर्का कर्मचारीलाई दैनिक भ्रमण भत्ता भुक्तानी गर्दा बढी भुक्तानी भएको रु.१,५००- र थप वीमा शुल्क वापत बढी भुक्तानी भएको रु.१,०५०- समेत रु.२,५५०- असुल हुनु पर्दछ । तलब शिर्षकबाट रु.७,५००- पोशाक शिर्षकमा खर्च लेखेको र तलब शिर्षकबाट अन्य भत्ता शिर्षकमा खर्च लेखेको नियमित देखिएन ।

जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय

१. **दरबन्दी/पदपूर्ति** : पेश भएको विवरण अनुसार विभिन्न तह र पदका गरी कूल १२ पदको दरबन्दी रहेकोमा ९ पदहरु पूर्ति भै ३ पदहरु रिक्त रहेका छन् । रिक्त पदहरु पदपूर्ति गर्ने तर्फ कार्यालयले ध्यान दिनु पर्ने देखिन्छ ।
२. **करार सेवा** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९५ मा सेवा करारमा लिँदा प्रतिस्पर्धा हुने किसिमबाट छनौट गर्नु पर्ने व्यवस्था समेत उल्लेख छ । प्राप्त विवरण अनुसार यस निकायमा करारमा रहेका कर्मचारीहरु प्रतिस्पर्धाको माध्यमबाट नियुक्ती गर्नु पर्नेमा आवश्यकता अनुसार करारमा २ जना नियुक्ती गरी रु.२,६७,५००- खर्च लेखेको पाइयो ।
३. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० बमोजिम आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को जिन्सी मौज्जातको वार्षिक विवरण अनुसार हस्तान्तरण गरी अन्यत्र पठाइएका (मूल्य उल्लेख नभएको) हात भएको कुर्सी, होण्डाइ कार, मारुती कार आदि सामान प्राप्त गर्नेले जिन्सी आम्दानी बाँधेको प्रमाण प्रस्तुत हुन आएन ।
४. **दोहोरो भत्ता भुक्तानी** : यस कार्यालयका कर्मचारीहरुले २०७२/७३ मा कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन भत्तावापत मासिक तलबको ५० प्रतिशत बुझेको देखिन्छ । प्रोत्साहन बुझेकै अवधि भित्रै पर्ने गरी निजामती कर्मचारीहरुको आधिकारिक ट्रेड यूनियन निर्वाचन हुँदाको अवधिको भत्ता समेत बुझेको पाइएको हुँदा एकै समयको ६ जना कर्मचारीलाई रु.२,२६,१९४- दोहोरो भत्ता भुक्तानी भएको रकम असुल हुनु पर्दछ ।

आन्तरिक राजस्व कार्यालय

१. **आय विवरण** : आयकर ऐन, २०५८ को दफा ९६ मा प्रत्येक व्यक्तिले आय वर्ष समाप्त भएको तीन महिना भित्र (दफा ९८ बमोजिम म्याद थप भएकोमा सो म्याद भित्र) सो वर्षको आय विवरण दाखिला गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । यो वर्ष आय विवरण दाखिला गर्नुपर्ने ३३,३५८ करदातामध्ये २०,९३० करदाता (६२.७४ प्रतिशत) ले मात्र आय विवरण दाखिला गरेको अभिलेखबाट देखिन्छ । जसमध्ये डे १ विवरण ११,११४ (३३.३१ प्रतिशत) र डे ३ ९,८१६ विवरण (२९.४२ प्रतिशत) रहेका छन् । कर छुटको संस्थाले वित्तीय विवरण पेश गर्दा पनि नन्फाइलर देखिने अवस्था रहेको छ । यसको लागि दफा ९६ अनुसार आय विवरण पेश गर्ने व्यवस्थामा सुधार हुनुपर्ने साथै कानूनमा तोकिएको समयमा आय विवरण दाखिला नगर्ने १२,४२८ करदाता (३७.२५ प्रतिशत) को खोजी गरी आय विवरण दाखिला गर्न लगाउने कार्य गर्नुपर्ने देखियो ।

- १.१. मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा १८ मा करदाताले प्रत्येक महिना आफूले बुझाउनु पर्ने कर रकम स्वयं निर्धारण गरी सो महिना समाप्त भएको २५ दिन भित्र कर विवरण बुझाउनु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयमा मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता भएका ६,५९६ करदाताहरूमध्ये ८२९ ले बन्द गरेको बाँकी ५,७६७ ले मूल्य अभिवृद्धि कर विवरण बुझाउनु पर्नेमा ९,२९(१६.१० प्रतिशत) ले डेविट विवरण, २,५३९ (४४.०२ प्रतिशत) ले क्रेडिट विवरण, १,१७० (२०.२८ प्रतिशत) ले शुन्य विवरण पेश गरेको र १,१२९ (१९.५७ प्रतिशत) ले विवरण पेश गरेको देखिएन । यसबाट डेविट विवरण बुझाउने करदाताको संख्या न्युन देखिएकाले (डेविट भन्दा क्रेडिट २.७३ गुणाले बढी) बजार अनुगमन गरी यस्ता विवरणको छानवीन बढाउनु पर्ने देखिन्छ ।
- १.२. कार्यालय अन्तर्गत दर्ता भएका करदाताहरूले २०७१।७२ को आषाढ महिनामा ९२९ डेविट कर विवरण पेश गरी रु. १३,८१,२६,६४३।- डेविट रकम देखाएकोमा सो सबै डेविट रकम दाखिला गरे नगरेको सम्बन्धमा नियमित रूपमा अनुगमन हुनु पर्दछ ।
- १.३. अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा १०क मा अन्तःशुल्क निर्धारण र असुल गर्नु पर्ने दायित्व भएका व्यक्तिले प्रत्येक महिनाको अन्तःशुल्क लाग्ने कारोबारको विवरण सो महिना समाप्त भएको पच्चीस दिनभित्र अन्तःशुल्क विवरण पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । नवीकरण नगर्ने एवं विवरण दाखिला नगर्ने करदाताको खोजी गरी विवरण दाखिला गर्न लगाउने कार्य प्रभावकारी बनाउनु पर्दछ । आयकर तर्फ आय विवरण पेश नगर्ने १२,४२८ करदाताहरूले आर्थिक कारोबार गरे नगरेको सम्बन्धमा कार्यालयबाट अनुगमन हुनु पर्दछ ।
२. **आर्थिक विवरण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ मा प्रत्येक कार्यालयले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको ३५ दिन भित्र लगती राजस्व रकम र असुल हुन बाँकी रकम तथा हसवली राजस्व समेतको कच्चावारी समेत भिडाई राजस्वको वार्षिक आर्थिक विवरण तयार गरी पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था अनुरूप कार्यालयले तयार गरेको आर्थिक विवरणको परीक्षण गर्दा देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छन्:-
- १.४. यो वर्ष विभिन्न करदाताबाट असुल भएको मूल्य अभिवृद्धि कर रु. १२,४२,८१,५८,५०३।- हसवली आमदानीमा देखाइएको छ । नियमानुसार कार्यालयले असुल गर्ने सम्पूर्ण राजस्व रकम आर्थिक विवरणमा समावेश गर्नुपर्नेमा मूल्य अभिवृद्धिकर तर्फ १,९०७ करदाताले २०७३ आषाढ मसान्त सम्मको मू.अ. कर निर्धारण भए वमोजिमको बक्यौता रु. १२,९९,३४,५३६।- र शुल्क व्याज बक्यौता रु. १२,०९,६८,१०६।- समेत जम्मा रु.२५,०९,०२,६४२।- आर्थिक विवरणमा लगतमा समावेश गरेको देखिएन । कार्यालयबाट कर परीक्षण गरी रु. १,६१,४८,३१८।- मूल्य अभिवृद्धि कर निर्धारण गरेकोमा सो रकमलाई माग कित्ताबमा चढाई आर्थिक वर्षको अन्तसम्म असुल नभएको अवस्थामा सो समेत राजस्वको आर्थिक विवरणमा लगत बाँकीमा देखाएको छैन ।
- १.५. कार्यालयमा दर्ता रहेका करदाताहरूले २०७१।४।१ देखि २०७२।३।३१ सम्म २,५३९ वटा क्रेडिट कर विवरण पेश गरेकोमा ती करदातालाई रु. १,०७,१८,०७,२७२ नेपाल सरकारले मूल्य अभिवृद्धि कर फिर्ता दिनु पर्ने देखिन्छ । क्रेडिट कर विवरण पेश गर्ने करदाताहरू मध्ये १२ महिनाभन्दा बढी अवधि देखि निरन्तर क्रेडिट हुने करदाता छनौट गर्दा १,५३३ रहेका छन् । सो मध्ये सबैभन्दा बढी अवधिदेखि निरन्तर क्रेडिटमा रहेका १० करदाताहरू हेर्दा १४८ देखि २२४ महिना सम्मका रहेका छन् । मूल्य अभिवृद्धि करमा रकम क्रेडिट देखाई विवरण पेश गर्ने यस्ता करदाताहरूको कारोबारका सम्बन्धमा कार्यालयबाट विशेष निगरानी राखी वास्तविक क्रेडिटको अवस्था एकिन गरी मूल्यभिवृद्धि कर डेविटमा ल्याउन प्रभावकारी पहल गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
३. **कर फछ्यौट आयोगबाट फछ्यौट** : यस आन्तरिक राजस्व कार्यालय अन्तर्गतका ७६ करदाताको आयकर, मूल्य अभिवृद्धि कर, अन्तःशुल्क गरी जम्मा कर निर्धारण भएको रकम रु.१७,३१,६२,९१०।-

बक्यौता रहेको मध्ये कर फछ्यौट आयोग २०७१ संग सम्झौता भै उक्त सम्झौता अनुसार रु.६,३२,२२,३९२।-अर्थात कुल निर्धारित रकमको ३६.५ प्रतिशत कर दाखिला गराई बाँकी सबै करदायित्व मिन्हा दिने कर फछ्यौट आयोगसंग सम्झौता भएको देखिन्छ । निर्धारित कर रकममध्ये शुल्क, जरिवाना, थपदस्तुर व्याज विलम्ब दस्तुर के कति हो खुल्ने कागजात करदाताको फाइलभित्र आसिक रूपमा मात्र भेटिन्छ भने कतिपय करदाताको फाइल नै नभेटिएको अवस्था छ । ४ करदाताको भने १ देखि ३० प्रतिशतसम्म असुल गर्ने र बाँकी मिन्हा दिने गरी सम्झौता भएको देखियो ।

४. **बक्यौता राजस्व असुली** : मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा २१ मा कर असुल गर्न सक्ने प्रावधान उल्लेख छ । आयकर ऐन, २०५८ को दफा १०९ मा कर बक्यौता राख्ने व्यक्तिलाई रकम बुझाउनु पर्ने व्यक्ति वा निजको रकम जिम्मा लिने व्यक्ति समेतलाई रकम दाखिला गर्न आदेश दिई असुल गर्न सक्ने व्यवस्था छ । अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा १०ज मा अन्तःशुल्क अधिकृतले अन्तः शुल्क असुल गर्ने प्रावधान उल्लेख गरेको छ । बक्यौता असुली सम्बन्धमा कार्यालयबाट भएका कारवाहीको मूल्याङ्कन गर्न कार्यालयमा रहेको माग असुली किताब तथा करदाताको फाइल परीक्षण गर्दा देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छन्:

१.६. मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा १९ मा करदाताले प्रत्येक कर अवधिको कर सो अवधि समाप्त भएको मितिले पच्चीस दिनभित्र बुझाउनु पर्ने र नबुझाएमा बाँकी रहेको कर रकममा वार्षिक दश प्रतिशतका दरले थप दस्तुर लाग्ने व्यवस्था रहेको छ । कार्यालयमा दर्ता रहेका करदाताहरूमध्ये २०७३ आषाढ मसान्त सम्म १,५३६ करदाताबाट मूल्य अभिवृद्धि कर वापत रु. १७,०२,२१,२८१।- दाखिला गर्न बाँकी रहेको छ । जसमध्ये रु. १ लाखभन्दा वढी बाँकी राख्ने २९३ करदातासंग मात्र रु १४,७७,४४,५११।- बाँकी रहेको छ । कार्यालय अन्तरगत रहेका करदाताहरूमध्ये विभिन्न करदाताहरूसंग २०७२ आषाढ मसान्त सम्म आयकर रु.४६,८३,७८,१९०।- अन्तःशुल्क रु. ६,४७,७२,५०७।- बिक्रीकर तथा ठेक्का कर रु. ६,१८,८५,८२५।- गरी रु.५९,५०,३६,५२२।- कर रकम असुल गर्न बाँकी रहेको छ ।

१.७. आर्थिक वर्षको अन्तमा असुल गर्न बाँकी आयकर तथा अन्तःशुल्क (मूल्य अभिवृद्धि कर बाहेक) बक्यौता राजस्व रु.५९,५०,३६,५२२।- मध्ये ८९ करदाताहरूको रु. १४,५३,०४,३२२।- का सम्बन्धमा आन्तरिक राजस्व विभागमा प्रशासकीय पुनरावलोकनका लागि निवेदन परेको कारणबाट र राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन परेको कारणबाट कर रकम विवादित रहेको कार्यालयको अभिलेखबाट देखिन्छ तर विभाग वा न्यायाधिकरणमध्ये कुन निकायमा गएका छन् भन्ने सम्बन्धमा अभिलेख अध्यावधिक गरेको छैन ।

करदाताको कारोबार एवं चल अचल सम्पत्ति रोक्का गरेर बक्यौता असुल गर्न सकिने कानूनी व्यवस्था रहेतापनि बक्यौता असुली कार्य प्रभावकारी हुन सकेको छैन । आयकर ऐन, तथा मूल्य अभिवृद्धि कर कानूनको व्यवस्था अनुसार करदाताले दाखिला गर्नुपर्ने कर तोकिएको अवधिभित्र दाखिला नगरेमा बक्यौता असुल गर्न करदाताहरूको खोजतलास गरी टुगो लगाउने, सम्पत्ति तथा कारोबार रोक्का गर्ने जस्ता कारवाही गर्नसक्ने कानूनी व्यवस्थाको पालना गरी बक्यौता असुलीलाई प्रभावकारी बनाउनुपर्दछ ।

५. **राजस्व लेखा प्रणाली** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ९ देखि १८ सम्म राजस्व दाखिला र राजस्वको लेखा सम्बन्धमा व्यवस्था गरीएको, यसका लागि महालेखा नियन्त्रक कार्यालयले राजस्व लेखा निर्देशिका जारी गरेको र आन्तरिक राजस्व विभागले विद्युतीय राजस्व लेखाप्रणाली सम्बन्धी पोर्टल को व्यवस्था गरेको छ । विभागले लागु गरेको राजस्व लेखा प्रणालीले राजस्वको वार्षिक

आर्थिक विवरण स्वचालित रूपमा प्रस्तुत गर्ने नगरेकोले राजस्व आम्दानीमा आन्तरिक नियन्त्रण सवल देखिएन ।

६. **मूल्य अभिवृद्धि कर कोष** : मूल्य अभिवृद्धि कर नियमावली, २०५३ को नियम ५१ अनुसार भन्सार विन्दुमा संकलित सम्पूर्ण कर रकम मूल्य अभिवृद्धि कोष खातामा दैनिक रूपमा जम्मा गर्नुपर्ने र विभागले आदेश दिएको रकम फिर्ता दिई बाँकी रहने रकम दैनिक रूपमा तोकिएको राजस्व खातामा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । मूल्य अभिवृद्धि कर फिर्ता गर्नको लागि यस वर्ष रु.१२ करोड ५३ लाख ४१ हजार ०५६ माग भई आएकोमा रु.११ करोड २१ लाख ४८ हजार ७८६ (मागको ८९.४८ प्रतिशत) फिर्ता भएको छ । मूल्य अभिवृद्धि कर फिर्ता दिनको लागि नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ९३ बमोजिम पेश हुने बजेटमा उल्लिखित राजस्व शिर्षक २८२११ (राजस्व फिर्ता) वा अन्य खर्च शीर्षकमा बजेटको व्यवस्था गरी सोही खर्च शीर्षकबाट निकास र खर्च गर्नु पर्नेमा बजेटमा समावेश नगरी खर्च गरेको पाइयो ।
७. **वार्षिक लक्ष्य र प्रगति** : कार्यालयले वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरेको देखिँदैन । २०७३/१०/१०मा सूचना प्रविधिको माध्यममा राखेको तथ्यांक प्रिन्ट गर्दा २७,६५३ करदात दर्ता भएको देखिन्छ । कार्यालयको अभिलेख अनुसार रु.३ अर्ब ५२ करोड ०४ लाख २० हजार राजस्व असुली भै समग्रमा लक्ष्यको तुलनामा १००.०६ प्रतिशत प्रगति तथा गतवर्षको तुलनामा ९.४९ प्रतिशत बढी राजस्व असुल भएको देखिन्छ ।
८. **करको दायरा विस्तार** : आयकर ऐन, २०५८ को दफा ७८ मा कुनै पनि व्यक्तिलाई आयकर ऐनको प्रयोजनको लागि स्थायी लेखा नम्बर उल्लेख गर्न आन्तरिक राजस्व विभागले आदेश दिन सक्ने, आयकर नियमावली, २०५९ को नियम २३ मा कर कट्टी गर्नुपर्ने दायित्व भएका व्यक्तिले आय आर्जन वा कर कट्टी गर्नु अगावै स्थायी लेखा नम्बर लिनु पर्ने व्यवस्था छ । मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा १० मा कुनै कारोबारमा संलग्न हुन चाहाने व्यक्तिले कारोबार सुरु गर्नु अघि दर्ता हुनु पर्ने व्यवस्था छ । अन्तः शुल्क ऐन, २०५८ को दफा ८ मा अन्तःशुल्क लाग्ने वस्तु वा सेवा प्रदान गर्नेले इजाजतपत्र लिनु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । यस सम्बन्धी व्यहोरा देहाय अनुसार रहेका छन्:
- ८.१. कम्पनी ऐन, २०६३, संस्था दर्ता ऐन, २०३४, शिक्षा ऐन, २०२८, सहकारी ऐन, २०४८, प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन ऐन, २०१४, नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेण्ट्स ऐन, २०५३, मेडिकल काउन्सिल ऐन, २०२०, स्वास्थ्य व्यवसायी परिषद ऐन, २०४७, नेपाल कानून व्यवसायी परिषद ऐन, २०५० आदिमा भएका व्यवस्था अनुरूप करदाताले आफ्नो संस्था सम्बन्धित निकायमा एवं नियमन गर्ने निकायमा दर्ता गराउनु पर्ने व्यवस्था छ । आन्तरिक राजस्व कार्यालयले आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्रका यस्ता संस्था दर्ता भए नभएको अनुगमन गर्ने गरेको देखिएन ।
- ८.२. आन्तरिक राजस्व कार्यालयले करदातालाई स्थायी लेखा नम्बर प्रदान गर्दा करदाताको कारोबार वा पेशा वा व्यवसायको प्रकृति खुल्ने गरी स्थायी लेखा नम्बर दिन स्थायी लेखा नम्बरको वर्गीकरणमा सुधार हुनु पर्दछ ।
- ८.३. प्राइभेट फर्म सम्बन्धी मापदण्ड, २०७१ को दफा १२ मा आयात निर्यात, स्थानीय खुद्रा व्यापार र स्थानीय थोक व्यापारको उद्देश्य राखी दर्ता हुने प्राइभेट फर्मको वर्गीकरण र न्यूनतम पूंजीको सीमा रु. ५० लाखभन्दा बढी पूंजी देखाई दर्ता भएका प्राइभेट फर्मको विवरण सम्बन्धित निकायबाट लिई मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ अनुसार दर्ता भए नभएको सम्बन्धमा अनुगमन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
९. **भुक्तानीमा कर कट्टी** : आयकर ऐन, २०५८ को दफा ८७, ८८ र ८९ मा प्रत्येक वासिन्दा व्यक्तिले भुक्तानी गर्दा ती दफाहरूमा तोकिएको दर अनुसार कर कट्टी गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । दफा ९० मा अग्रिम

कर कट्टी गर्नुपर्ने व्यक्तिले प्रत्येक महिना समाप्त भएको २५ दिन भित्र विभागले तोकेको तरिका र ढांचामा विभागमा विवरण दाखिला गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

- ९.१. करदाताले मासिक रूपमा अग्रिम कर कट्टीको विवरण दाखिला गरे नगरेको सम्बन्धमा कार्यालयबाट अनुगमन गरेको देखिएन । त्यस्ता कार्यालयको अभिलेख कार्यालयले अद्यावधिक गरेको देखिएन । करदाताले अग्रिम कर बुझाउन ल्याएमा मात्र रकम बुझ्ने गरेको देखियो । जसले गर्दा सबै करदाताबाट अग्रिमकर दाखिला नहुने अवस्था छ । तसर्थ अग्रिम कर दाखिला सम्बन्धमा अनुगमन प्रभावकारी बनाउनु पर्दछ ।
- ९.२. करदाताहरूले अग्रिम कर कट्टा गरी रकम बैंक भौचर मार्फत दाखिला गरेपछि कर कटाइएका करदाताहरूले आय विवरण पेश गर्दा लाग्ने आयकर वा पहिले कटाई दाखिला भएको कर रकम अनुसूची १० मार्फत दावी गर्दा कुनै खास नम्बरको बैंक भौचरबाट धेरै करदाताहरूले दावी गर्न सक्ने अवस्था रहेको छ ।
- ९.३. आयकर ऐन, २०५८ को दफा ९३ (३) मा अग्रिम कर कट्टी हुने व्यक्तिले सो भुक्तानी गरेको आय वर्षमा दाखिला गर्नु पर्ने कर रकममा मात्र मिलान गर्न दावी गर्न सक्ने व्यवस्था गरीएको छ । विभागले आय विवरणको अनुसूची १० मा दावी गरेको रकम अग्रिम कर कट्टी रकम हो वा किस्ताबन्दीमा दाखिला गरेको कर रकम हो भनी अलग गर्ने व्यवस्था गरेको छैन जस्वाट विगत वर्षमा दावी गरीएका अग्रिम कर समेत चालु वर्षमा मिलान दावी गर्न पाइने अवस्था रहेको छ । अतः अनुसूची १० मा दावी गरेको रकमलाई अग्रिम कर र किस्ताबन्दी करमा अलग गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने देखिन्छ ।
१०. **कागजातको ढांचा** : आयकर ऐन, २०५८ को दफा ७७ मा आयकर ऐन र ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली बमोजिम आवश्यक तथा आयकर ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने सूचना, विवरण तथा जानकारीहरू समावेश हुने गरी विभागले समय समयमा आवश्यक कागजात, आय विवरण लगायतका विवरणहरू, कर कट्टी विवरण दाखिला गर्ने तरिका र ढांचा तथा अभिलेखको ढांचा तोक्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । यस सम्बन्धमा देखिएका व्यहोरा निम्न रहेका छन्ः
- १०.१. कम्पनी ऐन, २०६३ अन्तर्गत दर्ता भएका कम्पनीहरूले कम्पनी रजिष्टारको कार्यालयले २०५८।२।१ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन गरेको ढांचामा कम्पनीको वित्तीय विवरण तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था भएकोमा यस वर्ष कर परीक्षण भएका प्राय जसो कम्पनीको वित्तीय विवरण सो ढांचा अनुरूप तयार गरी पेश गर्ने गरेको देखिएन ।
- १०.२. करदाताको आय विवरण पूर्ण वा अन्य कर परीक्षण गर्न छुनौट भएपछि कार्यालयले आयकर ऐन, २०५८ को दफा ८३ बमोजिम कागजात तथा फांटवारी पेश गर्ने आदेश दिने गरेको छ । करदाताले पेश गरेका आय विवरण तथा वित्तीय विवरण एवं कर निर्धारण आदेश बाहेक यसरी माग भएका कागजात र कर परीक्षकको कार्यपत्रको अभिलेख कर परीक्षण फाइलमा राख्ने गरेको छैन । आर्थिक कारोबारलाई पुष्टि गर्ने गरी माग भएका कागजातको व्यवस्थित अभिलेख नहुने र करदाताका लेखा सम्बन्धी कागजातहरू जस्तै खाता वही एवं विल भरपाईसम्म लेखापरीक्षणमा पहुच नभएको कारणले यस्ता विवरणको मूल्याङ्कनबाट कर दायित्वमा पर्ने असर न्यून गराउन सकिएको छैन ।
- १०.३. आयकर निर्देशिका, २०६६ को परिच्छेद २५ मा बीस लाख रुपैयाभन्दा बढी आय भएका पेशाकर्मी तथा पचास लाख रुपैयाभन्दा बढी कारोबार भएको पेशाकर्मी बाहेकको अन्य सबै व्यक्ति, पांच करोड रुपैयाभन्दा बढी वार्षिक कारोबार हुने सबै व्यक्ति, उत्पादन मूलक उद्योग सञ्चालन गर्ने व्यक्ति, ठेक्का व्यवसाय गर्ने व्यक्ति, कमिशनको आधारमा कारोबार गर्ने व्यक्ति, होटल व्यवसाय गर्ने व्यक्ति, ट्राभल, ट्रेकिङ तथा -याफ्टीङ व्यवसाय गर्ने व्यक्ति, बैंक तथा वित्तीय संस्था, सामान्य वीमा व्यवसायीले आय विवरण साथ पेश गर्नुपर्ने कागजातको विवरण उल्लेख गरेको छ । तर आन्तरिक

राजस्व विभागले ती कागजात पेश गर्ने अलग अनुसूचीको व्यवस्था गरेको छैन भने अनलाइन (सूचना प्रविधि) को माध्यमबाट आय विवरण पेश गर्दा यस्ता कागजात पेश गर्नु पर्ने फाराम पनि तोकिएको छैन । कार्यालयबाट कर परीक्षणका लागि कागजात माग गर्दा यस्ता कागजात माग गर्ने नगरेकोले लेखापरीक्षणको क्रममा विश्लेषण गर्न सकिएन ।

११. करपरीक्षण : आयकर ऐन, २०५८ को दफा ९५(७), ९६(५), १००(२), १०१ एवं मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा २३ तथा अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा १०घ अनुसार आन्तरिक राजस्व विभागले संशोधित कर निर्धारण गर्न सक्ने व्यवस्था छ । यसरी गरीएको संशोधित कर निर्धारणमा पुनः संशोधन गर्न विभागले उपयुक्त ठानेमा जतिपटक पनि संशोधन गर्न सक्ने र यस्तो निर्धारण आय विवरण पेश गरेको मितिले चार वर्षभित्र गरीसक्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

११.१. कर परीक्षणका लागि करदाताको छनौट गर्दा आयकर, मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तःशुल्क तर्फ विभिन्न शीर्षकगत आधारमा करदाता छनौट गर्ने व्यवस्था रहेको छ तर आन्तरिक राजस्व विभाग एवं कार्यालयले तोकिएका आधारलाई उपयुक्त भार दिई उच्च अंक आउने करदाताहरूमध्येबाट करदाता छनौट गरेको अभिलेख रहेको देखिएन ।

११.२. आयकर ऐन, २०५८ अनुरूप पेश भएका आय विवरणमध्ये पूर्ण कर परीक्षणका लागि गत वर्षहरूमा छनौट भएकामध्ये परीक्षण हुन बाँकी रहि जिम्मेवारी सरेका २९८ र यो वर्ष आय विवरण पेश गरेका २०,९३० करदाताहरूमध्ये १०० (आय विवरण पेश गर्ने करदाताको ०.५२ प्रतिशत) करदाताको यो वर्ष पूर्ण करपरीक्षण गर्नुपर्नेमा १७१ (आय विवरण पेश गर्ने करदाताको ०.८१७ प्रतिशत) करदाताको मात्र कर परीक्षण हुन सकेको देखियो । पेश भएका आय विवरण मध्ये ०.८१७ प्रतिशत र डेढे पेश गर्ने करदाताहरूमध्ये १.७४ प्रतिशत करदाताहरूको मात्र कर परीक्षण भएको छ । अतः आय विवरण पेश गरेका सबै करदाताहरूको चार वर्षभित्र कर परीक्षण गर्ने नीति अवलम्बन गर्न आवश्यक सुधार गर्दै लानु पर्ने देखिन्छ ।

११.३. कर परीक्षणबाट निर्धारण भएको कर रु. ६,०३,१५,३७० (आयकर रु. ४,२६,५०,५१८, मूल्य अभिवृद्धि कर रु. १,६१,४८,३९८ र अन्तःशुल्क रु. १५,१६,५३४) र रु. ७,९७,४७,००० सञ्चित नोक्सानी घटाइएको मासिक कार्यसम्पादन प्रतिवेदनबाट देखिन्छ । यसबाट दर्ता भएका सबै आय विवरणहरूको कर परीक्षण गर्ने नीति अवलम्बन गरीएमा नेपाल सरकारको राजस्वमा थप योगदान हुने भएकाले जोखिमका क्षेत्र पत्ता लगाई करपरीक्षणको दायरा बढाउनु आवश्यक देखिएको छ ।

१२. अग्रिम कर दाखिला नगरेको : आयकर ऐन २०५८ मा भाडा असुली गर्दा १० प्रतिशतका दरले अग्रिम कर कट्टी गर्ने व्यवस्था छ । २०७०।०७ मा करदाता १ ले कार्यालय भाडा शिर्षकमा रु.३,१४,०००।- कारखाना भाडा शिर्षकमा रु.५० लाख खर्च लेखेकोमा १० प्रतिशतका दरले रु.५,३१,४००।- अग्रिम कर कट्टा गरी दाखिला गर्नुपर्नेमा रु.३,५७,९२५।- दाखिला गरेको देखिएकोले नपुग कर रु.१,७३,४७५।- उक्त ऐनको दफा ११९,१२०क वमोजिम शुल्क व्याज समेत असुल गर्नुपर्ने देखियो ।

१३. लगानीको ऋणमा व्याज : आयकर ऐन २०५८ को दफा १४(१) अनुसार आय आर्जन हुने कार्यका लागि सिर्जना भएको ऋण दायित्व अन्तर्गत सो वर्षमा लागेका सबै व्याज कट्टी गर्न पाउने व्यवस्था छ । करदाता २ ले २०७०।०७ मा पेश गरेको वित्तीय विवरण अनुसार वर्षान्तमा ऋण रु.१४ करोड ५४ लाख ७६ हजार लिई रु.१ करोड ४४ लाख ५९ हजार खर्च गरेको देखिन्छ । करदाताले यस वर्ष एक प्रा.लि. मा रु.५० लाख र गतवर्ष अर्को प्रा.लि. मा रु.३ लाख लगानी गरेको देखिन्छ । ऋण लिएको रकम व्यवसायमा प्रयोग नगरी अन्यत्र लगानी गरेको र व्यवसायको आयसंग सम्बन्धित नदेखिएकोले ऋण रकमको व्याज खर्च कट्टी लिन नमिल्ने देखिएको छ । यसैले औसत व्याजदर ९.५% ले हुने व्याज रु.५,०३,५००।-

अमान्य गरी सो वरावरको आयमा आयकर ऐन २०५८ को अनुसूची(२) अनुसार २ प्रतिशतले लाग्ने कर रू.१,००,५००/- र दफा ११९, १२०(क) वमोजिम शुल्क व्याज समेत असुल गर्नुपर्ने देखियो ।

१४. आसामी नउठाई ऋण लिएको : आयकर ऐन २०५८ को दफा १४ अनुसार व्यवसायमा प्रयोग भएको ऋणको व्याज खर्च कट्टी गर्न पाउने व्यवस्था छ । करदाता ३ को २०७०।०७ मा र अधिल्लो वर्ष बैक ऋण क्रमशः रू.२,८२,४३,७७३/- र रू.३,२९,२८,५४४/- तथा व्याज खर्च क्रमशः रू.४३,२४,५४४/- र रू.४७,७३,७०२/- रहेको देखिन्छ । जस अनुसार ऋण मौज्जात रकममा औसत वार्षिक व्याजदर १५ प्रतिशत देखिन्छ । करदाताले लिन बांकी हिसावमा देखाएको तर यस वर्ष कुनै विक्रि नगरेको पार्टी विक्रि सम्बन्धी विवरणबाट र लिन बांकी हिसावबाट देखिएको रकम विभिन्न ३ पार्टीको रू.६८,५६,७७१/- रहेको पाइयो । उक्त ऋण लिएको तर उठाउनु पर्ने रकम नउठाएकोमा १५ प्रतिशतले हुने व्याज खर्च रू.१०,२८,५१६/- अमान्य गर्नुपर्ने हुन्छ । सो अमान्य गर्दा करयोग्य रकममा त्यति नै वृद्धि हुने हुंदा सो रकममा आयकर ऐन २०५८ को अनुसूची १ अनुसार २० प्रतिशत कर रू.२,०५,७०३/- र दफा ११९ तथा १२० अनुसार लाग्ने व्याज र शुल्क समेत असुल गर्नुपर्ने देखियो ।

१५. पारिश्रमिक आयकर : कम्पनीको रूपमा रहेको करदाता ४ को २०७१।०७२ मा कारोवार रू.३२,२९,०६,९०२/- भएको आय विवरणबाट देखिन्छ । यस कम्पनीका कार्यकारी संचालक अर्को कम्पनीको पनि कार्यकारी संचालक रहेको, सो अर्को कम्पनीको कारोवार रू.२७,६७,३०,५०२/- रहेको, उक्त दुवै कम्पनीको कारोवार ठेगाना सम्पर्क गर्ने व्यक्ति कार्यकारी सञ्चालक, लेखापरीक्षक समान रहेको कर लेखापरीक्षण प्रतिवेदनहरूबाट देखिन्छ । आयकर ऐन ,२०५८ को दफा ४(३) अनुसार एक पटकमा एउटामात्र रोजगारदाता भएको अवस्थामा दफा ८७ वमोजिम अग्रिम कट्टी भएको कर रकम नै पारिश्रमिक आयमा दाखिला गर्नुपर्ने रकमको जम्मा वरावर हुने उल्लेख छ । त्यसैले ती कार्यकारी संचालकले विभिन्न कम्पनीबाट के कति पारिश्रमिक लिएको र कति अग्रिम कर कट्टी तथा दाखिला भयो भन्ने प्रमाण तथा विवरण पेश गरेको छैन । अतः आर्थिक वर्ष २०७१।७२ र २०७०।७१ मा प्राप्त गरेको आयमा क्रमशः रू १३ लाख ८१ हजार र रू १२ लाख ०३ हजार गरी रू २५ लाख ८४ हजार कर तथा व्याज शुल्क समेत र विगत वर्षको कारोवार समेत छानविन गरी कर दाखिला गर्नुपर्ने देखियो ।

१६. करदाता ५ को आर्थिक वर्ष २०७०।०७१ को कारोवार परीक्षण गर्दा देखिएका व्योहरा यस प्रकार छन् :

१६.१. आयकर ऐन २०५८ को दफा १४ अनुसार व्यवसायको कारोवारसंग सम्बन्धित आय आर्जन गर्ने कार्यमा भएको ऋणको व्याज खर्च कट्टी गर्न पाइने उल्लेख छ । ५ सम्बद्ध निकाय तथा व्यक्तिको नाममा करदाताले सापटी दिएको देखिन्छ । सापटीबाट कुनै व्याज आम्दानी गरेको छैन । करदाताको गत वर्ष र यस वर्ष क्रमशः ऋण रू.२,५१,५६,४५०/- र रू.५,२९,८७,५८४/- तथा व्याज खर्च क्रमशः रू.३६,६३,८१९/- र रू २२,६१,८८६/- देखिन्छ । जस अनुसार औसत व्याज खर्च ७.५८ प्रतिशत हुन आउछ । करदाताले ऋण लिएको रकम यसरी अन्यत्र करयोग्य आयसंग सम्बन्धित बाहेकको कार्यमा सापटी दिएकोले औषत व्याजदरले रू.१,५३,१३,०६६/- मा हुने रू.११,६०,७३०/- व्याज खर्च कट्टी अमान्य गरी हुने कर योग्य आयमा आयकर ऐन, २०५८ अनुसूची १ अनुसार आयकर रू.२,९०,१८३/- र दफा ११९ तथा १२० अनुसार व्याज तथा शुल्क समेत असुल हुनुपर्ने देखियो ।

१६.२. एक सप्लायर्ससंग रू.१८,४९,८७६/- लिन बांकी र अर्का ट्रेडर्ससंग रू.२३,९१,४५२/- लिन बांकी देखाएकोमा करदाताले पेश गरेको विक्रि सम्बन्धी विवरण अनुसार ती पक्षलाई कुनै विक्रि देखिदैन । विक्रि नभै लिन बांकी देखाएको यस्तो रकम ४२,४१,३२८/- व्यवसायको

लागि लिएको ऋण रकम अन्यत्र प्रवाह गरेको भन्ने स्थिति देखिन आएको छ । यसैले माथिको उपदफामा उल्लेख भए वमोजिम औसत व्याजदर ७.५८ प्रतिशतले हुने रु.३,२१,४९३।- व्याज खर्च कट्टी अमान्य गर्ने तर्फ संशोधित कर निर्धारण हुंदा ध्यान नपुगेकोले सो रकम अमान्य गर्दा थप हुने त्यति नै करयोग्य आयमा आयकर ऐन, २०५८ अनुसार २५ प्रतिशत कर रु.८०,३७३।- र सो मा दफा ११९ र १२० अनुसार व्याज तथा शुल्क असुल गर्नुपर्ने देखियो ।

१७. **कर छुट पाउने संस्था:** दर्ता भएका व्यक्तिको अभिलेख कार्यालयमा रहेको कम्प्युटर प्रणालीमा राखिएको भए तापनि स्थायी लेखा नम्बर लिएकामध्ये आयकर ऐन, २०५८ अनुसार कर छुटमा दर्ता भएका संस्थाको छुट्टै अभिलेख राखेको देखिएन । आयकर छुटको प्रमाणपत्र लिएका करदाताहरूले पेश गरेको आय विवरणबाट आयकर लाग्ने आय र आयकर छुट हुने आय रकम एकिन गरी आय कर लाग्ने आयमा कानून अनुसार आयकर भुक्तानी भए नभएको एकिन हुनु पर्दछ । कार्यालयले आयकर छुटको प्रमाणपत्र लिएका करदातामध्ये आय विवरण बुझाएका करदाताको अलग अभिलेख तयार नगरेकोले आय कर लाग्ने आयमा कर असुल गरे नगरेको परीक्षण गर्न सकिएन ।

ईलाका प्रशासन कार्यालय, उर्लावारी

१. **खर्च शीर्षक:** आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ३५ मा सम्बन्धित खर्च शीर्षकमा खर्च लेख्नु पर्ने उल्लेख छ । यस कार्यालयले अस्थायी सेवामा कर्मचारी भर्ना गरी एक जनाको पारिश्रमिक स्वरुप रु १ लाख १२ हजार ३ सय ८० अन्य सेवा शुल्क शीर्षकबाट खर्च लेख्नु पर्नेमा तलव शीर्षकबाट खर्च लेखेको देखियो । सम्बन्धित खर्च शीर्षकमा खर्च लेख्नु पर्दछ ।

कोशी अञ्चल अस्पताल

१. **बजेट खर्चको स्थिति :** कार्यालयलाई २०७२।७३ मा रु.१५,७१,००,०००।- बजेट व्यवस्था भएकोमा रु.१४,७४,००,०००।- खर्च गरेको देखियो । कार्यालयको लागि कुल उपलब्ध बजेटको ९४.४० प्रतिशत तथा वैदेशिक श्रोत तर्फ कुल उपलब्ध रकमको ४२ प्रतिशत मात्र खर्च गर्न सकेको पाइयो । अख्तियारी, खर्च गर्ने निर्देशिका र वैदेशिक श्रोत तर्फको निकास फुकुवा पत्र प्राप्तमा ढिलाई भएको देखिन्छ ।

२. **वार्षिक लक्ष्य प्रगति :-** आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २५ मा बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने प्रत्येक कार्यालयले चौमासिक प्रगति विवरण तयार गरी तालुक कार्यालयमा, कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयमा पठाउनु पर्ने उल्लेख छ । अस्पतालको वार्षिक लक्ष्य प्रगति विवरण अनुसार २६ कार्यक्रममा रु ४ करोड १५ लाख ०४ हजार बजेट रहेकोमा ३ कार्यक्रमको बजेट खर्च नभएको र प्रगति सुन्य भएको, विभिन्न ३ कार्यक्रमको बजेट रु.३६ हजारमा २५ प्रतिशत, २ कार्यक्रमको बजेट रु.२४ लाख ८७ हजारमा ५० प्रतिशत सम्म र १ कार्यक्रमको बजेट रु.२४ लाख ९८ हजारमा ७५ प्रतिशत सम्म प्रगति देखिन्छ ।

३. **चौमासिक खर्च :** कार्यालयको तेस्रो चौमासिक खर्च र आषाढ महिनाको खर्चको स्थिति हेर्दा वार्षिक खर्च रु. १५ करोड १७ लाख १७ हजार मध्ये तेस्रो चौमासिक र आषाढ महिना भित्रमा क्रमशः रु.७ करोड २० लाख ४६ हजार र रु ३ करोड ५७ लाख ९५ हजार खर्च भएको छ । तेस्रो चौमासिक र आषाढ महिनाको खर्चको समग्र प्रतिशत क्रमशः ४७ र २४ रहेको छ । ढिलो अख्तियारी प्राप्त हुदा तेस्रो चौमासिक तथा आषाढ महिनामा वढी खर्च देखिएको र कार्य संचालन गर्दा कार्यक्रमको गुणस्तरमा प्रभावकारीता नहुने अवस्था रहेको पाइयो ।

४. **दरवन्दी तथा पदपूर्ति :** नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ को दफा ८(क) २ मा स्वास्थ्य सेवाको कुनै पद कुनै तरिकाबाट रिक्त भएमा सोको जानकारी पद रिक्त भएको १ महिना भित्र सम्बन्धित निकायले लोक सेवा आयोगलाई दिनु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयको स्वीकृत दरवन्दी र पदपूर्तिको विवरण अनुसार विभिन्न श्रेणी र तहका ४१९ जना स्वीकृत दरवन्दी रहेकोमा २७० जना स्थायी, पदपूर्ति र

९९ जना करार समेत ३६९ जना पदपूर्ति भई ५० जना रिक्त रहेको छ । कार्यालयमा आवश्यकता अनुसारको दरवन्दी पदपूर्ति नहुँदा सेवाग्राहीहरुलाई समयमा सेवा उपलब्ध गराउनु कठिनाई पर्ने देखिन्छ ।

५. **भुक्तानी दिन वाकी** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ३५ अनुसार स्वीकृत वजेट अन्तरगत रहेर खर्च गर्नुपर्ने प्रावधान छ । अस्पतालले नगद नपुग भएको कारण रु २,९६,६४,६४९१- तलव भत्ता ससर्त अनुदान , अन्य सेवा औषधि आदि शिर्षकमा भक्तानी लिन दिन वाकीको म.ले.प फा न. १८ कोष लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट प्रमाणित गराई आगामी वर्ष भुक्तानी दिन वाकी राखिएको छ । यो रकम समितिको कुल आय रु १२,६९,४३,४०४१- को २३.४२ प्रतिशत देखिन्छ ।
६. **घर जग्गाको लगत** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली , २०६४ को नियम ५४ बमोजिम प्रत्येक कार्यालयले सरकारी घर जग्गाको लगत राख्नुपर्ने व्यवस्था अनुसार अस्पतालले राखेको लगत अनुसार विभिन्न कित्ताको ५ विघाहा ९ कट्टा ८ धुर जग्गा र विभिन्न ३ किसिमका पक्की भवन ७९,३९२ वर्ग मिटर रहेकोमा मूल्य खुलाएको छैन ।

खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय

१. **खर्च संरचना** : स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम बमोजिम तोकिएको चौमासिकमा कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्नेमा डिभिजनले कूल पूँजिगत खर्च रु २९,९४,९९,३८३- गरेकोमा प्रथम चौमासिक अवधिमा रु.७३,६६,९९७- (२.४३ प्रतिशत), दोस्रो चौमासिक अवधिमा रु.७,७६,८७,६२५- (२९.९३ प्रतिशत) र तेस्रो चौमासिक अवधिमा रु.२९,५३,९८,६३०१- (७९.८९ प्रतिशत) खर्च गरेको देखियो । तोकिएको कार्यक्रम समयमा सम्पन्न हुनु पर्दछ ।
२. **समय अवधि र कार्यतालिका** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १० मा निर्माण कार्यको लागत अनुमान तयार गर्दा सार्वजनिक निकायले निर्माण सम्पन्न गर्न लाग्ने समयवधि कितान गर्नु पर्ने व्यवस्था भएपनि अधिकांश ठेक्काहरुमा कार्य सम्पन्न गर्नु पर्ने समय तालिका राखेको पाइएन । जसले गर्दा लागत र समयलाई निर्धारित सीमा भित्र राख्न नसक्ने अवस्था सिर्जना हुने स्थिति देखियो ।
३. **ठेक्का व्यवस्था** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २० मा कार्यक्रम सुचारु रूपले कार्यान्वयन गराउनु र निर्धारित समयभित्र कार्य सम्पन्न गर्नु पर्ने व्यवस्था भएकोमा यस वर्ष २० वटा ठेक्का बन्दोवस्त गरेकोमा प्रथम चौमासिक अवधिमा ठेक्का सम्भौता हुन नसकेको र दोस्रो चौमासिक अवधिमा ५ वटा ठेक्का रु २ करोड ४२ लाख ७६ हजारमा र तेस्रो चौमासिक अवधिमा १५ वटा ठेक्का रु.३ करोड ९३ हजारको ठेक्का सम्भौता गरेको पाइयो । कार्यालयले खरिद ऐन तथा नियमावलीले व्यवस्था गरे अनुसार तोकिएको समयमा कार्य गर्नुपर्दछ ।
४. **खरिद योजना** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६३ को नियम ८ मा सार्वजनिक निकायले वार्षिक रु १० लाखभन्दा बढी रकमको खरिद गर्नु पर्ने भएमा आगामी आर्थिक वर्षमा गर्ने खरिदको खरिद योजना तयार गर्नु पर्ने उल्लेख छ । सबै कारोवार खरिद योजनामा समावेश गरेको देखिएन । सम्पूर्ण खरिदलाई खरिद योजनामा समावेश गरी कार्यान्वयन हुनु पर्दछ ।
५. **आन्तरिक नियन्त्रण** : उपभोक्ता समितिमार्फत संचालन भइसकेका आयोजनाहरु उपभोक्ता समितिलाई नै हस्तान्तरण गर्नु पर्नेमा हस्तान्तरण नगरेको, मर्मत सम्भारमा बढी खर्च भई कार्यालयलाई थप व्ययभार परेको, कर्मचारीहरुको कार्यविवरण नबनाएको, जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन अनुसार पुराना मालसामानको लिलाम, मिन्हा तथा खुलाउनु पर्ने मूल्य नखुलाएको अवस्थाले गर्दा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीमा सुधार हुनु पर्ने देखियो ।
६. **स्वच्छ खानेपानी** : सन् २०१७ सम्म स्वच्छ खानेपानी सुविधा उपलब्ध गराउने नीति रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ अनुसार यस जिल्लाको जनसंख्या ९६५३७० रहेकोमा २०७२/७३ सम्म ८९८९२७ जना जनतालाई स्वच्छ खानेपानी वितरण अर्थात उपलब्ध गराइएको विवरण प्राप्त हुन आएको छ । अझै पनि १४.३० प्रतिशत जनता खानेपानीको सुविधा पाउन सकिरहेको अवस्था देखिँदैन । कार्यालयले

लक्ष्य अनुसार प्रगति हासिल हुन नसक्नाको कारण बजेटको अपर्याप्तता रहेको उल्लेख गरेको छ । राज्यबाट उद्घोष गरीएको नीति अनुसार कार्यक्रम संचालन हुनु पर्दछ ।

७. **अधुरो आयोजना** : स्वीकृत कार्यक्रम अनुसार योजना सम्पन्न गर्नु पर्दछ । यस डिभिजन कार्यालयमा विगत २०५७/५८ मा संचालन भएका आयोजना ३, २०६२/०६३ मा संचालनमा रहेको १, २०६४/६५ मा संचालनमा रहेको १, २०६६/६७ मा संचालनमा रहेका ३ र २०६७/६८ मा संचालनमा रहेका ६ समेत १४ आयोजनाको प्रगति स्थिति न्यून रही सम्पन्न हुन सकेको देखिएन । ती योजना समयमै सम्पन्न हुनु पर्दछ । यस सम्बन्धमा पर्याप्त बजेट विनियोजन नहुनु, पुराना योजनाको निर्माण कार्य सम्पन्न नहुँदै नयां योजना थप गर्दै जानु जस्ता कारणले गर्दा सम्पन्न गर्न नसकिएको स्थितिमा सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
८. **आयोजना हस्तान्तरण** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९७ अनुसार उपभोक्ता समितिबाट भएको कामको अध्यावधिक अभिलेख राख्ने नगरेको, हाल सम्म १३५ योजना सम्पन्न भएता पनि हस्तान्तरण भएको देखिएन । नियमावलीको व्यवस्था पालना हुनु पर्दछ ।
९. **पाईप खपत**: नेपाल सरकार सचिव स्तरको २०६२/११/८ को निर्णय तथा खानेपानी तथा ढल निकास विभागको २०६३/१/३ को परिपत्र अनुसार पाइप तथा फिटिङ्गस खरिद गर्ने सम्बन्धमा गत विगतको मौज्जातको ख्याल गरी सो को उपयोग गर्ने, अत्यावश्यक भएमा मात्र खरिद गर्ने र नापी कितावमा एच.डि.पि. पाइप जडान भए पछि मात्र जिन्सी कितावमा घटाउनु पर्ने उल्लेख छ । यस डिभिजन कार्यालयले बृहत विराटनगर खानेपानी आयोजनामा रु १८,६७,४०५।- मूल्यका पाईप जिन्सी खाताबाट खर्च देखाएकोमा नापी कितावमा खपत (जडान) भएको नदेखिएकोले खर्चको वास्तविकता एकिन हुन सकेन ।
१०. **पाइप मौज्जात** : खानेपानी तथा ढल निकास विभागको २०६३/१/३ को परिपत्र अनुसार गत विगतको मौज्जातको समेत ख्याल गरी सो को उपयोग गरी अत्यावश्यक भएमा मात्र पाइप तथा फिटिङ्गस औजार खरिद गर्ने भन्ने देखिन्छ । कार्यालयले रु.७५,०३,२७८।-वरावरको जि.आई.तथा सि.आइ.पाईप र एच.डि.पि. पाईप र रु ४९,८०,४३८।- को फिटिङ्गस मौज्जात देखाएको छ । गत वर्षको मौज्जातलाई समेत विचार नगरी पाईप तथा फिटिङ्गस खरिद गर्ने गरेकोले यसरी मौज्जात रहेको पाइयो ।
११. **कन्टिन्जेन्सी खर्च** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १० र अनुसूची (१) अनुसार कार्यालयले प्रत्येक कार्यक्रमको लागत खर्चको स्टाफ खर्च वापत २.५ प्रतिशत र अन्य खर्च वापत २.५ प्रतिशत नबढ्ने गरी कन्टिन्जेन्सी खर्च गर्न सक्ने प्रावधान रहेको छ । डिभिजनले यो वर्ष विभिन्न आठ बजेट उपशीर्षकहरूमा रु.८८,३८,९९७।- कन्टिन्जेन्सी वापत खर्च लेखेको छ । सो कन्टिन्जेन्सी सम्बन्धमा कन्टिन्जेन्सी खर्चको योजनागत अभिलेख नराखेको, विभागमा पठाएको रु २३ लाख ४६ हजारको आन्तरिक लेखा परीक्षण नभएको, पत्रिकामा विज्ञापन प्रकाशित गर्दा छुट नलिएको, भ्रमण अभिलेख नराखेको व्यहोरा देखिएको छ । कन्टिन्जेन्सी खर्चलाई मितव्ययी र प्रभावकारी बनाउनु पर्दछ ।
१२. **अग्रिम कर** : आयकर, ऐन २०५८ को दफा ८७ अनुसार सम्भाव्यता अध्ययनको भुक्तानी गर्दा १५ प्रतिशतले हुने रु.४२ हजार आयकर कट्टा गर्नु पर्नेमा रु.३८,०८२।- मात्र कट्टी गरेको देखिएकोले नपुग आयकर रु.३,९१८ असुल गरी राजस्व दाखिला गर्नु पर्दछ ।
१३. **कोष कट्टा** : निर्माण व्यवसाय ऐन, २०५५ को दफा १७ मा निर्माण व्यवसायीको विल बाट ०.१० प्रतिशतले हुन आउने रकम सो कोषमा दाखिला गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले सो कोषमा ०.०१ प्रतिशतमात्र पठाएकोले नपुग ०.०९ प्रतिशतले हुने रु.१,२३,१२६।- दाखिला गर्नु पर्दछ ।
१४. **कामको सीमा** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९७ मा रु ६० लाखसम्म लागत अनुमानमा मूल्य अभिवृद्धि कर, ओभरहेड, कन्टिन्जेन्सी रकम र जनसहभागिताको अंश समेतको रकम समावेश हुने उल्लेख छ । एक खानेपानी योजना उपभोक्ता समितिसँग कार्यालयले निर्माण कार्यको सम्भौता गरी ठूला खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाबाट उपभोक्ता समितिलाई रु.४६,८३,६००।-

भुक्तानी भएको छ । भुक्तानी रकममा मूल्य अभिवृद्धि कर, ओभरहेड, कन्टेन्जेन्सी जोड्दा रु.६३,९०,६५४।- हुन आउँछ । जनसहभागिताको अंश जोड्ने हो भने सो रकम अझ बढ्न जान्छ । नियमावलीले तोकेको सीमाको लागत अनुमान भित्र रही उपभोक्ता समितिबाट निर्माण कार्य गराउनु पर्दछ ।

१५. **घटी जमानत** : इन्द्रपुर खानेपानी आयोजना अन्तर्गत एक निर्माण व्यवसायी सँग भएको सम्झौताको दफा ४९.१ अनुसार ठेक्का रकमको १० प्रतिशतले हुने रु.१,८५,१०,२२०।- कार्य सम्पादन जमानत राख्ने व्यवस्था अनुसार नेपाल इन्भेष्टमेण्ट बैंकको जमानत पेश गरेको छ । सो सम्झौतामा तेस्रो भेरिएशन आदेश पछि ठेक्का अंकमा वृद्धि भई रु.२०,७०,९५,५५५।- पुगेपछि सोही अनुसार रु.२०,७९,५५५।- जमानत राख्नु पर्नेमा रु.१ करोड ८५ लाख १० हजार २ सय २० मात्र राखेकोले बैंक जमानत रु.२१ लाख ९९ हजार ३ सय ३५ नपुग देखिएको छ । सम्झौताको सर्त अनुसार जमानत राख्नु पर्दछ ।
१६. **राजस्व शीर्षक** : अर्थ मन्त्रालयले गरेको राजस्व शीर्षकहरुको बर्गीकरण र व्याख्या अनुसार कट्टि भएको राजस्वको सम्बन्धित शीर्षकमा दाखिला हुनु पर्दछ । कार्यालयले प्राईभेट लिमिटेड र ज्वाइन्ट भेन्चरको भुक्तानीमा कट्टा गरेको रु ६ लाख ६५ हजार १ सय ८२ अग्रिम करलाई शीर्षक फरक गरी राजस्व शीर्षक १-१-१-१-१ (एकलौटी फर्म) मा दाखिला गरेको छ । राजस्वको सम्बन्धित शीर्षकमा दाखिला हुनु पर्दछ ।
१७. **नापी कितावमा प्रविष्ट** : जिन्सी खातामा खर्च जनिएका पाईप नापी कितावमा प्रविष्ट हुनु पर्दछ । स्टोरबाट पाईप खर्च जनाएपछि सो परिमाण सम्बन्धित योजनाको नापी कितावमा प्रविष्ट हुनु पर्नेमा घटी परिमाण प्रविष्ट हुने गरेको छ । बृहद विराटनगर योजनामा स्टोर खातामा एच.डि.पि. पाईप ४९०० मिटर खर्च लेखेकोमा सो योजनाको नापी कितावमा २३०० मिटर प्रयोग भएको श्रेस्ताबाट देखिन्छ । जस अनुसार २६०० मिटर पाइप प्रयोग भएको देखिदैन । प्रति मिटर रु ११०/- पर्ने सो पाइपको मूल्य रु.२ लाख ८६ हजार रहेको छ । सो खर्च रकमको एकिकन गर्न सकिएन ।
१८. **धरौटी** : धरौटीको श्रेस्ता अध्यावधिक हुनु पर्दछ । धरौटीको व्यक्तिगत विवरण अनुसार नाम नामेसी नखुलेको बाँकी रु.१,५४,३८३- धरौटी बाँकी देखिएको, निर्माण व्यवसायी कोषमा रु १०,९४१।- दाखिला गर्न बाँकी देखिएको, लेटाङ्ग साना शहरी खानेपानी योजना र कार्यालयको नाममा अलग अलग धरौटी खाता रहेको देखिएकोले धरौटी श्रेस्ता अध्यावधिक हुन पर्दछ ।
१९. **स्थलगत निरीक्षण** : दोस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना अन्तर्गत विराटनगरबाट ३५ कि.मी. दुरीमा रहेको इन्द्रपुर खानेपानी योजनाको २०७३/१०/१८ मास्थलगत निरीक्षण गर्दा २०६७/६८ मा सुरु भएको सो आयोजनाको माग बमोजिम धारा वितरण गर्न १० कि.मि. दुरीमा पाइप लाईन विच्छयाउन आवश्यक पाइप व्यवस्थाको लागि उपभोक्ता समितिले अनुरोध गरेको, त्यस्तै भल्भ, चेम्बर संख्या २ वटा मात्र (मेन पाइपमा) रहेकोले वितरण प्रणालीको मर्मत गर्ने कार्यमा ती भल्भ बन्द गर्नु पर्ने हुँदा सो समयमा मर्मत गरीने स्थान बाहेक अन्यत्र पनि पानी वितरण बन्द गर्नु पर्ने अवस्था आउने गरेकोले भल्भ चेम्बरको संख्या बढाउनु पर्ने माग पनि उपभोक्ता समितिको रहेको देखिन्छ । यसैले सो योजनाबाट निर्वाध पानी विवरण गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्नु पर्दछ ।
२०. **पेशकी**: आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को परिच्छेद ९ अनुसार पेशकी फछ्यौट हुनु पर्दछ । कार्यालयले ५ निर्माण व्यवसायीलाई दिएको मोविलाइजेशन, पेशकी रु २ करोड ११ हजार आर्थिक वर्षको अन्त्यमा पनि फछ्यौट नभएकोले फछ्यौट हुनु पर्दछ ।

घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय

१. **कार्यक्रम** : तीन कार्यक्रम संचालन गर्न रु.४० हजार व्यवस्था गरेकोमा सो कार्यक्रम सन्चालन भएको देखिएन ।

२. **खर्च संरचना** : स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम बमोजिम तोकिएको चौमासिकमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्नेमा पूँजीगत खर्चतर्फ तेश्रो चौमासिकमा ८९.८३ प्रतिशत खर्च भएको छ । तोकिएका कार्यक्रम समयमा सम्पन्न गर्नुपर्दछ ।
३. **उद्योग प्रशासन** : जिल्ला भित्र २०७१/७२ सम्म दर्ता कायम भएका ६०२४ र २०७२/०७३ मा ६७६ समेत कूल उद्योग दर्ता संख्या ६७०० देखिन्छ । दर्ता उद्योग मध्ये २०७१/७२ मा ७७ वटा र २०७२/७३ मा ६३ वटा उद्योगको लगत कट्टा भएको उल्लेख भए पनि दर्ता उद्योग मध्ये २०७२/७३ सम्म लगत कट्टा भएका उद्योग संख्या प्रस्तुत हुन नआएबाट दर्ता अभिलेख रजिष्टर अद्यावधिक गरी राखेको देखिएन । यो वर्ष कार्यालयले कुनै पनि उद्योगको निरीक्षण गरेको पाइएन ।
४. **रुग्ण उद्योग** : जिल्ला भित्र विभिन्न समयमा दर्ता भएका तर संचालनमा आई बीचमा कार्य प्रकृया पुरा गर्न नसकेका रुग्ण उद्योगहरुको अवस्था, संख्यात्मक विवरण र रुग्ण उद्योगको संख्यात्मक स्थिति समेत संकलन गर्नुपर्नेमा गरेको देखिएन । अतः यस्ता उद्योगको लागत संकलन गरी संचालन हुने वातावरण सृजना गरीनुपर्दछ ।
५. **प्रविधि हस्तान्तरण** : घरेलु तथा साना उद्योग कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०७० को बुँदा नं.४.२ मा हस्तान्तरण गरीएका उपयुक्त प्रविधि सम्बन्धित उद्यमीले ५ वर्ष सम्म कसैलाई विक्री तथा हस्तान्तरण गर्न नपाउने व्यहोरा उल्लेख भएकोमा ७ उद्यमीलाई रु.१,६८,५९२/- को इम्ब्रोइडरी मेशिन, उन्नत पम्प, डिप फ्रिज जस्ता विभिन्न प्रविधि हस्तान्तरण भएकोमा उक्त व्यस्था अनुरूप भए नभएको सम्बन्धमा अनुगमन हुने गरेको पाइएन ।
६. **प्रशिक्षार्थी छनौट** : घरेलु तथा साना उद्योग कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०७० को बुँदा नं.३ मा प्रशिक्षार्थी छनौट अन्तरगत प्रशिक्षार्थी छनौट मूल्याङ्कनको आधारमा उच्च अंक प्राप्त गर्नेलाई छनौट गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । यस कार्यालयले कार्यालयमा दिएको निवेदनको आधारमा, गाउँ विकास समितिको सिफारिस, जिल्ला विकास समितिको कार्यक्रम आदिलाई आधार मानी प्रशिक्षार्थी छनौट गर्ने गरेको पाइयो ।
७. **आन्तरिक नियन्त्रण** : कार्यालयले प्रचलित ऐन नियमको पालना गरी आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्था भरपर्दो र प्रभावकारी बनाउनुपर्दछ । आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्थाको मूल्याङ्कन गर्दा सबै रसिद, विल भरपाईमा भुक्तानी भएको छाप समेत लगाई दस्तखत गरी प्रमाणित नगरेको, कार्य विवरण तयार नभएको, कुल १२ पदको दरबन्दी रहेकोमा ९ पदहरु पूर्ति भै ३ पदहरु रिक्त रहेको, प्रतिस्पर्धाको माध्यमबाट करारमा नियुक्ति नभएको, जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन तयार गरेको नदेखिएकोले आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीमा सुधार गर्नु पर्दछ ।

जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन डिभिजन कार्यालय नं.२

१. **खर्च संरचना**: स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम बमोजिम तोकिएको चौमासिकमा कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्नेमा तेश्रो चौमासिकमा मात्र बजेट उप-शीर्षक ३५७१०९४ मा (६३ प्रतिशत), बजेट उप-शीर्षक ३५७११२४ मा शत प्रतिशत र बजेट उप-शीर्षक ३५७१३१४ मा ९९ प्रतिशत खर्च भएको छ । तोकिएका कार्यक्रम समयमा सम्पन्न हुनु पर्दछ ।
२. **लक्ष्य प्रगति** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २६ मा बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको प्रगति समीक्षा गर्नुपर्ने व्यवस्था उल्लेख छ । कार्यालयले उपलब्ध गराएको प्रगति विवरण अनुसार सुनसरी खोला कटान नियन्त्रण वसन्तपुर, हरिया खोला तटवन्ध कप्तागंज र शिव मन्दिर संरक्षण, सर्दु खोला को कार्यक्रम संचालन गरेको देखिएन । स्वीकृत कार्यक्रम अनुसार प्रगति हासिल गर्ने तर्फ पहल गर्नु पर्दछ ।
३. **कन्टिन्जेन्सी खर्च** : अर्थ मन्त्रालय बजेट तथा कार्यक्रम महाशाखाको २०७०/१/२४ को कन्टिन्जेन्सी रकम खर्च गर्ने वारेको परिपत्र अनुसार ५ प्रतिशत कन्टिन्जेन्सी वापतको रकम बाट २ प्रतिशत रकम

पूँजिगत प्रकृतिको खर्च गर्नु पर्ने उल्लेख छ । कार्यालयले चालु प्रकृतिमा ४.६ प्रतिशत खर्च गरेको, विभागमा पठाएको रु ४ लाखको आन्तरिक लेखापरीक्षण नगराएको र कन्टिन्जेन्सी खाता राखेको देखिएन । कन्टिन्जेन्सी सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरी खर्च गर्नु पर्दछ ।

४. **योजना हस्तान्तरण** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९७ को प्रावधान अनुरूप सार्वजनिक निकायले आयोजनाको रेखदेख, मर्मत सम्भार गर्ने जिम्मेवारी समेत तोकी आयोजनाको स्वामित्व उपभोक्ता समितिलाई नै हस्तान्तरण गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले यो वर्ष विभिन्न ३ जिल्लाका ४९ उपभोक्ता समितिलाई रु ४ करोड ७ लाख ५६ हजार भुक्तानी गरेको छ । अतः सम्पन्न योजना सम्बन्धित लाभदायी समुदायलाई हस्तान्तरण गर्ने र उक्त योजनाको मर्मत सम्भारको जिम्मा पनि उनीहरूलाई नै दिनु पर्नेमा योजना हस्तान्तरण गर्ने तर्फ कार्यालयको ध्यान जानु पर्दछ ।
५. **आन्तरिक नियन्त्रण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ९५ मा प्रत्येक निकायबाट सम्पादन गरीने कार्यहरू मितव्ययी, कार्यक्षता र प्रभावकारी ढंगबाट सम्पादन गर्न, वित्तीय प्रतिवेदन प्रणालीलाई विश्वसनीय बनाउन तथा प्रचलित कानूनबमोजिम कार्य सम्पादन गर्न आफ्नो कामको प्रकृति अनुसारको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तयार गरी लागु गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । तर कार्यालयले आफ्नो कार्य प्रकृति र उद्देश्य पूरागर्न आवश्यक पर्ने आन्तरिक नियन्त्रण कार्यतालिका सहितको कार्यविधि तयार गरेको देखिएन ।
६. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० मा कार्यालयले जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि अधिकार प्राप्त अधिकारीले लिलाम गर्नु पर्ने मालसामान ६ महिना भित्र र मर्मत सम्भार गर्नु पर्ने भए तीन महिना भित्र गरी सक्नु पर्ने व्यवस्था छ । प्राप्त जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन अनुसार लिलाम विक्री गर्नु पर्ने भनी औल्याएका ६० प्रकृतिका सामानहरू जस्तै साईकल, मोटरसाईकल, कुर्सी, टेबुल, दराज लगायतका विभिन्न सामानहरू नियम ५८ अनुसार लिलाम विक्री नगरेकोले गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
७. **खरिद योजना** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ८ बमोजिम वार्षिक रु १० लाख भन्दा बढी रकमको खरिद गर्नु पर्ने भएमा वार्षिक खरिद योजना तयार गर्नु पर्नेमा तथा संशोधित कार्यक्रम अनुसारको खरिद योजना बनाउनु पर्नेमा सो समेत बनाएको देखिएन । अतः नियमको परिपालना गरी खरिद कार्य अगाडि वढाउनु पर्दछ ।
८. **नर्स** : निर्माण कार्यको दर विक्लेशण गर्दा नर्स बमोजिम गर्नु पर्दछ । चिसाङ्ग खोला नदी नियन्त्रण उपभोक्ता समितिलाई नदी नियन्त्रण गर्ने कार्यको रु.८,३०,१३३/- खर्च लेखी भुक्तानी भएकोमा ग्यावियन बक्समा ढुंगा आपूर्ति र भने कार्यको ज्याला तर्फ नर्समा दक्ष कामदारको मात्र व्यवस्था भएको छ । नर्समा अदक्ष कामदारको व्यवस्था नगरेको कारणबाट रु १,४३,५९८/- बढी लागत अनुमान तयार गर्नुपर्ने स्थिति रहेकोले नर्समा सुधार गर्नु पर्दछ ।
९. **लागत अनुमान** : दुई सरकारी निकाय बीच प्रयोग हुने नर्समा एकरूपता हुनु पर्दछ । खहरे खोला सुनसरीको नदी नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यको लागत अनुमान तयार गर्दा १:४ सिमेन्ट मसालामा ढुंगाको गाह्रो लगाउने कार्यमा सडक विभागले प्रयोग गर्ने नर्स भन्दा सिंचाई विभागले प्रयोग गर्ने नर्समा बढी सिमेन्ट लाने गरी नर्स बनाएकोले रु ५ हजार ५ सय ६० बढी लागत अनुमान तयार गरेको देखियो । उही कामको लागी दुई विभाग बीच नर्समा एकरूपता हुनु पर्दछ ।
१०. **नीति कार्यान्वयन** : जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन नीति, २०७२ को कार्यान्वयन हुनु पर्दछ । सो नीति कार्यान्वयनको अवस्था अध्ययन गर्दा गुरु योजना कार्यान्वयन गर्न न्यून बजेट विनियोजन गर्ने गरेको, नदीले आफ्नो बाटो बदल्दा गुरु योजना संसोधन गर्नु परेको, गुरु योजनामा नदी नियन्त्रणका सवै विषय समेटिने नगरेको, सरकारी निकाय बीचको समन्वय हुनु पर्ने, नदी उकास जग्गाको व्यवस्थापन

गर्न कार्यविधि नवनेको अवस्था देखियो । अतः नीति भित्र उल्लेख भएका विषयको कार्यान्वयन हुनु पर्दछ ।

११. **अधुरा आयोजना** : कार्यान्वयनमा आएका आयोजना समयमा सम्पन्न हुनु पर्दछ । भारतीय सहयोगमा संचालित सुनसरी नदी नियन्त्रण सम्वन्धी कार्यको २०६५/०६६ मा रु २,८६,६४,६२७।- ठेक अंक रही रु २,१७,६३,७३९।- भुक्तानी भएको देखियो । सो कार्यका निर्माण व्यवसायी २०६९/९/१५ देखि निर्माण कार्य अधुरो छोडी सम्पर्कमा नआएकोमा कार्यालयले २०७३/४/३० मा पुनः पत्र पठाएको देखिन्छ । सो कार्यको म्याद थप एवं कार्य सम्पन्न नभएकोले अधुरो अवस्थामा रहेको देखियो । अधुरो कार्यको निर्माण सम्पन्न हुनु पर्दछ ।
१२. **धरौटी** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ बमोजिम राखिएको धरौटी म्याद भित्र लिन नआएमा राजस्व आम्दानी बाध्नु पर्ने व्यवस्था छ । यस कार्यालयमा गत विगत २०५६/५७ देखि २०६९/७० सम्मका विभिन्न संघ, संस्था, व्यक्ति र निर्माण व्यवसायीको नाममा रहेको रु.२१,२०,३३३।- धरौटी उक्त नियमावली बमोजिम राजस्व आम्दानी बाध्नु पर्दछ ।

जिल्ला कारागार कार्यालय

१. **कारागारको क्षमता** : यस कारागारमा कैदीहरु २५० जना सम्म राख्न सक्ने क्षमता रहेको देखिन्छ । लेखापरीक्षण डोरवाट २०७३/१०/१ मा कारागारको निरीक्षण गर्दा ७११ कैदीहरु रहेको देखियो । त्यस्तै २०७३/८/३० मा प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा रहेको निरीक्षण टोलीले निरीक्षण गर्दा सो कारागारमा ७०४ जना बन्दी रहेको व्यहोरा निरीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेख गरेको छ । क्षमता भन्दा बढी संख्यामा कैदी राख्दा कैदी व्यवस्थापन गर्न जटिल हुने देखिन्छ ।
२. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० मा जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि अधिकार प्राप्त अधिकारीले लिलाम गर्नु पर्ने मालसामान ६ महिना भित्र र मर्मत संभार गर्नु पर्ने भए तीन महिना भित्र गरी सक्नु पर्ने व्यवस्था छ । जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन अनुसार मर्मत सम्भार गर्नु पर्ने, मर्मत हुन नसक्ने भनी औल्याएका विभिन्न प्रकृतिका सामानहरु नियममा व्यवस्था भए अनुसार लिलाम विक्री तथा मर्मत सम्भार सम्वन्धी कारवाही अगाडि बढाउनु पर्दछ ।
३. **खर्च शीर्षक** : वजेट कार्यान्वयन निर्देशिकाको दफा ३३ अनुसार सेवा करारमा कार्यरत व्यक्तिको पारिश्रमिक तलव खर्च शीर्षकवाट लेख्न नपाउने व्यवस्था छ । सो व्यवस्था अनुसार सेवा करारका व्यक्तिको पारिश्रमिक भुक्तानी दिदा खर्च शीर्षक २२४१२ वाट खर्च लेख्नुपर्नेमा खर्च शीर्षक २११११ वाट रु २,११,०६०।- भुक्तानी गरेको नियमित देखिएन । सम्वन्धित शीर्षकमा खर्च लेख्नु पर्दछ ।
४. **कर्मचारी दरबन्दी** : कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, विराटनगरवाट पारित तलवी प्रतिवेदनमा स्वास्थ्य सेवा तर्फ सि.अ.हे.व./हे.अ. सहायक पाचौ तहमा दरबन्दी संख्या १ रहेकोमा २ कर्मचारी कार्यरत रहेको देखियो । जसवाट एक कर्मचारीलाई भुक्तानी भएको रु ३ लाख १७ हजार २०० दरबन्दी भन्दा बढी तलव खर्च लेखेको देखियो । स्वीकृत दरबन्दी अनुसार तलव खर्च लेख्नु पर्दछ ।

जिल्ला कृषि विकास कार्यालय

१. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० अनुसार कार्यालय प्रमुखले जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनमा प्रयोगमा नरहेको र मर्मत गर्नु पर्ने र मर्मत हुन नसक्ने भनी उल्लेख भएका मालसामानहरु लिलाम विक्री गर्नु पर्ने भए ६ महिना भित्र, मर्मत संभार गर्नु पर्ने भए ३ महिना भित्र गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले नियममा व्यवस्था भए अनुसार उक्त कार्य गरेको नदेखिएकोले मर्मत र लिलामको कारवाही गरी जिन्सी लेखा व्यवस्थित गरी राख्नु पर्दछ ।
२. **खर्च संरचना** : स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम बमोजिम तोकिएको चौमासिकमा कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्नेमा पूँजिगत खर्च तर्फ प्रथम चौमासिकमा शून्य प्रतिशत, दोश्रोमा ६५ प्रतिशत, तेश्रोमा ३५ प्रतिशत खर्च भएको छ । तोकिएको कार्यक्रम समयमा सम्पन्न हुनु पर्दछ ।

३. **राजस्व शीर्षक** : आय तथा व्ययका शीर्षकहरूको व्याख्या बर्गीकरण अनुसार प्राईभेट लिमिटेड कम्पनीलाई भुक्तानी भएको रकमको अग्रिम कर राजस्व शीर्षक १-१-१-२३ मा दाखिला गर्नु पर्ने व्यवस्था छ। कार्यालयले ६ प्राईभेट लिमिटेड कम्पनी को भुक्तानीमा कट्टा भएको रु २५ हजार ७ अग्रिम कर राजस्व शीर्षक राजस्व शीर्षक फरक गरी दाखिला भएको देखियो। सम्बन्धित शीर्षकमा राजस्व दाखिला हुनु पर्दछ।
४. **कर समायोजन** : मूल्य अभिवृद्धि कर नियमावली, २०५३ को नियम २६ मा मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता भएको करदाताले विक्रम संवत् अनुसारको एक महिनाको कर अवधिको कर विवरण सो अवधि समाप्त भएको मितिले २५ दिन भित्र सम्बन्धित कर अधिकृत समक्ष पेश गर्नु पर्ने उल्लेख छ। कार्यालयले २ निर्माण व्यवसायीलाई भुक्तानी गरेको रु ६६ हजार ५ सय ७७ मूल्य अभिवृद्धि कर २०७३ माघ १३ गते सम्म पनि विवरण र कर दाखिला नगरेको व्यहोरा आन्तरिक राजस्व विभागको वेबसाइट वाट देखिएकोले सो कर समायोजन सहित दाखिला हुनु पर्दछ।
५. **पेशकी कारोवार** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ७४ मा दिएको पेशकी तोकिएको म्याद भित्र फछ्यौट गर्नु गराउनु पेशकी लिने दिने दुवै थरीको कर्तव्य हुने उल्लेख छ। पेशकी कारोवार परीक्षण गर्दा प्रथम चौमासिकमा नै कार्यक्रम सम्पन्न भए तापनि सो को विल भरपाई पेश नगरी आषाढमा मात्र फछ्यौट गरेको, पेशकी माथि पेशकी दिने गरेको, कार्यक्रम संचालन गर्न भनी लिएको पेशकी कार्यक्रम नै संचालन नगरी नगदै फिर्ता गरेकोले अनावश्यक पेशकी लिने गरेको देखियो। यस्तो परम्परामा नियन्त्रण हुनु पर्दछ।
६. **राजस्व श्रेस्ता** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ९मा राजस्व आर्जन गर्ने कार्यालयहरूले राजस्वको गोश्वारा भौचर उठाई त्यस्तो रकमको आम्दानी जनाई लेखा राख्नु पर्ने उल्लेख छ। कार्यालयले यो वर्ष रु १,६६,००५।- रुपैया आम्दानी गरी राजस्व खातामा दाखिला गरेता पनि गोश्वारा भौचर उठाएको देखिएन। नियमानुसार राजस्वको गोश्वारा भौचर उठाई लेखा राख्नु पर्दछ।
७. **अग्रिम कर** : आयकर ऐन, २०५८ को दफा ८९ अनुसार ठेक्काको रकममा १.५ प्रतिशत र दफा ८८ अनुसार भाडा रकममा १० प्रतिशत अग्रिम कर कट्टी गरी भुक्तानी गर्नु पर्ने व्यवस्था छ। कार्यालयले २ कारोवारमा भुक्तानी गर्दा रु १ हजार अग्रिम कर कट्टी नगरेको हुदा उक्त रकम असुल हुनु पर्दछ।
८. **पेशकी** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ७४ र ७९ मा पेशकी दिने र फछ्यौट गर्ने व्यवस्था छ। आर्थिक वर्षको अन्तसम्म पनि ४ संस्था र १ व्यक्तिको नाममा रु ४ लाख ४९ हजार पेशकी बाँकी रहेकोले फछ्यौट हुनु पर्दछ।

जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय

१. **बजेट खर्चको स्थिति** : कार्यालयलाई २०७२।७३ मा रु.२५,६७,६९,४००।- बजेट व्यवस्था भएकोमा अर्थ बजेट बाहेकको बजेट खर्चको अवस्था हेर्दा रु.२०,४३,८८,६३४।०७ खर्च गरेको देखिन्छ। कार्यालयको लागि उपलब्ध बजेटको ७९.६ प्रतिशत तथा वैदेशिक श्रोत तर्फ कुल उपलब्ध रकमको ४५.८ प्रतिशत मात्र खर्च गर्न सकेको देखिन्छ। खर्चको अख्तियारी समयमै प्राप्त नभएको र कतिपय कार्यक्रमहरू संचालन नगरीनुले बजेट उपयोग क्षमतामा कमी देखिएको छ।
२. **वार्षिक लक्ष्य प्रगति** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २५ मा बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने प्रत्येक कार्यालयले चौमासिक प्रगति विवरण पेश गर्नुपर्ने उल्लेख छ। कार्यालयको वार्षिक लक्ष्य प्रगति विवरण अनुसार विभिन्न १६ कार्यक्रम मध्ये १ को शून्य प्रतिशत, १ को ५० प्रतिशत र बाँकी १४ को ७५ प्रतिशत भन्दा बढी प्रगति भएको देखिन्छ। समयमै अख्तियारी प्राप्त भए पनि वैदेशिक श्रोत तर्फको निकाशा फुकुवा नभएको कारणले उपर्युक्त बमोजिम कम प्रगति भएको पाइयो।

३. **चौमासिक कार्यक्रम खर्च** : कार्यालयको तेस्रो चौमासिक खर्च र आषाढ महिनाको मात्र खर्चको स्थिति हेर्दा वार्षिक कार्यक्रम खर्च रु. ६ करोड ६६ लाख ९२ हजार मध्ये तेस्रो चौमासिकमा रु. ३ करोड १८ लाख ६६ हजार खर्च भएको छ भने आषाढ महिनामा मात्र रु. २१ लाख १८ हजार खर्च भएको छ । तेस्रो चौमासिक र आषाढ महिनाको खर्चको समग्र प्रतिशत क्रमशः ४७.७८ र ३.१८ रहेको छ । ढिलो अख्तियारी प्राप्त हुदा तेस्रो चौमासिकमा बढी खर्च देखिने, कार्य संचालन गर्दा कार्यक्रमको गुणस्तरमा प्रभावकारीता नहुने अवस्था देखिएको छ ।
४. **दरवन्दी तथा पदपूर्ति** : नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०४३ को दफा ८(क) २ मा स्वास्थ्य सेवाको कुनै पद कुनै तरिकाबाट रिक्त भएमा सोको जानकारी पद रिक्त भएको १ महिना भित्र सम्बन्धित निकायले लोक सेवा आयोगलाई दिनु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयको स्वीकृत दरवन्दी र पदपूर्तिको विवरण अनुसार विभिन्न श्रेणी र तहका ४६९ जना स्वीकृत दरवन्दी रहेकोमा ४१७ जना पदपूर्ति भई ५२ जना रिक्त रहेको छ । त्यसै गरी २१ जना कर्मचारी फाजिलमा र ४८ जना करारमा रहेको देखिन्छ । कार्यालयमा आवश्यकता अनुसारको दरवन्दी पदपूर्ति नभएको अवस्था देखियो ।
५. **कार्यक्रम विपरीत खर्च** : जिल्ला स्तरिय कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका २०७२/०७३ को क्र.सं.८ मा जिल्लामा रहेका उच्च तथा मध्य जोखिम क्षेत्रमा खाल्डा खुल्डी पुर्ने, भाडी तथा लामखुट्टे नष्ट गर्ने प्रयोजनका लागि औलो नियन्त्रण कार्यक्रममा वातावरणिय व्यवस्थापन शीर्षकमा रु.७२,०००/- बजेट व्यवस्था भएको देखिन्छ । खर्चको प्रमाण अनुसार ६ जना कर्मचारीलाई उक्त रकमबाट दैनिक भ्रमण भत्तामा खर्च लेखेको देखिन्छ । यस्तो दैनिक भ्रमण भत्ता खर्च लेखेको रु ७२,०००/- असुल गर्नुपर्ने देखिएको छ ।
६. **पेशकी** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली ,२०६४ को परिच्छेद ९ मा पेशकी दिने र फछ्यौट सम्बन्धी व्यवस्था छ । कार्यक्रम सञ्चालनको लागि एक कर्मचारीलाई दिएको पेशकी रु ६,१५,०२७/- लेखापरीक्षण अवधि सम्म पनि फछ्यौट नभएकोले नियमानुसार फछ्यौट गर्नुपर्ने देखियो ।
७. **लेखापरीक्षण** : डटस वर्कसप सञ्चालन गर्न राष्ट्रिय क्षयरोग केन्द्रबाट २ पटक प्राप्त भएको रु.६,१७,०००/- को खर्चको श्रेस्ता सो केन्द्रबाट लेखि आए बमोजिम सेभ द चिल्डेन काठमाण्डौमा पठाएको भनी श्रेस्ता पेश नभएको कारण लेखापरीक्षण हुन सकेको छैन ।

जिल्ला पशु कार्यालय

१. **आन्तरिक नियन्त्रण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ९५ बमोजिम प्रत्येक निकायबाट सम्पादन गरीने कार्यहरु मितव्ययी, कार्यदक्षता र प्रभावकारी ढंगबाट प्रचलित कानून बमोजिम कार्य सम्पादन गर्न कामको कार्य प्रकृति अनुसारको आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्था तयार गरी लागु गर्नुपर्ने उल्लेख छ । कार्यालयले उद्देश्य प्राप्तमा जोखिम क्षेत्रको पहिचान र निराकरणको लागि कार्यक्रम व्यवस्थित नगरेको, जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनले उल्लेख गरे अनुसार सामानको मुल्य नखुलाएको तथा लिलाम वा मर्मत नगरेको, कर्मचारीलाई पद अनुसारको कार्यविवरण नदिएको, समयमा पेशकी फछ्यौट गर्ने नगरेको, सुचनाको वर्गीकरण तथा अभिलेख राख्ने नगरेकोले आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली मजबुद देखिएन ।
२. **खरिद योजना** : सार्वजनिक खरिद नियमावली २०६४ को नियम ८ अनुसार सार्वजनिक निकायले वार्षिक रु १० लाख भन्दा बढी रकमको खरिद गर्नुपर्नेमा वार्षिक खरिद योजना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले विभिन्न कार्यक्रम संचालन तालिम गोष्ठी, अनुदान, मेशीनरी औजार, फर्निचर, भवन निर्माण आदि कार्यक्रम संचालन गरेकोमा खरिद योजना बनाएको देखिएन । कार्यालयले नियमानुसार खरिद योजना बनाएर कार्य गर्नुपर्ने देखियो ।
३. **कार्यक्रम संचालन** : स्वीकृत निर्देशिका अनुसार कार्यक्रम संचालन हुनु पर्दछ । कार्यालयले यस वर्ष स्वीकृत निर्देशिका र वार्षिक कार्यक्रम अनुसार संचालित कार्यक्रमहरु मध्ये ६ कार्यक्रम संचालन गर्नको

लागि रु ५,४२,८००/- अनुदान उपलब्ध गराएको देखियो । अनुदान प्राप्त गरेको कृषकहरूले खरिद गर्नुपर्ने गाई, भैसी, बाखा, कुखुरा, आदि खरिद गरेको र गोठ निर्माण सुधारमा कति खरिद गरी खर्च गरेको विल भरपाई मूल्याङ्कन गरेर मात्र सम्भौता अनुसार अनुदान उपलब्ध गराउनुपर्नेमा प्रमाण वेगर अनुदान उपलब्ध गराएको छ । कार्यालयले अनुदान उपलब्ध गराएका प्रत्येक समूह कृषकको स्थलगत अनुगमन गरी सो को समीक्षा सहित वार्षिक प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्नेमा सो समेत तयार गरेको देखिएन ।

४. **जिन्सी व्यवस्थापन** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० मा जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि लिलाम विक्री गर्नुपर्ने मालसामान ६ महिना भित्र तथा मर्मत संभार गर्नुपर्ने माल सामान तीन महिना भित्र गरीसक्नुपर्ने उल्लेख छ । कार्यालयबाट प्राप्त जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन अनुसार मर्मत गर्नुपर्ने उल्लेख भएका ५ प्रकृतिका मालसामान र मर्मत हुन नसक्ने लिलाम विक्रीगर्नुपर्ने २४ प्रकृतिका मालसामान नियममा व्यवस्था भए अनुसार लिलाम विक्री तथा मर्मत संभार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
५. **खरिद सीमा** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ८५ अनुसार रु ३ लाख रुपैया सम्म लागत अनुमान भएको मालसामान वा परामर्श सेवा सिधै खरिद गर्न सकिने व्यवस्था भएकोमा रु ६,९६,२६८/- मूल्यका औषधि र फर्निचर खरिद गरी नियमले तोकेको सीमा नघाई खर्च लेखेको नियमित नभएको भनी आन्तरिक लेखा परीक्षणले समेत औल्याएको मा नियमको पालना हुनु पर्दछ ।
६. **घुम्ती कोष** : गतवर्षको वैक मौज्दात रु २,९५,६०८/-, उठ्न बाँकी ऋण रु २,७९,७००/- र व्याज आम्दानी रु ६९,०००/- समेत जम्मा आय रु ५,५६,३०८/- र गतवर्ष सम्मको ऋण लगानी रु २ लाख ७९ हजार यसवर्षको ऋण लगानी रु ७२ हजार समेत रु ३,४३,७००/- ऋण लगानी भई वैक मौज्दात रु २,९२,६८०/- रहेको समेत जम्मा व्यय रु ५,५६,३००/- भएको आय व्यय विवरण पेश भएको छ । कुल ऋण लगानी मध्ये म्याद नाघेको ऋण असुल गर्न बाँकी रु २ लाख ७९ हजार देखिएकोमा लगानी भएको रकम को समयमै साँवा तथा व्याज असुल गरी कोष संचालन व्यवस्थित हुनुपर्ने देखियो ।

जिल्ला प्रशासन कार्यालय

१. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० अनुसार निरीक्षण प्रतिवेदन प्राप्त भए पछि कार्यालयले लिलाम विक्री गर्नु पर्ने मालसामान छ महिना र मर्मत सम्भार गर्नु पर्ने भए ३ महिना भित्र गरी सक्नु पर्ने व्यवस्था छ । जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनमा मर्मत नहुने र पुनः प्रयोग गर्न नसकिने मालसामानहरू लिलाम गर्नु पर्ने उल्लेख गरीएकोमा यस सम्बन्धी कुनै कारवाही भए गरेको देखिएन ।
२. **खरिद योजना** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ८ अनुसार सार्वजनिक निकायले वार्षिक रु.१० लाख रुपैया भन्दा बढी रकमको खरिद गर्नु पर्ने भएमा वार्षिक खरिद योजना तयार गर्नु पर्ने उल्लेख छ । तर कार्यालयले पूँजगत खर्च वापत, अन्य कार्यक्रम खर्चमा र दैवीप्रकोप पीडितहरूलाई जस्ता पाता वितरण गर्न खरिद गरेको समेत रु.३८,७२,९९४/- खर्च गरेकोमा खरिद योजना बनाएको देखिएन । नियममा व्यवस्था भए अनुसार खरिद योजना बनाएर मात्र खरिद कार्य गर्नु पर्दछ ।
३. **सोभै खरिद** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ८४ मा रु दश लाख रुपैयासम्म लागत अनुमान भएको मालसामान वा अन्य सेवाको खरिद गर्दा शिलवन्दी दरभाउ पत्र आव्हान गरी खरिद गर्न सकिने व्यवस्था छ । कार्यालयले नागरीकता अभिलेख कम्प्युटर सफ्टवेयर सी.आई.एम.एस मा इन्ट्री गर्ने र नागरीकता अभिलेखको फोटो खिची स्क्यान गर्ने कामको लागि रु.१९,७८,०५८/- सोभै काम गराई भुक्तानी भएको छ । नियमावलीको व्यवस्था पालना हुनु पर्दछ ।

४. **पेशकी** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ७४ अनुसार पेशकी फछ्यौट गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, मोरङलाई देवी प्रकोप उद्धार कार्यक्रमको लागि उपलब्ध गराइएको रु ५,२०,८४९।- पेशकी फछ्यौट नभएकोले सो पेशकी फछ्यौट गर्नु पर्दछ ।
५. **लागत अनुमान** : सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा ५ अनुसार सार्वजनिक निकायले रु.२५ हजार भन्दा माथिको खरिद गर्दा लागत अनुमान तयार गरी खरिद गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । तर कार्यालयले ७ पटकमा रु ४,८९,६९२।- मूल्यका सामान खरिद गरी भुक्तानी गर्दा लागत अनुमान बनाई खरिद गर्ने गरेको देखिएन । नियमले तोकेको प्रक्रिया पूरा गरेर मात्र खरिद गर्नु पर्दछ ।
६. **जरिवाना** : उपयुक्त समयमा विद्युत प्राधिकरणलाई विद्युत महशुल बुझाएमा छुट समेत लिन सकिने व्यवस्था छ । कार्यालयले विद्युत महसुल भुक्तानी गर्दा तीन पटक गरी रु २९,६२४।- जरिवाना तिरेको देखियो । छुट लिनुको सट्टा थप जरिवाना तिरी कार्यालयलाई थप आर्थिक व्ययभार पारेको देखिएकोले यस्तो किसिमको खर्चलाई नियन्त्रण गरी समयमा विद्युत महसुल तिर्नु पर्दछ ।
७. **धरौटी फरक** : धरौटीको श्रेष्ठानुसार गत वर्ष समेतको आम्दानी रु २,६२,६९,६८९।- र खर्च रु ९३९,९,२५६।- भई रु ९,६८,७०,४३३।- बाँकी देखिन्छ । तर बैंक प्रमाण अनुसार रु ९,६५,४७,४८५।- बाँकी देखिई रु ३,२२,९४८।- फरक देखिएको छ । सो फरक रकम पत्ता लगाई हिसाब मिलाउन गर्नु पर्दछ ।

जिल्ला प्रहरी कार्यालय

१. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० अनुसार जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि सो प्रतिवेदनमा उल्लेख भए अनुसार चालु हालतमा नरहेका विभिन्न जिन्सी मालसामानहरू नियममा व्यवस्था भए अनुसार मर्मत सम्भार तथा लिलाम बिक्री गरी जिन्सी व्यवस्थालाई चुस्त तथा दुरुस्त बनाउनु पर्दछ ।
२. **राजस्व शीर्षक** : सम्बन्धित शीर्षकमा राजस्व दाखिला हुनु पर्दछ । एक जे.भी. को भुक्तानीमा कट्टा गरेको रु ५,३३९।- अग्रिम कर राजस्व शीर्षक फरक गरी दाखिला भएको देखियो । राजस्व रकम सम्बन्धित शीर्षकमा राजस्व दाखिला हुनु पर्दछ ।

जिल्ला प्राविधिक कार्यालय

१. **वार्षिक लक्ष्य प्रगति** : कार्यालयको प्रगति विवरण अनुसार ६ कार्यक्रममा शून्य प्रगति, २ कार्यक्रममा २५ प्रतिशतसम्म, र ५९ कार्यक्रमको ७५ प्रतिशतसम्म प्रगति भएको देखिन्छ । कार्यालयले पुजिगत शिर्षक तर्फको तेश्रो चौमासिक खर्च र आषाढ महिनाको मात्र वार्षिक पुजिगत खर्च रु.४,४८,९३,८८२।- मध्ये तेश्रो चौमासिक र आषाढ महिनाको खर्च समग्रमा क्रमशः ९६ र ५६ प्रतिशत रहेको छ । लक्ष्य अनुसार प्रगति हासिल गर्नुपर्दछ ।
२. **जिन्सी** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ मा मर्मत सम्भार गर्नुपर्ने र लिलाम भिन्हा गर्नुपर्ने मालसामान लिलाम बिक्री गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयमा डेस्कटप, ल्यापटप, प्रिन्टर र फोटोकपी मेशिन लिलाम गर्नुपर्ने जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनबाट देखिएकोमा नियमानुसार लिलाम बिक्रीको कारवाही गरेको देखिएन ।
३. **धरौटी तर्फ** : ग्रामीण पूनःनिर्माण तथा पूनस्थापना आयोजना अन्तर्गत पथरी डाइनिया सिक्टी सडक खण्ड स्तरोन्नती गर्ने कार्य गर्न एक निर्माण व्यवसायीले रु.२ करोड ८९ लाख कबोल गरी २९ डिसेम्बर २०१९ भित्र कार्य सम्पन्न गर्ने सम्झौता भएकोमा ११ मे २०१४ सम्म पनि कार्य सम्पन्न नगरेकोले ठेक्का तोडी नेपाल मध्यस्थता परिषद (नेप्का) को निर्णयबाट सम्झौताको प्रावधान न्अ अबिगकभ ५६।२ र ५६।२ न अनुसार रु.१९,४९,७२७।०३ यस प्राविधिक कार्यालयलाई दाखिला गर्नुपर्ने देखिएकोमा निजको धरौटीबाट रु.९,७८,३६२।- यस वर्ष सदरस्थाहा गरी राजस्व

खातामा ०७३।७२ मा दाखिला गरेको देखिएकोले बाँकी रकम रु.९,६३,३६५।०३ असुल हुनपर्ने देखिएको छ ।

जिल्ला वन कार्यालय

१. **दरवन्दी तथा पदपूर्ति** : कार्यालयले उपलब्ध गराएको दरवन्दी चार्ट अनुसार यस कार्यालयमा स्वीकृत दरवन्दी संख्या १८४ मध्ये ६८ रिक्त रहेको देखियो । कार्यालयको रिक्त दरवन्दी पदपूर्ति नहुँदा कार्यालयको उद्देश्य अनुरूप कार्यक्रम संचालन गर्न नसकिने भएकोले रिक्त दरवन्दी स्थायी रूपमा पदपूर्ति गर्नुपर्दछ ।
२. **खर्च संरचना** : स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम बमोजिम तोकिएको चौमासिकमा कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्नेमा विभिन्न ५ पूँजिगत खर्चतर्फ पहिलो चौमासिकमा १०.४५ प्रतिशत, दोस्रो चौमासिकमा ३०.४७ प्रतिशत र तेस्रो चौमासिकमा ५९.०८ प्रतिशत खर्च भएको छ । तोकिएका कार्यक्रम समयमा सम्पन्न गर्नु पर्दछ ।
३. **लक्ष्य प्रगति** : तोकिएको समय र बजेटको परिधिभित्र रही लक्ष्य अनुसार प्रगति हासिल गर्नु पर्दछ । कार्यालयले संचालन गरेका कार्यक्रमहरू मध्ये विभिन्न उपशीर्षकका १३ कार्यक्रममा शून्य, ५ वटा कार्यक्रममा ५० प्रतिशत भन्दा कम र ४ कार्यक्रममा ७५ प्रतिशत भन्दा कम भौतिक प्रगति देखिएकोले समयमा कार्यक्रम सम्पन्न गर्नु पर्दछ ।
४. **आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली** : कार्यालयले प्रचलित ऐन नियमको पालना गरी आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली भरपर्दो र प्रभावकारी बनाउनु पर्दछ । कार्यालयबाट खरिद योजना तयार नगरेको, कार्य विवरण तयार गरी कर्मचारीहरूलाई अधिकार र जिम्मेवारी दिएको नदेखिएको, जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनले उल्लेख गरेका व्यहोरा कार्यान्वयनमा नल्याएको, पुराना सामानको मूल्य खुलाई नराखेको, कार्यालयबाट गरीने अनुगमन भ्रमणको प्रतिवेदन दिने नगरेको, कर्मचारीबाट कार्यक्रम संचालन गर्दा पेशकी माथि पेशकी दिई कार्यक्रम संचालन गरेको, ठेक्का व्यवस्थापन प्रथम चौमासिक अवधिमा हुन नसकेको जस्ता व्यहोरा देखिएका छन् । प्रचलित ऐन नियमको पालना गरी आन्तरिक नियन्त्रण सुदृढ गर्नु पर्दछ ।
५. **वन मुद्धा** : वन विभागको कार्यविधि, २०६१ बमोजिम वन पैदावर सम्बन्धी चोरी निकासी मुद्धा २ वर्ष भित्र फछ्यौट गरी सक्नुपर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयमा गत वर्ष सम्मको फछ्यौट हुन बाँकी मुद्धा ६२ र गत वर्षको मुद्धा ६१ गरी जम्मा १२३ मुद्धा रहेकोमा यो वर्ष ७१ मुद्धा फछ्यौट गरी ५२ मुद्धा फछ्यौट हुन बाँकी रहेको देखिन्छ । समयमा मुद्धा फछ्यौट नहुँदा न्याय सम्पादनमा ढिलाई हुने, सरोकारवालाहरूले समयमा न्याय नपाउने हुँदा समयमै मुद्धा फछ्यौट गर्ने तर्फ कार्यालयले ध्यान दिनुपर्दछ ।
६. **राजस्व लगत** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम १३ मा प्रत्येक कार्यालयले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको ३५ दिन भित्र लगत राजस्वको रकम र असुल हुन बाँकी रकमको कच्चावारी समेत भिडाइ राजस्वको आर्थिक विवरण तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयबाट प्राप्त विवरण अनुसार अवैध काठ ओसार पसार मुद्धामा भएको फैसला अनुसार फरार र म्याद गुजार्ने प्रतिवादीबाट रु ११,४३,७००/- लगत कसी राखेको मध्ये रु ८९,४४३/- असुल भएको र असुल हुन बाँकी रु ३,३४,२५७/- राजस्वको आर्थिक विवरणमा लगत कसेको नदेखिएकोले सो रकम लगत कस्नु पर्दछ ।
७. **चाडपर्व खर्च** : वन विभागको २०७३/८/२१ च.नं ३३७ को पत्रानुसार सेवा निवृत्त नेपाली सेना तथा नेपाल प्रहरीबाट करारमा भर्ना भएका सशस्त्र वन रक्षकहरूले निवृत्तिभरण बुझिलिदा चाडपर्व खर्च समेत पाउने भएकोले दोहोरो सुविधा दिन नमिल्ने व्यहोरा उल्लेख छ । यस कार्यालयमा कार्यरत करार सेवाका १७ जना सशस्त्र वन रक्षकहरूलाई रु २ लाख ३१ हजार ९ सय १४ चाडपर्व खर्च भुक्तानी दिएको हुनाले सो रकम असुल हुनु पर्दछ ।
८. **अतिक्रमण** : वन ऐन, २०४९ को दफा ४९ (क) बमोजिम वन क्षेत्रको जग्गा फाड्न, जोत्न, खनन वा आवाद गर्न वा त्यस्तो जग्गामा घर छाप्रो बनाउने कार्य गरेमा कसुर हुने व्यवस्था छ । त्यसैगरी वन

अतिक्रमण नियन्त्रण नीति, २०६८ मा तोकिएको कार्यविधि अपनाई कार्यालयले वनको अतिक्रमण हुन नदिने र अतिक्रमण भएको अवस्थामा हटाउनु पर्दछ। कार्यालयको प्रगति विवरण अनुसार विभिन्न गाउँ विकास समितिको ६३९ हेक्टर वन क्षेत्रमा बस्ती बसी खेती समेत गरी आएकोमा यो वर्ष ३२ हेक्टर अतिक्रमण हटाई ६०७ हेक्टर अतिक्रमण हटाउन बाँकी रहेको देखियो। बाँकी अतिक्रमित वन क्षेत्रमा समेत कार्य योजना सहित अतिक्रमण हटाई वृक्षारोपण गर्नुपर्दछ।

९. **सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह** : वन ऐन, २०४९ र वन नियमावली २०५० अनुसार सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहबाट नियमित रूपमा प्रतिवेदन प्राप्त गरी समितिको कृयाकलापहरुको अनुगमन गर्नुपर्ने व्यवस्था छ। प्राप्त विवरण अनुसार हालसम्म १२० वटा सामुदायिक वन दर्ता भई हस्तान्तरण भएको देखिन्छ। हस्तान्तरण भएको मध्ये २२ वटा सामुदायिक वनको कार्य योजना अवधि समाप्त भएकोमा नवीकरण गरेको पाईएन। नवीकरण नगर्ने सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई नवीकरण गराउने तर्फ पहल गर्नु पर्दछ।

वन ऐन, २०४९ को दफा ४४ (१) अनुसार २०७१/७२ को ५८ वटा र २०७२/७३ को १२० सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले लेखा परीक्षण प्रतिवेदन पेश गरेको देखिएन। ऐन अनुसार लेखा परीक्षण गराउनु पर्दछ।

१०. **विरुवाको विवरण** : कार्यालयले उपलब्ध गराएको विवरणमा मौज्जात देखाएको १६८० विरुवा र गत वर्षको लेखापरीक्षण प्रतिवेदनले औल्याए अनुसार ३१६०० विरुवा मौज्जात समेत ३३२८० को सम्बन्धमा केही उल्लेख गरेको देखिएन। गत वर्षको मौज्जात बाँकीको विवरण यो वर्ष सार्नु पर्नेमा सारेको नदेखिएकोले सो जिम्मेवारी सार्नु पर्दछ।

११. **राजस्व बाँडफाँड** : काठ विक्री गर्दा प्राप्त रकम मध्ये जिल्ला विकास समितिमा रु ६,९०,४३०।- पठाउन बाँकी देखिएकोले सो रकम पठाउनु पर्दछ।

१२. **जिन्सी आम्दानी** : कार्यालयले खरिद गरेका रु १,२५,१००।- मूल्यका २१ थान साईकल खर्च भएर नजाने जिन्सी खातामा आम्दानी बाँध्नु पर्नेमा खर्च भएर जाने जिन्सी खातामा आम्दानी बाँधेको देखियो। ती साईकलहरु खर्च भएर नजाने जिन्सी खातामा आम्दानी बाँध्नु पर्दछ।

१३. **अनुदान वितरण** : कार्यालयले ४ सामुदायिक वन उपभोक्ता संस्थालाई रु ७,४४,७८५।- अनुदान वितरण गरेकोमा ती संस्थाले सम्झौता बमोजिम लेखा परीक्षण तथा कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन पेश गरेको देखिएन। सम्झौताका शर्त पालना हुनु पर्दछ।

१४. **बढी खरिद** : वन दशक मनाउन रु १,३१,२६०।- मूल्यका १ सय ३५ थान टी सर्ट खरिद गरेको मध्ये ९० थान मौज्जात देखिएकोले आवश्यकता अनुसार खरिद गर्नु पर्दछ।

१५. **काठ मौज्जात** : वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन अन्तरगत एक साभेदारी वन बाट ३७ हजार ६ सय ७० क्यूफिट काठ तथा ८० चट्टा दाउरा संकलनको लागि रु ४६,९०,४८२।- खर्च लेखेको छ। जेष्ठ महिनामा संकलन भई सकेको काठ दाउरा वर्षायाम भरी विक्री नहुँदा कुहिने मक्किने भई गुणस्तरमा कमी आउने हुँदा यथाशीघ्र विक्रीको व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ।

१६. **बढी खर्च** : वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयबाट प्रकाशित नर्स, २०७० अनुसार वृक्षारोपनका लागि खाडल खन्ने कार्यमा लाग्ने भन्दा रु ५० हजार बढी खर्च लेखेको छ। सो बढी खर्च लाग्ने प्रमाण पेश हुनु पर्ने अन्यथा असुल हुनु पर्दछ।

१७. **पेशकी बाँकी** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ७९ बमोजिम म्याद भित्र पेशकी फछ्यौट गर्नु पर्नेमा एक नर्सरी संचालकलाई दिएको रु ८ हजार पेशकी आर्थिक वर्षको अन्त सम्म पनि फछ्यौट भएको छैन। सो पेशकी फछ्यौट हुनु पर्दछ।

जिल्ला विकास समितिको कार्यालय

१. **आर्थिक कारोबारको निरीक्षण** : स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी नियमवाली, २०६४ को नियम २२२ मा जिल्ला विकास समितिको सचिवले कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयको सहयोग लिई गाउँ विकास समिति र नगरपालिका तथा आफूले अख्तियारी दिएको कार्यालयको आर्थिक कारोबारको कम्तिमा वर्षको एक पटक निरीक्षण गरी सोको प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने कार्य भए गरेको पाइएन ।
२. **आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली** : आर्थिक कार्यविधि नियमवाली २०६४ को नियम ९५ अनुसार आआफ्नो कामको प्रकृति अनुसारको उपर्युक्त आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तयार गरी लागु गर्नु पर्दछ । तर यस्तो प्रणाली नबनाएको, वार्षिक खरिद योजना नबनाएको, आवश्यक सामग्री समयमा प्राप्त नगरेको, मूल्य नखुलेका पुराना सामानको मूल्य कायम गराई नराखेको, जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनको कार्यान्वयन पुरा नभएको, आयोजनाको उद्देश्य प्राप्तमा आइपर्ने सम्भावित जोखिमहरु पहिचान नगरेको, आवधिक योजना बनाई लागु नगरेको, स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमवाली, २०६४ को नियम ६०(१) बमोजिम विभिन्न किसिमका अनुसूची फारामहरु राख्नु पर्नेमा कतिपय फारमहरु अद्यावधिक नराखेको अवस्था छ । कन्टिन्जेन्सी रकमबाट कूना कार्यक्रम स्वीकृत नगरी विभिन्न कार्यमा खर्च भएको देखिन्छ । साथै स्थानीय निकाय स्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०६९ को बुँदा ५४ अनुसार जिल्ला विकास समितिले गाउँ विकास समितिको कोषबाट खर्च हुने रकमको अनुगमन नगरेकोले अनुगमन गर्नुपर्दछ ।
३. **वार्षिक लक्ष्य प्रगति** : कार्यालयले आफ्नो लक्षित कार्यक्रमहरु तोकिएको समयमै सम्पन्न गर्नु पर्दछ । कार्यालयबाट पेश भएको प्रगति विवरण अनुसार जम्मा ७९० कार्यक्रमहरु रु ६२ करोड २९ लाख ९५ हजारमा सम्पन्न गर्नुपर्नेमा रु ५८ लाख ४९ हजारको १५ कार्यक्रममा प्रगति सुन्य देखिन्छ । रु १ करोड २ लाख १२ हजारको ३ कार्यक्रममा २५ प्रतिशत भन्दा बढी प्रगति देखिदैन । त्यसै गरी रु ६ करोड ६७ लाख ५८ हजारको ५ कार्यक्रममा ५० प्रतिशत र रु १० करोड ५६ लाख ७६ हजारको १८ कार्यक्रममा ७५ प्रतिशत भन्दा बढी प्रगति देखिदैन । लक्ष्य अनुसार प्रगति हासिल गर्नुपर्दछ ।
४. **लक्षित वर्ग कार्यक्रम** : स्थानीय निकाय स्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०६९ को दफा नं. १० को उपदफा १ बमोजिम लक्षित वर्गलाई विनियोजन गरेको रकम लक्षित वर्गलाई नै प्रत्यक्ष फाइदा पुग्ने कार्यक्रम वा आयोजनामा लगानी गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । त्यस्तै उपदफा २ मा लक्षित वर्गका लागि विनियोजन गरेको रकम समेत सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रकृत्या अन्तर्गत छनौट भई आएका कार्यक्रम र आयोजनामा लगानी गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले कतिपय लक्षित वर्गका कार्यक्रमहरु सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रियाबाट छनौट नगरी सम्बन्धित संघसंस्थाबाट प्रस्ताव तयार गरी माग गरेको आधारमा खर्च गर्ने गरेको देखियो ।
५. **लागत अनुमान** : स्थानीय निकाय स्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०६९ को बुँदा २४ अनुसार आयोजनाको लागत अनुमान डिजाइन, इष्टिमेट तयार गर्दा जिल्ला दररेटको आधारमा निर्माण सामग्रीको विवरण समेत खुलाई सर्वसाधारणले बुझ्ने गरी नेपाली भाषामा तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । आयोजनाको लागत अनुमान अँग्रजीमा मात्र तयार गरेकोले नेपालीमा तयार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
६. **नापी किताब नियन्त्रण खाता** : सार्वजनिक खरिद नियमवाली, २०६४ को नियम १२३ मा प्राविधिक नापजांच गरी नापी किताबमा उल्लेख भएको वास्तविक कार्यसम्पादनको आधारमा बिल वा विजकको भुक्तानी गर्ने व्यवस्था छ । साथै नापी किताब तयार गर्दा म.ले.प.फा.नं.१९२ अनुसारको नापी किताब नियन्त्रण खातामा प्रविष्ट गरी सिलसिलेवार नम्बर राख्ने, साइट रजिष्टर र आइटमवाइज रजिष्टरको आधारमा मात्र नापी किताब प्रयोग गर्ने व्यवस्था रहेको छ । नापी किताब तयार गर्ने गरेतापनि सो को नियन्त्रण खातामा प्रविष्ट गरीएको पाइएन ।

७. **योजना हस्तान्तरण** : स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ को नियम १५५ को प्रावधान अनुरूप उपभोक्ता समितिले जिम्मा लिएको कार्य सम्पन्न भएपछि सोको रेखदेख मर्मत संभार गर्ने जिम्मेवारी समेत तोकी आयोजनाको स्वामित्व उपभोक्ता समितिलाई नै हस्तान्तरण गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । यस वर्ष संचालित ७९० योजना मध्ये ७४६ योजना सम्पन्न भई ६८६ हस्तान्तरण भएकोमा उही योजनामा पटक पटक खर्च लेख्ने र हस्तान्तरण गर्ने गरेकोले एकीकृत लागत अनुमान तयार गरी पूर्णरूपले सम्पन्न भए पछि रेखदेख मर्मत संभार गर्ने जिम्मेवारी तोकी हस्तान्तरण गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
८. **आषाढ महिनाको खर्च** : बैशाख देखि आषाढसम्म बार्षिक विनियोजनको ठूलो अंश खर्च गर्न नपाउने व्यवस्था अर्थ मन्त्रालयले गरेकोमा तेस्रो चौमासिक खर्च र आषाढ महिनाको मात्र खर्चको स्थिति हर्दा बार्षिक खर्च रु. ३१ करोड ८५ लाख ६४ हजार मध्ये तेस्रो चौमासिक र आषाढ महिनाको खर्चको समग्र प्रतिशत क्रमशः ८५.८० र ५४.६६ रहेको छ । विनियोजित रकमको ठूलो अंश आर्थिक वर्षको अन्त्यमा यसरी खर्च गरीदा खर्चको सही सदुपयोग नहुने, जथाभावी खर्च गरीने, योजनाको गुणस्तरमा प्रभाव पर्नुका साथै आर्थिक अनियमितता समेत बढ्ने अवस्था सिर्जना हुने देखिन्छ ।
९. **योजनामा लगानी** : स्थानीय निकाय स्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०६९ को दफा ११ मा आर्थिक, सामाजिक एवं भौतिक पूर्वाधार विकास अन्तरगत विनियोजन भएको रकमबाट जिल्ला विकास समितिले रु ५ लाख भन्दा कम लागतका कार्यक्रम वा आयोजना छनौट गर्न सक्ने छैनन् भन्ने व्यवस्था छ । यस जिल्ला विकास समितिले यस वर्ष कार्यविधिको दफा ११ विपरित रु ५ लाख घटीका ५६० योजनामा रु. ११ करोड ४३ लाख ८३ हजार लगानी तथा कार्यान्वयन गरेको देखियो ।
१०. **अवण्डा** : स्थानीय निकाय स्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०६९ को दफा १२३ मा स्थानीय निकायको परिषदबाट आयोजनागत रूपमा बजेट बांडफांड नगरी अवण्डाको रूपमा एकमुष्ट रकम राख्नु, परिषदबाट निर्णय नभएका कार्यक्रम वा आयोजनामा खर्च गर्न, नपाउने उल्लेख छ । यस वर्ष उक्त कार्यविधि विपरित कतिपय कार्यक्रममा एकमुष्ट विनियोजन गरेको देखियो ।
११. **अनुदान निकासा** : स्थानीय निकाय स्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि २०६९ को दफा ३१ मा स्थानीय निकायको कार्यक्रम वा आयोजना संचालन गर्दा जेष्ठ मसान्त भित्र आयोजना सम्पन्न गर्ने र सम्पन्न भएको ३० दिन भित्र जांचपास फरफारक गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले यस वर्ष गाउँ विकास समितिमा जेष्ठ महिनामा रु. २ करोड ८१ लाख ०४ हजार र असार महिनामा रु. ४० लाख ९२ हजार पुजिगत अनुदान निकासा दिएको देखियो । कुल निकासाको जेष्ठमा २०.६९ प्रतिशत र असारमा ३.०३ प्रतिशत र समग्रमा जेष्ठ पछाडी २३.७२ प्रतिशत निकासा दिदा जेष्ठ मसान्त भित्र सम्पन्न गरीसक्नु पर्ने आयोजना तथा कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन नहुने, फ्रिज गर्नुपर्ने रकम फ्रिज नहुने, समयमा कार्य सम्पन्न नहुने, नियम विपरित खर्च हुने, आर्थिक अनुशासन कायम नहुने अवस्था हुने देखिन्छ ।
१२. **गाउँ विकास समितिको बेरजु** : स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ को नियम ५८ मा जिल्ला विकास समितिको आन्तरिक लेखापरीक्षण शाखाले गाउँ विकास समितिको बेरजु लगत समय समयमा निरीक्षण गरी फछ्यौट भएको बेरजुको सम्परीक्षण गरीदिने र असुल उपर गर्न बांकी बेरजुका सम्बन्धमा असुल उपर गर्न लगाउने व्यवस्था छ । यस जिल्ला विकास समिति अन्तरगतका ५० गाउँ विकास समितिको लेखापरीक्षणको बेरजु लगत राखेको वा सम्परीक्षण गर्ने गरेको देखिएन ।
१३. **कार्यालयको निरीक्षण** : सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) नियमावली, २०६५ को नियम ४० बमोजिम कार्यालय प्रमुखले आफ्नो र मातहतको कार्यालय तथा परियोजनाको प्रत्येक आर्थिक वर्षमा कम्तीमा एक पटक आफैले वा आफूले अख्तियार सुम्पेको कर्मचारीद्वारा अनिवार्य निरीक्षण गर्नु गराउनु

पर्नेछु भन्ने उल्लेख छ । यस कार्यालयमा यस वर्ष आफ्नो मातहतका नियमले तोके बमोजिम ५० वटा गाउँ विकास समितिहरूको निरीक्षण गरी प्रतिवेदन पेश नभएकोले निरीक्षण गरे नगरेको एकिन भएन ।

१४. **उपभोक्ता समिति परिचालन** : स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ को नियम २०५ मा कार्य गर्ने प्रयोजनका लागि गठित उपभोक्ता समितिको स्थानीय निकायले विषयगत रूपमा वर्गीकरण र सूचीकृत गरी लगत अद्यावधिक गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले यो वर्ष अधिकांश योजना उपभोक्ता समिति मार्फत गराएता पनि यसरी योजना कार्यान्वयन गर्ने उपभोक्ता समितिहरूको वर्गीकरण र सूचीकृत गरी लगत राखेको देखिएन ।

१५. **हेभी मेशिनको प्रयोग** : स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ को नियम १५५ मा वढी जटिल प्राविधिक पक्ष समेत समावेश भएको र मेशिनरीको वढी प्रयोग हुने काम बाहेक स्थानीय निकायले उपभोक्ता समितिसग संयुक्त व्यवस्थापनमा गराउन सकिने, त्यसैगरी भारी उपकरण प्रयोग सम्बन्धमा संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको २०७०।२।१९ को परिपत्रमा जिल्ला प्राविधिक कार्यालय प्रमुखको संयोजकत्वको टेक्निकल कमिटी गठन गर्ने, उक्त कमिटिले प्रचलित नर्स अनुसार लागत अनुमान तयार गर्ने र मेशिन उपकरणको प्रयोग हुने गरी लागत अनुमान तयार भई कार्यान्वयन भइरहेका योजनाहरूको कम्तिमा ईन्जिनियर तहवाट योजना स्थल निरीक्षण गरी मेशिन उपकरणको प्रयोगलाई निर्धारित क्रियाकलापमा सिमित गर्ने व्यवस्था भएकोमा जटिल प्राविधिक पक्ष समेत समावेश भएको कार्य गराउंदा अनुगमनको व्यवस्था गरेको देखिएन ।

१६. **आय ठेक्का व्यवस्था** : स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ को नियम १६७ बमोजिम कार्यालयले यस वर्ष हुंगा, गिट्टी, बालुवाको विक्री, निकासी, कृषिजन्य निकासी, विदेश निकासी तथा पटके सवारी कर आदि समेत २२ वटा ठेक्काको न्यूनतम अंक कायम गरी ठेक्का व्यवस्था गरेको देखियो । ठेक्का अवधिमा जिल्लाबाट दोहन गर्न पाइने परिमाणगत हद तोकी नियन्त्रण विधि नअपनाइएको र ठेकेदारले जिल्ला विकास समितिलाई बुझाउनु पर्ने कर रकमलाई हुंगा, गिट्टी, बालुवाको उत्खनन हुने परिमाणसंग आवद्ध नगरेको कारणले कार्यालयले कायम गरेको न्यूनतम अंक र ठेकेदारले कबुल गरेको अंकलाई पुष्टी गर्ने आधार देखिएन ।

१७. **बक्यौता असुली** : स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ को नियम १७० मा आन्तरिक आयको रकम ठेक्का संभौता अनुसार असुली गर्नुपर्ने र नियम १७२ मा असुल गर्न बांकी रहेको बक्यौता रकम बक्यौता असुली कार्य योजना बनाई असुल गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले विगत वर्षको असुल गर्न बांकी रु. १ करोड १६ लाख ८५ हजार देखिन्छ । बक्यौता रकम अविलम्ब असुल गर्नुपर्ने सम्बन्धमा गतवर्षको प्रतिवेदनमा औल्याएता पनि प्रगति भएको छैन ।

१८. **स्थानीय शान्ति समिति** : शान्ति समितिको कार्यक्रम कार्यान्वयन सम्बन्धी मार्गदर्शन २०७० मा गाउँ विकास स्तरीय शान्ति समितिले वार्षिक कार्यक्रम प्रस्ताव गरी समितिको बैठकबाट निर्णय गराई स्थानीय विकास अधिकारीबाट कार्यक्रम स्वीकृत भएपछि कार्यान्वयन कार्यतालिका अनुसार पठाउनु पर्नेमा २६ गाउँ विकास समितिका स्थानीय शान्ति समितिबाट उक्त कार्यविधिले तोके अनुसार कार्यक्रम स्वीकृत र कार्यान्वयन कार्यतालिका वेगर सिधै गाउँ विकास समितिको खातामा रु ५ लाख ८९ हजार पठाएकोले तोकिएको कार्यक्रममा खर्च भयो भन्न सक्ने अवस्था देखिदैन ।

१९. **स्थानीय सडक पुल कार्यक्रम** : चिसाङ्ग खोलामा पुल निर्माण गर्न एक निर्माण व्यवसायीसंग २०७२ मंसिर ३० मा सम्पन्न गर्ने गरी २०७० फागून २८ मा रु ६ करोड ६२ लाख ८३ हजार १०३ को सम्भौता भएको देखिन्छ । डडुङ डिजाइनमा समस्या रहेको, नदी नियन्त्रण कार्यको मोडेल फेरेको, पहुँच मार्ग कार्य बांकी रहेको, बेरिगं कोर्शको कार्य हूँदै गरेको र

अन्तिम पटक म्याद थपिएको अवधि करिब ६ महिना बांकी रहेकोले निर्माण सम्पन्न गर्न विशेष ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ ।

२०. **सापटी खर्च** : स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ को नियम ८ मा अधिकार प्राप्त अधिकारीले खर्च गर्ने रकम स्वीकृत बजेट भित्र र सम्बन्धित खर्च शिर्षक नम्बरमा परेमा र खर्च गर्न बांकी भएमा मात्र खर्च स्वीकृत गर्न सक्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले यस वर्ष जिल्ला विकास समिति कोष चालु मार्फत जिल्ला विकास समिति अनुदान चालु खातामा सापटी लिई रु ६२,३६,८२३।- खर्च गरेको रकम सोधभर्ना गर्नुपर्दछ ।
२१. **बैंक हिसाव विवरण** : स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ को नियम ४३ अनुसार जिल्ला विकास समितिको आफ्नो आम्दानीको रकम आगामी आर्थिक वर्षका लागि जिम्मेवारी सारी लेखा राख्नु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले आर्थिक वर्षको अन्त्यमा सेस्ता अनुसार रु. १५,९६,९०,३१२।- र बैंक अनुसार रु. २१,०७,४८,४४७।- देखिएकोमा श्रेस्तामा र बैंकमा फरक रकम रु. ५,१०,५८,१३५।- सम्बन्धमा बैंक बढी देखिएकोमा सो रकमको स्रोत खुलाई बैंक समायोजन हिसाव तयार गरेको पाइएन ।
२२. **धरौटी सम्बन्धमा** : गत वर्ष धरौटी मौज्जात रु २,७७,८२,८४२।- रहेको र यस वर्ष रु. ३,२६,८७,३१७।- थप भई रु. ६,०४,७०,१५९।- जम्मा आम्दानी रहेकोमा फिर्ता तथा सदरस्याहा रु. १,३१,७४,४१२।- भई सेस्तामा रु.४,७२,९५,७४७।- बांकी देखिएकोमा बैंक अनुसार रु. ४,८५,६४,६६४।- देखिन्छ । फरक रकम रु.१२,६८,९१७।- दाखिला भौचर प्राप्त हुन बांकी भएको कार्यालयले जनाएको छ । सो रकम एकिन गरी धरौटीमा आम्दानी गर्नुपर्ने देखिएको छ ।
२३. **पेशकी बाँकी** : स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ को नियम १९२ मा पेशकी म्याद भित्र तोकिएको कार्यविधि अपनाई फछ्यौट गर्ने वा गराउने पेशकी लिने दिने दुवैको कर्तव्य रहने व्यवस्था छ । यस वर्षको अन्त्यमा यो वर्षको पेशकी रु.६,४२,९८,३९८।- बाँकी रहेको र गत वर्षसम्मको बाँकी रहेको पेशकी रु.८,७४,०२,०४४।- समेत रु १५,१७,००,४४२।- नियमानुसार फछ्यौट हुनु पर्ने देखिएको छ ।
२४. **निर्माण सामग्रीको मौज्जात** : कार्यालयले कुनै पनि कार्यका लागि आवश्यक पर्ने सामग्रीहरूको पूर्ववत रूपमा माग सर्वेक्षण गरी अत्यधिक मौज्जात नरहने ढंगले मालसामान खरिद गर्ने पद्दती अवलम्बन गर्नु पर्दछ । कार्यालयले पेश गरेको विवरण अनुसार विभिन्न योजनाका लागि विगतमा खरिद गरेका तारजाली, जस्तापाता र एचडिपी पाइप, ह्युमपाइपहरू विभिन्न परिमाणमा जम्मा रु.७,८१,६४०।- को मौज्जात देखिएको छ । आवश्यकता पहिचान गरेर मात्र खरिद गर्नुपर्दछ ।
२५. **अनुदान रकम फिर्ता** : स्थानीय निकाय स्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि २०६९ को दफा ४७ मा नेपाल सरकारबाट निकास भएकै अनुदान रकम आर्थिक वर्ष समाप्त हुनु भन्दा कमिमा ७ दिन अगाडि भुक्तानी दिई बचत रकम कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयमा फिर्ता गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयबाट प्राप्त विवरण अनुसार गाउँ विकास समितिलाई २०७२।७३ मा रु १३,५८,५७,९३६।- पूंजीगत निकास दिएको र आर्थिक वर्षको अन्त्य सम्म खर्च नभई रु १,३१,७९,७०८।- मौज्जात रहेको देखियो । मौज्जातमा रहेको रकम अनुदान तर्फ वा गाउँ विकास समितिको आन्तरिक स्रोत तर्फको हो एकिन गरी फ्रिज गर्नुपर्नेमा गरेको पाइएन ।
२६. **योजना बेगर भुक्तानी** : स्थानीय स्वायत्त शासन नियमावली, २०५६ को नियम २११ मा राजस्व बाण्डफाण्डको रकम सम्बन्धित राजस्व असुल गर्ने कार्यालयले छुट्टै बैंक खाता खोली जम्मा गर्नुपर्ने र सो खाताबाट अनुसूची २६ बमोजिम सम्बन्धित जिल्ला विकास समितिलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने तथा सो रकम प्रशासनिक कार्यमा खर्च गर्न नपाउने व्यवस्था छ । कार्यालयले जिल्ला मालपोत कार्यालय विराटनगर, रंगेली र बेलबारी शाखाबाट यस वर्ष प्राप्त रजिष्टेशन वापतको आय रु. ९,४६,६१,१२४।

विगत वर्षको बांकी आय रु. ७०,२७,६९०।- समेत रु. १०,१६,८८,८१४।- कुल असुली भएको रकम मध्ये ७ प्रतिशतले हुने रकम ३ मालपोत कार्यालयलाई रु. ६९,७७,६६२।- फिर्ता गरेको छ । राजस्व बांडफांडको रकम प्रशासनिक कार्यमा खर्च गर्न नपाइने हुंदा पूंजीगत कार्यमा खर्च भएको पुष्टी हुने कार्य योजना परिषद्बाट स्वीकृत गराई सो अनुसार फिर्ता दिनुपर्नेमा सो बेगर फिर्ता भुक्तानी दिएको नियमित देखिएन ।

२७. **प्रशासनिक खर्च** : स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ को नियम ५५ मा स्वीकृत बजेटको परिधिभित्र रही जिल्ला विकास समितिले कर, शूलक, सेवा शूलक, दस्तूर र भाडावाट उठाएको कूल रकमको आधारमा प्रशासनिक कामको लागि खर्च गर्न पाउने व्यवस्था छ । यस जिल्ला विकास समितिले यस वर्ष कर दस्तूर, सेवा शूलक भाडा आदिबाट भएको असुली रु. ६,४५,२१,९८८।०० को २५ प्रतिशत मात्र रु.१,६१,३०,४९७।०० खर्च गर्नुपर्नेमा रु. ४,५३,३१,४३८।०० खर्च गरेकोले नियममा तोकिएको सीमा भन्दा रु. २,९२,००,९४१।०० बढी खर्च गरेको नियम सम्मत देखिएन ।
२८. **मूल्य अभिवृद्धि कर असुल** : मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा १५ मा स्थानीय निकाय वा नेपाल सरकारले कर लाग्ने बस्तु वा सेवा विक्री गर्दा कर असुल गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । खोला नालावाट रोडाढुङ्गा गिटी आदिको ३ ठेकामा मूल्य अभिवृद्धि कर (भ्याट) असुल गरेको छैन । मूल्य अभिवृद्धि कर निर्माणव्यवसायीले शीर्षक फरक पारी कारोबार र कार्यालयको नाम नखुलाई करदाताको स्थायी लेखा नम्बर उल्लेख गरी दाखिला गरेको देखिन्छ । कार्यालयको तर्फबाट दाखिला गरेको नदेखाउदा उक्त मूल्य अभिवृद्धि कर जिल्ला विकास समितिमा भएको कारोबारको नभई अन्य ठेकापट्टा वा व्यवसायको विक्री बापतको मूल्य अभिवृद्धि कर मिलान भै मूल्य अभिवृद्धि कर राजस्व हिनामिना हुने देखिएको रु १,४४,९५,५७५।- असुल गरी राजस्व शीर्षक ११४१७ मा दाखिला गर्नुपर्ने देखिएको छ ।
२९. **त्रुटी सच्याउने अवधिको कार्य** : डाडाबजार पाटी केराबारी सडकको चेनेज नं २+५०० कि.मि. देखि ४+५०० कि.मि. सम्म टूटाक खोल्ने कार्यको लागि खरिद सम्झौता भई एक निर्माण व्यवसायीलाई २०७१।१२।१६ मा कार्यादेश दिई मूल्य अभिवृद्धि कर समेत रु.१९,७४,८०२।- भुक्तानी भएको छ । उक्त खण्डको सडक निर्माण कार्य २०७२।३।१५ मा सम्पन्न भएको र खरिद सम्झौताको को दफा ८१ मा त्रुटी सच्याउने दायित्वको अवधि ३६० दिन रहेको देखिन्छ । त्रुटी सच्याउने अवधि भित्रै कार्यालयले चेनेज नं २+५०० कि.मि. देखि ४+५०० कि.मि. सम्म सडक मर्मत र साईड क्लिरेन्स वर्क कार्य गर्न २०७३।२।१७ गते अर्का निर्माण व्यवसायीलाई कार्यादेश दिई मूल्य अभिवृद्धि कर समेत रु.४,९६,३६१।२७ भुक्तानी गरेको छ । यसरी त्रुटी सच्याउने दायित्वको अवधिभित्र साविक निर्माण व्यवसायीबाटै निजले व्यहोर्ने गरी सडक मर्मत सुधार गर्नु पर्नेमा थप व्ययभार पारेकोले छानविन गरी उक्त रु.४,९६,३६१।२७ सम्बन्धितबाट असुल गर्नु पर्ने देखियो ।
३०. **मूल्य समायोजन** : सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३ को दफा ५५(२) बमोजिम खरिद सम्झौता गर्नेको ढिलाईका कारणले तोकिएको समयवधि भित्र कार्य सम्पन्न हुन नसकेकोमा मुल्य समायोजन गर्न नसक्ने व्यवस्था छ । घाघीपुलको निर्माणमा कस्को कारणले समय बढ्न गएको हो प्रमाण र पृष्ट्याई बेगर पटक पटक म्याद थप गरी मुल्य समायोजन दिनुपर्ने समय, मुल्यसुची र सुत्रको प्रयोग, मुल्य वृद्धि आइटम, मुल्यांकनको आधार सहितको विवरण पेश नगरी निर्माण व्यवसायीलाई मुल्य समायोजन बापतको रु ३,८४,६११।५० भुक्तानी दिएको मनासिव देखिएन ।
३१. **विल भरपाई** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ३६ मा खर्च गर्दा विल भरपाई सहितको लेखा राख्नुपर्ने उल्लेख छ । घाघी पूल निर्माण गर्ने निर्माण व्यवसायीलाई वीमा र ल्याव परीक्षणबापतको भुक्तानी दिएकोमा ल्यावपरीक्षण गराएको प्रमाण तथा कर विजक बेगर रु ६,१२,०००।- खर्च लेखेको देखियो । त्यस्तै भेरिएशन आदेश पश्चात कायम खरिद सम्झौताको ५छ ले हुने कार्य

सम्पादन जमानत रु.५,४८,९२८।- मा नपूग भएको रु.३,९९,२८६।- को कार्यसम्पादन जमानत पेश गरेको पाइएन ।

३२. **पाइप फिटिङ** : यसवर्ष ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रमबाट वैसाख देखि आषाढ सम्म विभिन्न ५ पटक खरिद भएको रु ११,५५,५०४।- को पाइप र फिटिङको उपयोग र मौज्जात अवस्था खुलेको देखिएन ।

३३. **कार्यक्रम छनौट** : निर्वाचन क्षेत्र पुर्वाधार विशेष कार्यक्रम (संचालन कार्यविधि) नियमावली, २०७१ र निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम (संचालन कार्यविधि) नियमावली २०५८ को नियम ३ अनुसार संविधान सभा सदस्यले रोजेर कार्यक्रम गर्न सक्ने तर राजनैतिक दल तिनका भातृ संगठन, कुनै संघसंस्था, गैरसरकारी संघसंस्था वा व्यक्तिलाई आर्थिक सहायता दिने गरी कार्यक्रम छनौट वा खर्च गर्न नसकिने उल्लेख छ । १८ वटा विभिन्न कार्यक्रममा खर्च भएको रु ४४,३३,०००।- उपरोक्त नियमावली विपरित देखियो ।

३४. **लेखापरीक्षण प्रतिवेदनको कार्यान्वयन** : स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली २०६४ को नियम २०२ मा आन्तरिक लेखापरीक्षणबाट देखिएको बेरुजुको प्रमाण जुटाई फछ्यौट गर्नुपर्नेमा भ्याट विल बेगर फर्निचर खरिद ५०,०००।-र सौर्य टुकी बुझाएको प्रमाण बेगर रु ५०००।-, तालिम संचालन खर्चमा प्रस्तुतिकरणको कार्यपत्र बेगरको खर्च रु.४१,६६०।-, खप्ने प्रकृतिका सामग्री खरिद गरेकोमा दाखिला प्रमाण नभएको रु.१००,०००।-, भर्पाई बेगरको कर्मचारी तलव खर्च रु ५५,०००।-, वायोग्यांस सम्बन्धी अनुदान रकम बूभेको भर्पाई पेश नभएको रु ४,३०,०००।, मोटरसाइकल मर्मत तालिम खर्च लेख्दा दूई छुट्टाछुट्टै तालिममा एउटै फोटो संलग्न गरी खर्च लेखेको रु ३७,०००।-, सोलार जडान कार्यक्रममा उपभोक्ताले बूभेको भर्पाई नभएको रु ५४,०००।-, नापी किताव र मुल्यांकन बेगर ग्राभेलिङ खर्च रु २,९५,५९९।-, पछि भूक्तानी दिन धरौटीमा राखेको रु.८,०२,३३१।- लगाएत रु २२,२३,४४०।- खर्च लेखेकोमा कुनै कारवाही भएको देखिएन ।

त्यसैगरी धिमालजातिको पेटानी बनाउने तालिममा सहभागीको नामावली तस्वीर हाजिरी बेगर खर्च लेखेको रु ५७,८८०।-, टनेल सोलार खरिद गरी मस्यौरा बनाउने तालिम संचालन भएकोमा सामान कहाँ दाखिला भयो प्रमाण पेश नभएको रु.२६,५००।-, आतृय अनूसूइया मार्गमा १५ हयूमपाइपको खर्च लेखेकोमा १४ मात्र खरिद देखिएकोले बढी खर्च लेखेको रु १३,१८२।-, अटल मार्ग जोडने सडकमा हयूमपाइप जडान भएकोमा विल संलग्न नभएको रु.३०,७०१।-, सिलाई कटाई तालिममा खरिद गरेको कैँची कुनै निकायमा दाखिला नभएको रु २,१८,०९०।- लगाएत जम्मा रु ३,७१,६१५।- खर्च लेखेकोमा कुनै कारवाही भएको छैन । बैठक भत्ता, गोष्ठी खर्च फोटोकपी खर्चमा विल भर्पाई नभएको रु.१,५०,८५०।-, लागत अनुमान बेगर कार्यक्रम खर्च भूक्तानी रु १,००,०००।-, सार्वजनिक सुचना प्रकाशनको प्रमाण बेगर खर्च लेखेकोले सूचना प्रकाशन एकिन नभएको रु २०,०००।-, ५ वर्ष अघि सम्पन्न भएका आयोजनाको प्रभाव मुल्यांकन बापत खर्च लेखेकोमा कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन नभएको रु १,००,०००।-, तालिम संचालनमा रकम बूभेको भर्पाई र हेण्डआउटको नमूना पेश नभएको रु.३०,०३०।- लगायत जम्मा रु ४,५५,२१४।- खर्च लेखेकोमा पनि कुनै कारवाही भएको देखिएन ।

विभिन्न गाविसमा सोलार सडक बत्ति जडान गर्दा सक्कल विल र सम्बन्धित गाविसको सिफारिस नभएको लगाएत रु.१५,१६,९८८।-, एकटिभ नेपाल विराटनगरलाई विल भर्पाई बेगर रकम दिएकोमा पेशकी नजनाएको रु.५३,०००।-, सगरमाथा सामूदायिक विकास केन्द्रलाई भर्पाई विल बेगर रकम दिई पेशकी नजनाएको लगाएत रु.१,०९,६६१।- खर्च लेखेको, भ्याट विल बेगर खानेपानी योजनाको सर्भेक्षण र डिजाइन खर्च लेखेको रु.१,९४,३६०।-, सिधिया खोलामा पुल निर्माण कार्यमा म्याद थप गरी मुल्य समायोजन दिएको रु.५०,८३,९१४।- र मुल्य समायोजनपछि बृद्धि भएको रकममा थप कार्य सम्पादन जमानत नलिएको समेत रु.५५,३१,४६८।- खर्च लेखेकोमा

कुनै कारवाही भएको देखिएन । एक बौद्धगुम्मा उर्लाबारीलाई फर्निचर खरिद गरेकोमा जिन्सी दाखिला प्रतिवेदन नभएको रू ९७,०००।-, टेष्ट रिपोर्ट बेगर एर्षभ त्भकत खर्च भूक्तानी रू ४,३८,०००।-, कबोल भन्दा बढी दरले मुल्यांकन गरी खर्च लेखेको रू १,०३,१४६।- को सम्बन्धमा पनि कुनै कारवाही भए गरेको देखिएन ।

३५. **अनुगमन** : यस जिल्लामा रहेका उपमहानगर पालिका, नगरपालिका र गाउँ विकास समिति गरी जम्मा ५८ स्थानीय तहको लेखापरिक्षण प्रतिवेदन मध्ये आर्थिक वर्ष २०७१।०७२ को केही प्रतिवेदनको अनुगमन गर्दा मालपोत तथा भुमीकर असुलीको २५ प्रतिशत रकम जिल्ला विकास समितिमा दाखिला गर्नुपर्नेमा त्यो भन्दा कम रकम दाखिला गरेको, अधिकांश गाउँविकास समितिको लेखापरिक्षण प्रतिवेदन नेपाल लेखापरिक्षणमान अनुसार तयार नगरेको, स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली २०६४ को अनुसूचीहरूमा तोकेको ढाँचा अनुसारको हिसाब किताब तयार गरेको देखिएन । गाउँ विकास समितिको कार्यकारी अधिकार भएको सचिवले लेखापरिक्षक सिफारिस गर्ने हुँदा लेखापरिक्षण स्वतन्त्र रूपमा हुन नसकेको, मालपोतको बक्यौता लगत हिसाब नहूनाले हिनामिना हुने अवस्था रहेको, भौतिक जाँच एवं प्रतिवेदन गर्न लेखापरिक्षकहरूले स्वतन्त्रता महशूस गर्न नसकेको अवस्था रहेको छ ।

जिल्ला शिक्षा कार्यालय

१. **लक्ष्य तथा प्रगति** : कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिका, २०७२।७३ मा सवै कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनको अवस्था सम्बन्धी अनुगमनलाई नतिजामा आधारित बनाउदै प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गरी लक्षित उपलब्धिहरू समयमै प्राप्त गराउने निर्देशन उपलब्ध गराएको देखियो । बजेट व्यवस्था भएर पनि कतिपय कार्यक्रम सञ्चालन हुन नसकेको हुँदा शत प्रतिशत प्रगति हासिल गर्ने तर्फ कार्यालयको ध्यान पुग्नु पर्ने देखियो ।
२. **नगदी रसिद** : आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०५५ को दफा १० मा कारोवारको लेखा महालेखा परीक्षकको कार्यालयबाट स्वीकृत ढाँचामा राखिनु पर्ने व्यहोरा उल्लेख भएकोमा सो अनुसार को ढाँचामा आर्थिक कारोवारको लेखा नराखेको, नगदी रसिदको प्याडहरूको नम्बरहरू सिलसिलेवार हुने गरी प्रयोग नभएको, रसिदगत र शीर्षकगत असुली उल्लेख नगरी एकमुष्ट आम्दानी देखाउने गरेकोले कति रसिदको रकम दाखिला गरेको हो बैक दाखिला भौचरसंग भिडान हुने अवस्था देखिएन ।
३. **वार्षिक खरिद योजना** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ८ मा सार्वजनिक निकायले वार्षिक रू १० लाख भन्दा बढी रकमको खरिद गर्नु पर्ने भएमा वार्षिक खरिद योजना तयार, गर्नु पर्ने व्यहोरा समेत उल्लेख भएकोमा खरिद इकाई गठन गरेतापनि वार्षिक खरिद योजना तयार गरेको पाइएन ।
४. **अनुगमन तथा मूल्याङ्कन** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ४१ मा अनुदान रकमको प्रगति विवरण लिई जुन कामको लागि रकम दिएको हो सो कार्यक्रममा उक्त रकम खर्च गरे नगरेको, कानून बमोजिम लेखापरीक्षण गराए नगराएको आदि कुराको अध्ययन अनुगमन गरी सो को वार्षिक विवरण अर्थ मन्त्रालय एवं कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयमा पठाउनु पर्ने उल्लेख छ । यस व्यवस्था अनुसार कार्यालयले अनुगमन एवं मूल्याङ्कन गरेको पाइएन । त्यसैले विद्यालयहरूलाई दिएको अनुदान रकमको सही उपयोग सम्बन्धमा कार्यालयबाट अनुगमन एवं मूल्यांकन गरी सोको प्रतिवेदन पेश हुनुपर्दछ ।
५. **शैक्षिक सामग्री व्यवस्थापन** : सामुदायिक विद्यालयहरूको व्यवस्थापन तथा सञ्चालनमा सुधार गरी संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका २०७२।७३ अनुसार शैक्षिक सामग्री व्यवस्थापन खर्च वापत यस कार्यालय अन्तरगतका ५४२ सामुदायिक र ५९ धार्मिक विद्यालयहरूमा रु.२,२२,२८,५००।- अनुदान उपलब्ध गराएको छ । विद्यालयलाई गुणस्तर सुधारको

लागि उपलब्ध गराइएको उक्त अनुदानबाट भएको खर्च शिक्षा विभाग, र जिल्ला शिक्षा कार्यालय लगायतका जिम्मेवार निकायले चौमासिक रूपमा अनुगमन मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

६. **अध्ययन सामग्री खरिद** : कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७२।७३ अनुसार प्राविधिक शिक्षा अध्ययन सामग्री खरिद गर्न छानिएका ३ वटा विद्यालयहरूका लागि रु.३०,००,०००।- सशर्त चालु अनुदान उपलब्ध गराएको देखियो । प्राप्त अनुदान रकमबाट विद्यालयहरूले प्राविधिक शिक्षा अध्ययन सामग्री खरिद गरी अध्यापन गरे नगरेको सम्बन्धमा अनुगमन गरी निकासाको सदुपयोग सम्बन्धमा स्पष्ट हुनुपर्ने देखियो ।
७. **कम्प्यूटर ल्याव** : कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७२।७३ को कम्पोजिट नं २.१५.४०.१८ मा कम्प्यूटर विषय अध्यापन गराउने छानिएका विद्यालयहरूका लागि कम्प्यूटर खरिदका लागि प्रति विद्यालय रु.१ लाख का दरले ६ विद्यालयहरूलाई रु.६ लाख अनुदान उपलब्ध गराएको देखियो । प्राप्त अनुदान रकमबाट विद्यालयहरूले कम्प्यूटर खरिद गरी अध्यापन गरे नगरेको सम्बन्धमा अनुगमन गरी निकासाको सदुपयोग सम्बन्धमा स्पष्ट हुनुपर्ने देखिन्छ ।
८. **विज्ञान प्रयोगशाला** : कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका २०७२।७३ अनुसार १० माध्यमिक विद्यालयहरूमा विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना र चार वटा विद्यालयमा विद्यालयको घेरावार गर्न कार्यालयले रु.७४ लाख विद्यालयको खातामा निकासा उपलब्ध गराएको देखियो । उक्त रकमबाट शिक्षक तथा विद्यार्थीका लागि उपयोगी हुने सामग्रीहरू खरिद गर्ने, प्रयोगशाला स्थापना गर्ने कोठा तथा जनशक्ति व्यवस्थापन, आवश्यक पर्ने फर्निचर, विज्ञान सामग्रीहरूको नियमित प्रयोगको व्यवस्था आदि मिलाएको छ, छैन, जिल्ला शिक्षा कार्यालयले कार्यक्रम प्राप्त विद्यालयहरूको नियमित अनुगमन प्रतिवेदन लिएको देखिएन । निर्देशिका बमोजिम अनुगमन गरी प्रतिवेदन प्राप्त हुनुपर्ने देखिन्छ ।
९. **कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १२५ अनुसार कुनै निर्माण कार्य सम्पन्न भएपछी सार्वजनिक निकायका प्रमुखले त्यस्तो निर्माण कार्य स्वीकृत ड्रइङ्ग, डिजाइन वा स्पेसिफिकेसन बमोजिम भए नभएको कुरा प्राविधिक कर्मचारीबाट जांचबुझ गराई कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । तर कार्यालयले यस आर्थिक वर्षमा २कोठे, ४कोठ आदि कोठे विद्यालय भवन निर्माण गर्न ,छात्रा शैचालय निर्माण गर्न ,खानेपानी व्यवस्थापन गर्न, शौचालय मर्मत तथा अन्य मर्मत आदि कार्य गर्न २९३ विद्यालयको लागि रु २९ करोड ८७ लाख १७ हजार ५ सय निकासा गरेकोमा सोको कार्यसम्पन्न प्रतिवेदन पेश नभएकोले पेश हुनु पर्दछ ।
१०. **अभिलेख** : विद्यालय शिक्षकको तलब भत्ता निकासा विवरण खाता २०७२।७३ को प्रत्येक पानामा उल्लेख भएको स्थायी, अस्थायी, राहत, काज, करार, महिला शिक्षक, तह आदि उल्लेख गरी खाताहरू प्रविष्टी गर्ने नगरेको र खाताहरूमा प्रमाणित गरे गराएको छैन ।
११. **दोहोरो निकासा** : शिक्षा नियमावली, २०५९ को नियम १०१ बमोजिम शिक्षकले प्रत्येक महिनामा तलब र भत्ता पाउने व्यवस्था छ । कार्यालयले यो वर्ष जनता उच्च माध्यमिक विद्यालय हरैचाबाट आदर्श उच्च माध्यमिक विद्यालय, विराटनगरमा सुरुवा भएका एक शिक्षक को २०७२ श्रावण, भाद्र र असोज ३ महिनाको रु.८४ हजार १२० जनता उच्च माध्यमिक विद्यालय, हरैचामा बढी निकासा भएको देखिएकोले असुल गर्नुपर्दछ ।
१२. **बढी निकासा** : शिक्षा नियमावली, २०५९ को नियम १०१ बमोजिम शिक्षकले प्रत्येक महिनामा तलब र भत्ता पाउने व्यवस्था छ । कार्यालयले यो वर्ष एक विद्यालयलाई प्रथम चौमासिकमा तलब रु.७,८६,८४८ र- निकासा दिनु पर्नेमा रु.८,०४,८४८र- निकासा गरेकोले रु.१८०००र- बढी निकासा भएको रकम असुल गर्नु पर्दछ ।

१३. **विल भरपाई** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ३६ अनुसार खर्च गर्दा खर्चको विल भरपाई सहित लेखा राख्नु पर्ने उल्लेख छ । कार्यालयले एक कार्यालयलाई एस.एल.सी परीक्षा केन्द्रहरुमा सुरक्षा व्यवस्थाको लागि रु.१,५०,०००र- विल भरपाई बेगर खर्च लेखेको पाइयो ।
१४. **पेशकी बाँकी** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ७९ मा सरकारी रकम पेशकी लिन सरकारी कर्मचारी वा अन्य जुनसुकै व्यक्तिले नियमावलीमा तोकेको म्याद भित्र पेशकी फछ्यौट नगरेमा व्याज समेत लगाई प्रचलित कानून बमोजिम विभागीय कारवाही गर्न सकिने उल्लेख छ । तर २३ कर्मचारीसंग रु.१६,६९,९२८र- र २८ निकायसंग रु.८,३४,०००र- हजार समेत रु.२,५३,९२८र- पेशकी फछ्यौट गर्न बाँकी रहेको देखिएकोले फछ्यौट गर्नु पर्दछ ।
१५. **जिन्सी व्यवस्थापन** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० मा मर्मत सम्भार गर्नु पर्ने सामान ३ महिना भित्र र लिलाम विक्री गर्नु पर्ने सामान ६ महिना भित्र गरी सक्नु पर्ने, नियम ४७ मा पुरानो मालसामानको मूल्य खुल्न नसकेको अवस्थामा मूल्य कायम गरी राख्नु पर्ने व्यहोरा उल्लेख छ । जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनमा मर्मत गर्नु पर्ने, मर्मत हुन नसक्ने सामान रहेको उल्लेख भएको हुँदा नियममा उल्लेख भएको प्रक्रिया अपनाई मर्मत तथा लिलाम विक्रीको कारवाही हुनु पर्दछ ।
१६. **पुस्तकको अभिलेखांकन** : पुस्तक खरिद पश्चात खर्च हुने खातामा पोष्टिङ हुने गरेकोले खर्च हुने खाताबाट रिफर गरी पुस्तक/अध्ययन प्रतिवेदन आदिलाई खर्च नहुने जिन्सी खाताकै रुपमा एउटै अभिलेख रजिष्टरको उपयोग हुने गरी उक्त पुस्तक/प्रतिवेदन दर्ता गरी अभिलेख एवं जिन्सी अद्यावधिक गराई आन्तरिक नियन्त्रण पक्ष प्रभावकारी बनाई राख्नु पर्ने देखियो ।
१७. **जिल्ला शिक्षा समिति** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ३३ मा फ्रिज नहुने बजेट उपशिर्षक बाहेक साल तमाम हुन ७ दिन अगावै कारोवार बन्द गरी बाँकी रहेको रकम कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयमा फिर्ता गर्नु पर्ने उल्लेख छ । शिक्षक सेवा आयोगबाट प्राप्त रकम मध्ये २०७२/७३ को अन्तमा मौज्जात रहेको रु.१,२१,६००र- फिर्ता नगरी जिल्ला शिक्षा समिति अन्तरगतको खातामा राखी राखेको पाइयो ।
१८. **समिति खर्च** : जिल्ला शिक्षा समितिबाट हुने खर्चहरुको लागि कार्यक्रम बनाएर सोही अनुसार खर्च गर्नु पर्नेमा आवश्यकता अनुसार खर्च गर्ने गरेको पाइयो । त्यस्तै आम्दानीका शिर्षक अनुसारको खर्च शिर्षक र नपुग भए थप खर्च शिर्षकको व्यवस्था गरी खर्च गर्ने नगरेकोले शिर्षकगत आय अनुसारको खर्च विश्लेषण गर्ने आधार भएन ।
१९. **शीर्षक फरक** : बजेट कार्यान्वयन निर्देशिकाको बुँदा नं.३३ बमोजिम सेवा करारमा कार्यरत कर्मचारीको पारिश्रमिक तलब शीर्षकबाट खर्च लेख्न नमिल्नेमा सो विपरीत तलब शीर्षकबाट खर्च लेखेको रु.१,९८,७४०र- नियमित देखिएन ।

डिभिजन सडक कार्यालय

१. **अख्तियारी** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २३ बमोजिम स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम र खर्च गर्ने अख्तियारी श्रावण १५ गते भित्र पठाउनु पर्नेमा सडक विभागले पूँजीगत तर्फका ९ बजेट उप-शीर्षकमा २०७२/१०/२४ देखि २०७३/३/१७ सम्म रु २५ करोड ५५ लाखको अख्तियारी पठाएको देखिन्छ । समयमा अख्तियारी नपठाउँदा तोकिएको समयमा कार्यक्रम सञ्चालन नहुने तथा सेवा प्रवाहमा असर गर्ने हुँदा विभागसँग समन्वय गरी समयमै अख्तियारी प्राप्त गर्नु पर्दछ ।
२. **आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ९५ ले आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली बनाई लागु गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेकोमा कार्यालयले त्यसो गरेको देखिएन । उद्देश्य प्राप्तीमा जोखिम क्षेत्रको पहिचान नगरेको, कर्मचारीको कार्यविवरण लागु नगरेको, पेशकी फछ्यौट नगरेको, निर्माण सम्बन्धी कामको नापी किताव व्यवस्थित रुपमा नराखेको, खरिद योजना बमोजिम कार्य नभएको तथा अख्तियारी दिएको रकम खर्च गर्न नसकी फिर्ता पठाएको छ । त्यस्तै कन्टिन्जेन्सी

खर्चको अध्यावधिक अभिलेख नराखेको, जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनले उल्लेख गरे वमोजिम सामानको मूल्य खुलाउने, मर्मत गर्ने वा लिलाम गर्ने नगरेको, पुरानो धरौटी नियमानुसार सदरस्थाहा नगरेको आदि कारणले आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीमा सुधार गर्नुपर्ने देखियो ।

३. **खर्च संरचना** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ३६ अनुसार विकास आयोजनाको सभै डिजाइन, लागत अनुमान तथा कार्यक्रम तयार गरी स्वीकृत गराई बजेटमा निर्धारित गरीएको रकम निकासालिई समयमै निर्धारित कार्यक्रम अनुसार मालसामानको उपलब्ध तथा प्राविधिक एवं प्रशासकीय व्यवस्था मिलाई कार्य सम्पादन गर्नुपर्ने उल्लेख छ । यो वर्षको विभिन्न ११ पुंजिगत शीर्षकमा रु ६५ करोड ६७ लाख ६२ हजार ४०१ खर्च भएकोमा प्रथम चौमासिक अवधिमा ७.६५ प्रतिशत, दोश्रो चौमासिक अवधिमा १९.८२ प्रतिशत र तेश्रो चौमासिक अवधिमा ७५.५३ प्रतिशत खर्च गरेको छ । खर्च संरचनाको यस्तो स्थितिले गुणस्तरीय कार्य नहुने, तोकिएको समयमा कार्य पूरा नहुने अवस्था सृजना हुने हुँदा तोकिएको समयमै कार्य सम्पन्न गर्नु पर्दछ ।
४. **ठेक्का व्यवस्था** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २० मा ठेक्कापट्टा स्वीकृत गर्ने कार्य समेत प्रथम चौमासिक अवधिभित्र समाप्त गरी राख्नु पर्ने व्यवस्था भएकोमा सडक डिभिजनले यस वर्ष ८२ वटा ठेक्का बन्दोवस्त गरेकोमा प्रथम चौमासिक अवधिमा ठेक्का सम्भौता हुन नसकेको र दोस्रो चौमासिक अवधिमा ३६ वटा ठेक्का र तेश्रो चौमासिक अवधिमा ४६ वटा ठेक्का गरेको पाइयो । यसबाट तोकिएको कार्य लक्ष्य अनुसार प्रगति हासिल नहुने, जनसाधारणलाई सेवा उपलब्ध गराउने कार्यमा समेत विलम्ब हुन जाने देखिन्छ । अतः कार्यालयले नियमावलीले व्यवस्था गरे अनुसार तोकिएको समय भित्रै ठेक्का व्यवस्थापन गर्नु पर्दछ ।
५. **समय अवधि** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १० मा निर्माण कार्यको लागत अनुमान तयार गर्दा सार्वजनिक निकायले निर्माण सम्पन्न गर्न लाग्ने समयविधि किटान गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । अधिकांश ठेक्काहरुमा कार्य सम्पन्न गर्नु पर्ने समय तालिका राखेको पाइएन । तसर्थ निर्माण कार्यको नियमावलीमा व्यवस्था भए अनुसार सम्पादन गर्न लाग्ने समयविधि उल्लेख गरी लागत अनुमान तयार गर्नु गराउनु र तोकिएको समयमै कार्य सम्पन्न गर्नु पर्दछ ।
६. **लक्ष्य तथा प्रगति** : कार्यालयले स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम तथा लक्ष्य अनुसार प्रगति हासिल गर्नु पर्दछ । कार्यालयले उपलब्ध गराएको विवरण अनुसार १२३ वटा कार्यक्रम संपन्न गर्नु पर्ने लक्ष्य रहेकोमा २५ प्रतिशत सम्म प्रगति भएका कार्यक्रम संख्या २९, ५० प्रतिशत सम्म प्रगति भएका कार्यक्रम संख्या ४५ र ७५ प्रतिशत सम्म कार्यक्रम भएका कार्यक्रम संख्या ४९ रहेको देखाएको छ । तोकिएको समयमै कार्यक्रम अनुसार प्रगति हासिल गर्नु पर्दछ ।
७. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० मा व्यवस्था गरे अनुसार जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन प्राप्त भए पछि कार्यालय प्रमुखले लिलाम विक्रि गर्नु पर्ने मालसामान छ महिना भित्र तथा मर्मत सम्भार गर्नु पर्ने मालसामान ३ महिना भित्र गरी सक्नु पर्ने व्यवस्था छ । निरीक्षण प्रतिवेदन अनुसार चालु हालतमा नरहेका विभिन्न प्रकृतिका सामानहरु लिलाम विक्री गर्नु पर्ने र मर्मत हुन सक्ने मालसामान मर्मत सम्भार गरी प्रयोगमा ल्याउनु पर्ने तथा मूल्य नखुलेका मालसामानको मूल्य खुलाई जिन्सी अभिलेख अध्यावधिक गर्नु पर्दछ ।
८. **अधुरा ठेक्का** : संभौता वमोजिम समयमा कार्य संपन्न गर्नु पर्दछ । आर्थिक वर्ष २०६३/६४ देखि २०७०/७१ सम्म ठेक्का संभौता भई कार्य सम्पन्न नभएका संभौता रकम रु २१ करोड ५९ लाख ९ हजार को १८ वटा योजनाको रु १४ करोड ६१ लाख ११ हजार वरावरको कार्य गर्न बाँकी रहेको देखिन्छ । कार्यालयबाट कार्य सम्पन्न गर्ने र नगर्नेको सूचना प्रकाशन भएको छ । गत वर्षको प्रतिवेदन समेतमा उल्लेख भएकोमा यो वर्ष पनि सुधार भएको देखिएन । ठेक्का अधुरो रहने स्थितिको अन्त हुनु पर्दछ ।

९. **भवन निर्माण** : डिभिजन कार्यालयको भवन निर्माण गरेको भनी एक निर्माण व्यवसायीलाई पाँचौं तथा अन्तिम वीलको २०७१।७२ को ठेक्का अनुसार रु २५,४५,७९६र- र २०७२।७३ को ठेक्का अनुसार रु १९,५५,८७२र- खर्च भएको छ। एउटै भवन निर्माण गर्न २ आर्थिक वर्षमा बजेट विनियोजन भएकोले प्रशासनिक कार्य दुई पटक गर्नु पर्ने तथा अधिल्लो ठेक्का भन्दा पछिल्लो ठेक्काको दर बढी देखिएको छ। यस सम्बन्धमा व्यवस्थापन पक्षसँग छलफल गर्दा एउटै वर्ष बजेट विनियोजन हुन नसकेकोले यस्तो स्थिति आएको जानकारी भयो। प्रशासनिक (टेण्डर लगायत) कार्य न्यून गर्न र मितव्ययी रूपमा निर्माण कार्य सम्पन्न गर्न एकै पटक बजेट व्यवस्था गरी एउटै ठेक्काबाट निर्माण कार्य गर्नु पर्दछ।
१०. **ल्याब परीक्षण** : निर्माण कार्यको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न निर्माण कार्यमा प्रयोग हुने निर्माण सामग्रीको ल्याब परीक्षण गर्नु पर्नेमा कार्यालय भवन निर्माणमा रु ३,९८,९००र- मूल्यको फलामे छड प्रयोग गरेकोमा ल्याब परीक्षण गरेको देखिएन।
११. **एज विल्ट नक्सा** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १२५ मा निर्माण सम्पन्न भएको ३० दिन भित्र निर्माण व्यवसायीले सार्वजनिक निकायमा (एज विल्ट) नक्सा पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था छ। कार्यालय भवन निर्माणको अन्तिम वील सम्मको रु १९,५५,८७२र- भुक्तानी गरेको छ। तर सो भवनको एज विल्ट नक्सा पेश भएको नदेखिएकोले नियमानुसार सो नक्सा पेश हुनु पर्दछ।
१२. **सम्भाव्यता अध्ययन** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २२ मा विकास आयोजनाको बजेट तर्जुमा गर्दा प्रस्तावित आयोजनाको संभाव्यता अध्ययन र आर्थिक, प्राविधिक, वातावरणीय तथा प्रशासकीय उपयुक्तताको आधारमा प्रतिफलसमेत विचार गरी आयोजना स्वीकृत भएको हुनु पर्नेमा सो वेगर निर्वाचन क्षेत्र उप-शीर्षक अन्तर्गत यस डिभिजनबाट १५ वटा सडकको ठेक्का व्यवस्था भई खर्च लेखेको छ। यसरी नियमावलीले तोकेको व्यवस्थाको पालना हुनुपर्ने देखियो।
१३. **खर्चको सीमा** : निर्वाचन क्षेत्र सडक अन्तर्गत माननीय सांसद ज्यू ले एक निर्वाचन क्षेत्रमा रु ५ करोड सम्मका आयोजना कार्यान्वयनमा ल्याउन सकिनेमा मंगलवारे-टांडी सडकमा कन्टिजेन्सी समेत रु ५,४५,९६,१७४र- खर्च गरी रु ४५,९६,१७४र- बढी खर्च गरेको देखियो। तोकिएको सीमा भित्र रही खर्च गर्नु पर्दछ।
१४. **घटी जमानत** : निर्वाचन क्षेत्र सडक अन्तर्गत एक निर्माण व्यवसायीको सम्भौता अंक बढेर सम्भौता अंक रु.४,९१,९८,०८७र- (मूल्य अभिवृद्धि कर समेत) पुगेकोले सो को ५ प्रतिशतले हुने रु.२४,५९,९०५र- कार्य सम्पादन जमानत हुनु पर्नेमा राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको रु.२३,७२,१००।- जमानत संलग्न गरेकोले रु.८७,८०५र- नपुग देखियो। सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ११० अनुसार कार्य सम्पादन जमानत पेश गर्नु पर्दछ।
१५. **बढी भुक्तानी** : एक विज्ञापन एजेन्सी मार्फत दैनिक पत्रिकामा कार्यालयको सूचना प्रकाशित गर्दा भुक्तानी गर्नुपर्ने भन्दा बढी साईज देखाई रु.८,१३६।- बढी भुक्तानी भएकोले सो रकम असुल हुनु पर्दछ।
१६. **कन्टिजेन्सी खर्च** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १० अनुसूची १ मा व्यवस्था भए बमोजिम निर्माण कार्यको लागि लागत अनुमान तयार गर्दा वर्कचार्ज स्टाफ खर्चको लागि २.५ प्रतिशत र सानातिना अन्य खर्चको लागि २.५ प्रतिशत समेत ५ प्रतिशत कन्टिजेन्सी खर्च गर्न सकिने उल्लेख छ। सो कन्टिजेन्सी खर्च सम्बन्धमा तालुक निकायबाट स्पष्ट कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था नभएको, निर्माण कार्यसँग प्रत्यक्ष सम्बन्ध नरहेका कार्यमा खर्च गरेको, मापदण्ड वेगर सडक तथा पुलमा सुपरभाईजर राखी खर्च गरेको, कन्टिजेन्सी खर्चको योजनागत अभिलेख नराखेको, कन्टिजेन्सी खर्च नापी कितावमा चढाउने नगरेको, विभागमा पठाएको रु ७५ लाखको आन्तरिक लेखापरीक्षण नगराएको जस्ता व्यहोरा देखिएको छ। कन्टिजेन्सी खर्चलाई मितव्ययी र प्रभावकारी बनाउनु पर्दछ।

१७. **सोभै खरिद** : सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा ८ अनुसार प्रतिस्पर्धा सीमित हुने गरी टुक्रा टुक्रा पारी खरिद गर्न नहुने व्यवस्था छ । कार्यालयले भन्टावारी कोशी व्यारेज तथा हरैचा सडक निर्माणको लागि ५ टुक्रा र महेन्द्र राजमार्ग उर्लावारी खण्ड सडक कालो पत्रे गर्ने कार्यमा ५ टुक्रा गरी विभिन्न निर्माण व्यवसायीलाई रु ४,२५,३५४२- भुक्तानी गरेको छ । सडक विभागले मिति २०६९।१०।२५ मा गरेको परिपत्रमा सिधै खरिद नगर्न निर्देशन गरेको देखिन्छ । ऐन तथा परिपत्रको व्यवस्था पालना हुनु पर्दछ ।
१८. **असम्बन्धित खर्च** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ३५ मा रकम सम्बन्धित खर्च शीर्षकमा पर्दछ, भने मात्र खर्च गर्न सकिने व्यवस्था छ । कार्यालयले गत विगत आर्थिक वर्षमा पुलहरुको खरिद सम्झौता गर्दा विल अफ क्वान्टिटीमा निर्माण व्यवसायीबाट मोटरसाईकल, टोटल स्टाण्ड, थेडोलाईट मेसिन जस्ता निर्माण कार्य संग प्रत्यक्ष सम्बन्ध नभएका आईटमहरु समावेश गरी खरिद सम्झौता गरी रु ९,२८,१९५२- भुक्तानी भएको देखियो । निर्माण कार्य संग प्रत्यक्ष सम्बन्धित कार्यका लागि मात्र निर्माण सम्बन्धी खर्च हुनु पर्दछ ।
१९. **डिजाइन रिभ्यू** : बक्राहा खोला पुल निर्माण ठेक्काको वि.ओ.क्यू.मा डिजाइन रिभ्यू आईटम राखेर सो पुलको डिजाइन रिभ्यू सडक विभागका महानिर्देशकबाट २०७२।११।१९ मा स्वीकृति भएको देखिन्छ । डिजाइन स्वीकृत भएपछि मात्र लागत अनुमान तयार गरी ठेक्का व्यवस्था गर्नुपर्नेमा ठेक्का सम्झौता भई मोविलाईजेशन पेशकी गएको ९ महिना पछि डिजाइन रिभ्यू गरेको देखियो । समयमा निर्माण सम्पन्न गर्न यस्तो प्रचलनमा सुधार आउनु पर्दछ ।
२०. **भुक्तानी दिन बाँकी** : ठेक्का सम्झौतामा तोकिएको म्याद भित्र निर्माण कार्य सम्पन्न हुनु पर्दछ । सेरा नदी पुल र धमना नदी पुलको निर्माण कार्य २ वर्षमा सम्पन्न गर्ने गरी ठेक्का सम्झौता भएकोमा क्रमशः ५ वर्ष र ६ वर्ष व्यतीत भई सकेपनि निर्माण कार्य सम्पन्न भएको देखिएन । ती दुवै ठेक्कामा म्याद थप भएको छैन । निर्माण व्यवसायीलाई रनिङ्ग विलको भुक्तानी गर्दा पूर्व निर्धारित क्षतिपूर्ति वापतको रकम क्रमशः रु.१०,४५,९९८२- र रु.७,२५,५३७ र- समेत जम्मा रु.१७,७१,५३५ र- नापी कितावमा भुक्तानी दिन बाँकी देखाएर (होल्ड गरेर) रनिङ्ग विलको भुक्तानी गरेको छ । सो रकम राजस्व खातामा दाखिला भएको पनि छैन । अतः निर्माण कार्य सम्पन्न नभएको, म्याद थप नभएको र होल्ड गरी राखेको रकम दाखिला नभएको स्थिति लाई टुंग्याउनु पर्दछ ।
२१. **घटी वीमांक** : निर्माण व्यवसायीले ठेक्का सम्झौतामा उल्लेख भए वमोजिमको वीमांकको वीमा गर्नु पर्दछ । डुम्राहा नदी पुल निर्माणका निर्माण व्यवसायीले सम्झौताको सर्त अनुसार जोखिम बहन हुने किसिमले वीमा नगरी घटी वीमांक राखी वीमा गरेको अवस्थामा वि.ओ.क्यू. को सम्पूर्ण रकम भुक्तानी गर्न मिल्ने नदेखिदा बढी भुक्तानी भएको क्रमशः रु ३,३४,७३५२- र रु २,५७,६०१२- समेत जम्मा रु ५,९२,३३६२- असुल हुनु पर्दछ ।
२२. **आयोजना छनौट** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २२ मा वातावरणीय उपयुक्तताको आधारमा समेत आयोजना छनौट हुनु पर्ने व्यवस्था छ । चतरा बराहक्षेत्र सडक निर्माणको लागि १ निर्माण व्यवसायी संग २०७४।३।३० सम्ममा निर्माण सम्पन्न गर्ने गरी मूल्य अभिवृद्धि कर वाहेक रु.७,५१,६५,३०३२- मा २०७२।३।३० मा सम्झौता भएको देखिन्छ । नियमावलीको व्यवस्था अनुसार वातावरणीय उपयुक्तताको आधारमा आयोजना छनौट तथा स्वीकृति नगरी बोलपत्र आव्हान गरी निर्माण व्यवसायीसंग सम्झौता गरी मोविलाईजेशन पेशकी दिने प्रचलनलाई दुरुत्साहन गर्नु पर्ने देखियो ।
२३. **राजस्व शीर्षक** : अर्थ मन्त्रालयले गरेको राजस्व शीर्षकको बर्गीकरण र व्याख्या अनुसार प्राईभेट लिमिटेड (प्रा.लि.) को भुक्तानीमा कट्टा गरेको अग्रिम कर राजस्व शीर्षक १-१-१-२-३ मा र ज्वाइन्ट भेन्चरको भुक्तानीमा कट्टा भएको अग्रिम कर राजस्व शीर्षक १-१-१-२-४ मा दाखिला गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । यस

कार्यालयले दुवै प्रकृतिको करदाताको भुक्तानीमा कट्टा भएको रु ४ लाख १६ हजार ७ सय ९० अग्रिम कर राजस्व शीर्षक १-१-१-१ (एकलौटी फर्म) मा दाखिला गरेको देखियो । राजस्वको सम्बन्धित शीर्षकमा अग्रिम कर दाखिला हुनु पर्दछ ।

२४. **कर समायोजन** : मूल्य अभिवृद्धि कर नियमावली, २०५३ को नियम २६ मा मूल्य अभिवृद्धि कर मा दर्ता भएको करदाताले वि.सं.अनुसारको १ महिनाको कर अवधिको कर विवरण सो अवधि समाप्त भएको मितिले २५ दिन भित्र सम्बन्धित कर अधिकृत समक्ष पेश गर्नु पर्ने उल्लेख छ । सो व्यवस्था अनुसार २०७२।७३ को आषाढको कर २०७३ श्रावण २५ गते सम्म कर विवरण सहित दाखिला गर्नु पर्नेमा २०७३ माघ २७ गतेसम्म २ निर्माण व्यवसायीले रु ५,३८,४२५।- सहित विवरण पेश गरेको आन्तरिक राजस्व विभागको वेवसाईटवाट नदेखिएकोले कर दाखिला सम्बन्धमा मूल्य अभिवृद्धि कर समायोजन पत्र पेश गर्नु पर्दछ ।
२५. **बढी भुक्तानी** : निर्माण व्यवसायीलाई कार्य सम्पन्न प्रतिवेदनमा उल्लिखित रकम भन्दा बढी भुक्तानी हुनु हुँदैन । सडक बोर्ड तर्फ १ निर्माण व्यवसायीलाई कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन भन्दा अन्तिम वीलमा रु.५,५६५२- बढी भुक्तानी भएको ले सो रकम असुल हुनु पर्दछ ।
२६. **भेरिएशन स्वीकृति** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ११८ अनुसार भेरिएशन आदेश स्वीकृत गरेर मात्र भुक्तानी गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । सडक बोर्ड तर्फ १ निर्माण व्यवसायीलाई सम्भौता अंक भन्दा रु.४,८१,५९३२- बढी भुक्तानी भएकोमा भेरिएशन आदेश जारी गरेको देखिएन । भेरिएशन आदेश जारी गरेर मात्र भुक्तानी गर्नु पर्दछ ।
२७. **विल भरपाई** : खर्चका विल भरपाई संलग्न गरेर मात्र खर्च लेख्नु पर्दछ । सडक बोर्ड तर्फ कार्यशाला गोष्ठी संचालन गरेको भनी एक समाजलाई रु २,५९,०४१।- भुक्तानी गरेकोमा खर्चको वील भरपाई तथा माइन्सूट संलग्न नगरी खर्च लेखेको देखियो । खर्चको विल भरपाई संलग्न गर्नु पर्दछ ।
२८. **म्याद थप** : निर्माण व्यवसायीले उल्लेख गरेका म्याद थपको कारण मनासिव देखिएमा म्याद थप गर्नु पर्दछ । सडक बोर्ड तर्फका एक निर्माण व्यवसायीको म्याद २०७३/२/३ सम्म थप भएको देखिन्छ । सो मिति पश्चात काम सम्पन्न नभएको तथा म्याद थपको कारवाही अगाडी बढाएको देखिएन । आवश्यक कारवाही गरी निर्माण कार्य सम्पन्न गर्नु पर्दछ ।
२९. **वीमा शूलक** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ३६ अनुसार विल भरपाई सहितको लेखा राख्नु पर्नेमा सडक बोर्ड तर्फ निर्माण व्यवसायीलाई ठेक्का सम्भौतामा उल्लेख भए अनुसारको रु २,६५,३२६२- वीमाको भुक्तानीको वीमा शूलक तिरेको रसिद संलग्न नरहेकाले रसिद संलग्न हुनुपर्ने अन्यथा असुल हुनु पर्दछ ।
३०. **पेशकी** : आर्थिक वर्षको अन्त सम्म गएको पेशकी फछ्यौट हुनु पर्दछ । कार्यालयले सडक निर्माण गर्नको लागि ४८ निर्माण व्यवसायीलाई दिएको मोबिलाइजेशन पेस्की आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्म पनि फछ्यौट नभई रु ९,८०,७७,१४०।- बाँकी देखिएकोले फछ्यौट गर्नु पर्दछ ।

पूर्व क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालय

१. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० अनुसार जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लिखित सामान मर्मत गर्नुपर्ने भए ३ महिना भित्र र लिलाम विक्री गर्नुपर्ने भए ६ महिना भित्र गरीसक्नु पर्ने व्यवस्था छ । जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनमा प्रयोगमा नरहेको, मर्मत गर्नु पर्ने, मर्मत हुन नसक्ने भनी उल्लेख भएका विभिन्न जिन्सी मालसामानहरु नियममा उल्लेख भए अनुसार मर्मत सम्भार र लिलाम विक्री हुनु पर्दछ ।
२. **अक्षय कोष** : कल्याण कोष संचालन कोष निर्देशिका, २०७० र क्षेत्रीय कोष संचालन निर्देशिका, २०७० अन्तर्गत कार्यालयले कल्याण कोष लगायत विभिन्न ८ वटा कोष संचालन गरेको छ । कोषको मूल धन रकमलाई विभिन्न बैंकमा मुद्दती खातामा राखिएको देखियो । मुद्दती खातावाट प्राप्त व्याजवाट मूल

धन नमासिने गरी विभिन्न कल्याणकारी कार्यमा खर्च हुने गरेको देखियो । मुद्दती खाता वाट प्राप्त हुने व्याज जम्मा गर्दा व्याज प्राप्त नहुने खातामा जम्मा हुने गरेको देखियो । व्याज प्राप्त नहुने खातामा रु. ४७,२४,६७९र- मौज्जात रहेकोले सो रकमलाई व्याज प्राप्त हुने खातामा स्थानान्तरण गरी कोषको आय बृद्धि गर्नु पर्दछ ।

३. **धरौटी** : धरौटी आम्दानी रु. २,२,४३०र- मध्ये यो वर्ष रु. ४३,३००र- फिर्ता खर्च भई रु. १,५९,१३०र- बाँकी रहेको देखिन्छ । सो बाँकी रकमको व्यक्तिगत धरौटी खाताको विवरण अनुसार २०३४/३५ देखिको राशन ठेक्का लिंदा राखेको धरौटी रु. २३ हजार समेत रहेको देखिन्छ । आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ६७ ले गरेको व्यवस्था बमोजिम पुरानो धरौटी सदरस्याहा हुनु पर्दछ ।

पूर्व क्षेत्रीय शसस्त्र प्रहरी गण मुख्यालय

१. **अख्तियारी** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २३ अनुसार आर्थिक वर्ष शुरु भएको १५ दिन भित्र खर्च गर्ने अख्तियारी तथा कार्यक्रम सम्बन्धित कार्यालयमा पठाउनु पर्ने उल्लेख छ । यस गण मुख्यालयमा प्रहरी प्रधान कार्यालयबाट पूँजिगत उपशीर्षकमा २०७२/५/१० देखि २०७३/३/२६ सम्म रु १२ लाख ८५ हजार को अख्तियारी पठाएको देखियो । अतः तालुक निकायले समयमा नै अख्तियारी पठाउनु पर्दछ ।
२. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० अनुसार जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि कार्यालय प्रमुखले त्यस्तो प्रतिवेदनमा प्रयोगमा नरहेको, मर्मत गर्नुपर्ने र मर्मत हुन नसक्ने भनी उल्लेख भएका विभिन्न जिन्सी मालसामानहरु नियममा व्यवस्था भए अनुसार मर्मत सम्भार र लिलाम विक्री गरी जिन्सी लेखा व्यवस्थित हुनु पर्नेमा प्रतिवेदनको कार्यान्वयन भएको देखिएन । जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन कार्यान्वयन हुनु पर्दछ ।

पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय हुलाक निर्देशनालय

१. **खरिद योजना** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ८ बमोजिम वार्षिक रु १० लाख भन्दा बढी रकमको खरिद गर्नु पर्ने भएमा आगामी आर्थिक वर्षको अनुमानित वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तयार गर्दा आगामी आर्थिक वर्षमा गर्ने वार्षिक खरिद योजना तयार गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले पूँजिगत बजेट उपशीर्षकमा रु २१,७८,७०७र- को खरिद गरेको छ तर खरिद योजना तयार गर्ने गरेको देखिएन । खरिद योजना बनाएर मात्र खरिद गर्नु पर्दछ ।
२. **खर्च संरचना** : तोकेको कार्यक्रम अनुसार चौमासिक रुपमा खर्च गर्नु पर्दछ । कार्यालयले उपलब्ध गराएको विवरण अनुसार पूँजिगत खर्च रु २१,७८,७०७र-मध्ये प्रथम चौमासिक अवधिमा शून्य प्रतिशत, दोश्रो चौमासिक अवधिमा रु ९,५४,४८०र- (४३.८१ प्रतिशत) र तेश्रो चौमासिक अवधिमा रु. १२,२४,२२७र- (५९.१९ प्रतिशत) खर्च गरेको छ । यसरी तेश्रो चौमासिक अवधिमा बढी खर्च गर्दा कामको गुणस्तर कायम राख्न नसकिने, हतार हतारमा कार्य गर्नु पर्ने अवस्था रहन्छ । तसर्थ कार्यालयले तोकिएको अवधि भित्र खर्च गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
३. **सेवा शुल्क** : हुलाक वचत कार्य संचालन निर्देशिका, २०६६ को व्यवस्था बमोजिम वचत बैंकको कारोवारवाट प्राप्त सेवा शुल्क वापतको रकम मध्येवाट केन्द्रीय धनादेश कार्यालयमा २५ प्रतिशतले हुने रकम पठाउनु पर्ने व्यवस्था भएकोमा सेवा शुल्क खातामा रु ९,४५,९८३र- जम्मा भएको वचत केन्द्रीय धनादेश कार्यालयमा पठाएको देखिएन ।
४. **वचत बैंक** : वचत बैंकमा पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय निर्देशनालय टेलिकम नामको खातामा रु. २,१८,५९५र- तथा व्याज रु. १०,९२९र- समेत रु. २,२९,५२४र- मौज्जात रहेको छ । उक्त खातामा रकम जम्मा नहुने तर सो मूल धन वापत राखिएको रकमको व्याज मात्रै थप हुने गरेको देखियो । उक्त रकमको छुट्टै खाता खोली कारोवार गर्न नमिल्ने र सो रकम राजस्व खातामा दाखिला हुनु पर्ने भनी गत वर्षको प्रतिवेदनमा औल्याएकोमा स्थिति यथावत् नै रहेको देखियो ।

५. **टेली सेन्टर** : टेली सेन्टर निर्देशिका अनुसार जिल्ला भित्र रहेका टेली सेन्टरहरुको काम ती टेली सेन्टरहरुको खर्च धान्न सकिने गरी आत्म निर्भर रहनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । यस निर्देशनालय अन्तरगत ६ टेली सेन्टर मध्ये १ टेली सेन्टरबाट कुनै आम्दानी नगरेको र अन्य टेली सेन्टर वाट समेत जम्मा आम्दानी रु.३२,४९८२- गरेको देखिन्छ । टेली सेन्टरबाट टेली संचालन खर्च धान्न सक्ने गरी संचालनमा ल्याउन सके ग्रामीण तथा संचार पहुँच कम भएका जनतालाई सूचना प्रविधि सम्बन्धी ज्ञान र सेवा पुऱ्याउन सक्ने देखिन्छ ।
६. **कार्य स्वीकार प्रतिवेदन** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १२४ अनुसार खरिद संभौता वमोजिम सम्पन्न भएको कार्य सार्वजनिक निकायले स्वीकार गरे पछि अन्तिम भुक्तानी लिनु पर्ने व्यवस्था छ । निर्देशनालयको यो वर्ष सडक मापदण्डमा परेको पर्खाल भत्काई एक निर्माण व्यवसायीलाई रु.१४,२८,४२९- अन्तिम विल भुक्तानी गर्दा कार्य स्वीकार प्रतिवेदन तयार नगरी भुक्तानी गरेको पाईयो । नियमावलीमा भएको व्यवस्थाको पालना गर्नु पर्दछ ।
७. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० मा कार्यालयले जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि अधिकार प्राप्त अधिकारीले लिलाम गर्नु पर्ने मालसामान ६ महिना भित्र र मर्मत संभार गर्नु पर्ने भए तीन महिना भित्र गरी सक्नु पर्ने व्यवस्था छ । प्राप्त जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन अनुसार लिलाम विक्री गर्नु पर्ने भनी औल्याएका विभिन्न प्रकृतिका सामानहरु नियमानुसार लिलाम विक्री गर्नु पर्दछ ।

प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, मंगलबारे

१. **चौमासिक खर्च** : स्वीकृत कार्यक्रम अनुसार खर्च गर्नुपर्नेमा तेश्रो चौमासिक सम्म र आषाढ महिनाको खर्चको स्थिति हेर्दा तेश्रो चौमासिक सम्मको खर्चको समग्र प्रतिशत बजेट उपशीर्षक ३७००१४३ मा रु.३०,८७,६४४।४९ वा ५९.६१छ र बजेट उपशीर्षक ३७०८०४३ मा रु.१२,५६,५३३।४५ वा ९४छ रहेको छ । आर्थिक वर्षको अन्त्यमा खर्च गर्ने प्रवृत्तिमा सूधार हुनु पर्ने देखियो ।
२. **दरवन्दी तथा पदपूर्ति** : निजामति सेवा ऐन २०४९ को दफा ७ र १९ मा दरवन्दी र पदपूर्तिको व्यवस्था छ । कार्यालयबाट प्राप्त स्वीकृत दरवन्दी र पदपूर्तिको विवरण अनुसार विभिन्न श्रेणी र तहका २८ जना स्वीकृत दरवन्दी रहेकोमा हाल १९ जना स्थायी पदपूर्ति भई ९ जना रिक्त रहेको देखिदा पदपूर्ति हूनुपर्ने देखिन्छ ।
३. **लिलाम विक्री** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० मा लिलाम विक्री गर्नुपर्ने सामान ६ महिना भित्र गरीसक्नु पर्ने व्यवस्था छ । जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन अनुसार मर्मत नहुने लिलाम विक्री गर्नुपर्ने भनी उल्लेख भएका सामान नियमानुसार लिलाम विक्री गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय मेडिकल स्टोर

१. **बजेट खर्चको स्थिति** : कार्यालयको लागि २०७२।७३ मा रु.१,१०,०९,०००।०० बजेट व्यवस्था भएकोमा रु.९२,०५,७३५।०० खर्च गरेको देखिन्छ । कार्यालयको लागि कुल उपलब्ध बजेटको ८३.६२ प्रतिशत तथा वैदेशिक श्रोत तर्फ कुल उपलब्ध रकमको ९५.५८ प्रतिशत खर्च गर्न सकेको देखिन्छ । कार्यालयले कार्यक्रम कार्यान्वयनमा दक्षता बढाई वैदेशिक अनुदान तथा ऋणको पूर्णरूपमा उपयोग गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
२. **दरवन्दी तथा पदपूर्ति** : नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०४३ को दफा ८ मा स्वास्थ्य सेवाको कुनै पद कुनै तरिकाबाट रिक्त भएमा सोको जानकारी १ महिना भित्र सम्बन्धित निकायले लोक सेवा आयोगलाई दिनु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयबाट प्राप्त स्वीकृत दरवन्दी र पदपूर्तिको विवरण अनुसार विभिन्न श्रेणी र तहका १२ जना स्वीकृत दरवन्दी रहेकोमा १० जना स्थायी र १ जना करारमा पदपूर्ति भई १ जना रिक्त रहेको छ ।

३. **औषधिको मूल्य** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ४७ अनुसार जिन्सी सामानको मूल्य खुलाएर लगत राख्नु पर्ने व्यवस्था छ। मेडिकल स्टोरले तयार गरेको जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन अनुसार २०७२।०७३ को अन्त्यमा स्टोरमा १०२ किसिमका एल्वेन्डाजोल, जीवनजल, परिवार नियोजनका साधन लगायत विभिन्न औषधिहरू रहेका छन्। ७० किसिमका अति आवश्यकिय रु.८,१४,९३,७१०।०० को औषधिहरू भण्डारमा प्राप्त भएकोमा सो मध्ये रु.७,४८,५५,३५५।०० को औषधि जिल्लामा वितरण भै रु.६६,३८,३५५।०० को औषधिहरू २०७२।०७३ को अन्त्यमा बाँकी रहेको उल्लेख छ। तर जिन्सी अभिलेखमा भने मूल्य खुलाउने गरेको देखिएन।

विराटनगर भन्सार कार्यालय

१. **खर्च संरचना** : स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमबमोजिम तोकिएको चौमासिकमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्नेमा पूँजीगत खर्चतर्फ तेस्रो चौमासिकमा ६६.९२ प्रतिशत खर्च भएको छ। तोकिएका कार्यक्रम समयमा सम्पन्न गर्नुपर्दछ।
२. **आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्था** : भन्सार कार्यालयले निकासी तथा पैठारीबाट राजस्व रकम असुल गर्न घोषित माल वस्तुको स्वीकृत भन्सार वर्गिकरण र सम्बन्धित वर्षको आर्थिक ऐन र एकिकृत महसुल दर बमोजिम राजस्व निर्धारण हुनु पर्दछ। कार्यालयको सो कार्य सम्पादनमा नियन्त्रण कायम गर्न विभागबाट वान मोनिटरीड, जाँच पास पछिको परीक्षण लगायत कार्यालय बाटै आन्तरिक लेखापरीक्षण हुँदै आएको छ। यस सम्बन्धी देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छ।
- २.१ भन्सार नियमावली, २०६४ को नियम ३७ बमोजिम इजाजत प्राप्त एजेन्टले मालधनीको तर्फबाट वस्तु छुटाउन काम गर्न पाउने र भन्सार निर्देशिका, २०५३ मा एजेन्टको नियुक्ती र नविकरण भन्सार विभागबाट हुने उल्लेख छ। कार्यालयबाट प्राप्त विवरण अनुसार यस वर्ष ३३ एजेन्टको नविकरण अद्यावधिक भई तोकिएको कार्य गरी आएको देखिन्छ। ती एजेन्टको कार्य सम्पादनको मूल्याङ्कन गरेको पाइएन। अतः भन्सार राजस्व अभिवृद्धि गर्न एजेन्टको कार्य सम्पादनको मूल्याङ्कन गरीनु पर्दछ।
- २.२ यस भन्सार कार्यालय अन्तर्गत ९ छोटी भन्सार कार्यालय रहेकोमा हाल रंगेली, मायागंज, र डायानिया समेत ३ छोटी भन्सार कार्यालय मात्र चालु अवस्थामा छन् भने बाँकी मधुमल्ला, तरीगामा, कदमाहा, चुनीवारी, डोरीया र चौकिघाट समेत ६ भन्सार कार्यालय संचालनमा रहेका छैनन्। राजस्व असुलीको हिसावले छोटी भन्सार कार्यालयहरू मायागंजमा रु.७,०३,२९३।-, रंगेलीमा रु.२,१०२।- र डाइनियामा रु.८,५१७।- मात्र राजस्व असुली भएको देखिन्छ। चोरी निकासी पैठारी नियन्त्रण गर्न छोटी भन्सारहरूको महत्वपूर्ण भूमिका रहने हुँदा सबै छोटी भन्सार कार्यालयहरू संचालनमा ल्याउने तर्फ तालुक निकायले ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ।
- २.३ भन्सार विभागले भन्सार प्रशासन र अभिलेखीकरणका लागि आशीकुडा प्रणाली लागु गरे बमोजिम यस कार्यालयले राजस्व अभिलेख राखेको छ। प्रज्ञापन पत्रमा उल्लेख भएको भन्सार महशुल असुल गर्दा नगदी रिसिदको सिलसिलेवार नम्बर वा प्रज्ञापन पत्रको सिलसिलेवार नम्बर दुई मध्ये कुनै एकको सिलसिलेवार नम्बर अनुसार असुली पोष्टीङ्ग नगर्दा र प्रज्ञापनपत्रको फाइलङ्ग नहुँदा प्रज्ञापन पत्र वा नगदी रिसिद हराएको छैन भन्न सक्ने आधार भएन। पैठारीकर्ताले मूल प्रज्ञापन पत्र भरिसके पछि पटक पटक पैठारी गर्ने सामानको परिमाणलाई आशीकुडाको मूल प्रज्ञापन पत्रसंग लिंक गरी नियन्त्रण कायम गर्न सकेको देखिएन।
३. **राजस्व लेखा** : आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०५५ को दफा १० मा कारोवारको लेखा महालेखा परिक्षकको कार्यालयबाट स्वीकृत भए बमोजिमको ढांचामा राख्नुपर्ने व्यवस्था छ। आवश्यकता अनुसार फाराम तयार गरी विभिन्न क्षेत्रको राजस्वलाई आशीकुडाको राजस्वसंग म्यानुअली एकिकृत गरी सो को

आधारमा आर्थिक विवरण तयार गरेको छ । अतः कार्यालयले हाल प्रयोग गर्दै गरेको आशिकुडा अभिलेखका साथै लेखाका लागि तोकिएको म.ले.प.फा.नं. हरुमा अभिलेख राखिनु पर्दछ ।

४. **राजस्व दाखिला** : आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०५५ को दफा १३ मा जिम्मेवार व्यक्तिले आफ्नो जिम्मामा आएको सरकारी र नगदीको हकमा सोही दिन वा त्यसको भोलिपल्ट र जिन्सी माल सामान भए ७ दिनभित्र यथास्थानमा दाखिला गरी श्रेस्ता खडा गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले म.ले.प.फा.नं १०९ र २३ नराखेको कारण एवं यात्रुशाखाबाट असुल हुने राजस्व वाहेक राजस्व समयमा दाखिला नहुने, नगदी रसिदको प्रज्ञापनपत्रको नम्बर सिलसिलेवार नहुनाले दैनिक राजस्व असुली रकम दाखिला भएको सुनिश्चित हुने आधार छैन । तसर्थ राजस्व रकम समयमा दाखिला गराउने तर्फ आर्थिक कार्यविधि ऐन २०५५ को दफा १३ बमोजिम कार्यालय प्रमुखले विशेष ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ ।
५. **मुद्दा तर्फ** : यस कार्यालयको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन २०७२।७३ अनुसार २०७२।७३ मा जिम्मेवारी सरी आएको मुद्दा संख्या १२ र यो वर्ष दर्ता भएको ३७७ समेत जम्मा ३८९ मुद्दा मध्ये यो वर्ष जम्मा ३७३ मुद्दा फैसला भई १६ मुद्दा आगामी वर्षलाई जिम्मेवारी सारेको छ । मुद्दाको जिम्मेवारी, दर्ता, फछर्योट आदिको अवस्था स्पष्ट देखिने गरी अभिलेख रजिष्टर अध्यावधिक गराई राख्नु पर्ने देखियो ।
६. **पेट्रोलियम पदार्थ** : पेट्रोलियम पदार्थको पैठारी नेपाल आयल निगम संगको सम्मौता बमोजिम यस वर्ष विराटनगर भन्सार नाकाबाट हाईस्पीड डिजल १,४४,८०० के.एल., पेट्रोल १,४२,४९८ के.एल र एल.पि.ग्यास ३,३७,३१,०२६ मे.टन पैठारी गर्दा कारोवार मुल्य रु.९,९०,३२,६४,८१५।- मा भन्सार महशुल रु.१,०७,२८,६५,६३५।- र मुल्य अभिवृद्धि कर रु.१,४६,५५,१७,८४९।- गरी रु.२,५३,८३,८३,४८४।- राजस्व असुल गरेको छ । उक्त कारोवार नेपाल आयल नियमको पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय कार्यालय, विराटनगरसंग भिडान हुने प्रमाण पेश नभएकोले पैठारी भएका पेट्रोलियम पदार्थ र सोबाट राजस्वमा पर्ने असर सम्बन्धमा सुनिश्चित हुने अवस्था देखिएन । नेपाल आयल निगमसंग सो सम्बन्धी तथ्यांक लिई भिडान गरीनु पर्दछ ।
७. **पैठारीमा छुट सुविधा** : मुल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा ५ संग सम्बन्धित अनुसूची १ अन्तर्गत समुह ४ (ड) मा कृषि कार्यमा प्रयोग हुने ट्याक्टरको लागि शुन्य दरको मुल्य अभिवृद्धि कर लाग्ने व्यवस्था गरेको छ । यस सुविधा अन्तर्गत पैठारी हुने ट्याक्टर तोकिएको कृषि कार्यमा मात्र प्रयोग गरीनु पर्दछ । विद्यमान छुट सुविधा अनुसार यस वर्ष उक्त ट्याक्टर पैठारीबाट असुल हुनुपर्ने ५ प्रतिशत भन्सार महसुल र सोको मुल्य अभिवृद्धि कर समेत रु.१७ करोड ३६ लाख ३० हजार छुट हुन गएको स्थिति देखिन्छ । अतः कानूनले दिएको सुविधा उपभोग गर्दा कानूनले तोकेको दायित्व समेत पुरा गर्नु गराउन प्रभावकारी अनुगमन प्रणालीको विकास गरीनु पर्दछ ।
८. **कर्मचारी दरवन्दी र पदपूर्ति** : निजामतीसेवा ऐन, २०४९ को दफा ६ बमोजिम सिंजना भएको दरवन्दी कार्यालयको कार्यबोझ अनुसार पुनरावलोकन हुनुपर्दछ । कार्यालयको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन अनुसार विभिन्न तहको ७१ जनाको दरवन्दी स्वीकृत रहेकोमा ९१ जना कार्यरत छन् । दरवन्दी पुनरावलोकन गर्ने सम्बन्धमा तालुक निकायको ध्यान जानुपर्ने देखिन्छ ।
९. **नगदी रसिद व्यवस्थापन** : नगदी रसिद राजस्व असुलीको प्रमाण भएकोले कार्यालयले नगदी रसिद जिन्सी खाता म.ले.प.फा.नं. ५२ मा दाखिला गरी सोही अनुसार रसिद नियन्त्रण खाता मार्फत खर्च गर्ने गरी आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्था कायम गरीनुपर्दछ ।
१०. **राजस्व । धरौटी** : आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०५५ को दफा १२ मा प्रचलित कानून बमोजिम नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुने राजस्व तथा सरकारी रकम कार्यालयमा प्राप्त भएपछि तोकिए बमोजिम बैंक दाखिला गर्नु पर्ने र १३ मा जिम्मेवार व्यक्तिले आफ्नो जिम्मामा आएको सरकारी नगदीको हकमा सोही दिन वा त्यसको भोलिपल्ट र जिन्सी मालसामान भए ७ दिनभित्र यथास्थानमा दाखिला गरी श्रेस्ता खडा गर्नु पर्ने व्यहोरा उल्लेख छ । यस कार्यालयको राजस्व एवं धरौटी तर्फ नगद असुली भएको

मितिबाट दाखिला भएको मिति ढिलो हुने गरेको पाइएबाट उक्त ऐनको प्रावधानको पालना भएको पाइएन ।

११. **वान मोनिटरीड** : विगत वर्ष सम्म कार्यालयबाट पैठारी कर्ताबाट घोषित मालवस्तुको जाँच पास हुनासाथ विभागको इन्टेलिजेन्ट शाखाबाट वान अनुगमन गरी छुटेको राजस्व र सो को कारण समेत खुलाई असुल गर्न सम्बन्धित कार्यालयलाई लेखी पठाउने गरेकोमा यस वर्ष पत्र र अधिकतर फोनको माध्यमबाट छुटेको र छुट्न सक्ने राजस्व सम्बन्धमा मौखिक निर्देशन दिने र सो को कारवाही सहितको लगत कार्यालयमा राखिएतापनी सो लगत परीक्षण गर्दा प्रमाणित तथा अध्यावधिक नरहेको एवम् निम्नानुसार असुल गर्न बाँकी रहेको रकम समेत पाइयो । यसबाट वान अनुगमन प्रभावकारी नभएकोले विभागले राजस्व छुट भएको क्षेत्र तथा रकम किटानिका साथ असुलीका लागि निर्देशन जारी गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- ११.१ विभागको इन्टेलिजेन्ट शाखाबाट वान अनुगमन गरी ३ प्रज्ञापन नम्बरको छुटेको राजस्व रु.६५७६८- असुल गर्न निर्देशन दिएकोमा असुली गरेको नदेखिएकोले असुल गर्नु पर्दछ ।
- ११.२ विभागको इन्टेलिजेन्ट शाखाबाट वान अनुगमन गरी छुटेको राजस्व असुल गरेको अभिलेखमा उल्लेख भएतापनि ३२ प्रज्ञापन नम्बरको रु.४३,३४२२- असुल नगरेकोले उक्त छुट राजस्व असुल गर्नु पर्दछ ।
१२. **बैंक ग्यारेन्टी** : भन्सार नियमावली, २०६४ को नियम १२ अनुसार पैठारी भएको कच्चापदार्थबाट ११ महिना भित्र तयारी वस्तु बनाई निकासी गरीसक्नुपर्नेमा १८ पैठारीकर्ताको म्याद नाघेको बैंक ग्यारेन्टी रकम भन्सार नियमावली २०६४ को नियम १६ बमोजिम १५ प्रतिशत थप महशुल समेत गणना गरी रु.२,२२,५५,८१७- असुल गर्नु पर्दछ ।
१३. **टेलिभिजन पार्टस** : भन्सार ऐन २०६४ को अनुसूचि १, १४(३) (प) र अन्तशुल्क ऐन २०५८ को दफा ३ सँग सम्बन्धित अनुसूची अनुसार टेलिभिजन जडान(एसेम्बल) गर्ने उद्योगहरूले टेलिभिजन जडान गर्नको लागि आवश्यक पाटपूर्जा अर्घतयारी एल.सी.डी वा एल. इ.डी, प्यानल क्याथोड र पिक्चर टयूब तथा सहायक सामग्रीहरू सहितको उपशीर्षक ८५२८७२१० मा पर्ने (अनएसेम्बल) टेलिभिजन पैठारी गर्दा २० प्रतिशत भन्सार महसुल र ५ प्रतिशत अन्तशुल्क लिई भन्सार जाचपास गर्नुपर्ने उल्लेख छ । कार्यालयले टेलिभिजन जडान(एसेम्बल)गर्ने उद्योगहरूले टेलिभिजन जडान गर्न आवश्यक पर्ने टेलिभिजन जडान गर्नका लागि आवश्यक पर्ने सामग्री पैठारी गर्दा भन्सार दरबन्दी उपशीर्षक ८५२९९०१० वाट १५ प्रतिशत अन्तशुल्क लिई जाचपास गरेको छ । टेलीभिजन उत्पादन गर्ने उद्योगको लागि विशेष दरबन्दी सृजना गरीएको र सोको लागि टेलिभिजन उत्पादनमा सरह ५ प्रतिशत अन्तशुल्क राखी २० प्रतिशत भन्सार महशुल राखिएको तर मर्मत प्रयोजनको लागि हुने पैठारीमा अन्तशुल्क दर बढी राखिएको स्थिति भएपनि उद्योगले मर्मत प्रयोजनको लागि पैठारी गर्ने पैठारीकर्ताले प्रयोग गर्नुपर्ने भन्सार दरबन्दी प्रयोग गरेबाट राज्यलाई प्राप्त हुनुपर्ने भन्सार राजस्व प्राप्त हुन सकेको छैन । ती सबै करदाताको ठुलो अन्तशुल्क रकम क्रेडिट रहेकोस्थिति छ । तसर्थ क्रेडिट रहेको अन्तशुल्क समायोजन नगर्ने गरी शुन्य कायम गर्ने वा आर्थिक ऐन २०७२ अनुसार लाग्ने भन्सार महसुल २० प्रतिशतले १६० प्रज्ञापन पत्रको रु.६३,७७,६९६- असुल गरी दाखिला हुनु पर्दछ ।
१४. **पोते** : आर्थिक ऐन, २०७२ को दफा २ मा विदेशबाट नेपालभित्र पैठारी हुने सामानमा अनुसूची- १ बमोजिम भन्सार महशुल लगाउनु पर्ने र दफा ६ मा मूल्य अभिवृद्धिकर ऐन, २०५२ बमोजिम मूल्य अभिवृद्धिकर लगाई असुल गर्नुपर्ने गर्नुपर्ने उल्लेख छ । तद् अनुरूप एक पैठारीकर्तालाई भन्सार उपशीर्षक ७०१८१०९० वाट भन्सार महसुल १५ प्रतिशत भन्सार महशुल र मू.अ.कर लगाई जाँचपास गर्नु पर्नेमा ३३ प्रज्ञापनपत्रबाट पैठारी कर्ताहरूले पैठारी गरेका पोते (ग्लास विड्स) पैठारी गर्दा फरक संकेत नम्बर लगाई राजस्व असुल गरेबाट छुट हुन गएको राजस्व रु.११,८६,९३४- असुल गर्नु पर्दछ ।

१५. **अन्तःशुल्क** : आर्थिक ऐन, २०७१ को दफा ३ संग सम्बन्धित अन्तःशुल्क दरबन्दी अन्तर्गत शीर्षक ३९२० मा पर्ने प्लाष्टिक शीटमा अन्तःशुल्क ५ प्रतिशत लाग्ने व्यवस्था छ। यस्तै भन्सार विभागबाट जारी एकिकृत महशुल दर २०७२।७३ को उपशीर्षक ३९२०१० मा इथाईलिन पोलिमर र ३९२०२० मा प्रापिलिन पोलिमरका मालवस्तुमा १५ प्रतिशत भन्सार महशुल, ५ प्रतिशत अन्तःशुल्क र मुल्य अभिवृद्धि कर लाग्ने व्यवस्था गरेको छ। साथै आर्थिक ऐन, २०७२ मा फिलर मास्टर ब्याचको पैठारीमा १० प्रतिशत मात्र भन्सार महशुल लाग्ने र अन्तःशुल्क र मुल्य अभिवृद्धि कर छुट दिने व्यवस्था रहेको देखिदैन। कार्यालयले यसवर्ष ६७ प्रज्ञापनपत्रबाट क्याल्सियम कार्बोनेट फिलर मास्टर ब्याच उपशीर्षक ३९२०१००० बाट पैठारी गर्दा १० प्रतिशत भन्सार महशुल र मुल्य अभिवृद्धि कर लिएता पनि ५ प्रतिशत अन्तःशुल्क छुट दिएको पाईयो। यसरी आर्थिक ऐनले नदिएको सुविधा दिएको कारणले कारोबार मुल्यमा ५ प्रतिशत अन्तःशुल्क र सोको मुल्य अभिवृद्धि कर छुट हुन गएको राजस्व रु.२७,७१,७८६।- असुल गरी दाखिला गर्नु पर्दछ।
१६. **सोयाविन डक** : आर्थिक ऐन, २०७२ को दफा १४ बमोजिम उद्योगले सूर्यमुखीको तेल उत्पादन गर्न पैठारी गर्ने सूर्यमुखीको गोडा, दाना तथा पशुपंक्षी उद्योगले पैठारी गर्ने भटमासको पिनामा लाग्ने भन्सार महशुलमा पचास प्रतिशत छुट र कृषि सुधार शुल्कको हकमा अठसठ्ठी प्रतिशत छुट हुने व्यवस्था छ। यस भन्सार कार्यालयबाट १६ प्रज्ञापनपत्रबाट पीना पैठारी गर्दा भन्सार दरबन्दी २३०४००००० बाट उपरोक्त छुट दिई भारतबाट ल्याएकोमा ५ प्रतिशत कृषि सुधार शुल्क लाग्नेमा १.६ प्रतिशत र भारत बाहेक अन्य देशबाट पैठारी गरेकोमा १० प्रतिशत भन्सार महशुल लाग्नेमा ५ प्रतिशत मात्र असुल गरी जांचपास गरेको छ। उक्त उद्योग दाना उद्योग नभएकोले आर्थिक ऐनले प्रदान गरेको छुट पाउने देखिदैन। तसर्थ छुट भन्सार महशुल र कृषि सुधार शुल्क रु.७६,७४,२८५/- असुल गर्नुपर्दछ।
१७. **मकै** : विभिन्न उद्योगहरूले भन्सार दरबन्दी १००५९०००बाट मकै पैठारी गरेकोमा भन्सार दरबन्दी १००५९० लगाई एकिकृत दरबन्दी अनुसार छुट सुविधा लिइ कृषि सुधार शुल्क भन्सार प्रयोजन मूल्यको १.६० प्रतिशत भुक्तान गरी पैठारी गरेको देखिन्छ। अर्थिक ऐन, २०७२ को दफा १४ बमोजिम दाना तथा पशुपंक्षी उद्योगले पैठारी गर्ने भटमासको पिना तथा उद्योगले आफ्नो उत्पादनको प्रयोजनको लागि पैठारी गर्ने मकैको गोडा तथा उखुमा लाग्ने भन्सार महशुलमा पचास प्रतिशत छुट र कृषि सुधार शुल्कको हकमा अठसठ्ठी प्रतिशत छुट हुने व्यवस्था छ। तर १५८ प्रज्ञापनपत्र अनुसार ती उद्योग दाना उद्योग नभएकोले उक्त आर्थिक ऐनले व्यवस्था गरेको छुट पाउने देखिदैन। तसर्थ, भारतबाट पैठारी हुँदा ५ प्रतिशत कृषि सुधार शुल्क लाग्नेमा छुट सुविधा १.६० प्रतिशत मात्रबाट जांचपास भएकोले कम भएको ३.४० प्रतिशत कृषि सुधार शुल्क समेत रु.५१,६४,७४६र- असुल हुनु पर्दछ।
१८. **पेमेन्टर टर्मिनल** : प्र.द.नं. ४६४२।२०१६।१।१७ बाट पेमेन्टर टर्मिनल ए.पि.पि.-२ मेशिन ५० वटाको भन्सार प्रयोजन मूल्य रु.१ करोड २५ लाख ७० हजार ११२ को पैठारी गर्दा उक्त मालवस्तु भुक्तानी सिस्टम सफटवेयर एप्लीकेसन भएकोले सफटवेयर वा अफिस मेसीन को भन्सार दरबन्दी ८४७२९०००००० प्रयोग गरी ५ प्रतिशत अन्तःशुल्क र मुल्य अभिवृद्धि कर लिई जांचपास गर्नुपर्नेमा मा मूल्य अभिवृद्धि कर मात्र लिएर जांचपास गरेकोले छुट अन्तःशुल्क र सोको मुल्य अभिवृद्धि कर जम्मा रु.७,१०,२११र- असुल हुनु पर्दछ।
१९. **क्रेन लरी** : भन्सार दरबन्दी सम्बन्धी व्याख्या अनुसार मुख्यत व्यक्ति वा मालवस्तुको यातायातका लागि वनाइएका वाहेकका खास उद्देश्यका मोटर गाडीहरू (जस्तै अवरोध गर्ने लरी, क्रेनलरीहरू, दमकलहरू, कंक्रीट मिश्रण लरी, सडक बढार्ने कामका लरीहरू, स्प्रेगर्ने लरीहरू आदि दरबन्दी ८७०५ बाट जांचपास गर्नुपर्ने र उचाल्ने ढांचाका लरीहरू दरबन्दी ८४.२६ अन्तर्गत पर्ने हुँदा, व्याख्या किताब अनुसार इंजिन जडित मुभेवल क्रेन लरीलाई भन्सार दरबन्दी ८७०५१००० बाट र फिक्सड क्रेन लरीलाई अन्यबाट जांचपास गर्नुपर्ने व्यवस्था छ। कार्यालयले ६ प्रज्ञापनपत्रमा इंजिन जडित क्रेन लरी

समेत ८४२६१२ र ८४२६११ वाट जांचपास गरी ५५ प्रतिशत भन्सार महसुल असुल गरेको छ । यसबाट भन्सार दरवन्दी शीर्षक ८७०५१००० वाट सो क्रेन जांचपास गर्दा भन्सार महसुल १० प्रतिशत र मूल्यअभिवृद्धि कर लाग्नेमा कार्यालयले ती क्रेनलरी आर्थिक ऐन, २०७२ को दफा १४(३)(ग) अनुसारका मील मेशीनरीमा लाग्ने भन्सार महसुल ५५ र मूल्यअभिवृद्धि कर छुट गरी जांचपास गरेकोले छुट राजस्व रु.९,२५,५७०र- असुल गर्नुपर्दछ ।

२०. **राजस्व दाखिला** : पैठारीकर्ताको एजेन्टले पैठारी गरेको बस्तुको नाम, मूल्य, संकेत नं., भाडा बीमा, पान नं. आदि खुलाई प्रज्ञापन पत्र आशिकुडा प्रणालीमा इन्ट्री गर्ने र तत्पश्चात कार्यालयबाट सामान चेकजाँच गरी जाँचपास हुने गरेकोमा आशिकुडा प्रणालीमा २२ प्रज्ञापन पत्र दर्ता र दर्ता/एससेसमेन्ट भएको देखिएतापनि राजस्व असुली हुन बाँकी रहेको देखिएकोले राजस्व दाखिलाको भौचर पेश हुनु पर्ने वा प्रज्ञापन पत्र बदर भएको प्रमाण पेश हुनु पर्ने अन्यथा रु.४,८७,६७४र- असुल हुनु पर्दछ ।

व्यवसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजना

१. **बजेट निष्कृत्य** : तोकिएको कार्यमा बजेट खर्च हुनु पर्दछ । आयोजनाको लागि यो वर्ष विभिन्न कार्यक्रम संचालन गर्नको लागि विनियोजन भएको रु १८,७१,०७,०००र- हजार मध्ये रु १०,१५,४७,८२६र- मात्र खर्च गरी रु ८,५५,५९,१७४र- बजेट खर्च गर्न नसकी निष्कृत्य भएको देखियो । यसरी निश्चित समयको लागि संचालन भएका आयोजनाहरूले कामको गति लिन कठिनाई पर्न जाने भएकोले तोकिएको कार्यमा बजेट खर्च हुनु पर्दछ ।
२. **लगवुक** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ३६ अनुसार विल भरपाई सहितको लेखा राख्नु पर्दछ । यस आयोजनाले इन्धन खर्च वापत रु २,५९,४३०र- भुक्तानी गरेकोमा इन्धन खर्चको लगवुक राख्ने गरेको देखिएन । इन्धन खर्चको लगवुक राख्ने व्यवस्था हुनु पर्दछ ।
३. **अनुगमन** : संचालित कार्यक्रमको कार्यालयबाट अनुगमन हुनु पर्दछ । अनुदानग्राही संस्थाले यस कृषि तथा व्यापार आयोजना मार्फत कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धी कार्यको लागि उपलब्ध गराएको रकमबाट उनीहरूको आयस्तरमा वास्तविक रूपमा वृद्धि भयो भएन, कृषि व्यवसायमा सुधार आउन सक्यो सकेन जस्ता विषयमा यस कार्यालयबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन भएको नदेखिएबाट समय समयमा अनुगमन गर्नु पर्दछ ।
४. **भ्रमण प्रतिवेदन**: भ्रमण खर्च नियमावली, २०६४ को नियम १८ वमोजिम भ्रमणमा जाने कर्मचारीको भ्रमण अभिलेख राख्नु पर्ने र भ्रमण सकिए पछि भ्रमण प्रतिवेदन लिनु पर्ने व्यवस्था भए पनि भ्रमण प्रतिवेदन दिने गरेको देखिएन । नियमावलीले उल्लेख गरेको व्यस्थालाई कार्यन्वयन गर्नु पर्दछ ।
५. **लक्ष्य तथा प्रगति** : लक्ष्यअनुसार प्रगति हासिल हुनु पर्दछ । कार्यालयको लागि यो वर्ष चालु शीर्षकबाट विभिन्न कार्यक्रम संचालन गर्न रु १,८७,१७,०००र- बजेट व्यवस्था भएकोमा रु १०,१५,४७,८२६र- खर्च गरी भौतिक प्रगति ५२.६० प्रतिशत र वित्तीय प्रगति ५४.२७ प्रतिशत भएको प्रगति विवरण पेश भएको छ । स्वीकृत कार्यक्रम मध्ये तीन वटा कार्यक्रममा शून्य प्रतिशत प्रगति भएको देखिएको छ । जसले गर्दा निश्चित समयमा कार्यक्रम संचालन गर्न कठिनाई पर्न जाने देखिन्छ । तसर्थ लक्ष्य अनुसार प्रगति हासिल गर्नु पर्दछ ।
६. **उप आयोजनाहरू** : कार्यालयले गत वर्ष कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय संचालन गर्नको लागि खोटाङ्ग, ओखलढुङ्गा, सोलुखुम्बु, संखुवासभा समेत जिल्लाका २४५ उद्यमी व्यवसायीहरूलाई अनुदान उपलब्ध गराउने र एक वर्ष भित्र कार्य सम्पन्न गर्ने गरी गत वर्ष जेठ, आषाढ महिनामा सम्झौता भएकोमा यस वर्ष २४५ उद्यमी समूहहरू मध्ये २१३ समूहलाई पहिलो किस्ता र १५९ समूहलाई अन्तिम किस्ता समेत रु ८,२१,३८,८८०र- अनुदान उपलब्ध गराएको छ । लेखापरीक्षण अर्वाधि (२०७३ माघ) सम्म पहिलो किस्ता लिन नआई १७ वटा समूह निष्क्रिय रहेकोले सम्झौता भई सकेका उपआयोजना

कार्यक्रम संचालन गर्न असमर्थ भएको देखिँदा उप आयोजनाको सही ढंगले छनौट भएको भन्न सकिने अवस्था देखिएन ।

भूमिगत जल सिँचाई विकास डिभिजन

१. **आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली** : कार्यालयले प्रचलित ऐन नियमको पालना गरी आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली भरपर्दो र प्रभावकारी बनाउनु पर्दछ । कार्यालयले लागत अनुमानमा कार्य सम्पन्न गर्न लाग्ने समयवधि तोक्ने नगरेको, ठेक्का अभिलेख (म.ले.प.फा.नं. १९०), कार्यक्रम खर्च खाता, आईटम वाईज कार्य अभिलेख खाता, नापी नियन्त्रण खाता नरहनुको अतिरिक्त नापी किताबमा भुक्तानीको गोश्वारा भौचर नम्बर र मिति उल्लेख गरेको पाइएन । त्यस्तै कन्टिन्जेन्सी खर्चको योजनागत अभिलेख नराखेको व्यहोरा देखिएको छ । ऐन नियममा तोकिएको व्यवस्थाको पालना गरी आन्तरिक नियन्त्रण सुदृढ गर्नु पर्दछ ।
२. **कन्टिन्जेन्सी खर्च** : कन्टिन्जेन्सी खर्च मध्ये २ प्रतिशत खर्च फर्निचर, सवारी साधन, मेशिनरी औजार, सफ्टवेयर निर्माण जस्ता पूँजीगत निर्माण तथा सम्पत्ति खरिद सम्बन्धी शीर्षकहरूमा अर्थ मन्त्रालयबाट सैद्धान्तिक सहमति लिई अनिवार्य रूपमा खर्च गर्न २०७०/१/१५ मा मन्त्रीस्तरीय निर्णय भएको व्यहोरा अर्थ मन्त्रालयको २०७०/१/२४ को परिपत्रमा उल्लेख छ । कार्यालयबाट निर्माण खर्च मा रु.५ करोड ७८ लाख १५ हजार खर्च भएकोमा पूँजी निर्माण तथा सम्पत्ति खरिदमा रु.९,४०,३५०२- (१.६३ प्रतिशत) खर्च गरेको पाइयो । कन्टिन्जेन्सीबाट हुने खर्चमा पूँजीगत प्रकृतिको खर्चको मात्रामा बृद्धि गर्नु पर्दछ ।
३. **वार्षिक खरिद योजना** : सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा ६ तथा सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ८ मा सार्वजनिक निकायले वार्षिक रु १० लाख भन्दा बढी रकमको खरिद गर्नु पर्ने भएका खरिद योजना तयार गर्नुपर्नेमा सो योजनामा खुलाउनु पर्ने विषय खुलाई खरिद योजना बनाएको देखिएन । ऐन तथा नियमावलीको व्यवस्था पालना हुनु पर्दछ ।
४. **नर्स** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १० मा मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत नर्स बमोजिम लागत अनुमान तयार गर्नु पर्ने उल्लेख छ । कार्यालयले हरेक वर्ष आफ्नो कार्य क्षेत्र रहेको जिल्लाका विभिन्न स्थानमा भूमिगत सिँचाई प्रयोजनको लागि स्यालो ट्युबेल निर्माण गर्ने कार्य गर्दै आएको छ । यो वर्ष पनि सुनसरी, मोरङ, भूपा, ईलाम जिल्लामा ६०० थान स्यालो ट्युबेल निर्माण गरेको छ । वर्षेनि गरीने स्यालो ट्युबेल निर्माणको लागि हालसम्म पनि नर्स तयार गरी मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत गराई लागू भएको पाइएन । यो व्यहोरा गत वर्षको प्रतिवेदनमा उल्लेख गरीएको र यो वर्षमा समेत स्थिति यथावत रहेको देखियो ।
५. **खर्च संरचना** : स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम बमोजिम तोकिएको चौमासिकमा कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्नेमा एक उप-शीर्षकमा तेस्रो चौमासिकमा शत प्रतिशत, दुई उप-शीर्षकमा ६९ प्रतिशत खर्च भएको छ । तोकिएका कार्यक्रम समयमा सम्पन्न गर्नु पर्दछ ।
६. **लक्ष्य प्रगति** : तोकिएको समय र वजेटको परिधिभित्र रही लक्ष्य अनुसार प्रगति हासिल गर्नु पर्दछ । कार्यालयले संचालन गरेका कार्यक्रम मध्ये पम्प हाउस र स्टोरेज हाउस निर्माण कार्यमा ३५ प्रतिशत र ट्युबेल निर्माण तथा पम्प टेष्ट कार्यमा शुन्य प्रगति हासिल गरेको देखिएकाले समयमा कार्यक्रम सम्पन्न गर्नु पर्दछ ।
७. **कोष कट्टी** : निर्माण व्यवसाय ऐन, २०५५ को दफा १७ ले निर्माण व्यवसायी कोषको व्यवस्था गरेको छ । सो कोषमा निर्माण व्यवसायीको विल बाट रु २,२४५२- कट्टा गरी भुक्तानी गर्नु पर्नेमा कट्टी गरेको नदेखिएबाट असुल गरी सो कोषमा दाखिला गर्नु पर्दछ ।
८. **फरक शीर्षक** : अर्थ मन्त्रालयले गरेको राजस्व शीर्षकको वर्गीकरण र व्याख्या अनुसार प्राइभेट लिमिटेड को भुक्तानीमा कट्टा गरेको अग्रिम कर राजस्व शीर्षक १-१-१-२-३ मा दाखिला गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले एक प्राइभेट लिमिटेड को भुक्तानीमा कट्टा गरेको रु.१६,७८५।- अग्रिम कर राजस्व शीर्षक फरक पारी दाखिला गरेको छ । तोकिएको शीर्षकमा रकम दाखिला हुनुपर्दछ ।
९. **मूल्य अभिवृद्धि कर** : मूल्य अभिवृद्धि कर नियमावली, २०५३ को नियम २६ मा मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता भएको करदाताले कर अवधि समाप्त भएको मितिले २५ दिन भित्र सम्बन्धित कर अधिकृत समक्ष

कर विवरण पेश गर्नुपर्ने उल्लेख छ । कार्यालयले एक निर्माण व्यवसायीलाई रु १८,७६९२- मूल्य अभिवृद्धि कर भुक्तानी गरेकोमा सो करको विवरण बुझाएको नदेखिएको र निज करदाता आयकरमा पनि निष्कृत रहेको व्यहोरा आन्तरिक राजस्व विभागको वेब साईटबाट देखिन्छ । कर समायोजनको पत्र पेश हुनु पर्दछ ।

१०. **अधुरो कार्य** : सम्झौतामा तोकिएको समय भित्र निर्माण कार्य सम्पन्न हुनु पर्दछ । कार्यालयले डाइनिया ७, मोरङ र लखनपुर ५ भापामा स्यालो ट्यूबवेल निर्माणको लागि २०७३/३/२५ सम्म कार्य सम्पन्न गर्ने गरी रु ४,०६,७०२२- को सम्झौता गरी रु २,७६,९३५२- भुक्तानी गरेकोमा सो मिति सम्म कार्य सम्पन्न गरेको देखिएन । अधुरो कार्य सम्पन्न हुनु पर्दछ ।

११. **योजना संचालन** : उपभोक्ताबाट प्रकृया पुऱ्याई माग भएका योजना संचालन हुनु पर्दछ । उपभोक्ताबाट २०६३ र २०६७ सालमा प्रकृया पुऱ्याई माग भएका ईलाम र सुनसरीका २ योजना संचालन नगरी अन्य योजना संचालन गरेको देखियो । प्रकृया पुगेका पुराना योजना संचालन हुनु पर्दछ ।

महिला तथा बालबालिका कार्यालय

१ **अख्तियारी** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २३ (२) बमोजिम आर्थिक वर्ष शुरु भएको १५ दिन भित्र खर्च गर्ने अख्तियारी तथा कार्यक्रम सम्वन्धित कार्यालयमा पठाउनु पर्ने व्यवस्था छ । विभागबाट ४ बजेट उप-शीर्षकमा २०७२।६।७ देखि २०७२।७।२२ सम्म रु ७९ लाख ४ हजारको अख्तियारी पठाएको देखियो । समयमा अख्तियारी नपठाउदा कार्यक्रम सम्पन्न गर्न कठिनाई पर्न जाने हुनाले विभाग संग समन्वय गरी समयमै अख्तियारी प्राप्त गर्नुपर्दछ ।

२ **खर्च संरचना** : स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम बमोजिम तोकिएको चौमासिकमा कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्नेमा तेश्रो चौमासिकमा मात्र ७०.०३ प्रतिशत खर्च भएको छ । तोकिएको कार्यक्रम समयमा सम्पन्न गर्नुपर्दछ ।

३ **खरिद योजना** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ८ बमोजिम सार्वजनिक निकायले वार्षिक १० लाख रुपैया भन्दा बढी रकमको खरिद गर्नु पर्ने भएमा वार्षिक खरिद योजना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले ६ बजेट उपशीर्षक अन्तर्गत सीप विकास तालिम, कार्यक्रम खर्च र पूंजीगत अनुदानमा रु १ करोड २१ लाख ५७ हजार खर्च गरेकोमा खरिद योजना बनाएको देखिएन । ऐन तथा नियमावलीको पालना हुनुपर्दछ ।

४ **लक्ष्य प्रगति** : तोकिएको समय र बजेटको परिधिभित्र रही लक्ष्य अनुसार प्रगति हासिल गर्नुपर्दछ । कार्यालयले तयार पारेको प्रगति विवरण अनुसार ब.उ.शि.नं.३४०१०८३ मा ५७ प्रतिशत, ३४०१०२३ मा २० प्रतिशत, ३४०८०२३ मा ८५ प्रतिशत, ३४०११२३ तर्फ ५५ प्रतिशत प्रगति रहेको देखाएको छ । समयमा कार्यक्रम सम्पन्न गर्नुपर्दछ ।

५ **जिन्सी व्यवस्थापन** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५०(३) मा जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन प्राप्त भए पछि कार्यालय प्रमुखले त्यस्तो प्रतिवेदनमा उल्लेखित लिलाम विक्री गर्नु पर्ने मालसामान ६ महिना भित्र तथा मर्मत संभार गर्नु पर्ने मालसामान ३ महिना भित्र गरी सक्नु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयबाट प्राप्त जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनमा चालु अवस्थामा नरहेका २० प्रकृतिका मालसामान जस्तै, क्यामेरा, साईकल, काठको बुक च्याक, पंखा आदि सामान नियम ५८ अनुसार लिलाम विक्री गर्नु पर्ने र मर्मत हुन सक्ने भनी औल्याईएका १४ प्रकृतिको सामान जस्तै, पलड, सोफासेट, स्टील दराज, कम्प्युटर आदि सामानहरु नियम ५१ बमोजिम मर्मत संभार गर्नुपर्दछ । त्यस्तै मूल्य नखुलेका जिन्सी सामानहरुको मूल्य खुलाउनुपर्दछ ।

६ **काज** : निजामती सेवा ऐन २०४९ तथा नियमावली २०५० अनुसार एक कार्यालयबाट अर्को कार्यालयमा बढीमा ३ महिना भन्दा बढी काजमा खटाउन नसकिने उल्लेख छ । महिला तथा बालबालिका कार्यालय पर्साबाट मिति २०७२।०५।११ को निर्णय अनुसार एक महिला विकास अधिकृत यस कार्यालयमा सरुवा भएकोमा प्रधानमन्त्री तथा मन्त्री परिषदको कार्यालय, सिंहदरवार काठमाण्डौमा काज राखी रु.२,१०,८२०।- तलब तथा भत्ता खर्च लेखेको देखियो। यसरी यस कार्यालयको दरबन्दीमा राखेर वर्ष भरी काज बस्नाले कार्यालयको काम प्रभावित हुने देखिन्छ ।

७ **अनुगमन** : आर्थिक कार्याविधि नियमावली २०६४ को नियम ४३(३) अनुसार विभिन्न संघ संस्थालाई दिएको अनुदानको प्रगति विवरण लिई लक्ष्य अनुसार गरे वा नगरेको, प्रचलित कानून बमोजिम लेखापरीक्षण भए वा

- नभएको कुराहरुको अध्ययन अनुगमन गरी उक्त संस्था बाट प्रतिवेदन लिनु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले ४ वटा संघ संस्था तथा महिला बचत ऋण सहकारी संस्थालाई दिएको रु ३५ लाख १५ हजार अनुदान रकमको उद्देश्य अनुरूप उपयोग भए नभएको तथा खर्च गरे नगरेको सम्बन्धमा कार्यालयबाट अनुगमन गरेको देखिएन ।
- ८ **वील भर्पाई** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ३६(३) अनुसार खर्चका विल भर्पाई सहितको लेखा राख्नुपर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले वस्तुगत टेवा वापत बाखा पालन सम्बन्धि कार्यक्रमको लागि रु.३५००१- का दरले बुझाउने गरी एक महिला विकास समितिलाई रु.७०,०००१- भुक्तानी गरेकोमा उक्त रकम बुझाएको भर्पाई पेश नभएकोले भर्पाई पेश गर्नुपर्दछ ।
- ९ **प्रगति विवरण** : कार्यालयले वाखापालन, तरकारी खेती र कुखुरा पालन लगायतका कार्यक्रम वस्तुगत टेवा वापत विभिन्न संघ संस्था तथा व्यक्तिलाई रु.२२,०५,०००१- उपलब्ध गराएकोमा कार्यालयबाट अनुगमन गरेको देखिएन
- १० **चालुकोष** : चालुकोष स्थापना तथा विउ पुँजी परिचालन निर्देशिका, २०६० को दफा २.२ अनुसार विउ पुँजि दिन सकिने व्यवस्था छ । विउपुँजी प्राप्त गर्ने संस्थाले प्रत्येक वर्षको असार मसान्तमा आफुले प्राप्त गरेको विउपुँजीको २ प्रतिशत ब्याज समेत कार्यालयको खातामा जम्मा गर्नु पर्नेमा दाखिला नभएकोले नियमानुसार १४ संस्थाबाट भाका नाघेको साँवा रु.२,३५,०००१- र ब्याज रु.२४१८४.०० समेत २५९,१८४१- असुल उपर गर्नुपर्दछ ।

मनमोहन स्मृति पोलिटेक्निक

- १ **लक्ष्य, प्रगति** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली २०६४ को नियम २५ मा बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने प्रत्येक कार्यालयले चौमासिक प्रगति विवरण तयार गरी सम्बन्धित कार्यालयमा पठाउनु पर्ने व्यवस्था छ । पोलिटेक्नीकले नेपाल सरकारतर्फको शुरुको रु.३,२०,००,०००१- बजेटको १८.५४ भारित प्रगति हासिल भएको देखाएतापनि थप प्राप्त भएको रु.२,००,००,०००१- को कार्यक्रम एवं लक्ष्य प्रगति तयार गरेको पाइएन । पोलिटेक्नीकको २०७२।७३ मा भएको सम्पूर्ण आम्दानी खर्चको वित्तीय एवं भौतिक वार्षिक लक्ष्य प्रगति विवरण कार्यक्रमगत, कार्यगत रूपमा देखिने गरी तयार गरेको पाइएन ।
- २ **मौज्दात** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ३३ मा फ्रिज नहुने भनी तोकिएको शीर्षक वाहेक भुक्तानी दिनु पर्ने रकमहरु भुक्तानी दिइसकेपछि मौज्दात रकम सम्बन्धित कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयमा फिर्ता गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । यस पोलिटेक्नीकले आर्थिक वर्षको अन्त्यमा नेपाल सरकार तर्फ बाँकी रहेको रु.५,८५,४३३१- फिर्ता गर्नुपर्नेमा नगरी यस पोलिटेक्नीकको खातामा राखेको पाइयो । उक्त रकम फिर्ता गर्नुपर्दछ ।
- ३ **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० मा लिलाम विक्री गर्नु पर्ने सामान ३ महिना भित्र गरी सक्नु पर्ने व्यवस्था छ । जिन्सी निरीक्षण फाराम अनुसार सबै जिन्सी सामान चालु हालतमा रहेको देखिएता पनि प्रतिवेदकको जिन्सी निरीक्षणबाट देखिएका व्यहोराहरु सहितको प्रतिवेदन प्रस्तुत हुन आएन ।
- ४ **फारामको प्रयोग** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ९ र नियम १० वमोजिम महालेखापरीक्षकको कार्यालयले तोकिएको ढाँचामा लेखा अद्यावधिक गरेर कागजातहरु सिलसिलाबद्ध तरिकाले राख्नु पर्ने व्यहोरा अनुरूप आय आर्जन गर्ने कार्यालयहरुले अनिवार्य रूपमा राख्नुपर्ने म.ले.प. फा.नं.१०८ र २३ नराखेको कारण, प्रत्येक रसिदबाट भएको आम्दानी देखिने शीर्षकगत आम्दानीको नखुलेको, धेरै नगदी रसिदबाट प्राप्त रकम एकमुष्ट आम्दानीको अभिलेखांकन गरिनाले र दैनिक, मासिक तथा वार्षिक जिम्मेवारी सहितको जोडजम्मा अभिलेखमा अद्यावधिक नगरिनाले रसिद अनुसारको आम्दानी एवं बैक दाखिला स्थिति भिडान गर्न सक्ने अवस्था देखिएन ।

- ५ **कार्यस्वीकार प्रतिवेदन** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १२५ मा खरिद सम्झौता वमोजिम निर्माण कार्य सम्पन्न भएको ३० दिन भित्र सम्बन्धित निर्माण व्यवसायीले निर्माण भए वमोजिमको कार्यस्वीकार प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । दुई निर्माण कार्यमा रु.१६१६५०७- खर्च लेखिएकोमा कार्यस्वीकार प्रतिवेदन प्रस्तुत भएन ।
- ६ **लेखा नीति** : मनमोहन स्मृती पोलिटेक्नीकको विधान, २०५९ को बुँदा नम्बर ६.२ मा पोलिटेक्नीकको आय व्ययको हिसाव दोहोरो श्रेस्ता प्रणाली अनुसार राखिने व्यहोरा उल्लेख भए अनुरूप निकास आम्दानी र खर्चको अभिलेख सम्बन्धमा स्पष्ट नीति तय गर्नु पर्ने देखियो । छात्रवृत्ति शिर्षकको आर्थिक वर्षको अन्तमा बाँकी देखिएको कूल रु.१८,८८,२३६।- को उपयोग गर्ने सम्बन्धमा कुनै नीति तयार गरेको पाइएन ।
- त्यसै गरी २०७२।७३ को वार्षिक एकिकृत आर्थिक विवरणमा उल्लेख भएको चालु आर्थिक वर्षमा थप गरीएको रु.१०,३३,८१७।- समेत बचत रकम कूल रु.५९,२५,७१५।- कुन प्रयोजनको लागि कसरी उपयोग गर्ने हो नीतिको तय बेगर मौज्जातको रूपमा राखी राखेको देखियो । धरौटी आम्दानी अन्तरगत २०७२।७३ मा छात्रवास धरौटी प्राप्त रकम मध्येको बैंक व्याज प्राप्त गरेको रु.२६,५३६।- र विविध आम्दानीको रु.४७,०००।- आर्जन खातामा ट्रान्सफर गरेर आम्दानी जनाएको देखियो । यस्तो आम्दानीलाई आर्जन खातामा ट्रान्सफर गर्न मिल्ने नीति तर्जुमा गरेका पाइएन । यस पोलिटेक्नीकमा आम्दानी खर्चका ९ वटा खाताहरु रहेका मध्ये आर्जन खातामा आर्थिक वर्षको अन्त्यमा गत विगत वर्ष देखिको बाँकी रहेको रु.७,१५,१७०।- चल्ती खातामा निस्कृय रूपमा रही रहेको देखियो । व्याज आर्जन गर्ने गरी वा अन्य तरीकाले उपयोग गरेको वा आर्जन खातामा ट्रान्सफर गर्ने सम्बन्धमा निर्णय गरेको पाइएन ।
- ७ **आन्तरिक लेखापरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ९६ मा कार्यालयले आन्तरिक लेखापरीक्षणबाट निस्केका बेरुजु अन्तिम लेखापरीक्षण हुनु भन्दा अगाडी नै नियमित गराई वा प्रमाण पेश गरी वा असुल उपर गरी बेरुजु लगत कट्टा गराउनु पर्ने उल्लेख भएकोमा एक फर्मबाट रु.३४,५००।- को मर्मत कार्य गराएकोमा लागत अनुमान स्वीकृत नगराएको, आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ६५ वमोजिम ट्रष्ट निर्माण कार्यको लागि रु.८,३४,७०२।- मा ३० दिन भित्र कार्य सम्पन्न गर्ने गरी २०७१।१२।१९ मा सम्झौता गरेकोमा कार्यसम्पन्न गरेको नपाइएको तर काम भएको भनी रु.३९,५४७।- सम्बन्धित निर्माण व्यवसायीलाई भुक्तानी दिएको तर आवश्यक कारवाही सहित धरौटी र जमानत रकम जफत नगरेको भनी औल्याएकोमा कुनै कारवाही भएको देखिएन ।

महेन्द्र मोरङ्ग क्याम्पस

१. **जिन्सी व्यवस्थापन** : त्रिभुवन विश्वविद्यालय आर्थिक व्यवस्थापन तथा संचयकोष सम्बन्धी नियम, २०५० को नियम ८२ वमोजिम वार्षिक जिन्सी निरीक्षण गराई प्रतिवेदन लिनुपर्नेमा यो वर्ष सो वमोजिमको कार्य हुन सकेको छैन । जिन्सी खाताहरु प्रमाणित गरीएको छैन । जिन्सी सामानको सदुपयोगका लागि जिन्सी निरीक्षण गराई प्रतिवेदन लिन पर्ने देखिन्छ ।
२. **खरिद प्रकृया** : क्याम्पसले सामान खरिद गर्दा सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ र सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को पालना गर्नु पर्नेमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय आर्थिक व्यवस्थापन तथा संचयकोष सम्बन्धी नियम, २०५० अनुसार गर्ने गरेको पाइयो । सार्वजनिक खरिद ऐनको पालना नगरेको कारण खरिद इकाई गठन र खरिद योजना बनाउने गरेको छैन । सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ अनुसार सार्वजनिक निकायले सोही ऐन पालना गर्नु पर्ने उल्लेख भएकोले विश्व विद्यालयले सोही ऐन, नियमावली पालना गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

३. **धरौटी तथा दायित्व** : धरौटीको लगत अद्यावधिक गरी प्रयोजन समाप्त भएका धरौटीहरु एकिन गरी आम्दानी बाँध्नु पर्नेमा अनुसूची २ मा रु.३,९७,४३,८१०।३९ धरौटी तथा दायित्व रहेको पाइयो । क्याम्पसले धरौटीको कच्चावारी राखेको पाइएन । जसले गर्दा प्रयोजन सकिएको धरौटी एकिन गर्न सकिएन । क्याम्पसले धरौटीको व्यक्तिगत विवरण राखी प्रयोजन सकिएका धरौटी आम्दानी बाँधी बाँकी धरौटीको व्यवस्थित अभिलेख राख्नु पर्ने देखिन्छ ।
४. **पेशकी बाँकी** : त्रिभुवन विश्वविद्यालय आर्थिक व्यवस्थापन तथा संचयकोष सम्वन्धी नियम २०५० को नियम २८, २९ र ३० वमोजिम समयमै पेशकी फछ्यौट गर्नु पर्नेमा अनुसूची ४ मा रु.१२,३४,४३७।- पेशकी बाँकी रहेको देखिन्छ । नियममा व्यवस्था भए वमोजिम समयमा नै पेशकी रकमको असुल फछ्यौट हुनु पर्दछ ।
५. **अतिरिक्त कक्षा पारिश्रमिक** : अतिरिक्त कक्षाको पारिश्रमिक भुक्तानी गर्दा समय तालिका, स्थायी र करार शिक्षकको कक्षा भार खुल्ने विवरण तयार गरी केन्द्रीय कार्यालयको स्वीकृति लिनु पर्नेमा लिएको पाइएन ।
६. **युटिलिटी खर्च** : क्याम्पसले युटिलिटी वापत खर्च लेख्दा केन्द्रीय कार्यालयको स्वीकृति लिई युटिलिटी खर्च लेख्नु पर्नेमा स्वीकृति बेगर खर्च लेख्ने गरेको पाइयो ।
७. **पुरानो भुक्तानी** : पुरानो रकम भुक्तानी दिँदा केन्द्रीय कार्यालयको स्वीकृति लिई भुक्तानी गर्नु पर्नेमा केन्द्रीय कार्यालयको स्वीकृति बेगर तात्कालीन एक क्याम्पस प्रमुखलाई रु.५,०००।- को दरले २०७० साल श्रावण देखि २०७३ आषाढसम्म रु.१,८०,०००।- भुक्तानी गरेको पाइयो ।
८. **खरिद योजना** : सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ र नियमावली, २०६४ वमोजिम वार्षिक खरिद योजना, खरिद विधिको छनौट गरी खर्च लेख्नु पर्नेमा खरिद योजना र खरिद विधि छनौट नगरी फर्निचर खरिद, अन्य निर्माणमा, कार्यालय उपकरणमा, विविध सम्पत्ति, मर्मत सम्भारमा, छपाई तथा मसलन्दमा, शैक्षिक सामग्रीमा र पुस्तक खरिदमा समेत रु.८९,४१,७४५।- खर्च लेखेको पाइयो ।
९. **कर विजक** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १९ वमोजिम सामग्री तथा अन्य खरिद गर्दा रु.५०००।- भन्दा माथि मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता भएको व्यक्ति वा फर्मसंग मात्र खरिद गर्नु पर्नेमा मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता नभएका दुई व्यवसायी संग रु.१,१५,५००।- को सामान खरिद गरेको नियमित देखिएन ।
१०. **बढी भुक्तानी** : क्याम्पसले खर्चको विल भरपाई जाँच एवं एकिन गरी भुक्तानी गर्नु पर्नेमा ११ कर्मचारी तथा एक संस्थालाई रु.४१,८७०।- बढी भुक्तानी गरेकोले उक्त रकम असुल गरी आम्दानी बाँध्नु पर्ने पर्दछ ।
११. **कर कट्टी** : आयकर ऐन, २०५८ को दफा ८८ वमोजिम बस भाडा भुक्तानी गर्दा अग्रिम कर १० प्रतिशतको दरले कट्टी गरी भुक्तानी दिनु पर्नेमा क्याम्पसले रु.३३,०००।- भुक्तानी गर्दा अग्रिम कर रु.३,३००।- कट्टा नगरेकोले सो रकम असुल गर्नु पर्दछ ।
१२. **निवृत्तिभरण कोष** : क्याम्पसले यस वर्ष नियमित शुल्क बाहेक प्राप्त गरेको आम्दानी तथा अन्य श्रोत समेत १० प्रतिशत त्रिभुवन विश्वविद्यालय निवृत्तिभरण कोषमा जम्मा गर्नु पर्नेमा यस वर्ष रु.१,९९,८९,९९९।- आम्दानी प्राप्त गरेकोमा १० प्रतिशतले हुने रु.१९,९८,९९९।- त्रिभुवन विश्वविद्यालय निवृत्तिभरण कोषमा पठाउनु पर्नेमा पठाएको पाइएन ।
१३. **बढी खर्च** : यस वर्ष ४ वटा बजेट शीर्षकहरुमा बजेट भन्दा रु.२५,४९,९६६।- बढी खर्च लेखेको पाइयो । बजेट भन्दा बढी खर्च लेखेकोमा केन्द्रीय कार्यालयबाट खर्च समर्थन लिनु पर्ने देखिन्छ ।

मालपोत कार्यालय, बेलवारी

१. **करार सेवा** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९५ मा सेवा करारमा लिँदा प्रतिस्पर्धा हुने किसिमबाट छनौट गर्नु पर्ने उल्लेख छ । प्रतिस्पर्धाको माध्यमबाट करारमा नियुक्ति नगरी २ कर्मचारीलाई रु.२,५७,७६०। खर्च लेखेको पाइयो । प्रतिस्पर्धा वेगर सेवा करारमा नियुक्ती गरेको मनासिव देखिएन ।
२. **लाभकर**: आयकर ऐन, २०५८ बमोजिम आर्थिक वर्षभरिमा एकैपटक वा पटक पटक गरी रु ३० लाख भन्दा बढी मूल्यको घर जग्गा निःसर्ग गर्दा लाभकर घोषणा फाराम भराई यकिन गरी लाभकर असुल गरीनु पर्दछ । कार्यालयले २०७२।७३ मा लाभकर असुल गर्ने प्रयोजनको लागि राजिनामा लिखतहरु विद्युतिय प्रणाली(कम्प्युटर सफ्टवेयर)मा आवद्ध गरेको देखिएन । विद्युतिय प्रणालिमा आवद्ध नगरीदा पटक पटक एकै व्यक्तिले गरेको कारोवार छुटन गई लाभकर असुली नहुन सक्ने हुँदा लिखतहरुलाई विद्युतिय प्रणालीमा आवद्ध गरी लाभकर असुली गरीनु पर्दछ ।
आयकर ऐन, २०५८ को संसोधन सहित दफा २ तथा दफा ९५मा प्राकृतिक व्यक्तिले रु.३० लाख भन्दा बढीको जग्गा वा निजी भवन निःसर्ग वापत भएको पूँजीगत लाभमा लाभकर असुल गर्नुपर्नेमा एक व्यक्तिबाट लाभकर असुल गर्न छुट भएको रु .१०,०००।- असुल गर्नु पर्ने देखियो ।
३. **आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्था** : कार्यक्रमगत अभिलेख खाता नराखेको, जिन्सी निरिक्षण प्रतिवेदन अनुसार मर्मत वा लिलाम कार्य नभएको, वार्षिक लक्ष्यको तुलनामा ४९ प्रतिशत मात्र प्रगति हासिल गरेको , जग्गाको न्यूनतम मूल्याङ्कन निर्धारण समितिले गरेको मूल्याङ्कनको आधार एवं व्याख्या सहित पुनरावलोकन नगर्नु, जग्गाको अवस्थिति, सडकको पहुँच तथा अन्य कुराहरुको आधारमा जग्गाको वर्गीकरण नगरी खेतियोग्य जग्गाको श्रेणी कायम गर्नु, जग्गाको न्यूनतम मूल्याङ्कन र खरिद बिक्रीको मूल्यबीच रहेको भिन्नतालाई कम गर्नेतर्फ ध्यान दिई मूल्य निर्धारण नगरेको, कार्यालयमा रहेका पुराना लिखत तथा मोठहरु एवं अभिलेखको सुरक्षा र संरक्षणको लागि विद्युतीय प्रविधिमा आधारित कम्प्युटर सूचना प्रणालीमा आवद्ध गर्ने नीति रहेकोमा सो कार्य आंशिक रुपमा गरेको जस्ता कारणले गर्दा अन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्था प्रभावकारी छु भन्न सकिएन ।
४. **भवन निर्माणमा ढिलाई** : एक निर्माण व्यावसायी संग मालपोत कार्यालयको भवन निर्माण गर्न रु.४,९८,८१,५४९। मा २०७३।१।१८ मा कार्य सम्पन्न गर्नु पर्ने गरी २०७१।२।३० म ठेक्का सम्झौता भएको थियो । सम्झौताअनुसार सम्पन्न गर्नुपर्ने अवधि (२०७३।३।३१) सम्म रु.८२,९२,१९४।५८ मात्र खर्च भएको देखियो । निर्माण व्यावसायीले २०७३।३।५ मा म्याद थपको निवेदन पेश गरेको भएतापनि विभागबाट लेखा परीक्षण अवधि २०७३।१।३ सम्म म्याद थप भएको पाइएन । कार्यालयको भवन निर्माणमा ढिलाई भएकोले यथासिध्द कार्यसम्पन्न गराउनको लागि विभाग र कार्यालयले विशेष ध्यान पुऱ्याउनु पर्दछ ।
५. **मूल्याङ्कन** : भूमिसुधार तथा व्यवस्थापन विभागले जारी गरेको न्यूनतम मूल्य निर्धारण निर्देशिका, २०५९ को दफा ३.१ अनुसार प्रत्येक मालपोत कार्यालयले मूल्याङ्कन प्रयोजनको लागि शहरी र ग्रामीण क्षेत्रको नगरोन्मुख क्षेत्रहरु, मुख्य बजार विस्तार भएका स्थानहरुमा उपलब्ध सुविधाहरुको जानकारी लिन मालपोत कार्यालयका कर्मचारी र नापी कार्यालयका प्राविधिक कर्मचारीको आवश्यकतानुसारको टोली खटाउनु पर्ने उल्लेख छ । तर सो बमोजिम भए गरेको कामको अभिलेख समेत राखेको पाइएन । जग्गाको न्यूनतम मूल्य निर्धारण गर्दा जग्गामा उपलब्ध सेवा सुविधा पहुँच पुगेको आधारमा प्रत्येक कित्ताको अलग अलग मूल्य कायम गरी सोही बमोजिम जग्गाको स्वामित्व हस्तान्तरण हुँदा थैली कायम गराउनु पर्नेमा त्यसो गरेको पाइएन ।

मालपोत कार्यालय, विराटनगर

१. **आर्थिक विवरण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली ,२०६४ को नियम १३ बमोजिम कार्यालयले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको ३५ दिन भित्र लगति राजस्व रकम र असुल गर्न बाँकी रकम तथा हसबली

राजस्वसमेतको कच्चावारी भिडाई राजस्वको आर्थिक विवरण तयार गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । पेश भएको राजस्वको आर्थिक विवरणमा २०७१।०७२ मा रु.१५५,७५३।०३ लगत बाँकी देखाएकोमा असुली गर्ने तर्फ कारवाही अगाडी बढाएको पाइएन ।

२. **करार सेवा** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९५ मा सेवा करारमा लिँदा प्रतिस्पर्धा हुने किसिमबाट छनौट गर्नु पर्ने उल्लेख छ । २०७२।७३ मा करारका कर्मचारीहरु ५ जनालाई तलव भत्ता रु.५,९४,९२८।- खर्च लेखेकोमा प्रतिस्पर्धा बेगर सेवा करारमा नियुक्ती गरेको देखियो ।
३. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम नियम ५० मा मर्मत सम्भार गर्नु पर्ने सामान ३ महिना भित्र र लिलाम विक्री गर्नु पर्ने सामान ६ महिना भित्र गरी सक्नु पर्ने र नियम ४७ मा पुरानो मालसामानको मूल्य कारणबस खुल्न नसकेको अवस्थामा मूल्य कायम गरी राख्नु पर्ने समेतको व्यहोरा उल्लेख छ । जिन्सी निरीक्षण फाराम अनुसार मोटर साइकल, फाइल क्याबिनेट आदि मर्मत गर्नु पर्ने र विभिन्न फर्निचर, चेक राइटर, राइस कुकर आदि मर्मत हुन नसक्ने सामानहरु लिलाम गरी वाटर फिल्टर, प्रिन्टर आदि जस्ता प्रत्येक सामानको मूल्य खुलाई जिन्सी अध्याबधिक गराई राख्नुपर्ने देखियो ।
४. **लाभकर** : आयकर ऐन २०५८ बमोजिम आर्थिक वर्षभरिमा एकैपटक वा पटक पटक गरी रु ३० लाख भन्दा बढी मूल्यको घर जग्गा निःसर्ग गर्दा लाभकर घोषणा फाराम भराई यकिन गरी लाभकर असुल गरीनु पर्दछ । कार्यालयले २०७२।७३ मा लाभकर असुल गर्ने प्रयोजनको लागि राजिनामा लिखतहरु विद्युतिय प्रणाली (कम्प्युटर सफ्टवेयर) मा आवद्ध गरेको देखिएन । विद्युतिय प्रणालीमा आवद्ध गरीदा धेरै लिखतहरु पारित हुदा एकै प्राकृतिक व्यक्तिले पटक पटक कारोबार गरी आर्थिक वर्ष भरिमा रु.३० लाख पुग्न सक्ने र लाभकरको दायरमा परेको खुल्ने र लाभकर असुल गर्न सकिने अवस्था हुन्छ । विद्युतिय प्रणालीमा आवद्ध नगरीदा पटक पटक एकै व्यक्तिले गरेको कारोबार छुटन गई लाभकर लाभकर समेत छुटन सक्ने हुनाले लिखतहरुलाई विद्युतिय प्रणालीमा आवद्ध गरी लाभकर असुल गरीनु पर्दछ ।
५. **आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्था** : कार्यालयले रजिष्ट्रेशन शुल्क असुल गर्दा अपनाउने सम्भावित जोखिम न्यूनीकरण गर्न जोखिम निरोधक उपायहरु समेत आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको व्यवस्था गरेको छ । जिल्लाको जग्गाको न्यूनतम मूल्याङ्कन निर्धारण समितिले वर्षेनी मूल्याङ्कन दरमा केही प्रतिशत वृद्धि गरे पनि मूल्याङ्कनको आधार एवं व्याख्या सहित पुनरावलोकन नगर्नु, जग्गाको अवस्थिति, सडकको पहुँच तथा अन्य कुराहरुको आधारमा जग्गाको वर्गीकरण गर्नुपर्नेमा अधिकांश ग्रामीण क्षेत्रका जग्गाको वर्गीकरण नगरी खेतियोग्य जग्गाको श्रेणी कायम गर्नु जग्गाको न्यूनतम मूल्याङ्कन र खरिद विक्रीको मूल्यबीच रहेको भिन्नतालाई कम गर्नेतर्फ ध्यान दिइ मूल्य निर्धारण प्रक्रियालाई तथ्यमा आधारित तुल्याई अन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्था प्रभावकारी बनाइनु पर्दछ ।
६. **मूल्याङ्कन** : भूमिसुधार तथा व्यवस्थापन विभागले जारी गरेको न्यूनतम मूल्य निर्धारण निर्देशिका, २०५९ को दफा ३.१ अनुसार प्रत्येक मालपोत कार्यालयले मूल्याङ्कन प्रयोजनको लागि शहरी र ग्रामीण क्षेत्रको नगरान्मुख क्षेत्रहरु, मुख्य बजार विस्तार भएका स्थानहरुमा उपलब्ध सुविधाहरुको जानकारी लिन मालपोत कार्यालयका कर्मचारी र नापी कार्यालयका प्राविधिक कर्मचारीको आवश्यकतानुसारको टोली खटाउनु पर्ने उल्लेख छ । त्यसरी फिल्डबाट संकलित सूचनाका आधारमा घडेरीको निमित्त प्रयोग हुने, शहरी क्षेत्र तथा बजार विस्तार भएका ग्रामीण क्षेत्रको जग्गाहरुको कित्ता विवरण तयार गर्ने, कित्ता विवरण तयार भैसकेपछि फिल्डबाट संकलित जग्गाको मूल्य, बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरुले धितो वापत गरेको मुल्याङ्कन कार्यालयमा पारित हुन आउने लिखतहरुमा उल्लेख भएका मुल्यहरु आदिको तुलनात्मक मुल्य विवरण तयार गर्नु गराउनु पर्ने भनी तोकेको छ । तर सो बमोजिम भए गरेको कामको अभिलेख समेत राखेको पाइएन । जग्गाको न्यूनतम मूल्य निर्धारण गर्दा जग्गाको

वर्तमान वास्तविक अवस्था अनुसार उपरोक्त वमोजिमको सेवा सुविधाको पहुंच पुगेको आधारमा प्रत्येक कित्ताको अलग अलग मूल्य कायम गरी सोही वमोजिम जग्गाको स्वामित्व हस्तान्तरण हुँदा थैली कायम गरी लिखत पारित गराइनुपर्ने देखिन्छ ।

७. **अभिलेख व्यवस्थापन** : कार्यालयमा रहेका पुराना लिखत तथा मोठहरु एवं अभिलेखको सुरक्षा र संरक्षणको लागि विद्युतीय प्रविधिमा आधारित कम्प्युटर सूचना प्रणालीमा आवद्ध गर्ने नीति रहेकोमा सो कार्य आंशिक रुपमा गरेकोले कार्यालयमा रहेका अभिलेखहरुलाई सूचना प्रविधिमा आवद्ध गरी संरक्षण र सांकेतिकरण गर्नु पर्ने देखियो । पारित रजिष्टेशन लिखतमा तिरेको रजिष्टेशन दस्तुर र सोको नगदी रसिद नम्बर उल्लेख गरेको पाइएन । सार्वजनिक जग्गाको लगत.२०६४।६५ मा तयार गरेकोमा उक्त लगतलाई वार्षिक रुपमा अद्यावधिक गरी प्रकाशन गर्ने गरी कार्ययोजना तयार गरेको पाइएन । नापी कार्यालयसँग कम्प्युटर संञ्जालीकरण गरी कित्तावाइज घरबाटो खुलाई राख्ने कार्य व्यवस्थित गर्नुपर्दछ ।
८. **धरौटी तर्फ** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ६८ मा व्यक्तिगत धरौटी खाता राख्नु पर्ने उल्लेख छ । कार्यालयको धरौटी खातामा २०६०।६१ भन्दा अगाडीको नाम नखुलेको धरौटी एकमुष्ट रु.१४,४७,०८५।६२ उल्लेख भएको समेत रु.५०,६४,५६७- बाँकी देखाएकोमा धरौटीको व्यक्तिगत खाता नराखेबाट सो धरौटीको प्रयोजन, धरौटी राख्नेको नाम, फिर्ता गर्नु पर्ने मिति खुलासा भएको छैन । तसर्थ व्यक्तिगत धरौटी खाता राखी प्रयोजन स्पष्ट गरीनु पर्दछ ।
९. **लाभ कर** : आयकर ऐन २०५८ को संशोधन सहित दफा २८ (४) तथा दफा ९५मा कुनै प्राकृतिक व्यक्तिले रु.३०,००,०००।- भन्दा बढी जग्गा वा निजी भवन निसर्ग वापत भएको पूँजीगत लाभमा मालपोत कार्यालयले रजिष्ट्रेशनका बखत निसर्ग भएको गैर व्यवसायिक करयोग्य सम्पत्ती (जग्गा तथा भवन) को स्वामित्व ५ वर्ष वा सो भन्दा बढी भएको छ भने २.५% दरले अग्रिम कर असुल गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । एक व्यक्तिले रु.३३ लाख ६५ हजारमा विक्री गरेकोमा जग्गा ५ वर्ष भन्दा अगाडि देखि रहेको मोठ बाट देखिएको हुदा २.५ प्रतिशतले हुने रु.८४९२५।- लाभ कर गणना गरेको नदेखिकोले घोषणा फाराम भराई यकिन गरी लाभकर असुल गर्नु पर्दछ ।

राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड क्षेत्रीय सम्पर्क कार्यालय

१. **दरबन्दी/पदपूर्ति** : पेश भएको विवरण अनुसार विभिन्न तह र पदका गरी कुल २९ पदको दरबन्दी रहेकोमा ३ स्थायी, १५ अस्थायी, ५ करार र बाँकी दैनिक र मासिक ज्यालादारीमा रहेका छन् । रिक्त पदहरु पदपूर्ति गर्ने तर्फ कार्यालयले ध्यान दिनु पर्ने देखिन्छ । करारका पदहरुमा प्रतिस्पर्धा कायम हुने गरी पदपूर्ति हुनु पर्ने देखिन्छ ।
२. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० मा लिलाम विक्री गर्नु पर्ने सामान ३ महिना भित्र गरी सक्नु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयबाट प्रस्तुत जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन अनुसार सोफा सेट, जेनेरेटर आदि मर्मत गर्नु पर्ने र रिभलभिङ्ग चियर, स्टिलको कुर्सी, आदि मर्मत हुन नसक्ने सामानहरु लिलाम, मर्मत जे गर्नु पर्ने हो सो गरी जिन्सीको अवस्थालाई अध्यावधिक गराई राख्नु पर्ने देखियो ।
३. **वासलात** : संचालन खाता र कोष खाताको रुपमा २०७२।७३ को आय व्यय विवरण तयार गरेको पाइयो । जिन्सी अद्यावधिक गराई सम्पूर्ण आर्थिक कारोवार प्रस्तुत हुने गरी वासलात तयार गर्नु पर्ने तर्फ ध्यान जानु पर्ने देखियो ।
४. **कार्यक्रम छनौट** : २०७२।७३ मा यस बोर्डले आय व्यय विवरणमा उल्लिखित विविध खर्च अन्तरगतको विद्यालय वातावरण सुधार कार्यक्रममा , पाठ्यक्रम परिमार्जन गोष्ठीमा ,विशेष शिक्षा सहयोग वितरण, छात्रवृत्ति वितरण एवं उत्तर पुस्तिका परीक्षण पारिश्रमिक भुक्तानीमा गरी कुल रु ६२,७०,७३३।- खर्च गरेको देखियो । जिल्लामा संचालन गरीने कार्यक्रमको जिल्ला स्तरबाट पहिचान भई छनौटको अन्तिम

टुंगो जिल्लास्तरबाटै वा केन्द्रबाट हुनु पर्नेमा केन्द्रस्तरबाटै कार्यक्रमको छनौट गरी तल्लो तहमा कार्यक्रम संचालन हुने गरेको देखियो । केन्द्रबाट छनौट हुने कार्यक्रमको छनौटको आधार प्रस्तुत भएन । उत्तर पुस्तिका परीक्षण पारिश्रमिक भुक्तानी सम्बन्धमा १ प्रशिक्षकले कति समयमा कति उत्तरपुस्तिका परीक्षण गर्नु पर्ने भन्ने आधार तयार गरेको पाइएन ।

५. **व्याज** : आय व्यय विवरण अनुसार एक वाणिज्य बैंकमा रु.७,०८,०३,२७१।९८ मौज्जात रहेको देखियो । केन्द्रीय कार्यालयमा ट्रान्सफर हुन बाँकी रहेको यस्तो रकम विना व्याजको चल्ती खातामा रही रहेको देखियो । कल खाताको उपयोग गरी चल्ती खातामा रहेको रकमको व्याज आम्दानी गर्ने तर्फ ध्यान पुऱ्याउनु पर्दछ ।
६. **विविध आम्दानी** : आय व्यय विवरण अनुसार अन्य आम्दानी रु.६,०४,७६०।- भएको देखिन्छ । यस्तो आम्दानी कुन कुन प्रयोजनमा कति कति भएको हो खुलाई शीर्षकगत असुली अद्यावधिक गराई राख्नु पर्ने देखियो ।

सशस्त्र प्रहरी वल कंकालिनीमाइ गण

१. **जिन्सी निरीक्षण** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० अनुसार जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि कार्यालय प्रमुखले लिलाम विक्रि गर्नु पर्ने माल सामान ६ महिना भित्र र मर्मत संभार गर्नुपर्ने भए ३ महिना भित्र गरी सक्नु पर्दछ । कार्यालयको जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनमा मर्मत गर्नु पर्ने र लिलाम विक्री गर्नु पर्ने जिन्सी सामानको नामनामेसी सहित उल्लेख गरेकोमा सो प्रतिवेदनको कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ ।

सिंचाई विकास डिभिजन कार्यालय

१. **खर्च संरचना** : स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम बमोजिम तोकिएको चौमासिक अवधि अनुरूप कार्य गर्नु पर्नेमा प्राप्त विवरण अनुसार पूँजिगत चार वजेट उप-शीर्षकको जम्मा खर्च रु ३ करोड ३९,२५,४२१।- मध्ये प्रथम चौमासिक अवधिमा कार्य नभएको, दोश्रो चौमासिक अवधिमा खर्च रु १५ लाख १८ हजार ६ सय ५ (४.५७ प्रतिशत) तेश्रो चौमासिक अवधिमा रु ३ करोड २४,०६,८१५।- (९५.५२ प्रतिशत) र आषाढ महिनामा मात्र रु १ करोड ३६,४४,५३१।- (४०.२१ प्रतिशत) खर्च भएको छ । अन्तिम चौमासिक तथा आषाढ महिनामा ठूलो रकम खर्च गर्दा कामको गुणस्तर कायम गर्न नसकिने, वजेट कार्यान्वयन गर्न नसकिने, हतार हतारमा कार्य गर्नु पर्ने, अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्न नसकिने अवस्थाले गर्दा तोकिएको समयमा कार्यक्रम संचालन गर्ने तर्फ ध्यान दिनु पर्ने देखिन्छ ।
२. **लक्ष्य तथा प्रगति** : स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार प्रगति हासिल गर्नु पर्दछ । कार्यालयबाट प्राप्त विवरण अनुसार तीन वजेट उप-शीर्षको भौतिक प्रगति कम भएको र भारीत प्रगति समेत भन कम रहेको देखियो । भोरभममा गठिया सिंचाई र तुर्केखोला सिंचाई योजनाको लागी वजेट विनियोजन भए पनि कार्य संचालन भएको देखिएन । तोकिएको लक्ष्य अनुसार प्रगति हासिल नहुँदा सही ढंगले सदुपयोग भएको छ, भन्न सक्ने अवस्था देखिएन । लक्ष्य अनुसार प्रगति हासिल गर्न कार्यालयले थप प्रयास गर्नु पर्ने, तालुक निकायले समेत समयमै अख्तियारी पठाई प्रगति हासिल गर्न आवश्यक पहल गर्नु पर्दछ ।
३. **आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ९२ अनुसार प्रत्येक कार्यालयले विनियोजन राजस्व धरौटी जिन्सी तथा अन्य आम्दानी खर्चको लेखा महालेखा परीक्षकको स्वीकृत ढाँचामा राख्नुपर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले निर्माण सम्बन्धी कामको नापी कितावमा भुक्तानी भएको रकम चढाई मिति उल्लेख गरी नराखेको, विगतमा संचालन रहेका ठेक्का सम्पन्न नगरेको कार्यविवरण नवनाएको, लक्ष्य अनुसार कार्यक्रम संचालन हुन नसकेको हुँदा आन्तरिक नियन्त्रण मजवुत छ, भन्न सक्ने अवस्था देखिएन ।
४. **खरिद योजना** : सार्वजनिक निकायले वार्षिक रु १० लाख रुपैया भन्दा बढी खरिद गर्नु पर्ने भएमा आगामी आर्थिक वर्षको अनुमानित वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तयार गर्दा खरिद योजना तयार

गर्नुपर्ने, खरिदको प्रकार, प्याकेज, समय तालिका, र खरिद विधि समेत उल्लेख गर्नु पर्ने व्यवस्था भएपनि सो व्यहोरा खुलाएको देखिएन, तसर्थ कार्यालयले नियमको पालना गरी खरिद गर्नुपर्ने देखियो ।

५. **कन्टिन्जेन्सी खर्च** : कन्टिन्जेन्सी खर्च मध्ये २ प्रतिशत फर्निचर, सवारी साधन, मेसिनरी औजार, सफ्टवेयर निर्माण जस्ता पूँजी निर्माण तथा सम्पति खरिद शीर्षकहरूमा अनिवार्य रूपमा खर्च गर्ने भनी २०७०।१।१५ मा मन्त्रिस्तरीय निर्णय भएको व्यहोरा अर्थ मन्त्रालयको ०७०।१।२४ को परीपत्रमा उल्लेख भएको छ । कुल कन्टिन्जेन्सी खर्चको २ प्रतिशत पूँजीगत प्रकृतिका सामानको लागि खर्च गर्नु पर्ने हुँदा कार्यालयले त्यसको लागि रु ५,९८,६३९।- र चालु प्रकृतिको लागी रु ८,९७,९६०।- खर्च गर्न पाउनेमा फर्निचर तथा मेसिनरी औजार सम्बन्धी कार्यको लागि रु १,९२,७५४।- खर्च गरेकोले पूँजीगत निर्माण कार्यमा कम खर्च गरेको देखियो ।
६. **अधुरा आयोजना** : यस डिभिजन कार्यालयमा गत विगत वर्ष देखि संचालनमा आएका पैनि सिंचाई आयोजना र केरावारी र देविस्थान सिंचाई योजना २०६८।६९ देखि शुरु भई २०६९।४।८ मा म्याद थप भएको अवधि रहेकोमा उक्त योजनाहरूमा हाल सम्म भएको रु २ करोड १४ लाख ७९,९१६।- कुल खर्चको स्थिती उल्लेख गरीएको छ तर योजनाहरू विचमा त्यतिकै प्रयोग विहीन अवस्थामा रहेको देखियो । यसरी राज्यले लगानी गरेका आयोजनावाट जनतालाई सिंचाई सेवाको प्रत्याभूति गर्नको लागि निर्माण व्यवसायीलाई सार्वजनिक खरिद नियमावलीमा २०६४ को नियम १२१ वमोजिम पूर्व निर्धारित क्षतिपूर्ति लगायतको कारवाही गरी कार्य सम्पन्न गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
८. **सूचना सार्वजनिक** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९७ अनुसार उपभोक्ता समिति वा लाभ ग्राही समुदायले हरेक किस्तामा कामको प्राविधिक मूल्याङ्कन विल भरपाई र खर्च प्रमाणित गर्ने अन्य कागजात त्यस्तो समिति वा समुदायको बैठकवाट अनुमोदन गराई सार्वजनिक निकायमा पेश गर्नु पर्ने सोही नियमको उपनियम ७ अनुसार उपभोक्ता समिति वा लाभ ग्राही समुदायले आफुले प्रत्येक किस्तामा रहेको खर्चको सूचना सार्वजनिक स्थलमा टाँस गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेकोमा नियमावलीले तोकिए वमोजिम उक्त कार्य गरेको देखिएन ।
९. **अभिलेख** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ का नियम ९७ अनुसार उपभोक्ता समिति वा लाभ ग्राही समुदायले निर्माण कार्य सम्पन्न गरी सकेपछि सम्बन्धित सार्वजनिक निकायले खटाएको प्राविधिक कर्मचारीवाट कामको जाँच पास गराई त्यस्तो निकायवाट प्राप्त रकम र जन सहभागिता वाट व्यहोरीएको नगद जिन्सी समेत कुल खर्चको विवरण सो निकायमा पेश गर्नु पर्ने मा सो अनुरूप पेश भएको देखिएन । नियमले तोके अनुसार अभिलेख राखी नियमको पालनामा ध्यान दिनु पर्दछ ।
१०. **ल्याब परीक्षण** : केशलिया माभीगाँउ सिंचाई योजनाका एक निर्माण व्यवसायीसँग भएको ठेक्का सम्भौताको वि.ओ.क्यू को आइटम नं. ६ मा फलामे छडको रु २५,३८,०५१।- भुक्तानी भएको छ । सम्भौता अनुसार फलामे छडको ल्याब परीक्षण गराउनु पर्ने हुदाँ एक उत्पादक कम्पनी को ल्याबमा गरेको परीक्षणको प्रतिवेदनको आधारमा भुक्तानी गरेको छ । कार्यालयको तर्फवाट ल्याब परीक्षण गरेको देखिएन । सिंचाई विभाग मातहतका प्रयोगशालामा परीक्षण गरी भुक्तानी गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्दछ ।
११. **म्याद थप** : निर्माण कार्यका ठेक्का सम्भौतामा उल्लेख भएको मिति भित्र निर्माण कार्य सम्पन्न हुनुपर्दछ । यस डिभिजनवाट २०७२।७३ मा चालु अवस्थामा रहेको ६ वटै ठेकामा म्याद थप भएको देखियो । त्यस्तो म्यादथप ५३ प्रतिशत देखि २०० प्रीशत सम्म थप भएको छ । ६ वटा ठेक्का मध्ये दुई वटामा ५० प्रतिशत भौतिक प्रगती र एउटामा २५ प्रतिशत प्रगति रहेको देखियो । म्याद थप गर्नु परेको, म्याद थप गर्दाको अवस्थामा समेत ती योजनाको भौतिक प्रगती सन्तोषजनक रहेको नदेखिएवाट म्याद भित्रै योजना सम्पन्न गर्न थप प्रयास गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
१२. **राजस्व शीर्षक** : अर्थ मन्त्रालयले राजस्व खर्च शीर्षकको व्यवस्था गरेको छ । सो व्यवस्था अनुसार तीन निर्माण व्यवसायीको ज्याइन्ट भेन्चर (जे.भी.) को भुक्तानीमा कट्टा भएको अग्रिम कर रु

३,३५,२६६।- राजस्व शीर्षक १११२३ मा दाखिला गर्नु पर्नेमा राजस्व शीर्षक १११११ एकलौटी फर्म दाखिला गरेकोले राजस्वको सम्बन्धित शीर्षकमा दाखिला हुनु पर्दछ ।

१३. **पेशकी बाँकी** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ११३ मा उल्लेख भए बमोजिम पेशकी बाँकी फछ्यौट गर्नु पर्दछ । कार्यालयले एक निर्माण व्यवसायीलाई दिएको रु १४ लाख पेशकी आर्थिक वर्षको अन्त सम्म पनि फछ्यौट नभएकोले नियम अनुसार फछ्यौट गर्नु पर्दछ ।

सुनसरी मोरङ सिचाई योजना :

१. **सञ्चालन स्थिति** : योजनाको तेस्रो चरण अन्तर्गत प्रथम फेजको कार्य सम्पन्न गरी दोस्रो फेजको सम्भाव्यता अध्ययन, डिजाईन इस्टिमेट तयारीको क्रममा रहेको र हाल विभिन्न चरणमा विकास गरीएको कमाण्ड क्षेत्रका मूल नहर तथा शाखा नहरहरुको सञ्चालन र मर्मत सम्भार गर्ने कार्य गर्दै आएको भएतापनि निकै पहिले सञ्चालित योजनाको हालसम्म व्यवस्थित इन्टेक नहुनु, तेस्रो चरणको कमाण्ड एरीयामा निर्माण कार्य विस्तार नहुनुले योजनाको प्रतिफल अपेक्षित रूपमा प्राप्त गर्न गाह्रो पर्ने स्थिति रहेको छ ।
२. **सिंचाई व्यवस्थापन** : योजना सञ्चालन एवं व्यवस्थापनमा उपभोक्ताको सहभागिता गराई योजनालाई दिगो र भरपर्दो रूपमा सञ्चालन गर्न २०५२/५३ देखि चतरा मूल नहरमा एक जलउपभोक्ता केन्द्रीय समन्वय समिति, सेकेन्डरी तहमा २० जल उपभोक्ता समन्वय समिति, सब सेकेण्डरी तहमा ८४ जल उपभोक्ता समिति, वाटर कोर्श तहमा १६२१ वटा जल उपभोक्ता समुह गठन गरी टर्शरी भन्दा तलका प्रणालीको सञ्चालनको लागि जल उपभोक्ता समितिलाई हस्तान्तरण गरीएकोमा २० मध्ये ८ वटा मात्र सक्रिय र बाकी १२ समिति निस्कृय देखियो । यसमा थप सक्रियता अपनाउनु पर्दछ ।
३. **सिंचित क्षेत्रफल** : कार्यालयबाट प्राप्त विवरण अनुसार सुनसरी जिल्लामा ७१ हजार तथा मोरंग जिल्लामा १ लाख कृषि योग्य जमिन र सिंचित क्षेत्रफल रहेको मध्ये सुनसरी जिल्लामा ४० हजार र मोरङ जिल्लामा २८ हजार सिंचित गरेको विवरण प्राप्त भएकोमा आयोजनाले कुल कृषि योग्य भूमिको करिब ४० प्रतिशत सिंचाई यस आयोजनाले गर्दै आएको छ । आयोजनाले राखेको लक्ष्य पुरा गर्न अझै ६ प्रतिशत बाकी रहेको पाइयो । यदि कोशी नदीलाई बहुउद्देश्यीय आयोजनाको रूपमा सञ्चालन गर्ने हो भने यस आयोजनाले इन्टेक थप गर्नु पर्ने जरुरत देखिएन । यी दुई निकाय बीच समन्वय गरेर कार्य अगाडि बढाउनुपर्ने देखिन्छ ।
- वाली उत्पादन र उत्पादकत्वको विवरण अनुसार आयोजनाले मानिकचौरीमा सबैभन्दा वढी प्रति हेक्टर ४.५३९ मे.टन तथा हरहुरिया क्षेत्रमा कम उत्पादन प्रति हेक्टर ४.०२ मे.टन धान भएकोमा कम हुनाको कारण स्पष्ट भएन । आयोजनाले लगानी गर्दा वढी प्रतिफल हुने क्षेत्रमा थप लगानी गर्ने र कम उत्पादकत्व भएको ठाउमा कम जोड दिने तथा लगानी गर्ने नीति लिनु पर्नेमा सो अनुसार कार्य भएको देखिएन ।
४. **इन्टेक प्रोटेक्शन** : यस कार्यको लागि रु.१ करोड ८१ लाख ९३ हजार ९९१ को लागत अनुमान स्वीकृत भई छनौट भएका एक निर्माण व्यवसायी संग ०७३/६/१० मा कार्य सम्पन्न गर्ने गरी रु.१,२०,८४,७९९।- को सम्झौता गरेकोमा उक्त कार्य अन्तर्गत आइटम नं. ४ पि.सि.सि. १:२:४ गर्ने कार्यको एक घ.मी.कार्य गर्न ६.४० व्याग सिमेन्ट (०.३२ मे.टन.) लाग्ने गरी दर विश्लेषण गरेको छ । सडक विभागले प्रयोग गरेको नर्मसमा सो कार्य गर्न ०.२८५ मे.टन.सिमेन्ट लाग्ने उल्लेख छ । सो अनुसार सिंचाई विभागले प्रयोग गरेको नर्मसमा सडक विभाग भन्दा ०.०३५ (०.७ वोरा) वढी लाग्ने गरेको देखियो । यसरी वढी नर्मस प्रयोग गर्दा रु.१,८७,३९६।- वढीको लागत अनुमान स्वीकृत गरेको मनासिव देखिएन ।
५. **ल्याव टेष्ट** : निर्माणव्यवसायीलाई दोश्रो रनिङ्ग विल सम्म रेनफोर्समेन्ट (फलामे छड) २०८६८.६२ के.जी. प्रयोग गरेको भनी रु १८,७८,१७५।- निर्माण व्यवसायीलाई भुक्तानी भएको छ । ठेक्का

सम्भौताको दफा ३३ मा र वि.ओ.क्यू.को जनरल आईटममा ल्याव टेष्टको लागि रकम छुट्याएको छ । फलामे छडको ल्याव टेष्टको प्रमाण वेगर रु १८,७८,१७५।- खर्च लेखेको छ ।

६. **भुक्तानी स्थिती :** सुनसरी खोलामा स्पिलवे निर्माण गर्न सार्वजनिक वोलपत्र आव्हानको सूचना बमोजिम छनौट भएका एक निर्माण व्यवसायीसंग योजनाले ०६९।४।३२ सम्म निर्माण सम्पन्न गर्ने गरी रु.४,४५,७९,९२२।- को सम्भौता गरेकोमा यो वर्ष निर्माण व्यवसायीलाई चौधौं तथा अन्तिम विलको भुक्तानी भएको छ । सो ठेकामा अन्तिम विल सम्म रु.४,१५,५२,६९४।- भुक्तानी भएकोमा सम्बन्धमा निम्न व्यहोरा देखिएको छ :

६.१. फलामे डण्डी १४३९३६.४९ कि.ग्रा. रु.८० को दरले हुने रु.१ करोड १५ लाख १४ हजार ९ सय १३ भुक्तानी गर्ने गरी सम्भौता गरेकोमा अन्तिम विलसम्म १४४१२७.४ कि.ग्रा. प्रयोग भई रु.१,१५,३०,१९२।- निर्माण व्यवसायीलाई भुक्तानी भएकोमा सडक विभागको नर्मसको तुलनामा आयोजनाले रु.२,४२,९३८।- वढी लाग्ने गरी लागत अनुमान तयार गरी निर्माण कार्य भएको देखिएकोले दुई सरकारी विभागको एउटै कार्यमा एउटै नर्मस प्रयोग गर्नुपर्ने देखिदा नर्मसमा एकरूपता ल्याउनु पर्दछ ।

६.२. फलामे डण्डी को कार्यमा अन्तिम विल सम्म निर्माण व्यवसायीलाई रु.१ करोड १५,३०,१९२।- भुक्तानी भएकोमा ल्याव टेष्टको लागि रु ११ हजार रकम खर्च गरेकोमा फलामे छडको ल्याव टेष्टको प्रमाण संलग्न गरेको छैन ।

६.३. स्पिलवे निर्माण कार्यको निर्माण स्थल सुनसरी जिल्ला भएको सो जिल्लाको स्वीकृत जिल्ला दररेट अनुसार सिमेन्ट प्रति वारा रु.५७५।०० रहेको छ । जिल्ला दररेट भन्दा सिमेन्टको मूल्य प्रति घ.मी.११५।०० वढी लाग्ने गरी लागत अनुमान तयार गरी जिल्ला दररेट भन्दा रु.१,२५,३५०।- वढीको लागत अनुमान तयार गरेको देखियो ।

६.४. उक्त स्पिलवे निर्माणको लागि २०६९/१/१२ मा सम्भौता गरी २०६९/४/३२ (४ महिना) भित्र निर्माण सम्पन्न गर्न तोकिएकोमा ५ पटक म्याद थप भएकोमा शुरूको ठेक्का अवधि ४ महिना रहेकोमा ४६ महिना (११५० प्रतिशत) म्याद थप गरेकोले एउटै विषयको निर्णयमा कति पटक सम्म सोही नियम प्रयोग गर्न पाउने स्पष्ट नभएकोले जति पटक पनि म्याद थप गर्न पाउने अवस्था देखिएकोले यसमा सुधार हुनु पर्दछ ।

६.५. अन्तिम विलको भुक्तानी हुंदा एज विल्ट डर्डङ्ग बनाएको भनी रु.१९,६९४।- समेत भुक्तानी भएकोमा सो डर्डङ्ग बनाएको नदेखिंदा सो वापतको रकम असुल गर्नुपर्दछ ।

७. **स्पर निर्माण :** चतरा मूल नहरको इन्टेक कोशी नदीमा स्पर निर्माण गर्न रु.५ करोड ८७ लाख ४२ हजार २ सय २२ को लागत अनुमान स्वीकृत भई एक निर्माण व्यवसायी संग ०७३/३/२५ मा काम सम्पन्न गर्ने गरी रु.४ करोड ७०,३७,६९७।- को संभौता गरेकोमा यो वर्ष रु.२ करोड २०,६२,५९७।- वजेत खर्च गरी भुक्तानी भएको श्रेस्ताको परीक्षण गर्दा निम्न व्यहोरा देखिएको छ :

७.१. सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १४८ अनुसार २०७२/७३ को लागि सुनसरी जिल्ला भरको लागि निर्माण सामाग्रीको मूल्य निर्धारण भएकोमा सो निर्णय बमोजिम ग्यावियनको मूल्य प्रति के.जी.रु.९९।०० निर्धारण गरेकोमा सो मा फरक पारी रु.१०,११,१७९।- वढीको लागत अनुमान स्वीकृत भएको नियमित देखिएन ।

७.२. ३ मीटर चौडा सर्भिस रोड (१ कि.मी.लम्वाई) निर्माण गर्न दर विश्लेषणमा प्रति कि.मी. १३० जना ज्यामी लाग्ने उल्लेख भएकोमा नर्मसको दफा नं. १५.३७ अनुसार १३ जना ज्यामी लाग्ने उल्लेख भएकोले नर्मस भन्दा वढी ११७ ज्यामीको दर ४२०।०० ले हुने रु.४९,१४०।- वढी लागत अनुमान तयार गरेकोछ ।

- ७.३. सप्लाई अफ वोल्डर एण्ड फिलिङ्ग इन जि.आई.क्रेट बक्स कार्य ६८७७.९९ घ.मी. गर्ने गरी प्रति घ.मी.रु.२५०४।१८ ले हुने रु.१ करोड ७२ लाख २३ हजार ५ सय २४ को लागत अनुमान स्वीकृत भएकोमा नर्मस भन्दा बढी रु.१६,३२,१२८।- को बढी लागत अनुमान तयार भएको देखिएकोले सो कार्य गर्न अदक्ष कामदार आवश्यक पर्ने भए नर्मसमा सुधार हुनुपर्ने देखिन्छ ।
- ७.४. वि.ओ.क्यू को आइटम नं. ५ ग्यावियन तार आपूर्ति तथा बक्स बनाउने कार्य २८२४५ व.मी.गर्ने गरी लागत अनुमान स्वीकृत गरेको छ । दोश्रो रनिङ्ग विलसम्म सो कार्य १२८०८.८० व.मी. गरी रु.३५०।०० का दरले हुने रु.४४,८३,०८०।- निर्माण व्यवसायीलाई भुक्तानी भएकोमा योजनाको तर्फबाट ल्याव परीक्षण गरेको देखिएन ।
- ७.५. लागत अनुमानमा ८ सेल्वेज ग्यावियन वायरबाट १५० एम.एम./ १५० एम.एम.मेस भएको ग्यावियन बक्स बनाउन चाहिने ग्यावियन तारको आपूर्ति र बनाउने कार्यको लागि प्रति व.मी. रु.२८०।७२ लागने दर विश्लेषण गरी जम्मा गर्नुपर्ने काम २८२४५।१५ व.मी.को रु.७९,२८,८८४।- लागत अनुमान तयार गरेकोमा बढी परिमाणको तार लाग्ने नर्मस उपयोग गरी प्रति व.मी. १.२५ कि.ग्रा. बढी लाग्न गई जम्मा रु.३९,४९,६८२।- बढीको लागत अनुमान तयार गरेको देखियो । एउटै कामको लागि न्यूनतम दरको नर्मस प्रयोग गर्नु पर्नेमा बढी दरको नर्मस प्रयोग गरी बढी मूल्यको लागत अनुमान स्वीकृत गरेको मनासिव देखिएन ।
- ७.६. ग्यावियन बक्स सम्बन्धी कार्य गर्न प्रति व.मी. ०.७० सिपालु कामदार लाग्ने गरी दर विश्लेषण गरेको छ । नर्मसको दफा नं.१६(१०)ए अनुसार दर विश्लेषण गरी लागत अनुमान स्वीकृत भएकोमा बढी दरको नर्मस प्रयोग गरी जम्मा रु.१९,१५,०११।- बढी रकमको लागत अनुमान स्वीकृत गरेको मनासिव देखिएन ।
८. **डेजर मेशिन खरिद** : अख्तियारीमा मेशिन खरिदको लागि रु.१० करोड व्यवस्था भएकोमा उक्त रकम अन्य शिर्षकमा रकमान्तर गरेको देखिन्छ । विगत ४/५ वर्ष देखि डेजर मेशिन खरिदको लागि वार्षिक कार्यक्रम स्वीकृत गरी बजेट व्यवस्था गर्ने गरेको तर सो मेशिन खरिद हुन नसकी सोही उपशिर्षकमा रकमान्तर गर्ने गरेको देखियो । कोशी मूल नहरको इन्टेकमा पानीमा मिसिएर आई थुप्रिएको पानी भित्रको वालुवा नदी तर्फ फाल्नको लागि प्रयोग हुने सो मेशिन खरिद हुन नसक्दा वालुवा वेसिनबाट वगेर मूल नहर हुँदै शाखा, उपशाखा नहरमा पुगी किसानको खेतमा हुने उब्जनीमा नकरात्मक असर पर्ने देखिन्छ ।
९. **निर्माण व्यवसायी कोष** : निर्माण व्यवसायी नियमावली, २०५६ को नियम १४ ले कुनै पनि सार्वजनिक निर्माण कार्य गर्ने निर्माण व्यवसायीको स्वीकृत ठेक्का अंकको ०.१० प्रतिशतले हुन आउने रकम सो कोषमा दाखिला गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । विभिन्न निर्माण कार्य गरे वापत निर्माण व्यवसायीको विलबाट रु १,४८,८२७।- यस्तो रकम कट्टा गरेको नदेखिएकोले उक्त रकम कोषमा दाखिला गर्नुपर्दछ ।
१०. **मूल्य अभिवृद्धि कर** : मूल्य अभिवृद्धि कर नियमावली, २०५३ को नियम २६ मा मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता भएको करदाताले अवधि समाप्त भएको मितिले २५ दिन भित्र सम्बन्धित कर अधिकृत समक्ष विवरण पेश गर्नु पर्ने उल्लेख भएकोमा ७ निर्माण व्यवसायीहरुले रु ३५,५८,७३४।- को मूल्य अभिवृद्धि कर विवरण दाखिला गरेको नदेखिएकोले मूल्य अभिवृद्धि कर समायोजनको प्रमाण पेश हुनुपर्दछ ।
११. **डिप्लार्ज क्षमता** : इन्टेकको डिप्लार्ज क्षमता ६० क्यूमेक्स भएता पनि १०.९३ (१८.२१ प्रतिशत) मात्र पानी डिप्लार्ज भएको छ । सुनसरी र मोरङ्गमा ६८ हजार हेक्टर जमीनमा सिंचाई सुविधा पुरयाउने उद्देश्य रहेको योजनाबाट सो डिप्लार्ज परिमाणले करिव १३ हजार हेक्टरमा मात्र सिंचाई पुग्न सक्ने देखियो । मूल नहरमा पानी कम परिमाणमा डिप्लार्ज हुनुको कारणमा कोशी नदीको प्रवाह पश्चिम किनारा तर्फ गई इन्टेकको पानी डिप्लार्ज भएको पुरानो इन्टेकमा पनि क्रेस्टलेभल भन्दा नदीको पानीको सतह तल गएकोले सो पुरानो इन्टेक भन्दा अपस्ट्रिम तर्फ १३०० मी.को दुरीमा विश्व बैंक

समेतको वित्तिय सहयोगमा रु १,४४,१०,७३,२९३- लागतमा नयाँ इन्टेक निर्माण गरी वि.सं. २०५५ मा पानी संचालन भएको थियो। नयाँ इन्टेकमा पनि पुरानो इन्टेककै समस्या दोहोरिन आएको देखियो। पुरानो तथा नयाँ इन्टेकमा विना बाँध पानी प्रवाह गरेको कारणले पानीको सतह घट्ने साथै इन्टेक तथा मूल नहरमा पानीको परिमाण घट्ने गरेकोले अगामी दिनमा यस्तो समस्या आउन नदिन स्थायी प्रकृतिको समाधान खोज्नु पर्ने देखियो।

१२. **उपभोक्ता समिति** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९७ मा रु ६० लाख रुपैया सम्मको लागत अनुमानमा मूल्य अभिवृद्धि कर ओभरहेड कन्टिन्जेन्सी रकम र जनसहभागिता अंश समेतको रकम समावेश हुनेछ भन्ने उल्लेख भएकोमा उपभोक्ता समन्वय समिति रामगंज लाई जनसहभागिता वापत भुक्तानी हुने रु.५९,५९,५९४।- को सम्झौता गरी उक्त उपभोक्ता समितिलाई रु.५७,३९,९२७।- भुक्तानी गरी २०७३/२/२६ मा कार्य सम्पन्न गरेको छ। उक्त काममा मूल्य अभिवृद्धि कर, ओभरहेड कन्टिन्जेन्सी रकम र जनसहभागिताको अंश समेत लागत अनुमानमा समावेश गरेर तोकिएको भन्दा वढीको निर्माण कार्य उपभोक्ता समितिबाट गरीनु नियम सम्मत छ भन्न सक्ने अवस्था देखिएन। तसर्थ नियमको पालनामा जोड दिनु पर्ने देखिन्छ।
१३. **वढी भुक्तानी** : रामगंज स्थित निर्माणाधीन सडकका एक निर्माण व्यवसायी नापी कितावमा भन्दा रु.३५,५०२।- वढी भुक्तानी भएकोले वढी भुक्तानी भएको रकम असुल हुनु पर्दछ।
१४. **कार्य स्वीकार प्रतिवेदन** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ११७ बमोजिम निकायले सम्पन्न भएको निर्माण कार्य को कार्यस्वीकार प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्दछ। सोही नियमावलीको नियम १२५ मा खरिद सम्झौता बमोजिम निर्माण कार्य सम्पन्न भएको ३० दिन भित्र सम्बन्धित निर्माण व्यवसायीले निर्माण भए बमोजिम (एज विल्ट) नक्सा सार्वजनिक निकायमा पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था छ। यो वर्ष ४ योजनाले आयोजना सम्पन्न भएको देखाईएकोमा कार्य स्वीकार प्रतिवेदन तयार गरेको देखिएन।
१५. **कन्टिन्जेन्सी खर्च** : नेपाल सरकार सचिवस्तरको २०७१/१/८ को निर्णय अनुसार कन्टिन्जेन्सी खर्च व्यवस्थित गर्न अभिलेख राख्ने परिपत्र भएकोमा कन्टिन्जेन्सी खर्चको अभिलेख योजनागत रुपमा नराखी खर्च लेखेको देखियो। कन्टिन्जेन्सीबाट दैनिक भ्रमण भत्ता वापत रु ४ लाख १० हजार खर्च लेखेकोमा अनुगमन प्रतिवेदन पेश गरेको देखिएन। कन्टिन्जेन्सी खर्च मध्ये २ प्रतिशत फर्निचर, सवारी साधन, मेशिनरी औजार, सफ्टवेयर निर्माण, पूँजिगत निर्माण तथा सम्पत्ती खरिद सम्बन्धी शीर्षकहरुमा अनिवार्य रुपमा खर्च गर्ने २०७०/१/१५ मा मन्त्रिस्तरीय निर्णय भएकोमा २ प्रतिशतले हुने रु.२१,३५,६००।- को पूँजिगत प्रकृतिका सामाग्री खरिद गर्नु पर्नेमा रु.१६ लाख ७६ हजार मात्र सो मा खर्च गरेकोले रु ४,५९,६००।- पूँजिगत खर्च कम गरेको देखिएको छ।
१६. **वढी भुक्तानी** : रामगंज नहर क्यानल अन्तरगत पाना नं.११ देखि १३ सम्म जोड जम्मा गर्दा ४३३.२८ हुनु पर्नेमा ४६१.६४ भएकोले वढी परिमाण २८.३६ को दर रु.४०५।०० ले रु.११४८५।८० र मु.अ.कर रु.१४९३।०० समेत रु.१२,९७९।- वढी भुक्तानी भएकोले उक्त रकम असुल गर्नु पर्दछ।
१७. **अग्रिम कर** : आयकर ऐन, २०५८ को दफा ८९ अनुसार भुक्तानीमा १.५ प्रतिशत कर कट्टा गर्नु पर्ने उल्लेख भएकोमा एक फर्मलाई रु.४ लाख २० हजार भुक्तानी गरेकोमा अग्रिम कर कट्टा नगरेको रु ६ हजार ३०० असुल गर्नुपर्दछ।
१८. **पूँजिगत खर्च** : कार्यालयले तोकिएको चौमासिक लक्ष्य अनुसार खर्च गरी प्रगति हासिल गरेको हुनुपर्दछ। यो वर्षको पूँजिगत शीर्षकमा रु ५२ करोड ८६ लाख १४ हजार खर्च भएकोमध्ये प्रथम चौमासिक अवधिमा १४.७४ प्रतिशत, दोश्रो चौमासिकमा १५.२८ प्रतिशत र तेश्रो चौमासिकमा ६९.९७ प्रतिशत खर्च भएको छ भने असार महिनामा मात्र ३१.४३ प्रतिशत खर्च भएको देखिएकोले अन्तिम चौमासिक तथा असार महिनामा वढी रकम खर्च गर्दा कामको गुणस्तर कायम गर्न नसकिने,

अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण कमजोर रहन सक्ने हुदा तोकिएको समयमा कार्यक्रम संचालन गर्नेतर्फ ध्यान दिनुपर्दछ ।

१९. **गुरुयोजना** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४को नियम २२ मा विकास आयोजनाको बजेट तर्जुमा गर्दा प्रस्तावित आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन र आर्थिक, प्राविधिक, वातावरणीय तथा प्रशासकीय उपयुक्तताको आधारमा त्यसबाट हुने प्रतिफल समेतको विचार गरी त्यस्तो आयोजना स्वीकृत हुनु पर्ने त्यसरी स्वीकृत आयोजना कार्यान्वयन गर्नको लागि विस्तृत सर्भेक्षण, ड्रइङ्ग, डिजाइन, लागत अनुमान तथा सो अनुसार वार्षिक कार्यक्रम निश्चित गरी सोही आधारमा वार्षिक बजेट तर्जुमा गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । विगत वर्ष देखि नै करोडौं रुपैया खर्च गर्दै आएकोमा यो वर्षको कार्यक्रम समेटी रु ९१ करोड ४३ लाख २४ हजारको गुरुयोजना स्वीकृत गरेको छ । तर आउँदो वर्षको लागि समेत समेटी बृहत्तर गुरुयोजना तयार गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरेमा प्रभावकारी हुने देखिन्छ ।
२०. **ठेक्का बन्दोवस्त** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली २०६४ को नियम २० मा प्रथम चौमासिक अवधिमा ठेक्का समाप्त गरीसक्नु पर्ने व्यवस्था भएकोमा यो वर्ष १० ठेक्का बन्दोवस्त भएकोमा प्रथम चौमासिकमा कुनै ठेक्का पट्टा नभएको, दोश्रो चौमासिकमा ४ ठेक्का बन्दोवस्त भएको र तेश्रो चौमासिकमा ६ वटा ठेक्का व्यवस्था गरेको पाईयो । नियमावलीमा व्यवस्था भए अनुसारको अवधिमा ठेक्का व्यवस्थापन गर्नु ठ पर्ने देखिएको छ । सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा ६ तथा सार्वजनिक खरिद नियमावली २०६४ को नियम ८ मा सार्वजनिक निकायले वार्षिक रु १० लाख भन्दा बढी रकमको खरिद गर्नु पर्ने भएमा आगामी आर्थिक वर्षमा गर्ने खरिदको खरिद योजना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेकोमा सो गरेको छैन ।
२१. **परियोजना हस्तान्तरण** : सिंचाइ नियमावली, २०५६ को नियम १० मा नेपाल सरकारले विकास गरेको कुनै परियोजना वा त्यस्तो परियोजनाको कुनै नहर, शाखा नहर, प्रशाखा नहर, कूलो वा कूलेसोलाई त्यस्तो नहर, शाखा नहर, प्रशाखा नहर, कूलो वा कूलेसा सञ्चालन गर्ने उद्देश्यले दर्ता भएको उपभोक्ता संस्थालाई हस्तान्तरण गर्न सक्ने उल्लेख छ । प्रणाली सञ्चालन तथा सम्भारको लागि सिंचाइ विभागले एक्सभेटर लगायतका भारी उपकरण खरिद गरी हस्तान्तरण गरेको स्थिति पनि देखिन्छ । सम्पन्न भैसकेका प्रणाली उपभोक्ता संस्थालाई हस्तान्तरण गरेको पाइएन । प्रणालीको दिगो व्यवस्थापन र सरकारी व्ययभार न्यून गर्न विधिवत हस्तान्तरण हुनु पर्दछ ।
२२. **आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली** : कार्यालयले प्रचलित ऐन नियमको पालना गरी आन्तरिक नियन्त्रण व्यवस्था भरपर्दो र प्रभावकारी बनाउनुपर्दछ । योजनाले लागत अनुमान, ठेक्का स्वीकृति, नापी किताव, ठेक्का विल, कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन लगायतका अन्य अभिलेखमा शुरुदेखि अन्त्यसम्म मिति उल्लेख गरी दस्तखत गर्ने गरेको नदेखिएको, कर्मचारीको कार्य विवरण स्वीकृत गराई लागु नगरीएको, पुराना जिन्सी सामानहरुको मुल्य खुलाई नराखेको, मर्मत तथा लिलाम सम्बन्धी कारवाही नगरेको, चतरा साइट अफिसमा रहेका जिन्सी सामानहरुको जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन पेश नभएको, कन्टिन्जेन्सी खर्चको अध्यावधिक अभिलेख नराखेको, समयमा ठेक्का पट्टा तथा खरिद सम्भौता नभएको जस्ता कमी कमजोरी देखिएका छन् ।
२३. **इ सवमिशन**: सार्वजनिक खरिद नियमावली ,२०६४ को नियम १४६ अनुसार सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयको प्रणालीमा आवद्ध भई सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयको मार्ग निर्देशन बमोजिम विद्युतीय सञ्चारको माध्यमबाट खरिद कारोबार गर्नुपर्ने उल्लेख भए अनुसार यो वर्ष योजनाले ठेक्का लागेका कूल १० वटा मध्ये ५ वटा ठेक्काको इ विडींग व्यवस्था गरेको पाइएन । सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयले रु ६० लाख भन्दा माथिको टेण्डर आव्हान गर्दा इ विडिङको व्यवस्था गर्नुपर्ने उल्लेख छ । यो वर्ष आइ डब्लु आर एम पी तर्फका ५ वटा योजनामा रु ६० लाख भन्दा माथिका लागत अनुमान तयार गरी इ विडिङ वेगर खरिद कार्य गराएको पाइयो ।

२४. **निर्माण कार्यको दररेट** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १० मा सार्वजनिक निकायले निर्माण कार्यको लागत अनुमान तयार गर्दा वीमा, गुणस्तर परीक्षण, एज विल्ट नक्सा, जमानत बापतको रकम, ज्याला दर, निर्माण सामग्रीको जिल्ला दररेटलाई आधार लिइ लागत अनुमान तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था छ। नमुनाको रूपमा छनौट गरीएको ५ योजनामा १:२:४ पि.सि सि गर्ने कार्यको लागि लागेको दररेट रु.८,८५७- देखि रु ११,२०६।- अर्थात रु २,३४९।०० सम्म फरक भएको पाइयो। जिल्ला दररेट तथा निर्माण सामग्रीको उपलब्धताको स्थानगत रूपमा दररेट विश्लेषण गरी अभिलेख राख्नुपर्दछ।
२५. **खरिद व्यवस्थापन** : सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा ८ मा खरिद गर्दा प्रतिस्पर्धा सिमित हुने गरी टुक्रा टुक्रा पारी खरिद गर्नु हुँदैन भन्ने व्यवस्था छ। यस वर्ष योजनाले १९३ वटा प्याकेजको लागत अनुमान रु.९ करोड ३५ लाख ६० हजार भित्रका निर्माणतर्फ रु ५ लाख र अन्यतर्फ रु ३ लाख सम्मका लागत अनुमान तयार गरी अलग अलग निर्माण व्यवसायी तथा सेवा प्रदायक सग सिधै कार्य गराई रु ८ करोड ९ लाखको खरिद गरेको छ। नियम विपरित एउटै कार्यलाई विभिन्न टुक्रा पारी निर्माण गर्ने कार्यमा सुधार हुनु पर्छ।
२६. **लागत अनुमान** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १० मा निर्माण कार्यको लागत अनुमान तयार गर्दा सार्वजनिक निकायले मालसामान स्थलगत रूपमा उपलब्ध हुने वा नहुने अध्ययन गरी निर्माण कार्य सम्पन्न गर्न लाग्ने समयावधी किटान गर्नुपर्ने व्यवस्था छ। योजनाले यो वर्ष तयार गरी स्वीकृत गराएको निर्माण कार्यको लागत अनुमानमा सो कार्य सम्पन्न गर्न लाग्ने समयावधि तोकेको पाइएन। खरिद सम्झौतामा उल्लेख गर्नु पर्ने अवधि यथार्थपरक बनाउन लागत अनुमान तयार गर्दा कै बखत काम सम्पन्न गर्न आवश्यक पर्ने अवधि अनुमान गरीनु पर्दछ।
२७. **समयावधी र कार्य तालिका** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १० मा निर्माण कार्यको लागत अनुमान तयार गर्दा कार्य सम्पन्न गर्न लाग्ने समयावधी किटान गर्नु पर्ने व्यवस्था छ। बोलपत्र सम्बन्धी कागजात तथा निर्माण कार्यसंग भएको सम्झौतामा एकमुष्ट कार्य सम्पन्न गर्नु पर्ने समयावधी उल्लेख भएता पनि अधिकांश ठेक्काहरुमा कार्य सम्पन्न गर्नु पर्ने समय तालिका राखेको पाइएन। नियमावलीमा व्यवस्था भए अनुसार कार्य सम्पन्न गर्न लाग्ने समयावधी उल्लेख गरी लागत अनुमान तयार गर्नु गराउनु र तोकिएको समयमै कार्य सम्पन्न गर्न गराउन ध्यान जानु जरुरी छ।
२८. **उपभोक्ता समिति** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९७ मा रु ६० लाख सम्मको लागत अनुमानमा मूल्य अभिवृद्धि कर ओभरहेड कन्टिजेन्सी रकम र जनसहभागिताको अंश सहितको रकम समावेश हुने उल्लेख छ। योजनाले यो वर्ष १२९ उपभोक्ता समन्वय समितिहरुवाट काम गराई रु.१० करोड ५३ लाख ८३ हजार भुक्तानी गरेको छ। जसमध्ये ४ उपभोक्ता समितिवाट रु ६० लाख भन्दा बढीको कार्य गराई ४ करोड ९५ लाख ८७ हजार खर्च गरेको छ। योजनाले नियमावलीमा उल्लेख भए अनुसार रु.६० लाख रुपैया सम्मको लागत अनुमानमा मूल्य अभिवृद्धि कर, ओभरहेड, कन्टिजेन्सी रकम र जनसहभागिताको अंश समेत राखी लागत अनुमान तयार गर्नु पर्नेमा सो समेत समावेश गरेको देखिएन।
२९. **खर्चको सार्वजनिककरण** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ बमोजिम उपभोक्ता समिति वा लाभग्राही समुदायले आफुले प्रत्येक किस्तामा गरेको खर्चको सूचना सार्वजनिक स्थानमा टाँस गर्नु पर्ने, खर्च अनुमोदन गर्नुपर्ने तथा उपभोक्ता समितिलाई हस्तान्तरण गर्नुपर्ने व्यवस्था भएकोमा यो वर्ष १२९ जल उपभोक्ता समन्वय समिति मार्फत कार्य गराई रु.१० करोड ५३ लाख ८३ हजार भुक्तानी गरेकोमा नियमावलीले तोके बमोजिम खर्च सार्वजनिक गरेको देखिएन।
३०. **बढी भुक्तानी** : माटो पुर्ने काम गर्दा परिमाण ११.५ हुनु पर्नेमा २४ परिमाणको रु ५५४।- को दरले भुक्तानी गरेकोमा बढी भुक्तानी भएको रु.६,९३०।- असुल गर्नुपर्दछ।

३१. **जग्गाको लगत** : योजनाको लागि आवश्यक पर्ने जग्गाको अधिग्रहण पश्चात त्यसको व्यवस्थित अभिलेख राख्नुपर्ने एवं ती जग्गाको संरक्षण र सदुपयोग समेत गर्नुपर्दछ । भारत सरकारबाट वितरित मुआब्जाको यकिन तथ्यांक रहेको छैन । अभिलेख अद्यावधिक नभएको, अधिग्रहण भएको जग्गाको सदुपयोग एवं संरक्षण समेत हुन नसकेको साथै अधिग्रहण भएको क्षेत्रफलमध्ये नहरले प्रयोग गर्ने बाहेकको जग्गा अतिक्रमण भएको आदि समस्या देखिएको छ ।
३२. **अतिक्रमण** : योजनाले गत विगत वर्षदेखि चतरा मूलनहरको दाँया वायाँ अतिक्रमण गरी वनाएका ५५०० घर टहरा हटाउने प्रयास भएतापनि सो स्थानमा पुनः वस्ति बस्न शुरु गरेको देखियो । त्यस्तै चतरा स्थित योजनाको नाममा रहेको जग्गा विभिन्न निकायले अतिक्रमण गरेकोमा सो संरचना नरहेको व्यहोरा लेखा परीक्षण डोरले २०७३।१०।२१ मा निरीक्षण गर्दा देखियो । यस सम्बन्धमा गत वर्षको प्रारम्भिक प्रतिवेदनमा उल्लेख गरेकोमा स्थिती यथावत रहेको छ । उक्त स्थानको संरचना हटाई सरकारी सम्पतिको संरक्षण गर्नुपर्दछ ।
३३. **पेशकी** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ११३ पेशकी दिन सकिने व्यवस्था भएकोमा विभिन्न ६ निर्माण व्यवसायीलाई दिएको रु १ करोड ७९ लाख ३ हजार मोबिलाइजेशन पेशकी आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्म पनि फछ्यौट नभई बाँकी रहेको देखिएकोले फछ्यौट गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
३४. **राजस्व** : सिंचाई नियमावली, २०५६ को नियम २६ अनुसार नेपाल सरकारले संचालन गरेको वा उपभोक्ता संस्थालाई हस्तान्तरण गरेको परियोजनाबाट उपभोक्ताले सेवा उपभोग गरे वापत बुझाउनु पर्ने सेवा शुल्क दर सुनसरी मोरग सिंचाई योजनामा गठन भएको समितिले २०५९।१।२३ को निर्णयानुसार २०५९।६० देखि प्रति हेक्टर रु.३००।०० का दरले सेवा शुल्क निर्धारण गरेको देखिन्छ । योजनाबाट प्राप्त विवरण अनुसार योजना अन्तर्गत संचालित २० वटा नहर प्रणालीहरु मध्ये ८ वटा नहर प्रणालीबाट मात्र सिंचाई सेवा शुल्क पानीपोतको लगत अनुसार उठाएको पाइएकोले बाँकी १२ वटा निष्कृत रहेको देखियो । त्यस्तै योजनाको राजस्वको प्रमाणित आर्थिक विवरण अनुसार गत वर्षको प्रतिवेदनमा रु ६७,११,९००।- सिंचाई शुल्क पानीपोतको लगत बाँकी देखिएकोमा यो वर्ष रु ३४,८८,७६०।- मात्रको जिम्मेवारी सारी रु ३२ लाख २३ हजार १४० घटी जिम्मेवारी सारेको छ । आषाढ सम्म सिंचाई सेवा शुल्क ३४,८८,७६०।- को बाँकी लगत कसेकोमा यो वर्ष लगती तर्फ रु ४,४१,१२४।- र हसबली तर्फ रु १०,२०,९००।- समेत रु १४,६२,०२४।- असुली भै रु ३०,४७,६३६।- लगती राजस्व उठ्न बाँकी देखिन्छ । उठ्न बाँकी सेवा शुल्क असुल गर्न योजनाले ध्यान पुरयाउनु पर्ने देखियो ।
३५. **सेवा करार** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९५ मा व्यवस्था भए अनुसार कार्यालयको दैनिक कार्य संचालन गर्न आवश्यक पर्ने सेवा करारमा लिनु परेमा सार्वजनिक निकायले व्यक्ति, फर्म, संस्था वा कम्पनी संग करार गरी सेवा करारमा लिन सक्ने व्यवस्था रहेको छ । नियममा सो व्यवस्था भए पनि योजनाले आवश्यकता अनुसार सोभै विगतमा कार्यरत अनुभवी ११ जना कर्मचारी नियुक्ति गरी रु.२१,४४,६४०।- खर्च लेखेको विवरण प्राप्त भएको छ । नियममा व्यवस्था भए बमोजिम सेवा करारमा लिनु पर्दछ ।

स्नातकोत्तर क्याम्पस

१. **जिन्सी व्यवस्थापन** : त्रिभुवन विश्वविद्यालय आर्थिक व्यवस्थापन तथा संचयकोष सम्बन्धी नियम २०५० को नियम ८२ बमोजिम वार्षिक जिन्सी निरीक्षण गराई प्रतिवेदन लिनुपर्नेमा यो वर्ष सो बमोजिमको कार्य हुन सकेको छैन । जिन्सी खाताहरु प्रमाणित गरीएको छैन । जिन्सी निरीक्षण नहुँदा के कति, कुन अवस्थामा छन्, कति मर्मत सम्भार गर्नु पर्ने हो र कति सामान लिलाम गर्नु पर्ने हो सो एकिकन गर्न सकिएन । जिन्सी सामानको सदुपयोगका लागि जिन्सी निरीक्षण गराई प्रतिवेदन लिन पर्ने देखिन्छ ।

२. **खरिद प्रकृया** : क्याम्पसले सामान खरिद गर्दा सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ र सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को पालना गर्नु पर्नेमा त्रि.वि. आर्थिक व्यवस्थापन तथा संचयकोष सम्वन्धी नियम २०५० अनुसार गर्ने गरेको पाइयो । सार्वजनिक खरिद ऐनको पालना नगरेको कारण खरिद इकाई गठन र खरिद योजना बनाउने गरेको छैन । सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ अनुसार सार्वजनिक निकायले सोही ऐन पालना गर्नु पर्ने उल्लेख भएकोले विश्व विद्यालयले सोही ऐन, नियमावली पालना गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
३. **धरौटी तथा दायित्व** : धरौटीको लगत अद्यावधिक गरी प्रयोजन समाप्त भएका धरौटीहरु एकिन गरी आम्दानी बाँध्नु पर्नेमा अनुसूची २ मा रु.१८३८५५४५।७२ धरौटी तथा दायित्व रहेको पाइयो । क्याम्पसले धरौटीको कच्चावारी राखेको पाइएन । जसले गर्दा प्रयोजन सकिएको धरौटी एकिन गर्न सकिएन । क्याम्पसले धरौटीको व्यक्तिगत विवरण राखी प्रयोजन सकिएका धरौटी व्यवस्थित गरी राख्नु पर्दछ ।
४. **शिक्षक विद्यार्थी अनुपात** : क्याम्पसले पेश गरेको प्राध्यापक र विद्यार्थी अनुपात विवरण अनुसार केही कार्यक्रमको अवस्था निम्नानुसार देखियो ।

सि.नं.	तह	कार्यक्रम	विद्यार्थी	प्राध्यापक
१	स्नातकोत्तर	एम.ए.संस्कृति	३	४
२	स्नातकोत्तर	एम.ए.गणीत	३	७
३	स्नातकोत्तर	एम.ए.इतिहास	०	५
४	स्नातकोत्तर	एम.एस.सी.बनस्पती शास्त्र	२	७
५	स्नातकोत्तर	एम.एस.सी.प्राणी शास्त्र	११	७

विद्यार्थी संख्याको तुलनामा प्राध्यापकको संख्या अत्याधिक बढी देखिएकोले दरबन्दी मिलान गर्ने तर्फ त्रिभुवन विश्वविद्यालयको ध्यान जानुपर्ने देखिन्छ ।

५. **पेशकी बाँकी** : त्रिभुवन विश्वविद्यालय आर्थिक व्यवस्थापन तथा संचयकोष सम्वन्धि नियम २०५० को नियम २८, २९ र ३० बमोजिम समयमै पेशकी फछ्यौट गर्नु पर्नेमा रु.१०,७७,५३०।३१ पेशकी बाँकी रहेको देखिन्छ । नियममा व्यवस्था भए बमोजिम समयमा नै पेशकी रकमको असुल फछ्यौट हुनु पर्दछ ।
६. आर्थिक व्यवस्थापन तथा संचयकोष सम्वन्धी नियम २०५० परिच्छेद ७ को दफा ३४(१) मा पेशकी लिने शिक्षक वा कर्मचारीहरुले नियममा तोकिए अनुसार पेशकी फछ्यौट म्याद भित्र नगरेमा आर्थिक वर्षको अन्तमा फछ्यौट गर्न बाँकी रकममा म्याद नाघेको मितिले वार्षिक १२ प्रतिशतका दरले रु.६३ हजार ८९ व्याज लिई पेशकी फछ्यौट गर्नु पर्नेमा उक्त व्याज नलिई पेशकी फछ्यौट गरेको देखिएकोले उक्त व्याज निजहरुबाट असुल गर्नु पर्दछ ।

शहरी विकास तथा भवन निर्माण, डिभिजन कार्यालय,

१. **लक्ष्य तथा प्रगति** : कार्यालयको निमित्त तोकिएका कार्यक्रमहरु संचालन गर्नु पर्दछ । यो वर्ष १२५ वटा मध्ये २३ वटा कार्यक्रमहरु सम्पन्न भएको विवरण पेश भएको छ । १६ वटा योजना (कार्यक्रम) अधुरो रहेका छन भने १० वटा कार्यक्रम संचालन नभएको स्थिति देखिएको छ । यस सम्वन्धमा तालुक निकायले पनि समय समयमा अनुगमन गरी आयोजना सम्पन्न गर्नका लागि ठोस कदम चालेको देखिएन । यसरी कार्यक्रम संचालनमा प्रभावकारी नदेखिएको हुँदा कार्यक्रम संचालनमा विशेष ध्यान दिनु पर्ने देखिन्छ । लक्ष्य अनुसार प्रगति हाँसिल गर्नुपर्दछ ।
२. **पुजिगत खर्चको स्थिति** : स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम बमोजिम तोकिएको चौमासिक अवधिमा कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्दछ । विवरण अनुसार कुल पूजिगत खर्च रु ११ करोड ७१ लाख ३८ हजार रहेकोमा प्रथम चौमासिक अवधिमा रु ७० लाख ४ हजार (५.९७ प्रतिशत), दोश्रो चौमासिकमा रु ८६ लाख ७९ हजार (७.४ प्रतिशत), तेश्रो चौमासिक अवधिमा रु १० करोड १४ लाख ५५ हजार (८६.६९

प्रतिशत) र आषाढको खर्च रु ५ करोड ४६ लाख १८ हजार (४६.६२ प्रतिशत) खर्च भएको देखियो । तेश्रो चौमासिक अवधिमा बढी खर्च भएको देखिएको छ । यसरी कार्यक्रम संचालन गर्दा अनुगमन गर्न गाह्रो हुने, कामको गुणस्तरमा कमी आउने, निश्चित समयमा योजना पुरा नहुने देखिदा बजेट निकासी तथा खर्च प्रकृत्यामा सुधार गरी नियमले तोकेको प्रकृत्या कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने देखिन्छ ।

३. **आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली** : आर्थिक कार्यविधी नियमावली, २०६४ को नियम ९५ ले आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली बनाई लागु गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेकोमा कार्यालयले सो बमोजिम गरेको देखिएन । कार्यालयले जोखिम क्षेत्रको पहिचान नगरेको, कार्यविवरणलाई तयार नगरेको, नापी किताव व्यवस्थित रूपमा नराखेको, खरिद योजना अनुसार खरिद कार्य नभएको, रकम फ्रिज गरेको, कन्टिन्जेन्सी खर्चको अध्यावधिक अभिलेख नराखेको, जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनले उल्लेख गरे बमोजिम सामानको मुल्य खुलाउने, मर्मत तथा लिलाम गर्ने नगरेको, प्रयोजन समाप्त भएको धरौटी रकम सदरस्याहा नगरेको आदि कारणले आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली मजबुत छ भन्न सक्ने अवस्था देखिएन ।
४. **उपभोक्ता समिति** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९७ मा उपभोक्ता समिति वा लाभग्राही समुदायले हरेक किस्ता कामको प्राविधिक मूल्याङ्कन विल भरपाई र खर्च प्रमाणित समुदायको बैठकबाट अनुमोदन गराई सम्बन्धित सार्वजनिक निकायमा पेश गर्नु पर्ने र निर्माण कार्य सम्पन्न गरे पछि जनसहभागिता वाट व्यहोरीएको रकम र निकायवाट प्राप्त रकमको विवरण सार्वजनिक निकायमा पेश गर्नु पर्ने र यसरी प्राप्त भएको विवरणको अभिलेख राख्नु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयवाट यो वर्ष २ बजेट शीर्षकवाट रु.२ करोड २ लाख ५१ हजार उपभोक्ता समितिलाई भुक्तानी भएकोमा समितिवाट भएको कामको अनुमोदन गराई पेश गर्नु पर्नेमा सो नगरेको तथा अभिलेख समेत राखेको देखिएन ।
५. **योजना हस्तान्तरण** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९७ बमोजिम निर्माण कार्य सम्पन्न भए पछि सार्वजनिक निकायले सो को रेखदेख मर्मत संभार गर्ने जिम्मेवारी समेत तोकी आयोजनाको स्वामित्व उपभोक्ता समिति वा लाभ ग्राहीलाई समुदायलाई नै हस्तान्तरण गरी सक्नु पर्ने व्यवस्था छ । कार्यालयले उपभोक्ता समितिवाट सम्पन्न भएका योजना उपभोक्ता समितिलाई हस्तान्तरण गरेको देखिएन । नियमले तोके बमोजिम कार्य गर्नु पर्दछ ।
६. **दरबन्दी पदपूर्ति** : कार्यालयले उपलब्ध गराएको कर्मचारी दरबन्दी विवरण अनुसार प्रशासन तथा साधारण तर्फ ८ र प्राविधिक तर्फ ९ गरी १७ जना दरबन्दी रहेकोमा १५ पद पूर्ति भई २ पद रिक्त रहेको देखिएको छ । रिक्त पदको समयमै पदपूर्ति गर्नु पर्दछ ।
७. **सार्वजनिक सूचना** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ३७ अनुसार खरिद सम्झौता भएको ३ दिन भित्र सो सूचना सार्वजनिक निकायले आफ्नो सूचना पाटीमा टाँस गर्न लगाईने व्यवस्था रहेकोमा कार्यालयले यो वर्ष खरिद सम्झौता गरेको कुनै पनि योजनाको उल्लिखित निकायमा सूचना टाँस गर्न लगाएको देखिएन । कानुन बमोजिम सूचना सार्वजनिक गर्नु पर्ने तर्फ ध्यान जानु पर्ने देखिन्छ ।
८. **ठेक्का व्यवस्थापन** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम २० मा लागत अनुमान तयार गर्ने ठेक्का पट्टा स्वीकृत गर्ने कार्य प्रथम चौमासिकमा सम्पन्न गरी सक्नु पर्ने उल्लेख छ । यस डिभिजन कार्यालयले उपलब्ध गराइएको विवरण अनुसार प्रथम चौमासिक अवधिमा छ वटा ठेक्काको रु ९ करोड ५५ लाख ३१ हजार, दोश्रो चौमासिक अवधिमा एक ठेक्काको रु २४ लाख २७ हजार, तेश्रो चौमासिक अवधिमा १० वटा ठेक्का को रु ४ करोड १० लाख ९० हजार समेत १६ वटा ठेक्का बन्दोवस्त गरेको देखियो । अतः कार्यालयले नियमको परी पालना गरी समयमा ठेक्का बन्दोवस्त गर्नु पर्दछ ।
९. **लागत अनुमान** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९७ अनुसार रु ६० लाख रुपैयाँ सम्मको लागत अनुमानमा मूल्य अभिवृद्धि कर, ओभरहेड, कन्टिन्जेन्सी रकम र जनसहभागिता

सहितको रकम समावेश हुने छ भन्ने व्यहोरा उल्लेख छ । कार्यालयले लागत अनुमान तयार गर्दा माथि उल्लेख गरे अनुसार मूल्य अभिवृद्धि कर, ओभरहेड तथा कन्टिन्जेन्सीको रकम समावेश नगरी कार्यालयबाट व्यहोर्ने रकम र जनसहभागिताको अंश मात्र जोडेर लागत अनुमान तयार गरेको देखियो । नियमले तोके अनुसारको प्रक्या पुन्याएर मात्र लागत अनुमान तयार गराई उपभोक्ता समिति वाट कार्य गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

१०. **अग्रिम कर कट्टा नगरेको** : आयकर ऐन, २०५८ को ८९ अनुसार भुक्तानीमा १.५ प्रतिशत अग्रिम आयकर कट्टा गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । कार्यालयले विभिन्न निर्माण सम्बन्धी कार्य गराउँदा प्यान तथा मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता भएका ३ ग्रैड सरकारी संस्थाबाट कार्य गरेकोमा अग्रिम आयकर बापत रु १८,५१४।- कट्टा नगरेकोले रकम असुल गरी राजस्व दाखिला गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
११. **जनसहभागिता** : सार्वजनिक खरिद नियमवली, २०६४ को नियम ९७ मा जनसहभागिताको अंश समेतको रकम समावेश हुनु पर्ने उल्लेख छ । उपभोक्ता समिति वाट रु १४,५०,७४९।- र यस कार्यालयबाट ४२ लाख ७५ हजार व्यहोर्ने गरी रु ५७,२५,७४९।-मा सम्झौता भएकोमा कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन अनुसार रु ५३,६८,०६२।- रहेकोमा सम्झौता अनुसार कार्यालयबाट ४०,०७,७९५।- भुक्तानी गर्नु पर्नेमा ४०,७९,७००।- भुक्तानी भएकोले जनसहभागिताको अंश कम कट्टी भएको रु ७१,९०५।- असुल हुनु पर्दछ ।
१२. **विल भरपाई** : आर्थिक कार्यविधि नियमवली, २०६४ को नियम ३६ अनुसार विल भरपाई सहितको लेखा राख्नु पर्दछ । कार्यालयले धरान नगरपालिकाबाट भएको कामको नापी किताव विल तथा अन्य कागजातहरु सक्कल कागजात पेश गर्नु पर्नेमा फोटोकपी कागजात पेश भएको र यस सम्बन्धमा कार्यालयसँग छलफल गर्दा सक्कल विल भरपाई नगरपालिकामा हुने उक्त रकमको नगरपालिकाबाट समेत लेखा परीक्षण हुने भएको कारणले सक्कल कागजात पेश गर्न नसकिएको भनाई रहेको छ । सक्कल कागजात पेश गरी उपभोक्ता समितिबाट खर्च अनुमोदन गराउनु पर्दछ ।
१३. **नर्स भन्दा बढी खर्च** : स्वीकृत नर्स बमोजिम खर्च गर्नु पर्दछ । रानीमाई मन्दिर निर्माण सम्बन्धी कामको लागि उपभोक्ता समितिद्वारा कार्य गराउदा पी.सी.सी १:३:६ गर्ने काम जिल्ला दररेट अनुसार मेसिनको प्रयोग गरी रु ९,२५५।- को दरले १६.१० घ.मी को रु १ लाख ४९,०१२।- हुनु पर्नेमा दर फरक पारी रु १०,५५१।- ले हिसाव गरी रु १,६९,८८३।- भुक्तानी भएकोले स्वीकृत नर्स भन्दा बढी भुक्तानी भएको रु २०,८७१।- अनियमित देखिएकोले नर्स अनुसार खर्च गर्नु पर्दछ ।
१४. **नपुग पारिश्रमिक कर** : आयकर ऐन, २०५८ को दफा ८८ मा पारिश्रमिक आयको कर कट्टी गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । पारिश्रमिक कर कट्टी गर्दा २ जना कर्मचारीको रु १४,६७५।- कर नपुग देखिएकोले उक्त कर रकम असुल गर्नु पर्दछ ।
१५. **शीर्षक फरक पारी खर्च** : आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ३५ को अनुसार रकम स्वीकृत बजेट भित्र र सम्बन्धित खर्च पर्दछ र खर्च गर्न बाँकी छ भने मात्र खर्च गर्न सकिनेमा कार्यालयले करार सेवामा कार्यरत २ जना कर्मचारीको पारिश्रमिक रु ३,११,५२०।- अन्य सेवा शुल्क शीर्षकबाट लेख्नु पर्नेमा तलव शीर्षकबाट खर्च लेखेको देखिएकोले नियमित भएको देखिएन ।
१६. **नर्समा एकरूपता** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ९ मा लागत अनुमान तयार गर्दा कार्य सम्पादन जमानतको कमिशन खर्चलाई लागत अनुमानमा समावेश गर्नु पर्ने उल्लेख छ । लागत अनुमानमा कार्य सम्पादन जमानतको कमिशन समावेश गरेको छैन । तर मंगलवारे प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रको रु ८,२६,८५,३६३।- लागत अनुमान स्वीकृत गर्दा वि.ओ.क्यू आइटम भित्र कार्य सम्पादन जमानत, कमिशन रु २ लाख २५,८९३।- समावेश गरेको छ । त्यस्तै २०७१/७२ मा स्वीकृत भएका वैजनाथपुर, राजगन्ज, सिजुवा, इटहरा,स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माणको लागत अनुमानमा कार्यसम्पादन जमानत कमिशनको रकम समावेश गरेको छैन । लागत अनुमान तयार गर्दा कार्य

सम्पादन जमानत कमिशनको रकम समावेश गर्ने विषयमा आधार तयार गरी एकरूपता ल्याउनु पर्ने देखियो ।

१७. **मूल्य अभिवृद्धि कर** : मूल्य अभिवृद्धि कर नियमावली, २०५३ को नियम २६ मा मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता भएको करदाताले विक्रम सम्बन्धित अनुसारको एक महिनाको कर अवधिको कर विवरण सो अवधि समाप्त भएको मितिले २५ दिन भित्र सम्बन्धित कर अधिकृत समक्ष पेश गर्नुपर्ने उल्लेख छ । सो व्यवस्था अनुसार २०७२/७३ को आषाढ मसान्त सम्मको कर २०७३ श्रावण २५ गते सम्म कर समायोजन विवरण सहित दाखिला गर्नु पर्नेमा २०७३ माघ २३ गते सम्म दाखिला नगरेको व्यहोरा आन्तरीक राजस्व विभागको वेब साईट वाट देखिएकोले एक निर्माणव्यवसायीको रु १२,०८,०१२।- कर समायोजन गरेको प्रमाण पेश गर्नु पर्दछ ।
१८. **लागत अनुमान** : स्वीकृत नर्म्स अनुसार लागत अनुमान तयार गर्नु पर्दछ । तीन स्वास्थ्य चौकीको लागत अनुमान तयार गर्दा सिमेन्ट कंक्रीटको कार्य अर्न्तगत मेसिनको प्रयोग गरी सुपर स्टक्चरमा सिमेन्ट कंक्रीट गर्ने काम १:१.५:३ मा दर विश्लेषण अनुसार ६९९ घ.मी. को रु ७४ ले रु ५१,७२६।- नर्म्स भन्दा बढी लागत अनुमान तयार गरी भुक्तानी भएकोमा नर्म्सको एकरूपता भएको देखिएन ।
१९. **शीर्षक फरक** : अर्थ मन्त्रालयले गरेको राजस्व शीर्षको वर्गिकरण र व्याख्या अनुसार प्रा.लि. को भुक्तानीमा कट्टा गरेको अग्रिम कर राजस्व शीर्षक १११२३ मा दाखिला गर्नु पर्नेमा १११११ मा एकलौटी फर्ममा दाखिला गरेको देखियो । राजस्वको सम्बन्धित शीर्षकमा रु ५,८३,४१९।- दाखिला गर्नु पर्दछ ।
२०. **एज विल्ट (नक्सा)** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १२५ मा निर्माण सम्पन्न भएको ३० दिन भित्र निर्माण व्यवसायीले सार्वजनिक निकायमा (एज विल्ट) नक्सा पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । २ निर्माण व्यसायीलाई अन्तिम वीलको भुक्तानी रु २,८२,८६,८३३।- भएकोमा एज विल्ट नक्सा पेश गरेको देखिएन । तोकिएको व्यवस्था कार्यन्वयन हुनुपर्दछ ।
२१. **नर्म्स** : नर्म्स अनुसार खर्च गरीनु पर्दछ । भरकिया प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र भवन निर्माणमा आर. सि. सि. १:१.५:३ र आर. सि.सि. १:२:४ समेत ९१६९४.२८ के.जी. फलामे छड लाग्नेमा निर्माण व्यवसायीलाई १०२१९५ के.जी. भुक्तानी भएकोले नर्म्स भन्दा १०५००.७२ के. जी. को दर ९५ ले रु ९,९७,५६८।- बढी भुक्तानी भएको देखिएकोले यस सम्बन्धमा छलफल गर्दा आवश्यकता अनुसार फलामे छड प्रयोग भएको जमिनमुनिको माटोको प्रकृति थाहा नहुने र निर्माण व्यवसायीले जग खनिसकेपछि माटोको प्रकृति अनुसार बढी छड प्रयोग भएको भनाई रहेको छ । लागत अनुमानलाई यथातपरक बनाउनु पर्दछ ।
२२. **स्वास्थ्य चौकी भवन निरीक्षण** : वैजनाथपुर स्वास्थ्य चौकीको निर्माण गर्न रु २ करोड ५१ लाख ४५ हजार ४ सय १६ को लागत अनुमान स्वीकृत भइ एक निर्माण व्यवसायी सँग डिभिजनले मिति २०७३/९/३० सम्म निर्माण सम्पन्न गर्ने गरी मिति २०७२/७/२३ मा सम्झौता भएको देखिन्छ । सम्झौता अंक रु २,०४,१०,८६५।- रहेको सो ठेक्का दोश्रो रानिङ्ग वीलमा रु २७,९६,२०९।- खर्च भएको छ । सो स्वास्थ्य भवनको २०७३/१०/२६ मा लेखा परीक्षण टोलीले सो स्थलगत निरीक्षण गरेको थियो । स्थलगत निरीक्षण गर्दा भवनको स्टक्चर गाह्रो सहित अढाई तला तयार भएको , भूई तलाका कोठामा प्लाष्टरको काम सकिएको देखियो । बाँकी प्लाष्टर, विद्युतको कार्य, शौचालय निर्माण, रंगरोगन तथा स्यानिटरीको कार्य बाँकी रहेको देखियो । ठेक्का अवधि समाप्त भई सकेको र म्यादथप पनि भएको देखिएन । तोकिएको म्याद भित्र भवन निर्माण कार्य सम्पन्न गरीनु पर्दछ ।
२३. **कन्टिन्जेन्सी खर्च** : अर्थ मन्त्रालयको २०७०/१/२४ को परिपत्र अनुसार सार्वजनिक निर्माण शीर्षकमा विनीयोजन बजेट खर्च २ प्रतिशत पूँजिगत सामान जस्तै फर्निचर सवारी साधन मेसिनरी औजार सफ्टवेयर निर्माण शीर्षकमा खर्च गर्न सक्ने व्यवस्था देखियो । कार्यालयले पूँजिगत र चालु प्रकृतिको

खर्च छुट्टिने गरी अभिलेख राखेको देखिएन । चालु खर्च र पूँजिगत खर्च सम्बन्धि अभिलेख छुट्टयाई नियम तथा परीपत्रको पालना समेतलाई ध्यान दिई खर्च गर्नु पर्दछ ।

२४. **पेशकी बाँकी** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ११३ मा पेशकी भुक्तानी र फछ्यौट गर्ने व्यवस्था गरेको छ । कार्यालयले सार्वजनिक निर्माण कार्यको लागी ५ निर्माण व्यवसायीलाई दिएको मोविलाइजेसन पेशकी २ करोड २७ लाख ९८ हजार फछ्यौट हुनु पर्दछ ।

क्षेत्रीय प्रहरी तालिम केन्द्र

१. **वार्षिक खरिद योजना** : सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ८ वमोजिम सार्वजनिक निकायले वार्षिक रु १० लाख रुपैया भन्दा बढीको खरिदमा वार्षिक खरिद योजना तयार गर्ने गरेको देखिएन । अतः खरिद योजना बनाएर मात्र खरिद कार्य गर्नु पर्दछ ।
२. **जिन्सी निरीक्षण**: आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५० वमोजिम मर्मत गर्नु पर्ने मालसामान ३ महिना भित्र र लिलाम गर्नुपर्ने ६ महिना भित्र लिलाम गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । यस क्षेत्रीय प्रहरी तालिम केन्द्रबाट प्राप्त जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदनले देखाएको विवरण अनुसार चालु हालतमा नरहेको मर्मत गर्न मिल्ने मालसामान मर्मत गर्ने र मर्मत गर्न नमिल्ने मालसामान लिलामको लागि कारवाही अगाडि बढाउनु पर्दछ । सो व्यहोरा गत वर्षको लेखा परीक्षण प्रतिवेदनमा औल्याएको भएता पनि कारवाही अगाडि बढाएको देखिएन ।

क्षेत्रीय वन निर्देशनालय

१. **कार्यक्रम संचालन**: स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम संचालन हुनु पर्दछ । निर्देशनालयको स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रममा समन्वय कार्यदलको चौमासिक बैठक गर्नको लागि रु ३० हजार वजेट विनियोजन भएको देखिन्छ । तर निर्देशनालयले सो कार्यक्रम संचालन नगरी वर्षान्तमा वजेट बाँकी राखेको देखियो । यस सम्बन्धमा व्यवस्थापन पक्षसँग छलफल गर्दा सो कार्यक्रम संचालन गर्नको लागि वजेट नपुग्ने भएकोले सो कार्यक्रम संचालन हुन नसकेको छलफलको क्रममा जानकारी प्राप्त भयो । विनियोजित वजेटले नपुग्ने भए थप वजेट निकासालिई कार्यक्रम संचालन हुनु पर्दछ ।
२. **धरौटी**: आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ६६ वमोजिम काम समाप्त भएको मितिले एक वर्ष भित्र धरौटी फिर्ता लिन नआएमा कार्यालय प्रमुखले कार्यविधि अपनाई राजस्वमा आम्दानी बाँध्नु पर्ने उल्लेख छ । एक निर्माण व्यवसायीले २०६६।६७ मा राखेको निर्माण कार्यको रु ८,४९६।- धरौटी कार्यालयले प्रत्येक वर्ष जिम्मेवारी सादै ल्याएको छ । सो धरौटी फिर्ता पाउने म्याद नाघी सकेको देखिएकोले राजस्वमा दाखिला गर्नु पर्दछ ।
३. **जिन्सी निरीक्षण**: आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५०(३) अनुसार जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि कार्यालय प्रमुखले त्यस्तो प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका मर्मत गर्नु पर्ने र मर्मत हुन नसक्ने मालसामान लिलामको कारवाही अगाडि बढाउनु पर्ने, मालसामानको परिमाण र मूल्य समेत खुलाउनु पर्ने भनि उल्लेख भएकोमा प्रतिवेदनको कार्यन्वयन भएको देखिएन । प्रतिवेदनको कार्यन्वयन हुनु पर्दछ ।

आन्तरिक लेखापरीक्षण

यस जिल्ला स्थित ९९ कार्यालय मध्ये ९४ कार्यालयको आन्तरिक लेखापरीक्षण कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट सम्पन्न भएको छ । आन्तरिक लेखापरीक्षण प्रतिवेदनअनुसार ४१ कार्यालयको बेरुजू नदेखिएको जनाएको छ । यस वर्ष आन्तरिक लेखापरीक्षणको आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरीएका ३९ मध्ये निम्न १७ कार्यालयको रु.२,३७,२८,८४२/- बेरुजू बाँकी देखिएको छ । आर्थिक कार्यविधि नियमावली २०६४ को नियम ९६ अनुसार आन्तरिक लेखापरीक्षणबाट औल्याएको बेरुजू अन्तिम लेखापरीक्षण अगावै फछ्यौट गर्नुपर्नेमा बाँकी देखिएकोले नियमानुसार फछ्यौट गर्नुपर्दछ ।

सि.नं.	कार्यालय	व्यहोरा	रकम (रु)
१	डिभिजन सहकारी	अग्रिम कर कट्टी नगरेको	३७,९१०
२	रंगेली अस्पताल	जीन्सी निरीक्षण नभएको बेरुजू फछ्यौट तथा सम्परीक्षण नभएको	सैद्धान्तिक सैद्धान्तिक
३	शैलजा आचार्य स्मृती पोलिटेक्निक	जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन अनुसार मर्मत लिलाम मिन्हा तथा प्रत्येक १० वर्षमा नयाँ खातामा जीन्सी अद्यावधिक नगरेको ।	सैद्धान्तिक
४	चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थान नर्सिङ क्याम्पस	आंगिक क्याम्पसहरुमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको स्वास्थ्य उपचार सेवा वापत वार्षिक रु.५००० सेवा शुल्क लिनु पर्नेमा नलिएको , स्थायी शिक्षकहरुले साप्ताहिक न्यूनतम १५ देखि १२ पिरियड भन्दा बढी कक्षा लिएमा पारिश्रमिक भुक्तानीको लागि हाजिर प्रमाणित गरेको नदेखिएको	सैद्धान्तिक
		मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन र नियमावली अनुसार भुक्तानीको जानकारी आन्तरिक राजस्व कार्यालयलाई दिनु पर्नेमा नदिएको	सैद्धान्तिक
		कर्मचारीहरुलाई नियमित तोकिएको कार्य भन्दा बढी समय काम गरेको भनी खाजा खर्च दिएको	सैद्धान्तिक
		क्याम्पसमा कर्मचारी तथा शिक्षक सरुवा भई आउँदा र अवकाश वा राजिनामा दिएर जानेहरुलाई विदाई तथा स्वागत जस्ता कार्यक्रमको लागि नियम विपरित खर्च गरीएको	२१,७७९/-
		३२ जनालाई बैठक भत्ता दिई खाजा पाकेट ७० वटा ल्याई खर्च गरीएकोमा बैठकको माइन्ट संलग्न नभएको	४१,६९०/-
		एक निर्माणव्यवसायीलाई धरौटी रु.२ लाख ६ हजार १६ फिर्ता गरेकोमा कन्सल्टेन्सीको सिफारिस र कर फुकवा पत्र संलग्न नभएको	२,०६,६१६/-
		आन्तरिक श्रोतबाट उठेको रकम मध्ये ८०% बजेट बनाई क्याम्पसमै खर्च गर्नु पर्ने र १०% त्रि.वि. जगेडा कोष खडा गर्नु पर्नेमा सो नगरेको	सैद्धान्तिक
पेशकी नगदै बुझाई फछ्यौट गरेकोमा व्याज असुल नगरेको	१२,२६१/-		
५	भूमिसुधार कार्यालय	जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन अनुसार जिन्सी सामानहरु लिलाम विक्री नगरेको	सैद्धान्तिक
६	वाणिज्य कार्यालय	जिन्सी निरीक्षण प्रतिवेदन अनुसार जिन्सी सामानहरु लिलाम विक्री नगरेको	सैद्धान्तिक
७	क्षेत्रीय परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय	बैंक नगदी किताबले देखाइएको मौज्जात रु.११०३०५१३२ र बैंक स्टेटमेन्टले देखाएको मौज्जात रु.१८५४३२७८४४ को फरक रु	१,७४,४०,२२०
		मालसामान मर्मत सम्भार गर्ने, कार्यालय प्रमुखबाट स्वीकृत गराई खरिद प्रक्या अगाडि बढाउनु पर्ने, भ्रमण आदेश स्वीकृत गर्दा कामको विवरण स्पष्ट खुल्ने गरी भ्रमण आदेश दिनु पर्ने, भुक्तानीको जानकारी आन्तरिक राजस्व कार्यालयलाई नदिएको, रु.५०००० भन्दा बढी मूल्यको सामग्रीहरु त्यस्तो दर्ता वेगर खरिद गरेको, मर्मत समाप्त पश्चात सम्बन्धित व्यक्तिले प्रमाणित गर्नु पर्नेमा त्यसो नगरेको	सैद्धान्तिक
		युटिलिटी सर्भिस भुक्तानी गरेकोमा केन्द्रको स्वीकृत नभएको,	३२१२७
८	नापी कार्यालय, बेलवारी	२०७१/७२ को जिन्सी वार्षिक प्रतिवेदनले लिलाम विक्री गर्नु पर्ने भनी उल्लेख गरेका जिन्सी सामान लिलाम विक्री नगरेको	सैद्धान्तिक
९	नापी कार्यालय, विराटनगर,	२०७१/७२ को जिन्सी वार्षिक प्रतिवेदनले लिलाम विक्री गर्नु पर्ने भनी उल्लेख गरेका जिन्सी सामान लिलाम विक्री नगरेको	सैद्धान्तिक
१०	नापी कार्यालय, रंगेली	कर्मचारीहरुको तलवी प्रतिवेदन पारित नगरी रु.१४०५४१५/ तलव भुक्तानी गरेको	सैद्धान्तिक
		भुक्तानीमा अग्रिम कर कट्टा नगरेको	४,८५१/-
११	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल क्षेत्रिय कार्यालय	एक निर्माण व्यवसायीलाई दिएको मोबिलाइजेसन पेशकी फछ्यौट गर्न बाँकी रहेको	५२,८९,०००/-
१२	चक्रपथ आयोजना	एक निर्माण व्यवसायीलाई दिएको मोबिलाइजेसन पेशकी फछ्यौट गर्न बाँकी रहेको	१,९८,०००/-
१३	क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालय	बजेट उपशीर्षक फरक पारी परिक्षा सम्बन्धी खर्च लेखेको	२,६५०/-
		मूल्य अति.कर वील वेगर मू.अ.कर भुक्तानी भएकोले	६९,०३८/-
		कर्मचारीलाई बढी भुक्तानी भएको भत्ता रु	१,५००/-

सि.नं.	कार्यलय	व्यहोरा	रकम (रु)
१४	क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालय	एक निर्माण व्यवसायीलाई दिएको मोबिलाइजेसन पेशकी फछ्यौट गर्न बाँकी रहेको	३५,१९,०००/-
१५	क्षेत्रीय सिचाई निर्देशनालय	फछ्यौट हुन बाँकी देखिएको पेशकी रु	१२,२००/-
१६	पशु क्वारेन्टाईन कार्यालय	जिन्सी माल सामानहरुको लिलाम विक्रीको व्यवस्था नगरेको, मालसामान खरिद गर्ने प्रयोजनको लागि कार्यालयमा खरिद एकाई गठन नगरेको, वेरुजूको लगत नराखेको	सैद्धान्तिक
१७	कोशी बेथिन कार्यालय	नियमानुसार जिन्सी सामानको लिलाम विक्री नगरेको	सैद्धान्तिक
जम्मा			२,३७,२८,८४२/-

(रामुप्रसाद डोटेल)
नायब महालेखापरीक्षक

लेखापरीक्षण गरीएका कार्यालय र लेखापरीक्षण अंक

लेखापरीक्षण विधि : बिस्तृत

(रु. लाखमा)

सि.न.	कार्यालयको नाम	विनियोजन निकास	राजस्व असुली	धरौटी आम्बानी	अन्य कारोवार	लेखापरीक्षण अङ्क
१	पुनरावेदन अदालत (हाल उच्च अदालत)	४४४	१६	९५	०	५५५
२	जिल्ला अदालत	५९५	१८४	११४९	७	१९३५
३	क्षेत्रिय निर्वाचन कार्यालय	८६	१	९	०	९६
४	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	४७	०	०	०	४७
५	पुनरावेदन सरकारी वकिल कार्यालय (हाल उच्च सरकारी वकिल कार्यालय)	७५	०	०	०	७५
६	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय	५९	०	०	०	५९
७	औषधि व्यवस्था कार्यालय	२९	२२२	२	०	२५३
८	आन्तरिक राजस्व कार्यालय विराटनगर	२९४	१६९५८१	१२६	१४००	१७१४०१
९	ईलाका प्रशासन कार्यालय उर्लावारी	३८	०	०	०	३८
१०	इलाका प्रहरी कार्यालय पथरी	१४७	०	०	०	१४७
११	इलाका प्रहरी कार्यालय उर्लावारी	१८७	०	०	०	१८७
१२	कालीबक्स गण	२०९९	०	१६	०	२११५
१३	कोप तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय	१६२	६	२	०	१७०
१४	कोशी अञ्चल अस्पताल	१५२३	१	८३	१२६१	२८६८
१५	खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन	३१३८	३	२५७	११	३४०९
१६	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय	१४३	५१	१०	१	२०५
१७	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण डिभिजन	८४७		९८		९४५
१८	जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र	६४	०	१	०	६५
१९	जिल्ला कारागार कार्यालय	३१८	५५	३		३७६
२०	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	७५४	२	४	८	७६८
२१	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय	२०८९	१४	१०	४२	२१५५
२२	जिल्ला पशु सेवा कार्यालय	५०४	२	४	१०	५२०
२३	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	२३०	१११४	२६२	१०७५	२६८१
२४	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	२३७५	१	७९	१७	२४७२
२५	जिल्ला प्रविधिक कार्यालय	४५६	१	५१	०	५०८
२६	जिल्ला वन कार्यालय	१००६	३८६	८९१	१७८	२४६१
२७	जिल्ला विकास समिति				३३६८९	३३६८९
२८	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	२००७५	४८४	१	४८	२०६०८
२९	डिभिजन सडक कार्यालय	५९२५	७४	६७६	८२१	७४९६
३०	शाखा तथ्यांक कार्यालय	६९	०	०	०	६९
३१	पूर्वक्षेत्रिय प्रहरी कार्यालय	२२५	०	२	०	२२७
३२	पूर्वक्षेत्रिय शसस्त्र प्रहरीगण मुख्यालय	२०८५	०	०	०	२०८५
३३	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र मंगलबारे	८४	०	०	०	८४
३४	पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय मेडिकल स्टोर	९२	०	५	०	९७
३५	पू. क्षेत्रिय हुलाक निर्देशनालय	६३०	१२०	१९	१०९९	१८६८
३६	विराटनगर भन्सार कार्यालय	५६०	२५३६८०	३८५४	७७१४	२६५८०८
३७	व्यवसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजना	१०१५	९९	०	०	१११४
३८	भूमिगत जल सिचाई विकास डिभिजन	५७८	०	७	०	५८५
३९	महिला तथा बालबालिका कार्यालय	२०२	१	१	१३	२१७
४०	मनमोहन पोलिटेक्नीकल	१४९३	०	०	०	१४९३
४१	महेन्द्र मोरङ्ग आदर्श बहुमुखी क्याम्पस	१४७७	०	०	०	१४७७
४२	मालपोत कार्यालय (विराटनगर)	१८९	३४११	६१	३३५९	७०२०

सि.न.	कार्यालयको नाम	विनियोजन निकासा	राजस्व असुली	धरौटी आम्दानी	अन्य कारोवार	लेखापरीक्षण अङ्क
४३	मालपोत कार्यालय बेलवारी	१६८	१९६७	४	२६०९	४७४८
४४	राजस्व न्यायधिकरण	४२	०.०६	०.६	०	४२.६६
४५	राष्ट्रिय अनुसन्धान जिल्ला कार्यालय	९५	०	०	०	९५
४६	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड	२७४५	०	०	०	२७४५
४७	बडा प्रहरी कार्यालय मोरङ्ग	३२५	०	०	०	३२५
४८	वालकल्याण गृह	९२	०	९	०	१०१
४९	सप्तकोशी उच्च बाँध बहुदेश्य आयोजना	६७३	०	०	०	६७३
५०	शासस्त्र प्रहरी बल कन्कालिनीमाई गण	२२७५	०	६	०	२२८१
५१	शासस्त्र प्रहरी बल राजस्व तथा भ्रंसारगस्ती	२२८	०	०	०	२२८
५२	शासस्त्र प्रहरी बल सिमा सुरक्षा	१४६५	०	०	०	१४६५
५३	सिचाई विकास डिभिजन	३९४	०	२	०	३९६
५४	सुनसरी मोरङ्ग सिचाई योजना	५६६९	१४	६८३	०	६३६६
५५	सूर्यदल गण	२०००	०	३३	०	२०३३
५६	स्नातकोत्तर क्याम्पस	५०८	०	०	०	५०८
५७	शहरी विकास तथा भवन निर्माण डिभिजन	१३४६	३०	१२६	५९	१५६१
५८	शैक्षिक तालिम केन्द्र	७७	६	०	०	८३
५९	पूर्वाञ्चल क्षेत्रिय प्रहरी तालिम केन्द्र	८९८	९	०	२१	९२८
६०	क्षेत्रिय वन निर्देशनालय	२३६	०	०	२	२३८
	जम्मा	७१६४४	४३१५३५	८६४२	५३४४४	५६५२६५

लेखापरीक्षण विधि : आन्तरिक लेखा परीक्षण र केन्द्रीय आर्थिक विवरणको आधारमा

(रु.लाखमा)

क्र.स.	कार्यालयको नाम	विनियोजन/निकासा	राजस्व असुली	धरौटी आम्दानी	अन्य कारोवार	लेखापरीक्षण अङ्क
१	ईलाका प्रहरी कार्यालय बेलवारी	३२१	०	०	०	३२१
२	ईलाका प्रहरी कार्यालय,सिजुवा	२८०	२	०	०	२८२
३	ईलाका प्रहरी कार्यालय, लेटाङ्ग	९२	०	०	०	९२
४	ईलाका प्रहरी कार्यालय, रानी	२३१	०	०	०	२३१
५	ईलाका प्रहरी कार्यालय, रंगेली	५३७	०	०	०	५३७
६	ईलाका प्रशासन कार्यालय, रंगेली	२२	०	०	०	२२
७	कोशी वेसीन कार्यालय	७९	०	१	०	८०
८	चक्रपथ आयोजना,	१४२	०	०	०	१४२
९	जिल्ला भूसंरक्षण कार्यालय	२०८	०	०	०	२०८
१०	नसिङ्ग क्याम्पस	०	०	०	४०६	४०६
११	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल	११२	८२	२	०	१९६
१२	नापी कार्यालय विराटनगर	२५७	३५	८	०	३००
१३	नापी कार्यालय बेलवारी	१३४	३५	१	१	१७०
१४	नापी कार्यालय रंगेली	३१२	८	०	३	३२३
१५	पू.क्षेत्रिय पशु सेवा निर्देशनालय	१९६	०	२	०	१९८
१६	पू.क्षेत्रिय कृषि निर्देशनालय	१४७	०	२१	०	१६८
१७	पू.क्षेत्रिय सिचाई निर्देशनालय	२९६	२	०	०	२९८
१८	पू.क्षेत्रिय वन तालिम केन्द्र	१०६	०	०	०	१०६
१९	प्लान्ट क्वारेन्टाईन चक्रपोट	५४	३	२	०	५९
२०	पशु क्वारेन्टाईन कार्यालय	६२	०	०	०	६२
२१	परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय	०	०	०	७२	७२
२२	पूर्वी पृतना तालिम शिक्षालय	५४५	०	३	०	५४८
२३	वाणिज्य कार्यालय	६८	१३१	२	०	२०१
२४	व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र	२८	०	०	०	२८
२५	भुमिगत जलस्रोत विकास समिति	४२	०	३२	०	७४

क्र.स.	कार्यालयको नाम	विनियोज/निकास	राजस्व असुली	धरौटी आम्दानी	अन्य कारोवार	लेखापरीक्षण अङ्क
२५	भूमि सुधार कार्यालय	६६	१	१९०	२	२५९
२७	मालपोत रंगेली	५१	१३४	१०	३८९	५८४
२८	शैलेजा आचार्य स्मृती पोलिटेक्नीक	०	०	०	६८९	६८९
२७	यातायात व्यवस्था सेवा कार्यालय	३८	१३४	०		१७२
३०	यान्त्रिक डिभिजन कार्यालय नं. १	८७	०	०		८७
३१	रंगेली अस्पताल	१४४	०	०	२९	१७३
३२	संचार केन्द्र मोरङ्ग	३२९	३	०	२	३३४
३३	सम्पर्क तथा भू-आर्जन कार्यालय	०	२२	०	०	२२
३४	क्षेत्रिय पशुरोग अन्वेषण प्रयोगशाला	७८	०	०	०	७८
३५	क्षेत्रिय खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय	१७५	२२	१६	०	२१३
३६	क्षेत्रिय वाली संरक्षण प्रयोगशाला	१२०	१	३	०	१२४
३७	श्रम कार्यालय	५०	१	०	०	५१
३८	निर्वाचन अधिकृतको कार्यालय	४	०	०	०	४
३९	डिभिजन सहकारी कार्यालय	७१	२	३	१	७७
	जम्मा	५४८४	६१८	२९५	१५९४	७९९१
	कूल जम्मा	७७१२८	४३२१५३	८९३७	५५०३८	५७३२५६

बेरुजूको स्थिति

क्र.स.	कार्यालयको नाम	सुरु बेरुजू		प्रतिक्रियाबाट फछ्यौट एवं समायोजन		बाँकी दफा र बेरुजू				असुली			
		दफा	रकम	दफा	रकम	दफा	असुल गर्नुपर्ने	अनियमित	पेशकी	जम्मा	ले.प.को क्रममा	प्रतिक्रिया बाट	जम्मा
१	पुनरावेदन अदालत (हाल उच्च अदालत)	९	०	२	०	७	०	०	०	०	०	०	०
२	जिल्ला अदालत	१४	११७७	०	०	१४	७	११७०	०	११७७	०	०	०
३	क्षेत्रिय निर्वाचन कार्यालय	८	०	२	०	६	०	०	०	०	०	०	०
४	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग कार्यालय	१०	१५०	४	०	६	०	१५०	०	१५०	०	०	०
५	पुनरावेदन सरकारी वकिल कार्यालय	१०	९२६	५	०	५	३	३५	८८८	९२६	०	०	०
६	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय	६	२२६	२	०	४	२२६	०	०	२२६	०	०	०
७	आन्तरिक राजस्व कार्यालय विराटनगर	५९	११३८७८	४२	५८०	१७	३४३४	१०९८६४	०	११३२९८	०	०	०
८	इलाका प्रशासन कार्यालय उर्लावारी	१	११२	०	०	१	०	११२	०	११२	०	०	०
९	कोशी अञ्चल अस्पताल	१०	०	४	०	६	०	०	०	०	०	०	०
१०	खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन	२३	२६५५९	२	०	२१	१२६	६४२२	२००११	२६५५९	०	०	०
११	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय	१३	०	६	०	७	०	०	०	०	०	०	०
१२	जल उत्पन्न प्रकोप व्य.डिभिजन	१४	५४८	२	०	१२	०	५४८	०	५४८	०	०	०
१३	जिल्ला कारागार कार्यालय	५	५२८	१	०	४	०	५२८	०	५२८	०	०	०
१४	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	११	६३१	६	११४	५	६८	०	४४९	५१७	०	२५	२५
१५	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय	८	१३०४	१	०	७	७२	६१७	६१५	१३०४	३६	०	३६
१६	जिल्ला पशु सेवा कार्यालय	१०	६१७	३	०	७	१	६१६	०	६१७	१२	०	१२
१७	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	९	५२०	०	०	७	०	५२०	५२०	५२०	०	०	०
१८	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	४	०	२	०	२	०	०	०	०	०	०	०
१९	जिल्ला प्रविधिक कार्यालय	५	९६३	२	०	३	९६३	०	०	९६३	०	०	०
२०	जिल्ला वन कार्यालय	१८	२२५४	१	०	१७	५६५	१६०९	८०	२२५४	०	०	०
२१	जिल्ला विकास समिति	५७	१९९१४०	२२	०	३५	१४९९२	११९८५०	६४२९८	१९९१४०	०	०	०
२२	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	२१	२३२५७२	२	०	१९	१०२	२२९९६६	२५०४	२३२५७२	०	०	०
२३	डिभिजन सडक कार्यालय	३२	१२६८५५	०	३०	३०	९२९	२७८४९	९८०७७	१२६८५५	३	०	३
२४	पूर्व क्षेत्रिय प्रहरी कार्यालय	३	०	०	०	३	०	०	०	०	०	०	०
२५	पूर्व क्षेत्रिय शासस्त्र प्रहरी गण मुख्यालय	५	०	३	०	२	०	०	०	०	०	०	०
२६	पूर्वाञ्चल क्षेत्रिय हलाक निदेशनालय	८	०	१	०	७	०	०	०	०	४	०	४
२७	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र मंगलबारे	४	१५	०	०	४	०	१५	१५	१५	०	०	०
२८	पूर्वाञ्चल क्षेत्रिय मेडिकल स्टोर	४	०	१	०	३	०	०	०	०	०	०	०
२९	विराटनगर भन्सार कार्यालय	२९	१०९०६१	९	०	२०	१०९०६१	०	०	१०९०६१	०	०	०
३०	व्यवसायिक कृषि तथाव्यपार आयोजना	८	०	२	०	६	०	०	०	०	०	०	०
३१	भूमिगत जल सिचाई विकास डिभिजन	१८	२०	०	०	१८	२	१८	०	२०	०	०	०
३२	मनमोहन स्मृति पोलिटेक्नीकल	१३	३४१	६	०	७	३४१	३४१	३४१	३४१	०	०	०
३३	महेन्द्र मोरङ्ग आदर्श बहुमुखी क्याम्पस	१४	१३६५०	१	२०००	१३	४५	११६०५	११६५०	१३६५०	०	०	०
३४	मालपोत कार्यालय बेलवारी	१३	१०	८	०	५	१०	०	०	१०	०	०	०
३५	मालपोत कार्यालय (विराटनगर)	१४	८४	५	०	९	८४	८४	८४	८४	०	०	०
३६	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड क्षेत्रिय सम्पर्क	९	०	३	०	६	०	०	०	०	०	०	०

क्र.स.	कार्यालयको नाम	सुरु बेरजू		प्रतिक्रियाबाट फछ्यौट एवं समायोजन		बाँकी दफा र बेरजू					असुली		
		दफा	रकम	दफा	रकम	दफा	असुल गर्नुपर्ने	अनियमित	पेशकी	जम्मा	ले.प.को क्रममा	प्रतिक्रिया बाट	जम्मा
३७	शसस्त्र प्रहरी बल कन्कालिनीमाई गण	३	०	२	०	१	०	०	०	०	०	०	०
३८	सिचाई डिभिजन कार्यालय	१३	१४००	०	०	१३	०	०	१४००	१४००	०	०	०
३९	सुनसरी मोरङ सिचाई योजना	४४	२६१४२	१०	०	३४	२२४	८०१६	१७९०२	२६१४२	२५	०	२५
४०	स्नातकोत्तर क्याम्पस	८	६३	२	०	६	६३			६३	०	०	०
४१	शहरी विकास तथा भवन निर्माण डि.का.	३२	२४४९१	३	०	२९	३२	१६६१	२२७९८	२४४९१	०	०	०
४२	पूर्वाञ्चल क्षेत्रिय प्रहरी तालिम केन्द्र	५	०	३	०	२	०	०	०	०	०	०	०
४३	क्षेत्रिय वन निर्देशनालय	४	८	१	०	३	०	८	०	८	०	०	०
४४	कोशी वेशन कार्यालय	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
४५	चक्रपथ आयोजना	१	१९८	०	०	१	०	१९८	१९८	१९८	०	०	०
४६	डिभिजन सहकारी कार्यालय	१	३८	०	०	१	३८	०	०	३८	०	०	०
४७	पशु क्वारेन्टाईन	३	०	०	०	३	०	०	०	०	०	०	०
४८	भूमि सुधार कार्यालय	२	०	०	०	२	०	०	०	०	०	०	०
४९	नापी रंगेली	२	५	०	०	२	५	०	०	५	०	०	०
५०	नापी विराटनगर	२	०	०	०	२	०	०	०	०	०	०	०
५१	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल	१	५२८९	०	०	१	०	५२८९	५२८९	५२८९	०	०	०
५२	नर्सिङ क्याम्पस	१६	२८२	२	०	१६	१२	२७०	०	२८२	०	०	०
५३	महिला तथा बालबालिका कार्यालय	१२	३८३४	०	०	१०	२४९	३५८५	०	३८३४	११	०	११
५४	शैलेजा आचार्य स्मृती पोलिटेक्नीक	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
५५	सप्तकोशी उच्च बाँध आयोजना	६	०	०	०	६	०	०	०	०	०	०	०
५६	क्षेत्रिय सिचाई निर्देशनालय	१	१२	०	०	१	०	०	१२	१२	०	०	०
५७	क्षेत्रिय कृषि निर्देशनालय	४	७३	०	०	४	२	७१	७३	७३	०	०	०
५८	क्षेत्रिय पशु सेवा निर्देशनालय	१	३५१९	०	०	१	०	३५१९	३५१९	३५१९	०	०	०
५९	क्षेत्रिय परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय	१४	१७४७२	६	०	८	०	१७४७२	०	१७४७२	०	०	०
६०	बाणिज्य कार्यालय	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
६१	नापी कार्यालय बेलबारी	२	०	०	०	२	०	०	०	०	०	०	०
६२	रंगेली अस्पताल	२	०	०	०	२	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा	६८१	९१४९६७	१८३	२६९४	४९८	१३१३१५	५४२३८३	२३८५७५	९१२२७३	९१	२५	११६

ट्रष्टव्यः * बेरजूको दफा अन्तर्गत सैद्धान्तिक र लगती दुवैको जम्मा संख्या समावेश छ ।

* प्रारम्भिक प्रतिवेदनमा उल्लेख भएको दफा संख्यामा प्रतिक्रियाबाट फछ्यौट एवं समायोजन गरी यस अनुसूचीमा बाँकी दफा संख्या कायम गरिएको छ ।

जिल्ला विकास समितिको एकीकृत आय-व्यय विवरण

आय		व्यय	
विवरण	रकम रु.	विवरण	रकम रु.
१. गत वर्षको जिम्मेवारी	११५८८९५३१७९	जि.वि.स.कोष तर्फको	
२. नेपाल सरकारको अनुदान		१. चालू खर्च	
२.१ जिविस अनुदान चालु/पुजिगत	७४५९६२०६३१	१. जिविस कोष	१३१०७८९३०३८
२.२ गाविस अनुदान चालु/पुजिगत	१५७५२९९३६२३	२. जिविस अनुदान	३४५४३७३००
३. आन्तरिक स्रोत		३. गाविस अनुदान	२१६७२०००१००
३.१ कर दस्तुर सेवाशुल्क र भाडा, धरौटी सदरस्याहा आदी	६५१४७४२८९	४. एचआइभी एड्स	२२१२५९४१००
३.२ राजस्व बाडफाँड	१०४४१३८१४८४	५. प्रकोप व्य. वि.कोष	१७०३८७१४
३.३ अन्य स्रोत(ढुगागिटी बिक्री, मालपोत)	६२१६१६४४१००	६. वैकल्पिक उर्जा	४५१६६२७०००
		७. लघु उद्यम वि.कोष	०१००
३.५ कोषतर्फका अन्य आय/कार्यक्रम	४७८३८६१८४८	८. विविध खाता	२३०३५०३८०
३.६ सापटी	६२३६८२३८४	९. वातावरण विकास कोष	०१००
४. धरौटी	३२६८७३१७११	१०. आइएलओ	९८६५८८८०
जम्मा	६६६५०१०३५४९	जम्मा	१९७४८४३४४१२
५. केन्द्रिय बजेट शीर्षक अन्तरगत निकाशा रकम			
५.१ जेष्ठ नागरीक	४७३७४४१००१००	२. पुजिगत खर्च	
५.२ स्थानीय नि. बित्तिय आयोग	४२०७००१००	१. जिविस कोष	६६१२००१५८४
५.३ स्थानीयस्तरका सडक पूल	७७९९०४०२११	२. भारतिय दुतावास	०१००
५.४ स्था.या. पु. क्षे. कार्यक्रम	६५९७३१७५४३	३. आरटीआई स्वाप	२५४२२१००
५.५ भो.पु.	१४७२७९७५८६	५. सडकवोर्ड	७८०१८०६५७
५.६ उ. उ.द.वर्ग उ. कार्यक्रम	४०००००१००	६. संस्कृति मंत्रालय	०१००
५.७ स्था.पु.विकास साना सिचाई	७१४०६०६८५	७. गाविस अनुदान	१३५८५७९३६२३
५.८ गुम्बा व्य.समिति	६०००००१००	८. जिविस अनुदान	४००५२४९३३१
५.९ निर्वाचन क्षेत्र वि.का.	१८२६११६६६०६	९. मर्मत संभार कोष	४०८२८८०१००
५.१० स्था. शा.सा.वि.का.पु.	०१००	१०. न्याप ३	२५८९७७४८५७
५.११ स्था. शा.सा.वि.का.चा.	२१७६००८२६५	११. जनता मा. वि.	१००७६८३९१४९
५.१२ स्था.या. पु.क्षेत्रगत कार्यक्रम	२९८२२०१००	पुजिगत जम्मा	२८९९१५१४२०९
५.१३ आदिवासी ज. वि.का.	०१००	धरौटी खर्च	१३१७४४१२७३
५.१४ ग्रामीण खा.पा.चालु	२२९२३९८१०३	केन्द्रिय बजेटको खर्च	९२३५९२४८६८४
५.१५ ग्रामीण खा.पा. पुजिगत	३९५९७७८१००	सापटी	६२३६८२३८४
५.१६ पिछडिएको समुदाय उ.का.	८०००००१००	मौज्यात	१५९६९०३१०७९
५.१७ विद्युत विकास	२२५०००१००		
५.१८ गरीव संग वि.का.	३४९७३११००		
५.१९ संचित विदा	१०४६२३३३३		
५.२० औषधी उपचार	१२९३५१६१००		
५.२१ संस्कृति प्रवर्द्धन का.	१०२८१०३५१००		
५.२२ रा.वि. स्वयंसेवा	४९२००१००		
५.२३ ग्रामीण पहुँच का.	३६१२३९६९१९७		
५.२४ आर्थिक केन्द्र	१७७६६६९६५५		
५.२५ स्थानीय सान्ति समिति	५८६६००१००		
केन्द्रिय शीर्षकको जम्मा	९२३५९२४८६८४		
कुल जम्मा	१५९००९३५२२३३	कुल जम्मा	१५९००९३५२२३३

जिम्मेवार पदाधिकारीहरुको नामावली

सि.नं.	कार्यालय	कार्यालय प्रमुख	लेखा प्रमुख
१.	पुनरावेदन अदालत (हाल उच्च अदालत)	श्री नारायण प्रसाद रेग्मी	श्री कैलास कुमार चौहान
२.	जिल्ला अदालत	श्री नवराज दलाल	श्री शान्त बहादुर थापाल
३.	क्षेत्रिय निर्वाचन कार्यालय	श्री प्रेम प्रसाद संजेल	श्री लक्ष्मी पनेरु
४.	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग कार्यालय	श्री भंकर व. रावल	श्री राजिव कुमार कर्ण
५.	पुनरावेदन सरकारी वकिल कार्यालय (हाल उच्च सरकारी वकिल कार्यालय)	श्री भानुभक्त काफ्ले	श्री लेखहरि भट्टराई
६.	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय	श्री राजेश कटुवाल	श्री लेखहरि भट्टराई
७.	आन्तरिक राजस्व कार्यालय, विराटनगर	श्री रमेशराज गौतम	श्री विजयहरि शर्मा
८.	ईलाका प्रशासन कार्यालय उर्लावारी	श्री ओम कुमार वस्नेत श्री पुरुषोत्तम घिमिरे	श्री युवराज बराल
९.	कोशी अञ्चल अस्पताल	श्री रोशन पोखरेल	श्री कमलसिंह राजवंशी
१०.	खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय	श्री राजेन्द्र प्रसाद न्यौपाने	श्री अशोक गौतम
११.	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय	श्री शशिला श्रेष्ठ	श्री ओम प्रकाश पराजुली
१२.	जल उत्पन्न प्रकोप व्यव. डिभिजन	श्री डा. देव नारायण साह	श्री लक्ष्मी प्रसाद नेपाल
१३.	जिल्ला कारागार कार्यालय	श्री प्रम प्रसाद सापकोटा	श्री राम सागर भगत
१४.	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	श्री राजेन्द्र उप्रेती	श्री शंकर वस्नेत
१५.	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	श्री भानुभक्त येङ्गदेन	श्री गोविन्द कार्की
१६.	जिल्ला पशु सेवा कार्यालय	श्री शशिल कुमार अधिकारी	श्री गणेश कुमार विमल
१७.	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	श्री गणेश राज कार्की	श्री परशुराम क्षेत्री
१८.	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	श्री सदिप भण्डारी	श्री सुनिल चन्द
१९.	जिल्ला प्राविधिक कार्यालय	श्री समर बहादुर खनाल	श्री शिवजी काफ्ले
२०.	जिल्ला वन कार्यालय	श्री दीपक ज्ञवाली	श्री अन्तिम कुमार आर्चाय
२१.	जिल्ला विकास समितिको कार्यालय	श्री शोभाखर रेग्मी	श्री यमनाथ गिरी
२२.	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	श्री देवेन्द्र राज खनाल	श्री लाल बहादुर राय
२३.	डिभिजन सडक कार्यालय	श्री राम चन्द्र राउत श्री जितेन्द्रराज चौधरी	श्री विष्णु प्र. निरौला श्री नारायण प्र. अधिकारी
२४.	पूर्व क्षेत्रिय प्रहरी कार्यालय	श्री माधव प्रसाद जोशी	श्री निरन्जन थापा
२५.	पूर्व क्षेत्रिय शसस्त्र प्रहरी गण मुख्यालय	श्री शेखर कोईराला	श्री मिन बहादुर श्रेष्ठ
२६.	पूर्व क्षेत्रिय हलाक निर्देशनालय	श्री डोगेन्द्र प्रसाद पराजुली	श्री कुमार व. कटुवाल
२७.	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, मंगलबारे	श्री त्रिभुवन चन्द्र भ्वा	श्री ज्ञानेन्द्रप्रसाद आर्चाय
२८.	पूर्वाञ्चल क्षेत्रिय मेडिकल स्टोर	श्री भरत शाह	श्री दयालक्ष्मी नेपाल
२९.	विराटनगर भन्सार कार्यालय	श्री कृष्ण व. वस्नेत	श्री गणेश निरौला
३०.	व्यवसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजना	श्री भानुभक्त मैनाली	श्री ठाकुर प्र. मिश्र
३१.	भूमिगत जल सिचाई विकास डिभिजन	श्री सुरेन्द्रमान शाक्य श्री उपेन्द्रमान स्थापित	श्री गोरखनाथ आर्चाय
३२.	मनमोहन पोलिटेक्नीकल	श्री सुवास श्री पोखरेल	श्री सुजन भूतेल
३३.	महेन्द्र मोरङ्ग आदर्श बहुमुखी क्याम्पस	श्री महेन्द्र यादव	श्री भूपेन्द्र विक्रम राणा
३४.	मालपोत कार्यालय बेलवारी	श्री खरुदेव चडाल	श्री हरि प्रसाद कट्टेल
३५.	मालपोत कार्यालय (विराटनगर)	श्री नरेन्द्र पौडेल	श्री शम्भु कुमार श्रेष्ठ
३६.	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड	श्री दीर्घध्वज चापागाईं	श्री ज्ञान प्रकाश दाहाल
३७.	शसस्त्र प्रहरी वल कन्कालिनीमाई गण	श्री कृष्ण राज पाठक	श्री हिराकाजी भट्टराई
३८.	सिचाई विकास डिभिजन कार्यालय	श्री चन्द्र भूषण मल्लिक	श्री मनोज कुमार साह
३९.	सुनसरी मोरङ्ग सिचाई योजना	श्री मधुकर प्र. राजभण्डारी/शिथिर कोईराला/तारानाथ पौडेल	श्री खिलानाथ दाहाल श्री श्याम काजी कार्की
४०.	स्नातकोत्तर क्याम्पस	डा. श्री मनोज कुमार रावत	श्री गजेन्द्र नारायण कर्ण
४१.	शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग डिभिजन	श्री किशोर लाल महाजु	श्री पूनराज कार्की
४२.	पु. क्षेत्रिय प्रहरी तालिम केन्द्र	श्री राजेन्द्रमान श्रेष्ठ	श्री राजेन्द्र प्र. खनाख
४३.	क्षेत्रिय वन निर्देशनालय	श्री प्रकाश कुमार पोखरेल	श्री मन कुमार कार्की
४४.	कोशी वेसीन कार्यालय मोरङ्ग	श्री चन्द्र साह	श्री बलराम पौखरेल
४५.	चक्रपथ आयोजना, मोरङ्ग	श्री किशोर लाल महाजु	श्री पूनराज कार्की
४६.	डिभिजन सहकारी कार्यालय	श्री दील सेर राई	श्री चन्द्र बहादुर वाइवा

सि.नं.	कार्यालय	कार्यालय प्रमुख	लेखा प्रमुख
		श्री गोपी प्रसाद घिमिरे	
४७.	पशु क्वारेन्टाईन कार्यालय मोरङ्ग	श्री फेकन शाह	श्री कृष्ण प्रसाद त्रिताल
४८.	भूमि सुधार कार्यालय	श्री नरेन्द्र पौडेल	श्री रविन्द्र थापा
४९.	नापी रंगेली	श्री सुधिर गुदार	श्री भूपेन्द्र कटुवाल
५०.	नापी विराटनगर	श्री शिव प्रसाद लम्सारु	श्री हिरण्य प्रसाद पौडेल
५१.	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल	श्री मनिस कुमार दास	श्री मुना दाहाल
५२.	नसिङ्ग क्याम्पस	श्री भगवती कालिकोटे	श्री केशर कुमार आचार्य
५३.	महिला तथा बालबालिका कार्यालय	श्री महेश्वरी पाठक	श्री गणेश बहादुर कार्की
५४.	शैलेजा आचार्य स्मृती पोलिटेक्नीक	श्री सन्तबहादुर अधिकारी	श्री टिका भट्टराई
५५.	सप्तकोशी उच्च बाँध आयोजना	श्री प्रदिप कुमार साह	श्री बलराम पोखरेल
५६.	पू. क्षेत्रिय सिचाई निर्देशनालय	श्री विनोद कुमार भ्ना	श्री गणेश प्रसाद अचार्य
५७.	पू. क्षेत्रिय कृषि निर्देशनालय	श्री तारा कुमार श्रेष्ठ	श्री ठाकुर प्रसाद मिश्र
५८.	पू. क्षेत्रिय पशु सेवा निर्देशनालय	श्री सुदर्शन प्रसाद रेग्मी	श्री मदन कुमार तिमिसना
५९.	क्षेत्रिय परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय	श्री उद्धव प्रसाद पोखरेल	श्री रामराजा श्रेष्ठ
६०.	वाणिज्य कार्यालय	श्री नयराज नेपाल	श्री उषा बराल
६१.	नापी कार्यालय बेलवारी	श्री सीताराम यादव	श्री रामसागर भगत
६२.	रंगेली अस्पताल	श्री समिर पौडेल	श्री गजेन्द्र भट्टराई

 977-1-4258172, 4255707

 info@oag.gov.np

 Kathmandu, Nepal

 977-1-4268309, 4262798

 13328

 www.oagnep.gov.np